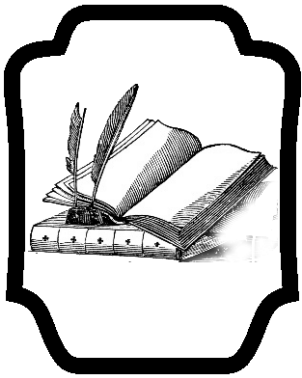

თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი

მ ე ც ნ ი ე რ ე ბ ა

და

ც ხ თ ვ რ ე ბ ა

2(14)

მეცნიერება და ცხოვრება

Metsniereba da Tskhovreba

Мецниереба да Цховреба

№ 2 (14)

თბილისი – Tbilisi – Тбилиси

2016

UDC (უაკ) 001.1+001.5](051.2
მ-621

საერთაშორისო, რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი
„მეცნიერება და ცხოვრება“ გამოდის თბილისის უნივერსიტეტის აკადემიური
საბჭოს გადაწყვეტილებით

International, refereed and reviewed scientific journal „Metsniereba da Tskhovreba“
published by the decision of Tbilisi University's academic council

Международный, рецензированный и реферированный журнал „Мецниереба да
Цховреба“ выходит по решению академического совета Тбилисского Университета

ჟურნალი გამოდის 2010 წლიდან წელიწადში ორჯერ
ჟურნალის დამფუძნებელი - დავით ჯანგულაშვილი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის
აკადემიკოსი, თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მმართველობითი საბჭოს
თავმჯდომარე

Published since 2010 twice a year

Founder of the journal - David Jangulashvili, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Academician of the Georgian Academy of Business Sciences, Chairman of the Management
Board of Tbilisi Teaching University

Журнал выходит с 2010 года два раза в год

Основатель журнала - Давид Джангулашвили, доктор экономических наук, профессор,
академик Академии Наук Бизнеса Грузии, председатель управленческого совета
Тбилисского Учебного Университета

უნივერსიტეტის მისამართი: ქ. თბილისი, ეგ. ნინოშვილის ქ. №55

ვებ-გვერდი: www.tbuniver.edu.ge

ელ.ფოსტა: journal2010@mail.com

ტელ: 2969044

University address: Tbilisi, Eg. Ninoshvili st. №55

WEB-page: www.tbuniver.edu.ge

E-mail: journal2010@mail.com

Tel: 2969044

Адрес университета: г. Тбилиси, ул. Эг. Ниношвили №55

Веб-страница: www.tbuniver.edu.ge

Эл-почта: journal2010@mail.com

Тел: 2969044

სამეცნიერო-სარედაქციო საბჭო

ლევან ჯანგულაშვილი – სამეცნიერო-სარედაქციო საბჭოს თავმჯდომარე, პროფესორი, თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის რექტორი

რევაზ ჯავახიშვილი – მთავარი რედაქტორი, პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

ლია მენტეშაშვილი – პასუხისმგებელი მდივანი, პროფესორი

დავით ჯანგულაშვილი – პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

სოლომონ პავლიაშვილი – პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი

ავთანდილ სილაგაძე – საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი

გაიოზ ნადირაშვილი – პროფესორი, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი

მიხეილ ჯიბუტი – პროფესორი, საქართველოს ეკონომისტთა ასოციაციის პრეზიდენტი

რამაზ აბესაძე – პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი, პროფესორი

გედევან ხელაია – პროფესორი

დავით გუბელაძე – პროფესორი

დავით ვეკუა – პროფესორი

თამარ ჯანგულაშვილი – პროფესორი

არჩილ ცერცვაძე – პროფესორი

გიორგი ცაავა – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

შოთა ვეშაპიძე – დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის პროფესორი

დევი ხვედელიანი – პროფესორი

ალექსანდრე ჭულუხაძე – ქართული უნივერსიტეტის პროფესორი

ნინო სანაია – სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ელენე გვენცაძე – ასოცირებული პროფესორი

ნადეჟდა გრაჟევსკაია – პროფესორი (უკრაინა)

დომინიკ კოლენ – პროფესორი (საფრანგეთი)

რეიმონდ გიუზო – პროფესორი (საფრანგეთი)

ჟან ბარლუა – პროფესორი (საფრანგეთი)

ანტონიო ბოჯია – პროფესორი (იტალია)

კომპიუტერული უზრუნველყოფა – **ხათუნა ჩაჩხიანი**

SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD

Levan Jangulashvili – Head of Scientific-editorial Board, Professor, Rector of Tbilisi Teaching University

Revaz Javakhishvili – Editor-in-Chief, Professor, Academician of the Georgian Academy of Business Sciences

Lia Menteshashvili – Executive Secretary, Professor

David Jangulashvili – Professor, Academician of the Georgian Academy of Business Sciences

Solomon Pavliashvili–Professor, Vice -President of the Georgian Academy of Economic Sciences

Avtandil Silagadze – Academician of the Georgian National Academy of Sciences

Gaioz Nadirasvili – Professor, Academician of the Georgian Academy of Business Sciences

Mikheil Jibuti – Professor, President of Economists Association of Georgia

Ramaz Abesadze _ Professor, Director of P. Gugushvili Institute of Economists

Gedevan Khelaia – Professor

David Gubeladze – Professor

David Vekua – Professor

Tamar Jangulashvili – Professor

Archil Tsertsvadze – Professor

Giorgi Tsaava – Professor, Georgian Technical University

Shota Veshapidze – Professor, David Aghmashenebeli National Defense Academic of Georgia

Devi Khvedeliani – Professor

Aleqsander Chulukhadze - Professor, Georgian University

Nino Sanaia – Associate Professor, Sokhumi State University

Elene Gventsadze –Associate Professor

Nadejda Grajevskaya – Professor (Ukraine)

Dominique Colin – Professor (France)

Raymond Guillouzo – Professor (France)

Jean Barloy – Professor (France)

Antonio Bogia – Professor (Italy)

Computer Service – **Khatuna Chachkhiani**

НАУЧНО РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Леван Джангулашвили – председатель научно-редакционного совета, профессор, ректор Тбилисского учебного университета

Реваз Джавахишвили – главный редактор, профессор, академик Академии Наук Бизнеса Грузии

Лия Ментешашвили – ответственный секретарь, профессор

Давид Джангулашвили – профессор, академик Академии Наук Бизнеса Грузии

Соломон Павлиашвили - профессор, вице-президент Академии Экономических Наук Грузии

Автандил Силагадзе - академик Национальной Академии Наук Грузии

Гаиоз Надирашвили - профессор, академик Академии Наук Бизнеса Грузии

Михеил Джибути - президент Ассоциации экономистов Грузии, профессор

Рамаз Абесадзе - директор Института экономики им. П. Гугушвили, профессор

Гедеван Хелая – профессор

Давид Губеладзе – профессор

Давид Векуа – профессор

Тамар Джангулашвили – профессор

Арчил Церцвадзе – профессор

Гиорги Цаава - профессор Технического университета Грузии

Шота Вешапидзе – профессор Академии Национальной Обороны Грузии

им. Давид Агмашенебели

Девид Хведелиани – профессор

Александр Чулухадзе – профессор Грузинского университета

Нино Саная - ассоциированный профессор Сухумского государственного университета

Елене Гвенцадзе - ассоциированный профессор

Надежда Гражевская – профессор (Украина)

Доминик Колен – профессор (Франция)

Реймонд Гюзо – профессор (Франция)

Жан Барлуа – профессор (Франция)

Антонио Боджиа – профессор (Италия)

Компьютерное обеспечение: **Хатуна Чачхиани**

სარჩევი

ეკონომიკის მენეჯერებანი

გაიოზ ნადირაშვილი, დავით ჯანგულაშვილი - რეგიონული ტურიზმის მდგრადი განვითარების პრობლემები საქართველოში -----	12
ბესარიონ კიწმარიშვილი, ქეთევან მდინარაძე - ელექტრონული მმართველობა, როგორც სახელმწიფო მართვის ხარისხის გაუმჯობესების ინოვაციური მექანიზმი -	21
მაია თეთრუაშვილი - მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ახალი მოდელის ჩამოყალიბება პოსტკრიზისულ პერიოდში -----	26
თამარ ჯანგულაშვილი - საერთაშორისო ტურიზმი – თანამედროვე ცხოვრების ფენომენი -----	29
გივი დუჩიძე – მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის თანამედროვე ტენდენციები -----	34
ვანტანგ სვანაძე - კაპიტალის ბაზრის რელი საკუთრებით ურთიერთობებში -----	39
ზურაბ რევიშვილი - ევროკავშირის თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკა: მიზნები, პრობლემები და პრიორიტეტები -----	44
ნანული არევაძე - 2015 წლის გლობალური ინოვაციური ინდექსი და საქართველო -	49
გიორგი კვაბიძე - კორუფცია – ეკონომიკური კულტურის დეფიციტის შედეგი -	54
ია თეთრუაშვილი - ფულის გათეთრების ძირითადი ტენდენციები თანამედროვე ეტაპზე -----	60

აბრარული მენეჯერებანი

მაგდა ვადაჭკორია - სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტის ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები -----	64
გიორგი ნატროშვილი, მანანა ცინცაძე, ნათია ნატროშვილი - ფერმერი და საბაზრო ეკონომიკა -----	70
ნინო ყიფიანი - ბაქტერიის რელი აზოტის სიმბიოზური ფიქსაციის პროცესში და მისი მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში -----	73

ინჟინერია

დავით გუბელაძე - მდინარის დინების მახასიათებლები და კალაპოტის ფორმირების თავისებურებანი -----	76
გიორგი ნაჭყეპია - საფრთხეები და რისკები ღრუბლოვანი გამოთვლებში -----	82

იურიდიული მეცნიერებანი

ნათელა მაისურაძე - სამართლებრივი კულტურა და შემოქმედებითი ასპექტები -----	88
მანანა კობალიანი - საოჯახო-საქორწინო სამართალი რომის, ძველი ქართული სამართლისა და ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით (შედარებითი ანალიზი) -----	94
თეა კვაბზირიძე - სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებისა და დაცვის ღონისძიებები -----	99
გიგა გიგაშვილი - გენოციდის წაქეზებისა და გამოსატვის თავისუფლების ურთიერთმიმართება -----	104
დავით ჩაგუნავა, ანა ჩაგუნავა - თმის გამოკვლევით დგინდება ჭეშმარიტება -----	115
ანა ჩაგუნავა - უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა, „კარგი მმართველობა“ და სამოქალაქო საზოგადოება -----	118
ბექა ცერცვაძე - გადაზღვევის სამართლებრივი ასპექტები -----	125
ეკატერინე ნინუა - მემკვიდრეობის სამართალურთიერთობის სუბიექტები -----	130

ჰუმანიტარული მეცნიერებანი

ავთანდილ ტუკვაძე, გურამ აბესაძე - თანამედროვე მსოფლიო წესრიგის თავისებურებები და საქართველო -----	136
ნინო სანაია - მნიშვნელობის მეტაფორიზაცია და გამონათქვამის საკომუნიკაციო პერსპექტივა ფრანგულ ენაში -----	142
ნაირა ბერია - ფორმალური ლოგიკის პრინციპები -----	145
ლალი ურდულაშვილი - ისტორიის ესთეტიკა და ლიტერატურა -----	151
გიორგი ალადაშვილი - აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი დარეგულირების ხედვა -----	154
ქეთევან ქუთათელაძე - „ქალ-გამას“ სახელწოდებისათვის -----	158
ოლღა ცისკარიშვილი-სოსელია - თანამედროვე მედია და ჟურნალისტური სტანდარტები -----	165

ბანათლების მეცნიერებანი

ნინო ჩახუნაშვილი - მოსწავლეთა საშინაო დავალების შესრულების ხელმძღვანელობა -----	170
ავთანდილ ასათიანი - ილია ჭავჭავაძე აღზრდაში ქრისტიანობის როლის შესახებ	173
თინათინ იოსებიძე - ინტეგრირებული გაკვეთილი ბუნებაში -----	178
ნატო ყრუაშვილი - მესხი განმანათლებლების - პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის საგანმანათლებლო საქმიანობა -----	181
გაიოზ ნადირაშვილი, რევაზ ჯავახიშვილი - თვალსაჩინო მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე -----	188

Contents

Economic Sciences

Gaioz Nadirashvili, David Jangulashvili - Challenges of Regional Tourism Sustainable Development -----	12
Besarion Kitsmarishvili, Ketevan Mdinaradze - E-government as an Innovative Mechanism for Increasing the Quality of Public Administration -----	21
Maia Tetrushvili - The New Model of the World Economy in the Post-Crisis Period -----	26
Tamar Jangulashvili - International Tourism – Phenomenon of Modern Life -----	29
Givi Duchidze - Modern Trends of Food Maintenance -----	34
Vakhtang Svanadze - The Role of the Capital Market in Property Relations -----	39
Zurab Revishvili - Contemporary Economic Policy of European Union: Goals, Problems and Priorities -----	44
Nanuli Arevadze - Global Innovation Index of 2015 and Georgia -----	49
Giorgi Kvabziridze - Corruption - Result of Economic Culture Deficit -----	54
Ia Tetrushvili - Major Trends of Money Laundering on the Modern Stage -----	60

Agrarical Sciences

Magda Vadatchkoria - Basic Social-economic Aspects of Food Problems Solving -----	64
Georgi Natroshvili, Manana Tsintsadze, Natia Natroshvili - Farmer and Market Economy --	70
Nino Kipiani - The role of bacteria in the process of symbiotic fixation of nitrogen and its importance in agriculture -----	73

Engineering

David Gubeladze - River Flow Characteristics and Peculiarities of the Formation of the Bed	76
Giorgi Nachkebia - Dangers and Risks in Cloud Calculation -----	82

Legal Sciences

Natela Maisuradze - Legal Culture and Creative Aspects -----	88
Manana Kopaliani - Family-Marriage Law According to the Old Georgian Law and Customary Law -----	94
Tea Kvabziridze - Events for the Implementation and Protection of State Investment Activity	99
Giga Gigashvili - Relationship between Incitement to Genocide and Freedom of Expression --	104
David Chagunava, Anna Chagunava - Examination of Hair Establishes the Truth -----	115
Anna Chagunava - Security Sector Reform, “Good Governance” and Civil Society -----	118
Beka Tsertsvadze - Legal Aspects of Reinsurance -----	125
Ekaterine Ninua - Heritage Legal Relations Entities -----	130

Humanitarian Sciences

Avtandil Tukvadze, Guram Abesadze - Peculiarities of Modern World Order and Georgia	136
Nino Sanaia - Metaphorization of Meaning and a Communication Perspective of Sentence in French -----	142
Naira Beria - The Principles of Formal Logic -----	145
Lali Urdulashvili - The Esthetics of History and Literature -----	151
Giorgi Aladashvili - View of the Peaceful Settlement of the Conflict in Abkhazia -----	154
Ketevan Kutateladze - About the Name of “Kal-Gama” -----	158
Olgha Tsiskarishvili – Soselia - Modern Media and Journalistic standards -----	165

Education Sciences

Nino Chakhunashvili - Supervision of students’ homework -----	170
Avtandil Asatiani - Ilia Chavchavadze about the Role of Christianity in Upbringing -----	173
Tinatin Iosebidge - Integrated Lesson in Nature -----	178
Nato Kruashvili - Educational Activity of Meskhi Enlighteners: Peter Kharischirashvili and Ivane Gvaramadze -----	181

Содержание

Экономические науки

Гаиоз Надирашвили, Давид Джангулашвили - Проблемы устойчивого развития регионального туризма в Грузии -----	12
Виссарион Кицмаришвили, Кетеван Мдинарадзе - Электронное правительство - инновационный механизм повышения качества государственного управления -----	21
Майя Тетруашвили - Разработка новых моделей мировой экономики в посткризисный период -----	26
Тамар Джангулашвили - Международный туризм – феномен современной жизни -----	29
Гиви Дучидзе - Современные тенденции продовольственного обеспечения населения -	34
Вахтанг Сванадзе - Роль рынка капитала в отношениях собственности -----	39
Зураб Ревишвили - Современная экономическая политика Евросоюза: цели, проблемы и приоритеты -----	44
Нанули Аревадзе - Глобальный инновационный индекс 2015 г. и Грузия -----	49
Гиорги Квабзиридзе - Коррупция – результат дефицита экономической культуры -----	54
Ия Тетруашвили - Основные тенденции отмывания денег на современном этапе -----	60

Аграрные науки

Магда Вадачкория - Основные социал-экономические аспекты решения продовольственных проблем -----	64
Гиорги Натрошвили, Манана Цинцадзе, Натия Натрошвили - Фермер и рыночная экономика -----	70
Нино Кипиани - Роль бактерии в процессе симбиотической фиксации азота и её роль в сельском хозяйстве -----	73

Инженерия

Давид Губеладзе - Характеристики речного стока и особенности формирования слоя дна -----	76
Гиорги Начкепия - Опасность и риски в облачных вычислениях -----	82

Юридические науки

Натела Маисурадзе - Правовая культура и творческие аспекты -----	88
Копалиани Манана - «Семейное–брачное право по римскому древнегрузинскому и обычному праву» (сравнительный анализ)-----	94
Теа Квабзиридзе - Мероприятия по осуществлению и защите инвестиционной деятельности государства -----	99
Гига Гигашвили - Соотношение между подстрекательством к геноциду и свободе самовыражения -----	104
Давид Чагунава, Анна Чагунава - Исследованием волонтерства устанавливается истина -----	115
Анна Чагунава - Реформа сектора безопасности, “эффективное управление” и гражданское общество -----	118
Бека Церцвадзе - Правовые аспекты перестрахования -----	125
Екатерина Ниноуа - Субъекты наследственных правоотношений -----	130

Гуманитарные науки

Автандил Туквадзе, Гурам Абесадзе - Особенности современного мирового порядка и Грузия -----	136
Нино Саная - Метафоризация значения и коммуникативная перспектива значения во французском языке -----	142
Наира Берия - Принципы формальной логики -----	145
Лали Урдулашвили - Эстетика истории и литература -----	151
Гиорги Аладашвили - Видение мирного урегулирования конфликта в Абхазии -----	154
Кетеван Кутателадзе - О названии «Кал-Гама» -----	158
Олга Цискаришвили – Соселия - Современная Медиа и стандарты журналистики ----	165

Науки Просвещения

Нино Чахунашвили - Руководство по исполнению учениками домашнего задания -----	170
Автандил Асатиани - Илья Чавчавадзе о роли христианской веры в воспитании -----	173
Тинатин Иосебидзе - Интегрированные уроки на природе -----	178
Нато Круашвили - Просветительная деятельность месхских просветителей Петра Харисчирашвили и Ивана Гварамадзе -----	181

აკონომიკის მახინჯარბანი

გაიფზ ნადირაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

დავით ჯანგულაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

რეგიონული ტურიზმის მდგრადი განვითარების პრობლემები საქართველოში

თანამედროვე პირობებში საქართველოს რეგიონების ეკონომიკაში ტურიზმი სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. თუმცა, დღეს ყველა რეგიონს არ შესწევს უნარი, საკუთარ ტერიტორიებზე უზრუნველყონ ტურიზმის მდგრადი განვითარება. რეგიონული ტურიზმის განვითარებაში პრობლემების წარმოშობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ტურიზმის მართვის რეგიონული სისტემის არასრულყოფილებაა. მოცემულ სტატიაში განხილულია ძირითადი საკითხები, რომლებიც რეგიონულ ეკონომიკაზე ტურიზმის გავლენას ეხება, ასევე, რეკომენდებულია ღონისძიებები რეგიონულ დონეზე ტურიზმის მართვის სისტემის სრულყოფისათვის.

ახლანდელ პირობებში ტურიზმი სერიოზულ გავლენას ახდენს საქართველოსა და მისი რეგიონების ეკონომიკაზე. სტატისტიკური მონაცემები გვიჩვენებენ, რომ საქართველოში მთლიანად და მის ბევრ რეგიონში ტურიზმის ინდუსტრიისა და ინფრასტრუქტურის განვითარება მზარდია. 2013-2015 წლებში საერთაშორისო ტურიზმიდან მიღებულმა წმინდა შემოსავალმა 4 მლრდ 520 მლნ დოლარს მიაღწია, რაც 2-ჯერ აღემატება 2010-2012 წლების ანალოგიურ მაჩვენებლს. მიმდინარე წლის იანვარ-აპრილშიც, წინასწარი შეფასებით, ტურიზმიდან მიღებული შემოსავალი დაახლოებით 17%-ით გაიზარდა და შეადგინა 505 მლნ აშშ დოლარი.

საქართველო აქტიურად მონაწილეობს უზარმაზარი ეკონომიკური და პოლიტიკური პოტენციალის მქონე „აბრეშუმის გზის“ პროექტში. სულ ცოტა ხნის წინ გაფორმდა კონტრაქტი, რომლის მიხედვით გერმანიის რკინიგზა, საქართველოს გავლით, ჩინეთს დაუკავშირდება. ამით გამოიკვეთება ჩვენი ქვეყნის გეოპოლიტიკური და ეკონომიკური ფუნქცია, იყოს სატრანსპორტო დერეფანი დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის.

საქართველოს ტურიზმის ადმინისტრაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებასა და ტურიზმის ინდუსტრიის გაძლიერებაში. ადმინისტრაციის ძირითადი მიზნებია საქართველოში ტურიზმის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის განვითარება-რეალიზაცია, მდგრადი ტურიზმის განვითარებისათვის მთლიანად საქართველოში და რეგიონებშიც სათანადო პირობების შექმნა და ტემპების დაჩქარება, რაც წინაპირობას წარმოადგენს ქვეყანაში საექსპორტო შემოსავლების ზრდისა და ახალი სამუშაო ადგილების შესაქმნელად.

რეგიონულ დონეზე სამეურნეო საქმიანობის პროცესებზე ტურიზმის გავლენა თვით ტურისტული საქმიანობის ხასიათთანაა დაკავშირებული, რომელიც მრავალ საკითხს მოიცავს. ასეთია, მაგალითად, ტურიზმის დიდი ეკონომიკური სისტემისათვის დამახასიათებელი ტურისტული მომსახურების წარმოება, ფორმირება, რეალიზაცია და ტურისტული პროდუქტის მოხმარება. ტურისტული პროდუქტის მომხმარებელია ტურისტი (საბოლოო მომხმარებელი), ხოლო ტურისტული პროდუქტის წარმოება, ფორმირება და რეალიზაცია ხორციელდება ტურისტული ინდუსტრიის სფეროში, რომელიც ტურისტული საქონლისა და მომხმარებელის რთულ დარგთაშორისი კომპლექსია. მის შემადგენლობაშია შემდეგი სამეურნეო სუბიექტები (1):

- ტურისტული მომსახურების მწარმოებელი ფირმები (სანატორიუმები, საავადმყოფოები, დასასვენებელი ბაზები, სამკურნალო ობიექტები და სხვ.);

- ტუროპერატორული ფირმები ძირითადი ტურპროდუქტების მწარმოებელი და ბითუმად მოვაჭრე ორგანიზაციები, ძირითადი ფუნქციით შეიძლება პირველ ჯგუფს მივაკუთვნოთ;
- ტურსააგენტო ფირმები, ორგანიზაციები, რომლებიც ძირითადად ტუროპერატორული ფირმების მიერ წარმოებული პროდუქტების რეალიზაციით არიან დაკავებული;
- სპეციალიზებული ფირმები, რომლებიც ტურისტებს სთავაზობენ მომსახურებას განთავსებაზე (პანსიონატი, ოტელი, მოტელი, სასტუმრო, დასასვენებელი სახლი, კემპინგი და ა.შ.);
- საზოგადოებრივი კვების სპეციალიზებული ფირმები (რესტორანი, კაფე, ბარი, სასადილო და სხვ.);
- სპეციალიზებული სატრანსპორტო ფირმები (საავიაციო, სარკინიგზო, საავტომობილო, საზღვაო, სამდინარო და სხვ.);
- სავაჭრო-საწარმო ფირმები, რომლებიც, ტურისტულ საქონელზე არიან სპეციალიზებული;
- ტურისტული გართობის ფირმები (კინოსაკონცერტო დარბაზები, სათამაშო ავტომატები, გართობის ცენტრები და ა.შ.);
- სარეკლამო-საინფორმაციო დაწესებულებები (ნაციონალური, რეგიონული, მუნიციპალიტეტის უნიტალური ან აქციონერული ხასიათის და სხვ.).

რეგიონულ განვითარებაზე ტურიზმის გავლენა უშუალოდ ტურისტული პროდუქტის წარმოების გზით ხდება, ტურისტების პირადი დანახოების გამოყენებით (უცხოელი ტურისტების შემთხვევაში – ვალუტით), ასევე აქტიური რეგიონული სამომხმარებლო ბაზრის შექმნითა და ადგილობრივი ტურისტული ინდუსტრიის საინვესტიციო მიმზიდველობის ზრდით(4).

ტურისტული პროდუქტის წარმოებისა და ვაჭრობის ზრდას მოსდევს ტურისტული ინდუსტრიის ახალი ობიექტების გახსნა, პირველ რიგში, სასტუმროების, კვების საწარმოების, დასვენება-გართობის ფირმების სახით, ასევე ხდება ტურისტული ობიექტების ინფრასტრუქტურის (სატრანსპორტო კვანძების, კომუნიკაციის, მედიცინისა და ჯანმრთელობის დაცვის) მოდერნიზაცია და წარმოების ეფექტიანობის ზრდა. ადგილობრივი ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოთა რაოდენობის ზრდას ტურიზმის სფეროში დასაქმებული ადამიანების რიცხვის ზრდა მოსდევს, რამდენადაც ტურისტული მომსახურების ხარისხის დონის ამაღლება შეუძლებელია მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტების გამოყენების გარეშე. შემოსული ტურისტების რაოდენობისა და ტურისტული ბიზნესის მოგების ზრდა იწვევს ცნობილი ტურისტული რესურსების მდგომარეობის გაუმჯობესებას, რასაც მოსდევს რეგიონის ტურისტული გამტარიანობის ამაღლება და ადგილობრივი მოსახლეობის ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესება.

რეგიონში ტურიზმის განვითარების აუცილებელ შედეგს წარმოადგენს შემოსული ტურისტების დანახოების გამოყენება, რომლის აუცილებლობას იწვევს დასვენების პერიოდში მათ მიერ შესრულებული დანახარჯები. ტურისტულ მოგზაურობაში ტურისტი გაცილებით მეტ ფულს ხარჯავს ყოველდღიურ ცხოვრებასთან შედარებით, ამიტომ ადგილობრივ ბაზარს ტურიზმი უზრუნველყოფს დამატებითი სავალუტო საშუალებებით, რაც აუმჯობესებს საგადასდებლო ბალანსს. ტურიზმის ზემოქმედება რეგიონულ ეკონომიკაზე, რაც დაკავშირებულია შემოსული ტურისტების დანახოების გამოყენებასთან, განისაზღვრება ტურისტული მულტიპლიკატორის საშუალებით (კოეფიციენტით), რომელიც ასახავს რეგიონის შემოსავალს ტურისტების დანახარჯებთან დამოკიდებულებით.

ტურიზმის მულტიპლიკატორული ეფექტის გასაძლიერებლად რეგიონში საჭიროა შემდეგი პირობების უზრუნველყოფა (4):

- ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების დონის გაზრდა;
- ტურისტული რესურსების მდგომარეობის შენარჩუნება;
- რეგიონის ბაზრისა და ეკონომიკის განვითარება;

- იმპორტის შექცვლელი ადგილობრივი საქონლით უზრუნველყოფა (პირველადი მოხმარების საქონელი, სურსათი, ტურისტული საქონელი და ა.შ.);
- ადგილობრივი ხელისუფლების პოლიტიკა, რომელიც ორიენტირებულია დასვენების პერიოდში ტურისტების დანახარჯის სტიმულირებაზე.

ტურისტული რეგიონის პოპულარობის ზრდა, რესურსების მიმზიდველობის გაუმჯობესება, რეგიონული პროდუქტის ხარისხის ამაღლება რეგიონის ინფრასტრუქტურას გარდაქმნიან ინვესტირებისათვის მეტად მიმზიდველ ობიექტად. ინვესტიციების ზრდა, (მათ შორის საზღვარგარეთის ქვეყნიდან), რეგიონულ ტურისტულ ინდუსტრიაში ახალი საწარმოების შექმნისა და არსებული ბიზნესის შესყიდვით, იწვევს არამარტო წარმოებული ტურისტული მომსახურების რენტაბელობისა და ხარისხის ამაღლებას, არამედ რეგიონის პოპულარიზაციასაც ინვესტირების ქვეყნებში. ტურიზმი ასევე იწვევს სამომხმარებლო მოთხოვნის მნიშვნელოვან აქტივიზაციას რეგიონებში გადახდისუნარიანი მომხმარებლების რაოდენობის ზრდის ხარჯზე. ტურისტების ნაკადების მომატებით სამომხმარებლო ბაზრის აღმავლობა ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოთა საქმიანობის სტიმულირებას იწვევს, ქმნის პირობებს ადრე არარენტაბელური კომერციული საქმიანობის (მაგალითად, სუვენირების წარმოება-გაყიდვა), განახლებისა და განვითარებისათვის.

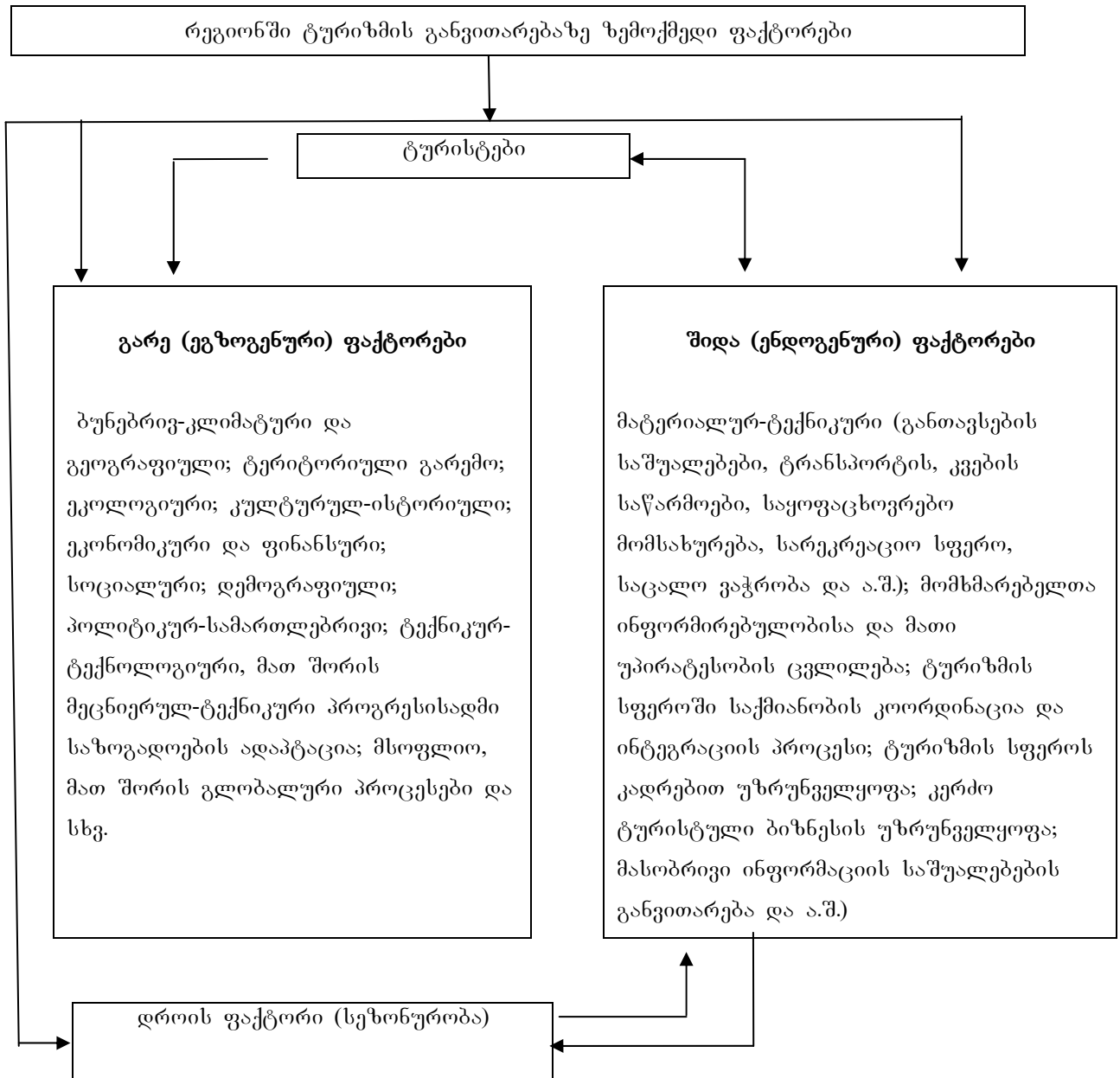
მაშასადამე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ტურიზმის განვითარება ხელს უწყობს რეგიონის მოსახლეობის კეთილდღეობის ზრდას შემდეგი საშუალებებით:

- ტურისტული ინდუსტრიის საწარმოთა რაოდენობის ზრდა და მათი მუშაობის რენტაბელობის ამაღლება;
- მოსახლეობის დასაქმებისა და ტურიზმის შემოსავლიანობის ზრდა;
- ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება ტურისტულ რესურსებზე, ასევე ეკოლოგიაზე, ტურისტებისა და ადგილობრივი მოსახლეობის ურთიერთობაზე და სოციალურ ინფრასტრუქტურაზე ზრუნვის განვითარების შედეგად;
- ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალური დაცულობისა და რეგიონის ბიუჯეტის თვითდაცულობის ამაღლების შედეგად.

რეგიონულ განვითარებაზე ტურიზმის დადებით გავლენასთან ერთად, საჭიროა აღინიშნოს რეგიონზე მისი უარყოფითი ზემოქმედების შესაძლებლობაც:

- რეგიონისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკური სისტემის ცვლილება ტურიზმითა და ადგილობრივი მოსახლეობის ადრინდელი დასაქმების სფეროების შევიწროება;
- საწყის პერიოდში ადგილობრივი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის გადაყვანა მათთვის უცნობ ტურისტულ საქმიანობაზე და რეგიონში ჩამოყალიბებული ეკონომიკური კავშირების მოშლა;
- ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრების ეკონომიკური პირობების შეცვლა (უმუშევრობის ზრდა, ინფლაცია, საქონელსა და მომსახურებაზე ფასების ცვლილება);
- ხანმოკლე პერიოდში რეგიონში რთული ეკონომიკური სისტემის ჩამოყალიბება (ტურისტული ნაკადების სეზონურობა, ტურიზმზე რეგიონის დამოკიდებულების სისტემის ჩამოყალიბება).

რეგიონის ეკონომიკაზე დადებითი გავლენის გაძლერება და უარყოფითი გავლენის მინიმიზაცია შეიძლება მისი მდგრადი განვითარებით, კერძოდ, ისეთი პირობების შექმნით, როდესაც უზრუნველყოფილ იქნება რეგიონული ტურიზმის სისტემის მახასიათებელთა გაუმჯობესება. რეგიონულ დონეზე ტურიზმის მდგრად განვითარებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სხვადასხვა ფაქტორი, რომელთა დაყოფა ხდება გარე (ეგზოგენურ) და შიდა (ენდოგენურ) ფაქტორებად. ცალკე გამოიყოფა დროის ფაქტორი (სეზონურობა) (სურ. 1).

სურათი 1. რეგიონში ტურიზმის განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორების კლასიფიკაცია

გარე (ეგზოგენური) ფაქტორები ბუნებრივი და ანთროპოგენური წარმოშობისაა და ფაქტობრივად, უზრუნველყოფენ რეგიონში ტურიზმის მდგრადი განვითარების პირობებს (2). მათგან ტერიტორია რეგიონული ტურიზმის განვითარებაზე ძლიერ, მრავალპლანიან და წინააღმდეგობრივ გავლენას ახდენს. ბუნებრივ-კლიმატური, გეოგრაფიული, ისტორიულ-კულტურული ფაქტორები არსებით გავლენას ახდენენ რეგიონული ტურიზმის განვითარების მასშტაბზე, ტემპებსა და მიმართულებებზე, განსაზღვრავენ ტურისტულ პოტენციალსა და ატრაქტიულობას (მიმზიდველობას). ეკოლოგიურობა განსაზღვრავს ტურისტის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების ხარისხს მგზავრობაში კომფორტულობის, სტუმარმასპინძლობის ატმოსფეროს, უსაფრთხოებას, კეთილნაყოფიერი გამაჯანსაღებელი ზემოქმედების შეგრძნების დონის მიხედვით. რეგიონში ტურიზმის განვითარების ხარისხზე ეკონომიკური და ფინანსური ფაქტორების გავლენის ხარისხი იმით გან-

ისაზღვრება, თუ როგორია ურთიერთკავშირი და ტენდენციები ტურიზმსა და ეკონომიკას შორის. რეგიონის ეკონომიური მდგომარეობა განსაზღვრავს ტურიზმის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განვითარების დონესა და ინფრასტრუქტურას. რეგიონის ტურიზმის განვითარების დონეზე სოციალური ფაქტორებიდან გავლენას ახდენს მოსახლეობის თავისუფალი დროის ზრდა (სამუშაო დროის შემცირება, შვებულების ხანგრძლივობის ზრდა), რაც, ცხოვრების დონის ზრდასთან ერთად, მოასწავებს რეგიონში ახალი ტურისტული ნაკადების შემოსვლას, ასევე მათი განათლების დონის, კულტურის, ესთეტიკური მოთხოვნილებების ამაღლებას. რეგიონის ტურიზმის განვითარებაზე მუდმივად მოქმედებს დემოგრაფიული ფაქტორები (მოსახლეობის რაოდენობა, სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურა, ოჯახური მდგომარეობა, ურბანიზაცია, კადრების კვალიფიკაცია, ადგილობრივი მოსახლეობის სტუმარმასპინძლობა და ა.შ.). ტურიზმის განვითარებაზე მოქმედებს აგრეთვე პოლიტიკურ-სამართლებრივი (პოლიტიკური მდგომარეობა რეგიონში, ადმინისტრაციული კონტროლის შესუსტება, საგადასახადო და ფულადი პოლიტიკის უნიფიკაცია) ფაქტორებიც.

მნიშვნელოვანია რეგიონში ტურიზმის განვითარებაზე ტექნიკურ-ტექნოლოგიური ფაქტორების ზემოქმედება, რაც დაკავშირებულია სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესთან და რომლებიც ქმნიან დიდ შესაძლებლობებს ტურისტული მომსახურების ახალი სახეობების განვითარებისათვის (1).

შიდა ფაქტორები გავლენას ახდენენ რეგიონში ტურიზმის განვითარებაზე, ყალიბდებიან და მოქმედებენ ტურიზმის სფეროში, ასეთებია:

- მატერიალურ-ტექნიკური ფაქტორები, რომლებიც დაკავშირებულია განთავსების საშუალებების, ტრანსპორტის, საზოგადოებრივი კვების საწარმოების განვითარებასთან, რეკრეაციის სფეროსთან, საცალო ვაჭრობასთან, მიწოდება-მოთხოვნის განვითარებასთან, ტურპროდუქტის გავრცელებასთან;
- ტურპროდუქტზე მოთხოვნა-მიწოდება;
- ბაზრის სეგმენტაციის გაღრმავება;
- ტურისტული საქმიანობის კოორდინაციის როლის გაძლიერება და მონოპოლიზაციის პროცესების შეზღუდვა;
- მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებისა და მეთოდების, საზოგადოებასთან ურთიერთობების სრულყოფა ტურისტული პროდუქტის წინააღმდეგ, რეკლამისა და რეალიზაციაში.

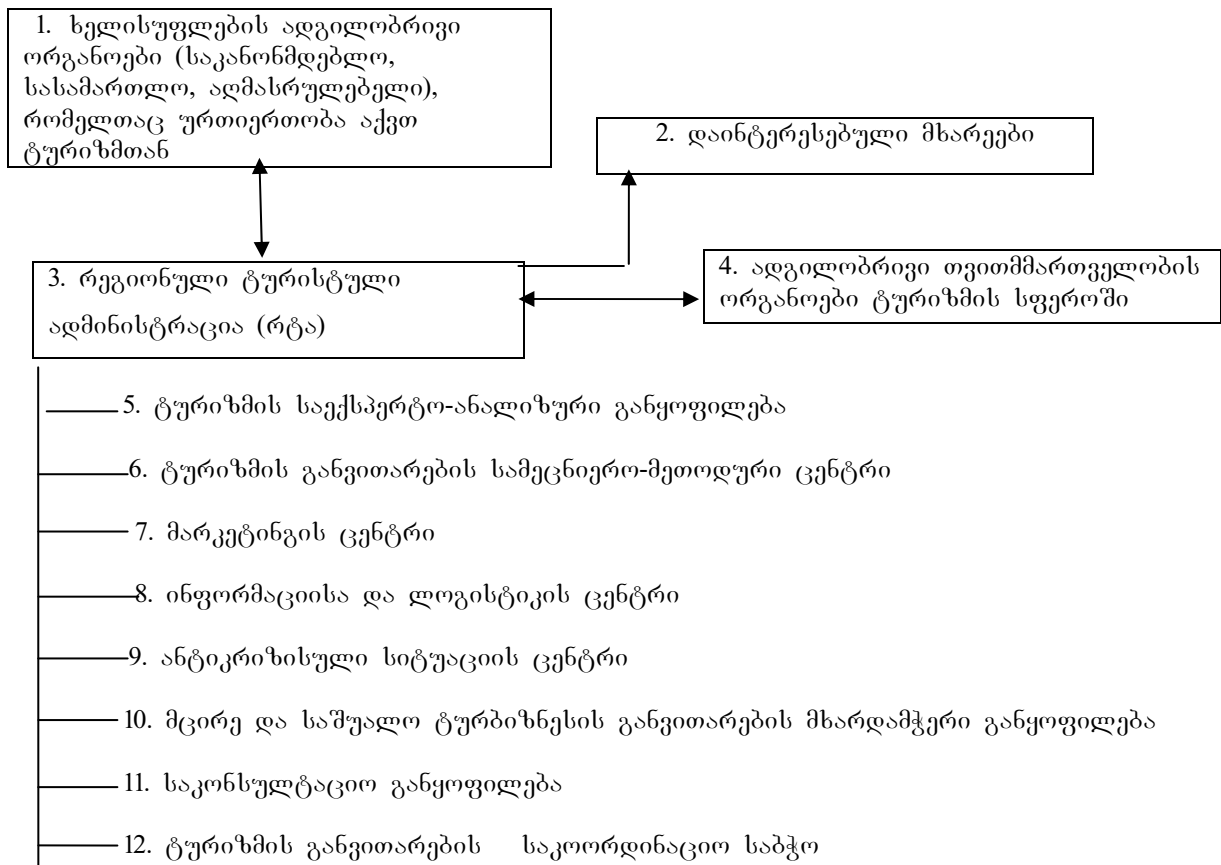
რეგიონში ტურიზმის მდგრად განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორებიდან განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს სეზონურობას, რომელშიც იგულისხმება ტურისტული ნაკადების თავისებურება, რომ ტურისტების კონცენტრირება მოახდინონ დროის მოკლე პერიოდში განსაზღვრულ ადგილებზე. ტურმომსახურების დივერსიფიკაციის განხორციელების ხარჯზე, ტურიზმში სეზონურობის ფაქტორის შენელება, იძლევა ეკონომიკურ ეფექტს, ვინაიდან უმჯობესდება მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის ექსპლუატაციის ვადები, წლის განმავლობაში პერსონალის შრომის ხარისხი და იზრდება ფირმების შემოსავლები (1).

რეგიონებში ტურიზმის მდგრად განვითარებაზე ზემოაღნიშნული ფაქტორების გავლენის ანალიზი, შეფასება, პროგნოზირება და აღრიცხვა უნდა განხორციელდეს ტურიზმის მართვის რეგიონული სისტემის ფარგლებში. თუმცა, დღევანდელ პირობებში, ჩვენი აზრით, საქართველოში რეგიონული ტურიზმის მართვის სისტემა არასაკმარისი ეფექტიანობით ხორციელდება. კერძოდ, ტურისტული საქმიანობის ხელმძღვანელობა და კოორდინაცია თავმოყრილია ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის დეპარტამენტის სტრუქტურებში (განყოფილება და სხვ.), რომელთაც არ შეუძლიათ უზრუნველყონ რეგიონული ტურიზმის სრულყოფილი განვითარება. განსაკუთრებით ეს ეხება იმ რეგიონებს, სადაც ტურიზმი ადგილობრივი ეკონომიკური სისტემის საფუძველს არ წარმოადგენს. ნ. შეშინის აზრით რეგიონული ტურიზმის განვითარება კომპლექსური,

მრავალსპექტიანი ხასიათისაა, ამიტომ რეგიონებში ტურისტული საქმიანობის მართვაც სხვადასხვა მიმართულებით უნდა განხორციელდეს, როგორცაა:

- რეგიონული ტურისტული ინფრასტრუქტურის ახალი ობიექტების აშენება და არსებულის შენარჩუნებაც უნდა განხორციელდეს მსოფლიო სტანდარტების მოთხოვნების შესაბამისად;
- რეგიონული ტურისტული პოტენციალის შეფასება და წინადადებების შემუშავება მისი გაუმჯობესებისთვის;
- რეგიონული ტურისტული ორგანიზაციების საქმიანობის კოორდინაცია და კონტროლი;
- ტურისტული ინფორმაციისა და სტატისტიკის შეკრება, ანალიზი და დამუშავება;
- რუსულ და მსოფლიოს სხვა ბაზრებზე რეგიონის წინ წაწევის მიზნით მარკეტინგული საქმიანობის თავისებურება;
- საკონსულტაციო, მეთოდური და საექსპერტო საქმიანობის თავისებურება და ა.შ.

მართვის თანამედროვე რეგიონული სისტემის პირობებში ტურიზმის ყველა მიმართულებით განვითარება, სხვადასხვა შეზღუდვების გამო, შეუძლებელია. ასეთი შეზღუდვებია ფინანსური, საკადრო, ინფორმაციული და სხვა ხასიათის. ნ. შეშინის აზრით ბუნებრივ-გეოგრაფიული, სოციალურ-ეკონომიკური, დემოგრაფიული, პოლიტიკური და სხვა ხასიათის განსხვავებული პირობების გამო, აუცილებელია მოქნილი მიდგომა ტურიზმის რეგიონული მართვის სისტემის შესაქმნელად (იხ. სურათი 2).

სურ. 2 რეგიონული ტურისტული ადმინისტრაციის (რტა) სამაგალითო სტრუქტურა

რეგიონულმა ტურისტულმა ადმინისტრაციამ უნდა უზრუნველყოს შემდეგი ფუნქციების განხორციელება:

- ტურიზმის სფეროს მართვის მეთოდოლოგიური ასპექტებისა და ორგანიზაციულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების დამუშავება ყველა დაინტერესებული მხარეების ფართო მონაწილეობით;
- რეგიონული ტურიზმის განვითარების პრობლემების კომპლექსური გამოკვლევის კოორდინაცია და რეგიონში ტურიზმის განვითარების კონცეპტუალური გადაწყვეტილების მიღება;
- რეგიონში მდგრადი ტურიზმის განვითარების პრინციპების დამუშავება და მიზნების დასაბუთება;
- რეგიონული ტურიზმის ფუნქციონირების ტენდენციების გამოკვლევა და მის განვითარებაზე მოქმედი გარე და შიდა ფაქტორების ცვლილებათა აღრიცხვა-ანალიზი;
- რეგიონული ტურისტული ბაზრის მონიტორინგი, პოტენციური ტურისტების შესაძლებლობისა და მოთხოვნილების შესწავლა;
- არსებული რეგიონული ტურისტული ინფრასტრუქტურის ანალიზი და მისი განვითარება-სრულყოფის შესაძლო მიმართულებების გამოვლენა და ა.შ.

რეგიონული ტურისტული ადმინისტრაციის სტრუქტურაში განსაზღვრული ფუნქციების შესასრულებლად გამოყოფილია რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული ბლოკი (ცენტრი, განყოფილება), რომელთაგან თითოეულს ევალება რეგიონში მდგრადი ტურიზმის განვითარების უზრუნველსაყოფად სხვადასხვა პრობლემების გამოვლენა და გადაჭრა:

- საექსპერტო-ანალიზური ბლოკი – რეგიონში მდგრადი ტურიზმის განვითარებისათვის ზოგადსისტემური პრობლემების გამოკვლევას ახორციელებს;
- ტურიზმის განვითარების სამეცნიერო-მეთოდური ცენტრი, რომლის შემადგენლობაში დასაქმებული არიან სამართალმცოდნეები, ეკონომისტები, სოციოლოგები, ეკოლოგები და სხვ. ცენტრი გამოიმუშავებს აუცილებელ მექანიზმებს წამოჭრილი პრობლემების გადასაწყვეტად;
- მარკეტინგის ცენტრი, რომელიც ახორციელებს ტურისტული მომსახურების ბაზრის სეგმენტირებას, ტურპროდუქტების პოზიციონირებას, ტურისტების მოთხოვნილების მონიტორინგს, რეგიონული ტურისტული პროდუქტის წინ წაწევისა და სტიმულირების ღონისძიებებს რეგიონულ და საერთაშორისო ბაზრებზე და ა.შ;
- ინფორმაციისა და ლოგისტიკის ცენტრი – აგროვებს და ავრცელებს ტურისტულ ინფორმაციას, რეგიონული ტურიზმის ბანკის მონაცემებს, ანაწილებს ტურისტების ნაკადებს ტურისტული რესურსების უკეთესად გამოყენების მიზნით, მხარს უჭერს პროგრამებს ინფორმაციული და ტექნოლოგიური მიმართულებით;
- ანტიკრიზისული სიტუაციების განყოფილება – სწავლობს და განსაზღვრავს რეგიონის ტურიზმის განვითარებაში შიდა და გარე გარემოს სტრუქტურაში ცვლილებებს და ტენდენციებს, აწარმოებს იმ ფაქტორების ანალიზსა და დადგენას, რომლებიც წინააღმდეგობას უწევენ მიზნების მიღწევას;
- მცირე და საშუალო ბიზნესთან ურთიერთობის განყოფილება მხარდაჭერას ახორციელებს სხვადასხვა ღონისძიებების ჩატარებით;
- საკონსულტაციო საბჭო – ადგილობრივ მოსახლეობასთან და ტურისტებთან ატარებს საკონსულტაციო-საინფორმაციო მუშაობას;
- რეგიონული ტურისტული ადმინისტრაციის საკოორდინაციო საბჭო – აწესრიგებს ურთიერთობებს ყველა მხარეს შორის, რომლებიც დაინტერესებული არიან რეგიონში ტურიზმის განვითარების პრობლემებით (კომერციული და ფინანსური ორგანიზაციები,

ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები, სახელისუფლებო სტრუქტურები, საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები და ა.შ.)

რეგიონული ტურისტული ადმინისტრაცია, რომელშიც ფუნქციონირებს საკოორდინაციო საბჭო, საკოორდინაციო-მარეგულირებელ საქმიანობასთან ერთად ახორციელებს კავშირურთიერთობას სახელმწიფო ორგანოებთან, რომ თავის დროზე მიიღონ მათგან ინფორმაცია რეგიონული ტურისტული პრობლემების შესახებ, რათა გამოსატონ შესაბამისი მხარდაჭერა.

ადგილობრივი ფაქტორებისა და პირობების თავისებურებებიდან გამომდინარე, რტა-ს სტრუქტურა თითოეულ რეგიონში შესაძლებელია დაზუსტდეს ან დაემატოს სხვა ელემენტები. მთლიანობაში რტა-ს ყველა სტრუქტურული ელემენტის ამოცანაა რეგიონში მდგრადი ტურიზმის გრძელვადიანი კონცეფციის დამუშავება და დანერგვა, ასევე სტრატეგიული მიზნების ჩამოყალიბება და რეალიზაცია. ობიექტური მიდგომები მოითხოვს მთელი ტურისტული რეგიონის მართვის ობიექტების განხილვას, რომელიც მოიცავს შემდეგ რგოლებს: ძირითადი ფონდები (მიწა, შენობები, ნაგებობა, ისტორიული ძეგლები, ბუნება, კულტურა, ტურისტული ინფრასტრუქტურის ყველა ობიექტი); საბრუნავი ფონდი (სასარგებლო წიაღისეული, სოფლის მეურნეობა, მეცხოველეობა, თევზის რესურსები); ფინანსები (კაპიტალური დაბანდება, ინვესტიციები, მოგება, გადასახადი, ხელფასი, ანარიცხები); პერსონალი (ტურისტული ფირმების თანამშრომლები); ტექნოლოგიები, ტურისტული ბაზარი (ტურისტული ფირმები, მომხმარებელი, შუამავლები, კონკურენტები). მაშასადამე, ტურიზმის განვითარების პროგრამაში რეგიონულ დონეზე, ობიექტების მიდგომების თვალსაზრისით ჩადებულია შემდეგი ელემენტები (3):

- ზოგადი დებულებები (რეგიონის ფართობი, ტურისტული რეგიონის ჩამონათვალი, ტურისტული მომსახურების მოცულობა და ნომენკლატურა, დაგეგმილი მოგება და პროგრამის ვადები);
- პროგრამის ძირითადი ნაწილი (რეგიონის ძირითადი და საბრუნავი ფონდების ანალიზი, მოსახლეობის შემადგენლობა, არსებული ტურისტული ინფრასტრუქტურა, რეგიონის ტურისტული ბაზარი, ფინანსირების მიმართულება – საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო წყაროები);
- ტურიზმის სფეროს სოციალური განვითარება, აქ დასაქმებულთა შრომის, დასვენების პირობებისა და წინადადებების ანალიზი მათი გაუმჯობესებისთვის;
- მონაცემთა ბაზის ავტომატიზებული ბანკი რეგიონში ტურიზმის განვითარების შესახებ (რეგიონული ტურიზმის მართვის მონაცემთა ბაზა ძირითადი ელემენტების მიხედვით და ტურიზმის ნორმატიულ-საინფორმაციო ბაზა).

მაშასადამე, რეგიონში ტურიზმის გრძელვადიანი განვითარების პროგრამის შედგენაში ობიექტური მიდგომები შესაძლებლობას მოგვცემს მაქსიმალურად იქნეს გათვალისწინებული გარე და შიდა ფაქტორების ზეგავლენა ტურიზმზე, ჩატარდეს არსებული სიტუაციის ანალიზი, დამუშავდეს მოქმედებათა და ღონისძიებათა თანმიმდევრობა რეგიონული გრძელვადიანი მდგრადი ტურიზმის განვითარების ეფექტიანი მართვისა და მხარდაჭერისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნადირაშვილი გ., ჯანგულაშვილი დ., ტურიზმის საფუძვლები, სახელმძღვანელო, თბ., 2014.
2. Гуляев В. Туризм: Экономика, управление, устойчивое развитие. Учебник. М., 2008.
3. Здоров А. Экономика туризма, Учебник, М., 2007.
4. Севастьянова С. Региональное планирование туризма и гостиничного хозяйства. М., 2007.

5. Шемин Н. Проблемы обеспечения устойчивого развития регионального туризма. журн. «Отраслевая экономика», №7, 2010.

გაიოზ ნადირაშვილი, დავით ჯანგულაშვილი
რეგიონული ტურიზმის მდგრადი განვითარების პრობლემები საქართველოში
რეზიუმე

საქართველოს რეგიონების ეკონომიკის სფეროში თანამედროვე ტურიზმი სულ უფრო აქტიურ როლს ასრულებს, თუმცა ყველა რეგიონს არ ძალუძს საკუთარ ტერიტორიაზე უზრუნველყოს გრძელვადიანი მდგრადი ტურიზმის განვითარება, რომლის ერთ-ერთი ხელშემშლელი პრობლემაა ტურიზმის მართვის სისტემის არასრულყოფილება. სტატიაში განხილულია რეგიონული ტურიზმის განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორები, რეგიონული ტურიზმის ადმინისტრაციის ახალი სტრუქტურა, ფუნქციები და მოცემულია შესაბამისი რეკომენდაციები, რომელთა რეალიზაცია ხელს შეუწყობს რეგიონებში მდგრადი ტურიზმის პროგრამების მომზადებასა და ტურიზმის მართვის სისტემის სრულყოფას.

Gaioz Nadirashvili, David Jangulashvili
Challenges of Regional Tourism Sustainable Development
Summary

The modern tourism has an increasingly active role in the regional economy of Georgia, however, not all the regions have opportunity to develop the long-term sustainable tourism. One of the main obstacles in this field is an inefficient development of tourism management system. This paper explores the factors influencing the development of regional tourism, new structure of regional tourism administration, its functions and appropriate recommendations are given which would support the preparation of the sustainable tourism programs and improvement of tourism management system in regions.

Гаиоз Надирашвили, Давид Джангулашвили
Проблемы устойчивого развития регионального туризма в Грузии
Резюме

Современный туризм в сфере региональной экономики Грузии играет все более активную роль. Однако не все регионы способны обеспечить долговременное устойчивое развитие туризма на своей территории. Одной из причин возникновения проблем в развитии регионального туризма является несовершенство системы управления туризмом на региональном уровне. В данной статье рассмотрены вопросы влияния туризма на региональную экономику, структура региональной туристической администрации, ее функции и рекомендации, реализация которых может способствовать подготовке программ по устойчивому туризму и совершенствованию системы управления на региональном уровне.

ბესარიონ კიწმარიშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

ქეთევან მდინარაძე
თბილისის ღია სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ელექტრონული მმართველობა, როგორც სახელმწიფო მართვის ხარისხის
გაუმჯობესების ინოვაციური მექანიზმი

თანამედროვე მსოფლიო ცხოვრობს უდიდესი ტექნოლოგიური ძვრების პირობებში. აშშ-სა და დასავლეთ ევროპაში ციფრული ტექნოლოგიების, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო მომსახურების, განსაკუთრებით კი ინტერნეტის დანერგვამ შესაძლებელი გახადა არნახული სისწრაფით ინფორმაციის მოპოვება/გავრცელება მთელი პლანეტის მასშტაბით, რამაც დასაბამი მისცა უპრეცედენტო გლობალურ სოცალურ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცვლილებებს. შესაძლებელი გახდა მსოფლიოს პრაქტიკულად ყველა კუთხის ურთიერთდაკავშირება და სწრაფი ინტეგრაციული პროცესების განვითარება, რაც უშუალო ზეგავლენას ახდენს ქვეყნების ყოველდღიურ ცხოვრებაზე; ხელს უწყობს ადამიანების მიერ ახალი ტიპის გაერთიანებების, ასოციაციების შექმნას ლოკალურ თუ გლობალურ დონეზე. ეს კი, ახლო თუ გრძელვადიან პერსპექტივაში, მნიშვნელოვნად შეცვლის სახელმწიფოთა მართვისა და მოწყობის პრინციპებსა თუ შინაარსს. ტექნოლოგიურმა ძვრებმა შეცვალა არა მარტო ეკონომიკა, არამედ საზოგადოების სოციალური შემადგენლობაც, რამაც ახალი გამოწვევებისა და ამოცანების წინაშე დააყენა ქვეყნების პოლიტიკური სისტემები და მათი მმართველობის რეჟიმები. ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და კომუნიკაციების უპრეცედენტო ზრდის შედეგია ციფრული დემოკრატიისა და ელექტრონული მმართველობის დამკვიდრება.

ელექტრონული მმართველობა – სახელმწიფო მართვის განხორციელების კონცეფცია - დამახასიათებელია ინფორმაციული საზოგადოებისათვის. იგი ემყარება საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების შესაძლებლობებსა და ღია სამოქალაქო საზოგადოების ღირებულებებს, წარმოადგენს კორუფციასთან და ბიუროკრატიასთან ბრძოლის ერთ-ერთ ქმედით საშუალებას, ასევე უზრუნველყოფს ოფიციალური სტრუქტურების გამჭვირვალობას.

ელექტრონული მმართველობა არ არის ტრადიციული მართვის არც ანალოგი და არც დანამატი. ის განსაზღვრავს მხოლოდ იმ ურთიერთობების ახალ ხერხს, რომლის საფუძველზეც აქტიურად გამოიყენება ინფორმაციულ-კომუნიკაციური ტექნოლოგიები სახელმწიფო მომსახურების მიწოდების ეფექტიანობის მიზნით.

ელექტრონული მმართველობა – ეს არის ინფრასტრუქტურა, რომელსაც დღეს ქმნიან სახელმწიფო ორგანოები თავიანთი ფუნქციების შესრულების მეთოდების გაუმჯობესებისათვის. ახლა სახელმწიფო ორგანოები სთავაზობენ მოსახლეობის ფართო ფენებს თავიანთ ინფრასტრუქტურასთან წვდომის შესაძლებლობას და ამით ელექტრონული საუკუნის მთავარ ღირებულებებს იყენებენ მომსახურების შეთავაზების პროცესში. აქ იგულისხმება მოსახლეობისა და ბიზნესისათვის მიწოდებული მომსახურების ოპტიმიზაცია, მოქალაქეების თვითმომსახურების შესაძლებლობების გაზრდა და მხარდაჭერა, მოქალაქეების ტექნოლოგიური ცნობადობისა და კვალიფიკაციის ამაღლება ქვეყნის ხელმძღვანელობისა და მართვის პროცესში, სივრცითი ფაქტორის ზემოქმედების შემცირება.

კონცეფცია და თვითონ ტერმინი „ელექტრონული მმართველობა“ გაჩნდა არცთუ ისე დიდი ხნის წინ, მე-20 საუკუნის ბოლოს, როდესაც ბევრი სახელმწიფო შეეჯახა ხელისუფლების ორგანოების მუშაობის დაბალი ეფექტიანობის პრობლემას, რაც გამოიხატებოდა მაღალ დანახარჯებში, კორუფციაში, გადაწყვეტილების მიღების შეფერხებაში და სხვ.

ევროპული კომისიის განმარტების თანახმად, ელექტრონული მმართველობა ეს არის სახელმწიფო სტრუქტურებში საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების დანერგვა, რომელიც მიმდინარეობს სახელმწიფო სტრუქტურების ორგანიზაციული რეფორმებისა და სახელმწიფო მოსამსახურეთა გადამზადების ფონზე. ელექტრონული მმართველობის პრინციპები გულისხმობს ტრადიციული სახელმწიფო მომსახურების მიღებას on-line რეჟიმში. მოქალაქეებისათვის ეს შეიძლება იყოს კომუნალური გადასახადების გადახდა, არჩევნებში მონაწილეობის მიღება, სამუშაო ადგილების ძებნა და სხვ., ბიზნესისათვის – ახალი კომპანიის რეგისტრაცია, ლიცენზიის განახლება, კორპორაციული გადასახადების გადახდა, სტატისტიკურ ორგანოებში მონაცემების გადაგზავნა და ა.შ.

ევროპული კომისიის მასალების მიხედვით, ელექტრონული მმართველობის შექმნის შედეგი იქნება:

- სახელმწიფოს მიერ შემოთავაზებული მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესება;
- კლიენტთა მომსახურების დროის შემცირება;
- ადმინისტრაციული ბარიერების შესუსტება;
- სახელმწიფო მომსახურების სპექტრის გაფართოება;
- სახელმწიფო ორგანოების საქმიანობის ეფექტიანობის ამაღლება და სხვ.

გაეროს მიერ შემუშავებული მეთოდოლოგიის თანახმად, კარგი მმართველობის მახასიათებელი 8 ძირითადი ელემენტია:

გამჭვირვალობა; ანგარიშგება; ორიენტაცია კონსენსუსზე; მოქალაქეებისა და ხელისუფლების ერთიანი მუშაობა; მიუკერძოებლობისა და დისკრიმინაციის არ არსებობა; შედეგიანობა და ეფექტიანობა; კანონის უზენაესობა; ოპერატიულობა.

ელექტრონული მმართველობის მეშვეობით მიიღწევა:

გამჭვირვალობა და ანგარიშგება – საჯარო დაწესებულებებისა და მოსამსახურეების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები როგორც საზოგადოების, ისე ზემდგომი, მაკონტროლებელი ორგანოებისა და სხვა დაწესებულებებისათვის მარტივად ხელმისაწვდომი ხდება;

მოქალაქეებისა და ხელისუფლების ერთიანი მუშაობა – საინფორმაციო ტექნოლოგიები სახელმწიფოს მისი საქმიანობის შესახებ ინფორმაციის მოსახლეობის ფართო ფენებთან მიტანის, ხოლო მოქალაქეებს მათთვის საინტერესო საკითხების განხილვასა და გადაწყვეტაში ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობას აძლევს;

მიუკერძოებლობისა და დისკრიმინაციის არ არსებობა – მოქალაქეებსა და საჯარო მოსამსახურეებს შორის უშუალო კონტაქტი მაქსიმალურად იზღუდება; ეს კი მოსამსახურეების მხრიდან სუბიექტური მიდგომისა და შესაბამისად, კორუფციული გარიგებების შესაძლებლობას მკვეთრად ამცირებს. ამავე დროს, კონკრეტული საჯარო მოხელეების საქმიანობის შედეგები ნათლად ფიქსირდება, რაც, თავის მხრივ, ზღუდავს საჯარო მოსამსახურეთა მიმართ ხელმძღვანელების დისკრიმინაციულ დამოკიდებულებას;

შედეგიანობა, ეფექტიანობა და ოპერატიულობა – საჯარო საქმიანობის კომპიუტერიზაცია და ავტომატიზაცია იწვევს ადამიანისეული რესურსების გამოთავისუფლებას, დროისა და ფინანსური დანახარჯების მკვეთრ შემცირებას, შიდა და გარე კონტროლის არსებით გაუმჯობესებას.

როგორც აღვნიშნეთ, გამჭვირვალობა ელექტრონული მმართველობის ერთ-ერთი შესაძლო შედეგი და მისი ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია. ეს, გარდა იმისა, რომ ინფორმაციის თავისუფლების რეალიზების ქმედითი მექანიზმია, მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საჯარო გადაწყვეტილებების პროცესში მოქალაქეთა ჩართულობისა და თანამონაწილეობის ზრდას, აძლიერებს სამოქალაქო კონტროლის სისტემას.

ძალზე მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, ელექტრონული ჩართულობის განვითარების განხილვაც. ინტერნეტი ახალ ასპარეზს უხსნის პოლიტიკოსებს საკუთარი პოზიციისა და მიდგომის გამოხატვისათვის. ამავე დროს, ინტერნეტი ქმნის გარემოს, სადაც საზოგადოების ყველა ჯგუფს, მათ შორის მარგინალიზებულს, საშუალება აქვს დააფიქსიროს საკუთარი მოქალაქეობრივი პოზიცია და მიაღწიოს კონკრეტულ მიზანსაც კი. უკვე მრავალი მთავრობა ცდილობს საკუთარი ვებ-გვერდის საშუალებით დაამყაროს

უკუკავშირი მოსახლეობასთან. მთავრობები ცდილობენ პირდაპირ მიაწოდონ ინფორმაცია მოქალაქეებს, ჩართონ ისინი პოლიტიკურ პროცესებში და ამ გზით გაამყარონ საკუთარი პოლიტიკური პლატფორმები.

ელექტრონული მმართველობის დანერგვა, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფო სტრუქტურების საქმიანობის ბიზნეს-ინჟინერინგით იწყება, რაც აყალიბებს მმართველობითი საქმიანობის თითოეული მონაწილის როლს. სახელმწიფო ორგანოები ახორციელებენ მომსახურებას, რომელიც უზრუნველყოფს მოქალაქეებისა და ბიზნესისათვის საქმიანობის მაქსიმალურად უსაფრთხო და კომფორტული გარემოს შექმნას.

ელექტრონული მმართველობის სახელმწიფო-მოქალაქეებისათვის G2C და სახელმწიფო-ბიზნესისათვის G2B სერვისების დანერგვა მნიშვნელოვანია ეკონომიკურ, სოციალურ, პოლიტიკურ, კულტურულ თუ სამეცნიერო სფეროებში ინოვაციებისათვის. ელექტრონული მმართველობის აღნიშნული მოდულების დანერგვით განპირობებული ურთიერთობების ტრანსფორმაცია სახელმწიფოსა და მოქალაქეებს, სახელმწიფოსა და ბიზნესს შორის უზრუნველყოფს კეთილდღეობას, აყალიბებს ხელსაყრელ გარემოს სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარებისათვის.

ბოლო დროს G2C და G2B სერვისები საზოგადოების სულ უფრო ფართო აუდიტორიას მოიცავს. ელექტრონული მმართველობის მომსახურებით სარგებლობს თითქმის ყველა სოციალური ფენის წარმომადგენელი, რამდენადაც ელექტრონული მმართველობის დანერგვის მიზანია მმართველობასთან დაკავშირებული სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების ოპტიმიზაცია.

ორგანიზაციებს, რომლებიც წარმატებით ნერგავენ ელექტრონული მმართველობის პროგრამას, ახასიათებთ:

ღიაობა და ფართო დიაპაზონი – სახელმწიფო სამსახურები წარმოადგენენ ღია სტრუქტურებს. რამდენადაც ინტერნეტ-მომსახურება ეფუძნება ქსელში არსებულ სტანდარტებს, შესაბამისად აღნიშნული მომსახურება ხელმისაწვდომია ყველა მოქალაქისათვის. ინფორმაციულმა საზოგადოებამ უნდა მოიცვას ყველა მოქალაქე, ამიტომ სახელმწიფო ყველა დონეს მიმართავს, რათა ინტერნეტ-მომსახურება არ იყოს ხელმისაწვდომი მხოლოდ ცალკეული ფირმისა და მოქალაქისათვის;

მომხმარებელთა საჭიროებებზე ორიენტაცია – სახელმწიფო სტრუქტურებს, რომლებიც ეყრდნობიან ინტერნეტტექნოლოგიებს, შესწევთ უნარი საქმიანობის ფოკუსირება მოახდინონ მოქალაქეთა მოთხოვნილებებზე. ორგანიზაციები, რომლებიც იყენებენ მომხმარებელთა ურთიერთქმედების მართვის სისტემებს, შეუძლიათ თვალ-ყური ადევნონ სისტემაში შემომავალ ინფორმაციას, გადაამუშაონ ის და უზრუნველყონ ხარისხიანი, ინდივიდუალური მომსახურება. ინფორმაციის ორმხრივი გაცვლის შესაძლებლობა სულ უფრო მეტ მომხმარებელს იზიდავს;

მომსახურების ინტეგრაცია – სახელმწიფო სამსახურების ბიზნეს-პროცესები ინტერნეტის ქსელში წარმოდგენილია როგორც მთლიანად ინტეგრირებული სისტემა. ინტერნეტში სტრუქტურებს შორის ვერტიკალური დამოკიდებულება არ არსებობს, შესაბამისად მომსახურების პროცესში ჩრთულია ყველა ქვედანაყოფი. მომხმარებლები ვერ ხედავენ სახელმწიფო ორგანოების რთულ შიდა წყობას. ისინი იღებენ მხოლოდ შეთავაზებულ მომსახურებას;

სახელმწიფო და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობა – ზოგ შემთხვევაში სახელმწიფო სტრუქტურები ბიზნეს-პროცესების ავტომატიზაციის პროექტების დანერგვისა და ხელმძღვანელობისათვის კვალიფიციური კადრების ნაკლებობას განიცდიან. მომსახურების ხარისხის ამაღლების მიზნით ისინი თანამშრომლობენ კერძო სექტორთან.

მოქალაქეები სახელმწიფოსაგან ბევრს მოელიან. ამდენად, სახელმწიფო ორგანიზაციების ავტომატიზაციის პროექტების რეალიზაციას დიდი მნიშვნელობა აქვს. შესაბამისად, ელექტრონული მმართველობის დანერგვის ამოცანა სახელმწიფოსათვის პრიორიტეტს უნდა წარმოადგენდეს. სახელმწიფო სამსახურების ავტომატიზაცია წარმატებას აღწევს მაშინ, როდესაც ის დადებით იმპულსს აძლევს მთლიანად საზოგადოებას და შესწევს უნარი მოიცვას მთელი მოსახლეობა.

სამთავრობო უწყებებს შორის, მთავრობასა და ბიზნესს შორის, მთავრობასა და მოქალაქეებს შორის ელექტრონული მმართველობის განხორციელებისათვის აუცილებელი წინაპირობაა საკანონმდებლო ჩარჩო. ამ მიზნით საქართველოში უკვე განისაზღვრა რამდენიმე მარეგულირებელი სტანდარტი, რაც არსებული ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარებისა და მოდერნიზაციის საშუალებას იძლევა. აღნიშნული მარეგულირებელი ჩარჩოები მოიცავს:

კანონი „ინფორმაციის ერთიანი სახელმწიფო რეესტრის შესახებ“, მიღებულ იქნა და ძალაში შევიდა 2011 წლის 1 ივნისს. კანონის მიზანია საჯარო სექტორში არსებული მონაცემთა ბაზების, ინფორმაციული სისტემებისა და მომსახურების, ერთიანი კატალოგის შექმნა;

საქართველოს კანონი „ინფორმაციული უსაფრთხოების შესახებ“, მიღებულ იქნა და ძალაში შევიდა 2012 წლის 1 ივლისს. ამ კანონის მიღების ძირითადი მიზეზები იყო, ერთი მხრივ, 2008 წლის კიბერშეტევა საქართველოზე და, მეორე მხრივ, სახელმწიფო უწყებებისა და კერძო სექტორის მიერ ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების მზარდი გამოყენება, რამაც დღის წესრიგში დააყენა ინფორმაციული სისტემის უსაფრთხოების გაძლიერების საკითხები.

ამრიგად, საქართველოში შეიქმნა ყოვლისმომცველი საკანონმდებლო ჩარჩო, რომელიც სრულად იძლევა ელექტრონული სერვისების გამოყენების საშუალებას სახელმწიფოში მოქმედ სხვადასხვა სუბიექტს შორის (G2C, G2B) და საფუძველს უყრის ციფრული იდენტიფიკაციისა და ხელმოწერის გამოყენებას. შესაბამისად, დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ ენდონ ელექტრონულ ტრანზაქციებს და მიიღონ სარგებელი ელექტრონული სერვისებისა და მათთან დაკავშირებული პროცესებიდან.

საქართველოს საკანონმდებლო ჩარჩო თავსებადია ევროკავშირისა და საერთაშორისო მარეგულირებელ ნორმებთან, რაც აიოლებს საერთაშორისო ურთიერთობებს და საქართველოს უფრო მიმზიდველს ხდის საერთაშორისო ინვესტორების, ბანკებისა და სამთავრობო ინსტიტუტებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Junhua Zhang, A Critical Review of the Development of Chinese e-Government, (http://www.oycf.org/Perspectives2/19_123102/eGovernment.htm)
2. United Nations E-Government Survey, 2012
3. ელ-რესურსი: <http://ru.wikipedia.org/wiki>
4. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის მასალები. ელ-რესურსი: <http://www.cybersecurity.ru/telecommunication/67130.html>

ბესარიონ კიწმარიშვილი, ქეთევან მდინარაძე ელექტრონული მმართველობა, როგორც სახელმწიფო მართვის ხარისხის გაუმჯობესების ინოვაციური მექანიზმი რეზიუმე

ელექტრონული მმართველობა – სახელმწიფო მართვის განხორციელების კონცეფცია – დამახასიათებელია ინფორმაციული საზოგადოებისათვის. იგი ემყარება საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების შესაძლებლობებსა და ღია სამოქალაქო საზოგადოების ღირებულებებს, წარმოადგენს კორუფციასა და ბიუროკრატიზმთან ბრძოლის ერთ-ერთ ქმედით საშუალებას, ასევე უზრუნველყოფს ოფიციალური

სტრუქტურების გამჭვირვალობას. ელექტრონული მმართველობის ძირითადი სერვისებია G2C, G2B, რომლებიც ორიენტირებულია ფართო აუდიტორიაზე.

ბოლო დროს ელექტრონული მმართველობის მომსახურებით სარგებლობს თითქმის ყველა სოციალური ფენის წარმომადგენელი, რამდენადაც მისი დანერგვის მიზანია მმართველობასთან დაკავშირებული სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური პროცესების ოპტიმიზაცია.

Besarion Kitsmarishvili, Ketevan Mdinardze
E-government as an Innovative Mechanism for Increasing the Quality of Public Administration
Summary

E-government, the concept of implementation of public administration, is typical of information society. It is based on the opportunities of information and telecommunication technologies and values of open civil society. It is characterized by an orientation on needs of citizens, economic efficiency, openness for public control and an initiatives.

The basic G2C and G2B services are focused on wide audience, on representatives of all social groups who anyway appear in a sphere of influence of these services. All social groups, as the purpose of creation of the e-government – optimization of the social, political and economic processes connected with the power become users of services of the electronic government gradually.

Виссарион Кицмаришвили, Кетеван Мдинарадзе
Электронное правительство - инновационный механизм повышения качества государственного управления
Резюме

Электронное правление – концепция осуществления государственного управления, присущая информационному обществу, основывается на возможностях информационно-телекоммуникационных технологий и ценностях открытого гражданского общества. Оно характеризуется направленностью на потребности граждан, экономической эффективностью, открытостью для общественного контроля и инициативы. Основные сервисы G2B и G2C ориентированы на широкую аудиторию, на представителей всех социальных групп, которые так или иначе оказываются в сфере влияния этих сервисов

Пользователями сервисов электронного правительства постепенно становятся все социальные группы, поскольку цель создания электронного правительства – оптимизация социальных, политических и экономических процессов, связанных с властью.

მაია თეთრაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ახალი მოდელის ჩამოყალიბება
პოსტკრიზისულ პერიოდში

21-ე საუკუნის გლობალური ეკონომიკური კრიზისის შემდეგ მეცნიერებს, ბიზნეს-მენებსა და პოლიტიკოსებს შორის ისევ არის დავა მისი მიზეზების, შესაძლო პრევენციებისა და ანტიკრიზისული ღონისძიებების ეფექტიანობის შესახებ.

დღეს, როგორც არასდროს, საჭიროა ყველა სახელმწიფომ სწორად განსაზღვროს როგორ უპასუხოს თანამედროვე გამოწვევებს, გადალახოს ეკონომიკური კრიზისით გამოწვეული პრობლემები, დაძლიოს და შესაბამისად შექმნას ქვეყნის განვითარების ისეთი ეკონომიკური სტრატეგია, რომელიც გრძელვადიან პერიოდში უზრუნველყოფს სახელმწიფოს სტაბილურ განვითარებას. მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი კიდევ ერთი მძიმე გაკვეთილია იმისა, თუ რამხელა დარტყმის მიყენება შეუძლია ეკონომიკური პროცესების, ტენდენციების, მოვლენების არასწორად შეფასებას განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ქვეყანას არ გააჩნია ის „მეხამრიდები“, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ქვეყნისათვის ეკონომიკური „ჩაფარდების“ შედარებით რბილად გადატანა.

ნებისმიერი სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა სისტემურ ანალიზს საჭიროებს, მით უმეტეს, ეკონომიკური კრიზისები, რომელიც XVII-XVIII ს.ს.-ის შემდგომ საბაზრო ურთიერთობების განვითარების მუდმივ თანამდევად იქცა.

ბოლო მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, რომელიც 2006-2007 წლებში დაიწყო, საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მონაცემებით, 2009 წელს დასრულდა, თუმცა, ეკონომისტებსა და პოლიტიკოსებს შორის კვლავ არსებობს აზრი, რომ ის დღესაც არ არის ბოლომდე დაძლეული. ეს კრიზისი ხასიათდებოდა ეკონომიკური აქტივობის ყველაზე უფრო მკვეთრი დაცემითა და უმუშევრობის მაღალი დონით.

2007-2009 წ.წ. მსოფლიო კრიზისი, ისევე როგორც მისი წინამორბედი კრიზისები, ხანგრძლივი ეკონომიკური ციკლის ერთ-ერთ ფაზას წარმოადგენდა, რომელსაც „კონდრატევის ტალღის“ (Kondratiev wave) მიხედვით თუ გავაანალიზებთ, ის ზუსტად ემთხვევა გრძელვადიანი ეკონომიკური ციკლის დაღმავალ ფაზას, რომელიც ხასიათდება ძლიერი, დამანგრეველი შედეგებითა და, ამასთანავე, განვითარების ახალი ეკონომიკური მოდელის ფორმირებით.

ამ კრიზისის მაგალითზე ნათლად შეგვიძლია გამოვყოთ ეკონომიკური ციკლის ყველა სტადია, მათ შორის განვითარებულ ქვეყნებში 2002 წლიდან დაწყებული „დოტკომბოვის ბუშტის“ (dotcom bubble) სპეკულაციური ხასიათის ეკონომიკური ბუშტითა და დამთავრებული 2006-2008 წლებამდე მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპის შენელებით.

ისევე როგორც ყველა კრიზისს, 2007-2009 წ.წ. კრიზისსაც ჰქონდა თავისი სპეციფიკა, რაც გამოიხატა ფულის არაზომიერ მიწოდებაში, გრძელ და მასშტაბურ საკრედიტო ექსპანსიასა და რევოლუციური ხასიათის ფინანსურ ინოვაციებში. მსოფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა დღის წესრიგში დააყენა არა მხოლოდ მოკლე და საშუალოვადიანი ანტიკრიზისული ღონისძიებების გატარება, არამედ სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროებში სასიცოცხლოდ აუცილებელი ღრმა ინსტიტუციური რეფორმირების გარდუვალობაც.

მსოფლიო ეკონომიკის მდგრადობისა და გლობალური კრიზისის უარყოფითი შედეგების დაძლევის მიზნით, მნიშვნელოვანი ცვლილებები განხორციელდა საბანკო სექტორის რეგულირებისა და ზედამხედველობის კუთხით. კრიზისამდელ პერიოდში, ბაზელის კომიტეტის მიერ, საბანკო რეგულირება „ბაზელი II“-ის შეთანხმების საფუძველზე ხორციელდებოდა. ეს შეთანხმება ხელმძღვანელობდა დოკუმენტი „კაპიტალის გაზომვისა და კაპიტალის სტანდარტების საერთაშორისო კონვერგენცია - ახალი მიდგომები“ (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards),

რომელიც სამ ძირითად კომპონენტს, მიმართულებას მოიცავს, ეს არის: კაპიტალზე მინიმალური მოთხოვნები; საზედამხედველო პროცესი და საბაზრო დისციპლინა.

მსოფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა ნათლად აჩვენა „ბაზელი II“-ის შეთანხმების ნაკლოვანი მხარეები, როგორც კაპიტალის შეფასების კრიტერიუმებში, ისე პროციკლური რეგულირების ნეგატიურ გამოხატულებაში.

დოკუმენტმა - „კაპიტალზე მოთხოვნის დირექტივა 3“ („**capital requirement Directive 3**“-**CRD 3**) საერთაშორისო დონეზე რეგულირების ახალ პროცესს დაუდო სათავე. „ბაზელი III“-ის შეთანხმებაში მრავალი კარდინალური ნოვაცია შევიდა, მათ შორის განისაზღვრა: ლევერეჯის; ძირითადი და დამატებითი კაპიტალის; კაპიტალის პოსტციკლური ბუფერის, ლიკვიდურობის რისკისა და მისი დაფარვის კოეფიციენტის და სხვ. პარამეტრები.

„ბაზელი III“-ის სტანდარტებზე გადასვლის პროცესი სხვადასხვა ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოშიც, განსხვავებულად მიმდინარეობს. ეს გამოწვეულია ქვეყნებს შორის გლობალური განსხვავებებით, დაწყებული მათი ადგილ-მდებარეობიდან, დამთავრებული ამ ქვეყნების საკანონმდებლო ბაზებით.

„ბაზელ III“ არის გლობალური, ნებაყოფლობითი ნორმატიული ბაზა ბანკის კაპიტალის ადეკვატურობის, სტრუქტურებისა და ბაზრის ლიკვიდურობის რისკის განსაზღვრისათვის. ეს გადაწყვეტილება შეთანხმებული იყო ბაზელის საბანკო ზედამხედველობის კომიტეტის წევრების მიერ 2010-11 წლებში და იყო დაგეგმილი მისი დანერგვა 2013 – 2015 წლების პერიოდში; თუმცა, 2013 წლის 1 აპრილიდან მან განიცადა გარკვეული ცვლილებები, რამაც ამ ახალი პრინციპების დანერგვის ვადა გადაწია 2019 წლის 31 მარტამდე.

როგორც აღვნიშნეთ, განსხვავებით წინა ორი შეთანხმებისაგან, „ბაზელ III“, უპირველეს ყოვლისა, ითვალისწინებს ბანკის კაპიტალის მოთხოვნების გაძლიერებას ბანკის ლიკვიდობის გაზრდით და ლევერეჯის შემცირებით. ამიტომ „ბაზელ III“ კი არ ანაცვლებს წინა შეთანხმებების პრინციპებს, არამედ ავსებს მათ.

ასეთი განსხვავებული დონის რეზერვები იქმნება კაპიტალის კონსერვატორული ბუფერისა და კონტრციკლური ბუფერების სახით. ბუფერის შექმნის მიზანია ბანკებმა სტრესების შემთხვევაში მოსალოდნელი დანაკარგებისას, უზრუნველყონ კაპიტალის ადეკვატურობის მინიმალური მოთხოვნები, რაც ითვალისწინებს: სტრესების გარე პერიოდებში ბანკების მიერ კაპიტალის ბუფერის არსებობას, ფინანსური ბალიშის სახით, კაპიტალის ადეკვატურობის მინიმალური მოთხოვნების ზევით: კერძოდ, „ბაზელი III“ აყალიბებს ორ დამატებით კაპიტალის ბუფერს: სავალდებულო „კაპიტალის კონსერვაციის ბუფერს“ და „დისკრეციულ კონტრციკლურ ბუფერს“, რომელიც საშუალებას აძლევს ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოს მოითხოვოს დამატებითი კაპიტალის შექმნა მაღალი საკრედიტო აქტივობის პერიოდში. ამ ბუფერის დონე მერყეობს 0% და 2.5% რისკის მიხედვით შეწონილ აქტივებთან მიმართებაში და უნდა მიესადაგოს პირველადი კაპიტალის ადეკვატურობის მოთხოვნებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაზეთი „ბანკები და ფინანსები“ – ინტერვიუ გიორგი ცუცქერიძესთან, 24.09.2015.
2. პავლიაშვილი ს., მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი და საქართველო, For.ge .2011.
3. Ковзанадзе И. Уроки мирового экономического кризиса и формирование новой модели развития. 2016.
4. <http://www.histogood.ru/hgoods-128-1.html>

**მაია თეთრუაშვილი
მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ახალი მოდელის ჩამოყალიბება
პოსტკრიზისულ პერიოდში
რეზიუმე**

21-ე საუკუნის გლობალური ეკონომიკური კრიზისის შემდეგ რამდენიმე წელი გავიდა, თუმცა მეცნიერებს, ბიზნესმენებს, ბანკირებსა და პოლიტიკოსებს შორის ისევ არის დავა, ამ კრიზისის მიზეზების, შესაძლო პრევენციებისა და ანტიკრიზისული ღონისძიებების ეფექტიანობის შესახებ.

დღეს, როგორც არასდროს, საჭიროა ყველა სახელმწიფომ სწორად განსაზღვროს, როგორ უპასუხოს თანამედროვე გამოწვევებს, როგორ გადალახოს ეკონომიკური კრიზისით გამოწვეული პრობლემები, როგორ დაძლიოს და შესაბამისად შექმნას ქვეყნის განვითარების ისეთი ეკონომიკური სტრატეგია, რომელიც გრძელვადიან პერიოდში უზრუნველყოფს სახელმწიფოს სტაბილურ განვითარებას. მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური კრიზისი კიდევ ერთი მძიმე გაკვეთილია იმისა, თუ რამხელა დარტყმის მიყენება შეუძლია ეკონომიკური პროცესების, ტენდენციების, მოვლენების არასწორად შეფასებას და როდესაც ქვეყანას არ გააჩნია ის „მეხამრიდები“, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ეკონომიკური „ჩაგარდნების“ შედარებით რბილად გადატანა ქვეყნისათვის.

**Maia Tetrushvili
The New Model of the World Economy in the Post-Crisis Period
Summary**

Several years passed after the global economic crisis of 21st century, though there are still some disputes among scientists, businessmen, bankers and politicians about the efficiency of the possible prevention and anti-crisis measures.

Today, more than ever all states need to define how to tackle the modern challenges and overcome the problems caused by the economic crisis and create the economic strategy for the country which in the long term will provide the sustainable development of the state. The current economic crisis in the world is another hard lesson of what incorrect assessment of economic processes and tendencies can cause when the country has no “lightning rods” to overcome the economic failures softly.

**Майя Тетруашвили
Разработка новых моделей мировой экономики в посткризисный период
Резюме**

Споры экономистов, бизнесменов, банкиров и политиков о природе и глубине кризиса XXI века, о мерах превенции, а также их эффективности продолжают до сих пор. Феномен кризиса, а точнее цикла, состоящего из четырех фаз, многие ученые пытались объяснить причину их происхождения. Вклад в развитие теории экономических кризисов внесли многие исследователи. Изучению краткосрочных и среднесрочных циклов посвящены современные работы.

Разработка механизмов защиты, прогнозирования и расчета риска возникновения кризисных явлений привлекала исследователей разных экономических школ и исторических эпох. Большинство этих подходов помогает приблизиться к пониманию сущности этих явлений, в то же время следует учитывать, что с развитием экономики происходит и эволюция кризисов. В результате сфера изучения причин, влияющих на кризис, постепенно расширяется.

Конечной целью таких исследований является разработка своевременных и эффективных антициклических мер. Однако существует сомнение, что можно добиться полностью бескризисного развития мировой экономики, но поиск новых методов и подходов для выявления и избежания кризисных процессов должен вестись постоянно. Было бы ценным результатом найти средства смягчения губительных последствий кризисов. Это и стало оправданием того исследования, которое мы провели.

თამარ ჯანგულაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

საერთაშორისო ტურიზმი - თანამედროვე ცხოვრების ფენომენი

საერთაშორისო ტურიზმის მნიშვნელობა მსოფლიოში სისტემატურად იზრდება. ეს აიხსნება მთელი რიგი ისეთი ფაქტორებით, როგორცაა მოსახლეობის შემოსავლების ზრდა, თავისუფალი დროის გაზრდა, რეგიონების ღიაობის გადიდება და სხვ. ტურიზმი, როგორც თავისუფალი გართობის საქმიანობა მრავალ საუკუნეს ითვლის. უსოვარი დროიდან, უბრალო ადამიანური ცნობისმოყვარეობა ადამიანებს იზიდავდა მოგზაურობისათვის გარკვეული მიზნების გარეშე (მაგ., საგანმანათლებლო, რეკრეაციული, სამკურნალო, რელიგიური, საქმიანი და სხვა მიზნები). მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამ ადგებასთან და მსოფლიოში თავისუფალი გადაადგილების პირობების გაფართოებასთან ერთად იქმნებოდა ხელსაყრელი პირობები მილიონობით ახალი მოგზაურის გამოჩენისათვის. ტურიზმმა საზოგადოებისათვის გამოავლინა უმნიშვნელოვანესი როლი და მნიშვნელობა, რამაც ხელი შეუწყო მის გარდაქმნას უნიკალურ და მსხვილმასშტაბიან მსოფლიო ინდუსტრიად, ხოლო ტურისტული რესურსები მსოფლიოს ბევრი ქვეყნისათვის ეროვნული სიმდიდრის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი გახდა. 2011 წელს მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის მონაცემებით, ტურისტების რაოდენობამ მსოფლიოში შეადგინა 983 მლნ და ტურისტულმა სახელმწიფოებმა მიიღეს 740 მლრდ შემოსავალი აშშ-ს დოლარებში. ახლა ტურისტულ სექტორზე მთლიანი შიდა პროდუქტის წილი 10,5%-ს შეადგენს და ამ სექტორში პლანეტის მთელი დასაქმებული მოსახლეობის 8,1%-ია ჩართული (3,4).

მსოფლიოს ბევრი ქვეყნის ძირითადი შემოსავალი ბუნებრივ რესურსებზეა დამოკიდებული. განვითარებადი ქვეყნების დიდი ნაწილის არსებობა მინერალური ნედლეულის მოპოვებასა და ექსპორტზეა დამოკიდებული. მაგრამ ბუნებრივი რესურსების უხეშ და გაუაზრებელ ექსპლუატაციას მსოფლიოს განვითარებადი ქვეყნებისათვის დიდი შემოსავალი არ მოაქვს, ხოლო მათი მოსახლეობა უღარბეს პირობებში ცხოვრობს. ეკონომისტებმა ამ ფენომენს „რესურსული უბედურება“ უწოდეს. პარვარდის ეკონომისტებმა ჯეფრი საქსმა და ენდრიუ უორნერმა გამოიკვლიეს 95 განვითარებადი ქვეყანა, რომლებისთვისაც დამახასიათებელია რესურსდამოკიდებულების მაღალი კოეფიციენტი (ბუნებრივი რესურსების ექსპორტის ფარდობა მთლიან შიდა პროდუქტთან) 1940-1990 წლების პერიოდში. მათი დასკვნით რაც უფრო მაღალია რესურსდამოკიდებულების კოეფიციენტი, მით უფრო ნაკლებია მოსახლეობის ერთ სულზე შემოსავალი (1,2).

საერთაშორისო ტურიზმი ქმნის ისეთ პირობებს, როდესაც ბუნებრივი რესურსები უფრო ეფექტურად გამოიყენება. შემთხვევითი არაა, რომ ასეთმა ქვეყნებმა, რომელთაც „რესურსული უბედურება“ სტანჯავს, დაიწყეს ეკონომიკის დივერსიფიცირება და ხელი მოჰკიდეს საერთაშორისო ტურიზმის განვითარებას.

აღსანიშნავია, რომ იმ ქვეყნებმა, რომელთაც ძლიერი საქსპორტო რესურსული დამოკიდებულება ახასიათებთ და მატერიალური კეთილდღეობის პირობებში ცხოვრობენ, აქტიურად მოჰკიდეს ხელი საერთაშორისო ტურიზმის განვითარებას. ასეთი ქვეყნების რიცხვშია არაბთა გაერთიანებული ემირატები, რომელმაც თავისი ქვეყნის მდგრადი განვითარების მიზნით, რამდენიმე პერსპექტიული ნავთობის ჭაბურღილი დააკონსერვა მომავალი თაობებისათვის კეთილდღეობაში ცხოვრების პირობების შესაქმნელად, ხოლო ამ ქვეყნის დედაქალაქი აბუ-დაბი უკანასკნელ წლებში საერთაშორისო ტურიზმის უმსხვილესი ცენტრი გახდა ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში. ნიშანდობლივია იმის აღნიშვნა, რომ ბოლო სამი ოთხი წლის მანძილზე საქართველოში სერიოზული ყურადღება დაეთმო ტურიზმის აღორძინებას და მაღალი ტემპით განვითარებას. მარტო იმის აღნიშვნა რად ღირს, რომ 2015 წელს 5 მლნ-მდე ტურისტი შემოვიდა საქართველოში და 2 მლნ-მდე დოლარი შემოსავალი შესძინეს ჩვენს ქვეყანას.

XX საუკუნის მეორე ნახევარში საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ევოლუციის, მასობრივი ცნობიერების ამაღლების, ტრანსპორტის ინდუსტრიისა და სხვა დარგების ტექნიკური საშუალებების სრულყოფის, მომსახურების სფეროს მაღალი ტემპებით განვითარების, საერთაშორისო სავალუტო - საკრედიტო ურთიერთობების სრულყოფისა და სხვა ფაქტორების მოქმედებით საერთაშორისო ტურიზმი ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრების მასობრივი მოვლენა გახდა.

ტურიზმი დღეს განიხილება, როგორც ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების უმნიშვნელოვანესი საშუალება მომსახურების მრავალ სფეროში. ამ ასპექტით ტურიზმი განიხილება, როგორც ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების ფორმა. ახალი შთაბეჭდილებების მისაღებად ჩვეულებრივი გარემოს საზღვრებიდან გარეთ გასვლით. ამიტომ თანამედროვე პირობებში საერთაშორისო ტურიზმის შეფასებაში მოცემულია მისი კომპლექსური ხასიათი, რაც დამახასიათებელია ამ დინამიურად განვითარებადი მოვლენისათვის. საერთაშორისო ტურიზმი დღეს ასახავს საზოგადოების ევოლუციის განსაზღვრულ ეტაპს, რომელსაც თან ახლავს ქალაქების მოსახლეობის რაოდენობის ზრდა, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის მატება, საზოგადოებრივი სიმდიდრისა და კეთილდღეობის ამაღლება, ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის სრულყოფა, ტექნოლოგიური სრულყოფა. გარკვეული ხარისხით საერთაშორისო ტურიზმი ასახავს ადამიანის ევოლუციის მოცემულ ეტაპს, უფრო ზუსტად მის მოთხოვნილებებს, რომელიც გამოხატულია ტურიზმის სახეობრივ მრავალფეროვნებაში.

ტურიზმი შეიძლება განვიხილოთ როგორც ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის ფორმირებისა და გამოყენების ეტაპი. ის, რაც წარსულში ყოველდღიურობას წარმოადგენდა, ამჟამინდელი ახალგაზრდა თაობებისათვის ისტორიული ასპექტის ინტერესის სფეროა. ამიტომ ტურიზმი თავისი ბუნებით ისტორიული მოვლენაცაა.

საერთაშორისო ტურიზმის განვითარება შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ ბუნებრივი გარემოს განსაზღვრული მდგომარეობის გარეშე, რომელიც ერთი მხრივ, ტურისტებისათვის გარკვეულ ინტერესს წარმოადგენს, მეორე მხრივ კი აუცილებელია მისი შენარჩუნება თვით ტურისტული საქმიანობის გაფართოებული კვლავწარმოების განხორციელებისათვის. საერთაშორისო ტურიზმი აფიქსირებს ეკონომიკის განვითარების გარკვეულ ეტაპს, რომელიც წარმოადგენს წარმოშობილი ტურიზმის ინდუსტრიისა და სტუმარმასპინძლობის კომპლექსს მრავალრიცხოვან სამეურნეო სუბიექტებთან ერთობლიობაში.

ტურიზმის ფენომენის შემადგენელი მრავალსახეობრივი კომპონენტებიდან გამომდინარე (გადაადგილება ანუ მიგრაცია, გადაადგილების მოტივაცია - მიზანი, ტურისტული რესურსების არსებობა - ქვეყანათმცოდნეობის თავისებურება, ისტორიულ - კულტურული მემკვიდრეობა, ეკონომიკური მონაცემები მაკრო და მიკრო დონეებზე), თანამედროვე პირობებში საერთაშორისო ტურიზმის არსის განსაზღვრა შემდეგი სახ-

ისაა: საერთაშორისო ტურიზმი - ეკონომიკური კატეგორიაა. იგი წარმოადგენს მსოფლიო მეურნეობის ფორმირებად დარგობრივ კომპლექსს, რომელიც შეიცავს მნიშვნელოვან ინოვაციურ პოტენციალსა და ვითარდება თანამედროვე ადამიანთა ევოლუციური მოთხოვნების დაკმაყოფილების საფუძველზე მრავალფეროვანი სახის დასვენებით, გართობით, მოგზაურობით, რომელთა რეალიზაციის ფორმაა სახელმწიფო საზღვარზე გადაადგილება რეკრეაციული მიზნით (1,8).

საერთაშორისო ტურიზმის პრობლემების შესწავლისათვის გამოიყენება ზოგადმეცნიერული და გამოყენებითი კვლევის მეთოდები. სამეცნიერო აბსტრაქციის მეთოდი განაზოგადებს ფაქტებს და გამოავლენს კანონზომიერებებს. ისტორიული მეთოდი აუცილებელია კულტურულ-ისტორიული ღირსშესანიშნაობების, ქვეყნების ისტორიის შესასწავლად. სტატისტიკური მეთოდებით შეფასება ხდება ტურისტული ნაკადების. სოციალურ-ფსიქოლოგიური მეთოდებით კი შეიძლება მოგზაურობის მოტივაციის გამოვლენა, ტურისტების სოციალური დიფერენცირება. გეოგრაფიული მეთოდები მიმართულია ადგილსამყოფელის ტერიტორიული დიფერენცირების მიზნით და ადგილმდებარეობის პოტენციალის ბუნებრივ-კლიმატური პოტენციალის ანალიზისათვის. ეკონომიკური მეთოდებით შესაძლებელია დავადგინოთ შეზღუდული რესურსების პირობებში როგორ დავაკმაყოფილოთ მოთხოვნილება მაქსიმალურ დონეზე, ასევე შევაფასოთ ეკონომიკური ეფექტი მოცემული საქმიანობისათვის.

საერთაშორისო ტურიზმი მჭიდროდაა დაკავშირებული სხვა სამეცნიერო დისციპლინებთან. ქვეყნის ისტორიასთან კავშირი განპირობებულია მემკვიდრეობით, რომელიც დატოვა ადამიანმა თავისი საქმიანობით სხვადასხვა ეპოქაში და ტურისტის ინტერესს წარმოადგენს.

საერთაშორისო ტურიზმი თავისი ბუნებით გეოგრაფიულიცაა, რამდენადაც ბუნებრივ-კლიმატური თავისებურება და მეურნეობის ტერიტორიული სტრუქტურა მძლავრი სტიმულია საერთაშორისო ტურისტული მიგრაციისათვის. კანონზომიერებების ფიზიკურ-გეოგრაფიული ცოდნა ეხმარება ადამიანებს მიიღონ ინფორმაცია რაიონებსა და ტერიტორიებზე, სადაც გარდაუვალია სტიქიური უბედურებები, რომელიც შეიძლება გამოიწვიოს მიწისძვრამ, ვულკანმა, ცუნამმა, ურაგანმა, წყალდიდობამ, თოვლის ზვავის ჩამოწოლამ და სხვ. ამის ცოდნა აუცილებელია მოგზაურობის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ამიტომ მიზანშეწონილია გეომორფოლოგიის, ოკეანოლოგიის, გლიაციოლოგიის, მეტეოროლოგიის, სეისმოლოგიის საფუძველების შესწავლა.

მოსახლეობის სოციალური დიფერენციაცია (ასაკი, სქესი, ეროვნება და სხვ.) მოითხოვს ტურიზმის კავშირს სოციოლოგიასთან, ფსიქოლოგიასთან, დემოგრაფიასთან, ეთნოგრაფიასთან.

ტურიზმისათვის, ისევე როგორც ყველა სხვა ეკონომიკური საქმიანობისათვის, აქტუალურია ისეთი კატეგორიები, როგორიცაა მოთხოვნა-მიწოდება, მოგება, რენტ-აბელობა და სხვ., რამდენადაც საერთაშორისო ტურიზმი ფორმირებად მსოფლიო მეურნეობის კომპლექსს წარმოადგენს.

სტატისტიკა უზრუნველყოფს ტურიზმთან კავშირში ტურისტული საქმიანობის კლასიფიცირებას, ტურისტული ნაკადების ანალიზს.

ტურისტული საქმიანობის კომპლექსურობამ და მრავალსახეობამ განაპირობა „ტურისტის“ ახალი ტერმინის წარმოშობა. „ტურისტის“ ცნებაში იგულისხმება გამოყენებით მეცნიერებათა სისტემა ტურიზმისა და ადამიანების ტურისტულ მომსახურებაზე.

საერთაშორისო ტურიზმის განვითარების თანამედროვე ფაქტორებია: პლანეტის უპირატეს ნაწილზე მოსახლეობის მშვიდობიანი თანაარსებობა, სახელმწიფო ორგანოებისაგან ტურიზმის მხარდაჭერა, საზოგადოებრივი სიმდიდრის მატება, სამუშაო დროის შემცირება, ტრანსპორტის განვითარება, საზოგადოებრივი ცნობიერების დონის სრულყოფა, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის გაზრდა, ურბანიზაციის დონის ამაღლება. თანამედროვე პირობებში, საერთაშორისო ტურიზმი პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაში ფაქტიურად ცხოვრების გლობალური სტილის საფუძველი ხდება. ევროპელი სპეციალისტების აზრით, მთელი ტურიზმის მეწარმეობის სისტემა ორ ნაწილადაა გაყოფილი: ტურისტული ინდუსტრია და სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრია. ამ

შეხედულებით ტურისტული ინდუსტრია მოიცავს: გართობის ინდუსტრიას, ტუროპერეტივებს, ტურისტულ სააგენტოს, ტრანსპორტს, საექსკურსო შემეცნებით ორგანიზაციებს. სტუმარმასპინძლობის ინდუსტრია მოიცავს: მომსახურების ინდუსტრიას, განთავსების ინდუსტრიას, კვების ინდუსტრიას. არსებობს განსხვავებული შეხედულებები ამ საკითხზე. ტურისტული ბიზნესი თანამედროვე მსოფლიო მეურნეობის ერთ-ერთი სწრაფად განვითარებადი დარგია. საერთაშორისო ტურიზმი სამი საექსპორტო მსხვილი დარგის შემადგენლობაში შედის (ნავთობის მოპოვება-გადამუშავება, ავტომშენებლობა და ტურიზმი). მსოფლიოში საერთაშორისო ტურისტების რაოდენობა 2011 წელს 983 მლნ იყო. მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის პროგნოზით 2020 წლისათვის ეს მაჩვენებელი გაორმაგდება და მიაღწევს 1,6 მლრდ ტურისტს. იმავე პროგნოზის მიხედვით ტურიზმიდან მსოფლიო შემოსავალი 2011 წელს 1,050 მლრდ დოლარი იყო, ხოლო 2020 წლისთვის 3,5 ტრლნ დოლარი იქნება.

მტო-ს პროგნოზით 2020 წლისათვის გამსვლელი ტურიზმის ლიდერი ქვეყნების მდგომარეობა მოცემულია პირველ ცხრილში (მტო-ს პროგნოზი).

მსოფლიოს ტურისტული ორგანიზაციის პროგნოზით XXI საუკუნისათვის განსაზღვრულია ტურიზმის ყველაზე პერსპექტიული მიმართულებები და სახეები. 2020 წლისათვის ტურიზმის ყველაზე პოპულარული სახეები იქნება სათავგადასავლო, ეკოლოგიური, კულტურულ-შემეცნებითი, თემატური ტურიზმი და კრუიზი.

პირველ და მეორე ცხრილებში ნაჩვენებია ტურიზმის ყველაზე პოპულარული მიმართულებები და გამსვლელი ტურიზმის ლიდერი ქვეყნები მტო-ს პროგნოზით.

ცხრილი 1

მსოფლიოს ყველაზე პოპულარული ტურისტული მიმართულებები 2020 წლისათვის (მტო-ს პროგნოზი)

№	ქვეყნები	შემოსული ტურისტების რაოდენობა, მლნ
1	2	3
1	ჩინეთი	137,1
2	აშშ	102,4
3	საფრანგეთი	93,3
4	ესპანეთი	71,0
5	სიანგანი	59,3
6	იტალია	52,9
7	დიდი ბრიტანეთი	52,8
8	მექსიკა	48,9
9	რუსეთი	47,1
10	ჩეხეთი	44,0

გამსვლელი ტურიზმის მსოფლიო ლიდერები 2020 წლისათვის
(მტო-ს პროგნოზი)

№	ქვეყნები	ტურისტების რაოდენობა, მლნ	ბაზრის წილი %
1	2	3	4
1	გერმანია	163,5	10,2
2	იაპონია	141,5	8,8
3	აშშ	123,5	7,7
4	ჩინეთი	100,0	6,2
5	დიდი ბრიტანეთი	96,7	6,0
6	საფრანგეთი	37,6	2,3
7	ნიდერლანდები	35,4	2,2
8	კანადა	31,3	2,0
9	რუსეთი	30,5	1,9
10	იტალია	29,7	1,9

ქვეყნების პირველი ხუთეული, რომლებიც ტურიზმის ექსპორტიორები არიან, ზოგიერთი შეფასებით მსოფლიო ტურიზმის შემოსავლების 50%-ს უზრუნველყოფენ. ეს მაჩვენებელი ყველაზე მაღალი კონცენტრირებული კაპიტალია სხვა ბიზნესთან და ეკონომიკის სექტორებთან შედარებით. ანალიზი აჩვენებს, რომ ამ პირობებში ცხრილში ჩამოთვლილ ქვეყნებს შორის ბრძოლა ტურისტებისათვის კონკურენციის განმსაზღვრელი იქნება ტურისტულ ბაზარზე. ალბათ ამ ვითარებითაა გამოწვეული, რომ ტურისტული გამოფენები და ბაზრობები სწორედ ამ ქვეყნებში ეწყობა (2).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნადირაშვილი გ., ჯანგულაშვილი დ., ტურიზმის საფუძვლები, თბ., 2014.
2. www.infotourismhighlights, 2011 edition.
3. Business Week №24/25 June, 2007.

თამარ ჯანგულაშვილი
საერთაშორისო ტურიზმი – თანამედროვე ცხოვრების ფენომენი
რეზიუმე

XX საუკუნის ბოლო ათწლეულში საერთაშორისო ტურიზმმა გიგანტურ წარმატებებს მიაღწია და გადაიქცა უნიკალურ მსხვილმასშტაბიან მსოფლიო ინდუსტრიად. საერთაშორისო ტურიზმის მრავალფეროვანი კომპონენტებისა და მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაში მისი როლის გათვალისწინებით საერთაშორისო საზოგადოებაში ეკონომიკის ამ უმსხვილეს სექტორს თანამედროვეობის ფენომენი უწოდეს.

ნაშრომში განხილულია მსოფლიოს პოპულარული ტურისტული მიმართულებებისა და წამყვანი ქვეყნების ტურიზმის სფეროს მახასიათებლები.

Tamar Jangulashvili
International Tourism – Phenomenon of Modern Life
Summary

In the last decade of XX century international tourism has achieved a great success and turned into a unique and large-scale world industry. Considering its role in the solution of social-economic problems of the population and a variety of components of international tourism this huge segment of the economy in the international society was called a modern phenomenon.

The work deals with the popular tourist destinations in the world and features of tourism field of the leading countries.

Тамар Джангулашвили
Международный туризм – феномен современной жизни
Резюме

В последнее десятилетие XX века международный туризм достиг гигантских успехов и превратился в уникальную крупномасштабную мировую индустрию. Исходя из многообразия компонентов и её высокой роли в решении социо-экономических проблем населения в всемирном обществе этот крупнейший сегмент экономики называют феноменом современности.

В статье рассмотрены признаки самых популярных направлений туризма и передовых стран сферы туризма.

გივი დუჩიძე
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის თანამედროვე ტენდენციები

საქართველოს დამოუკიდებლობა და ეროვნული უსაფრთხოება უშუალოდ არის დაკავშირებული ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფასთან. სურსათი წარმოადგენს სასიცოცხლოდ აუცილებელი საშუალებების უმნიშვნელოვანეს შემადგენელ ნაწილს, რომლის დეფიციტის აღმოფხვრა მოითხოვს უსწრაფეს რეაგირებას.

თანამედროვე ეტაპზე სასურსათო პრობლემის სპეციფიკა განხილულ უნდა იქნეს გლობალურ (მსოფლიო), კონტინენტურ და ნაციონალურ დონეზე, რაც თავის მხრივ, მოითხოვს აგრარული სფეროს განვითარების არსებული და პერსპექტიული ტენდენციების გამოვლენასა და შესწავლას. სამწუხაროდ, მსოფლიოში სოფლის მეურნეობის განვითარების ტენდენცია, შემზღვეველი ფაქტორების გათვალისწინებით (ნათესი ფართობების სტაბილური შემცირება, მსოფლიო მოსახლეობის ზრდა, ახალი მიწების ათვისების საჭიროება, პლანეტის რიგ რეგიონებში სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისათვის არსებული წყლის დეფიციტი, მსოფლიო წყლებსა და ოკეანეებში ზღვის პროდუქტების შემცირების ტენდენცია, არახელსაყრელი ეკოლოგიური სიტუაცია და ა.შ) სასურსათო და სანედლეულო რესურსების მაღალი ტემპით მატების ვარაუდის საშუალებას არ იძლევა.

FAS ექსპერტების გაანგარიშებით 2030 წლამდე მსოფლიოში მარცვლეულის წარმოება მხოლოდ 20-21%-ით გაიზრდება. თუ 1950-1985 წლებში სასურსათო რესურსების ნამატმა წელიწადში 30 მლნ ტონა შეადგინა, 1985-1995 წლებში იყო მხოლოდ 12 მლნ ტონა, 1996-2030 წლებში კი ნამატი იქნება 9 მილიონი ტონა.

სურსათის დეფიციტის პირობებში მასზე მოთხოვნის დინამიკა, პირიქით, მოიმატებს, რადგან პლანეტის მოსახლეობა 2030 წელს 8-9 მილიარდს მიაღწევს. მოსახლეობის რაოდენობის აღნიშნული ზრდის ტემპის პირობებში კვების ძირითადი პროდუქტების მოხმარება ერთ სულზე გაანგარიშებით პერსპექტივაში კლებულობს. FAO ექსპერტთა მონაცემებით მოსახლეობის ერთ სულზე მარცვლეულით უზრუნველყოფამ 1989 წელს 345 კგ შეადგინა, ხოლო 1999 წელს ეს მაჩვენებელი 303კგ-მდე შემცირდა. 2030 წელს კი მოსალოდნელია იგი გახდეს 240კგ, ანუ 1989 წლის დონის მხოლოდ 69%. აღნიშნული მაჩვენებლები მსოფლიოს ქვეყნებში მკვეთრად განსხვავდება. მაგალითად, აშშ-ში 1950-1990 წლებში, ანუ 40 წლის განმავლობაში, მოსახლეობის ერთ სულზე მარცვლეულის წარმოება 32%-ით გაიზარდა და 1160 კგ შეადგინა. ამავე პერიოდში ეს მაჩვენებელი დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში საშუალოდ ორჯერ გაიზარდა და 500კგ შეადგინა, აფრიკის ქვეყნებში კი, შესაბამისად, 27%-ით ანუ 118 კგ-მდე შემცირდა. ექსპერტების მონაცემებით, 2030 წლისათვის ჩინეთში მოსახლეობის ერთ სულზე მარცვლეულის საშუალოწლიური წარმოება განახევრდება და 164 კგ იქნება, ინდოეთში შესაბამისად 15%-ით დაეცემა და 158 კგ გახდება, პაკისტანში კი – 30%-ით ანუ 90 კგ-მდე, ხოლო ირანში - 31 %-ით ანუ 140 კგ-მდე შემცირდება.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ სასურსათო ბაზარზე შესამჩნევად მცირდება სტაბილურობის დონე, რაც სურსათის მცირე რეზერვების არსებობით აიხსნება. ექსპერტების აზრით, 1987 წელს მსოფლიოში მარცვლის მარაგი 104, 1994 წელს კი მხოლოდ 64 დღეს შეადგენდა. ეს ტენდენცია დღესაც შენარჩუნებულია და მარაგის მოსალოდნელი შემცირება მნიშვნელოვნად გაამწვავებს მდგომარეობას სასურსათო ბაზარზე.

როგორც FAO ექსპერტები აღნიშნავენ, სურსათთან დაკავშირებით სიტუაცია უფრო დაიძაბება და მომდევნო 30 წელიწადში სურსათზე მოთხოვნა-მიწოდების ბალანსის უზრუნველყოფა მხოლოდ შემდეგი გზებით იქნება შესაძლებელი:

- ❖ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების გადიდებით, რაც ჩვენს მიერ აღნიშნული შემზღვევით ფაქტორების გათვალისწინებით, ახლო მომავალში შესაძლებელი არ არის;
- ❖ მოსახლეობის რაოდენობის შემცირებით, იმ ქვეყნების ხარჯზე, სადაც შობადობა ძალიან მაღალია, მაგრამ მსოფლიოს დანარჩენი სახელმწიფოების მასშტაბით, რაციონალური მეთოდებით, მოკლე დროში მისი მიღწევა შეუძლებელია;
- ❖ სურსათის მოხმარების შემცირებით, ე.ი. მოსახლეობის დიდი ნაწილის ცხოვრების დონის გაუარესებით.

სასურსათო უსაფრთხოების არსი და მისი განმსაზღვრელი ფაქტორები გვკარნახობს, რომ საქართველოში აგრარული სექტორის ძირითადი ამოცანაა პროდუქციის წარმოების სტაბილური ზრდა, კვების პროდუქტებითა და სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულით სასურსათო ბაზრის გაჯერება, ყველა დარგის პროპორციული და ურთიერთდაკავშირებული განვითარება. ამასთან, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ დღეისათვის, განხორციელებული რეფორმების შედეგად, შეიქმნა მცირე ზომის საოჯახო ფერმერული მეურნეობები, რომლებიც ყოველგვარი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების გამოყენების გარეშე მუშაობენ. აქ ძირითადი საწარმოო პროცესები ხელით სრულდება. ამიტომაც რომ სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა წილი დასაქმებულთა საერთო რაოდენობის 55,3%, 5 მილიონიან დანიაში კი იგივე მაჩვენებელი 5-8%-ა, რომელიც 15 მილიონი ადამიანის საკმარის პროდუქციას აწარმოებს.

აღნიშნულის გარდა, საქართველოს სოფლის მეურნეობაში უადრესად დაბალია საპექტარო მოსავლიანობა, პირუტყვის პროდუქტიულობა. წარმოების მოცულობის შემცირება განპირობებულია მრავალი ფაქტორით, მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორია მცირე ზომის საოჯახო ფერმერული მეურნეობების დიდი რაოდენობით არსებობა, სოფლის მეურნეობის მომსახურე სისტემის განვითარების დაბალი დონე, შიდა სასურსათო ბაზრის დაუცველობა, ფერმერების მომზადებისა და გადამზადების სისტემის განუვითარებლობა, მიწის ფართობების დიდი ნაწილის გამოუყენებლობა და ა.შ.

ფართო გაგებით, სასურსათო უსაფრთხოება ნიშნავს მოსახლეობის ძირითადი ნაწილისათვის კვების პროდუქტებზე ხელმისაწვდომობის დონეს, რომელიც საკმარისი

იქნება ნორმალური ცხოვრებისათვის. ასეთი ზოგადი განმარტება არ შეიძლება ეკონომიკური ინსტრუმენტი გახდეს, მაგრამ მაინც, სახელმწიფოს განსაზღვრული სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, აუცილებელია თვითუზრუნველყოფის დონის ამაღლება, რისთვისაც ალბათ საჭიროა იმპორტის რეგულირება, რათა თავიდან იქნეს აცილებული დაბალი ხარისხის, იაფფასიანი სასურსათო საქონლის შემოდინება, რაც მნიშვნელოვნად უშლის ხელს ადგილობრივი წარმოების გაფართოება-გადიდებას და სოფლის მეურნეობის განვითარებას. ამასთან ერთად, გასათვალისწინებელია განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება, რომ ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოება იზრდება საერთაშორისო სავაჭრო კავშირების პირობებში, რადგან ხშირ შემთხვევაში სასურსათო უსაფრთხოება დაკავშირებულია არა უშუალოდ ქვეყნის შიგნით აგროსასურსათო წარმოებასთან, არამედ საერთო ეკონომიკურ მდგომარეობასთან, ანუ სასურსათო უსაფრთხოების საიმედოობა მიიღწევა, პირველ რიგში, კვების პროდუქტებით საქმარისი თვითუზრუნველყოფის ხარჯზე, მეორე მხრივ კი, საჭირო მოცულობით სურსათის იმპორტისათვის რესურსების არსებობით.

სასურსათო უსაფრთხოებას განაპირობებს ასევე, მეცნიერულად დასაბუთებული ნორმების შესაბამისად, მოსახლეობის კვების პროდუქტებით ფიზიკური და ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა, ეს კი ნიშნავს, ერთი მხრივ, საჭირო რაოდენობის, სტრუქტურისა და ასორტიმენტის კვების პროდუქტებზე ფიზიკურ ხელმისაწვდომობას მოთხოვნისა და სამედიცინო-სანიტარული ნორმების შესაბამისად და, მეორე მხრივ, მოსახლეობის მსყიდველობით უნარს, ფიზიოლოგიური ნორმების შესაბამისად, შეიძინოს და მოიხმაროს კვების პროდუქტები საჭირო რაოდენობითა და ასორტიმენტით.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში კვების პროდუქტების მოხმარების დონე ძალიან დაბალია, გარდა პურისა და პურპროდუქტებისა, რომლის ინდექსი 1,39-ს შეადგენს. განსაკუთრებით დაბალია ხორცისა და ხორცის პროდუქტების მოხმარების ინდექსი, რაც ძირითადად გამოწვეულია მისი მაღალი ფასითა და მოსახლეობის დაბალი მსყიდველობითი უნარით. თუ მოსახლეობის ერთ სულზე კვების ზოგიერთი პროდუქტის მოხმარების დონეს ევროკავშირის ქვეყნების ანალოგიურ მაჩვენებლებს შევადარებთ, დავინახავთ, რომ ესპანეთთან, საბერძნეთთან, პოლანდიასთან შედარებით ჩვენ ორჯერ ნაკლებ ნაკლებ კარტოფილს მოვიხმართ, საბერძნეთთან შედარებით 4,5 -ჯერ ნაკლებ ბოსტნეულს, ესპანეთთან შედარებით 2,9-ჯერ, იტალიასთან შედარებით 3,2-ჯერ ნაკლებს და ა.შ. ასეთივე მდგომარეობაა კვების სხვა პროდუქტების მხრივაც. სწორედ ამ მონაცემებიდან გამომდინარე, საქართველო FAO კლასიფიკაციის მიხედვით, სომხეთთან, აზერბაიჯანთან და სხვა რამდენიმე პოსტსაბჭოთა ქვეყანასთან ერთად, სასურსათო უზრუნველყოფის მიხედვით რისკის ჯგუფშია, ანუ ეს ქვეყნები სურსათის ქრონიკულ დეფიციტს განიცდიან.

ყველა სახელმწიფო სასურსათო უზრუნველყოფისათვის შესაბამის ზომებსღებულბს, რომელიც მრავალ ფაქტორზეა დამოკიდებული, განსაკუთრებით კი, ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე. ისეთ დაბალ შემოსავლიან ქვეყანაში, როგორც საქართველო სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტა განსაკუთრებულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული. ამასთან, აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ სასურსათო უსაფრთხოება მთელი ეკონომიკის ეფექტიანობის დონით განისაზღვრება, მაგრამ იმასთან დაკავშირებით, რომ სასურსათო რესურსები აგროსამრეწველო წარმოების პროცესში ფორმირდება, სასურსათო კომპლექსი საზოგადოებისა და ნებისმიერი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სტაბილურობის, პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის გარანტიად გვევლინება.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სასურსათო და სანედლეულო რესურსები, ფიზიოლოგიური ნორმებისა და აგრარული სექტორის საექსპორტო პოტენციალის შენარჩუნების მიხედვით, ქვეყნის თვითუზრუნველყოფისათვის არასაკმარისია და წარმოების მოცულობის აუცილებელ ზრდას, არსებით სტრუქტურულ გარდაქმნებს მოითხოვს. ამ ამოცანების რეალიზაცია მოკლე დროში შეუძლებელია. ამიტომ მაღალი დონის სასურსათო უსაფრთხოების პირობებში, მოხმარების შესაბამისი ბაზრის საერთო დაბალანსებულობა გრძელვადიან პერსპექტივაზე უნდა იქნეს გათვლილი.

ქვეყანა, რომელიც ორიენტირებულია სურსათის ექსპორტზე, როგორც წესი, მისი წარმოებისათვის საუკეთესო ბუნებრივი და კლიმატური პირობები უნდა გააჩნდეს, ან სა-

ფასო რეგულირების სახელმწიფო დახმარების ისეთი კომპლექსური ზომები უნდა გამოიყენოს, როდესაც კვების პროდუქტების ქვეყნის გარეთ გატანა მისთვის არა მარტო მიზანშეწონილი იქნება, არამედ ეკონომიკურად მომგებიანიც. სახელმწიფოები, რომლებიც საკუთარი წარმოების ხარჯზე უმნიშვნელოვანესი სახის კვების პროდუქტებით შიდა ბაზრის მოთხოვნას უზრუნველყოფენ, პროტექციონისტურ პოლიტიკას ატარებენ, რითაც გარანტირებული ხდება ქვეყნის სასურსათო უზრუნველყოფა.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს, როგორც სუვერენულ სახელმწიფოს, სასურსათო წარმოების სტაბილური განვითარების გზით, საკუთარ ბუნებრივ, ადამიანისეულ და სანედლეულო რესურსებზე დაყრდნობით, თვითონ მოუწევს სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტა. ამისთვის საჭირო იქნება ძირითადი სახის კვების პროდუქტების, ნედლეულის, სახელმწიფო სასურსათო ფონდების სრული მოცულობით ფორმირება, სასურსათო კომპლქსის საჭირო დონემდე სტაბილური განვითარების სტიმულირება, აგრეთვე აგრარული სექტორის ექსპორტზე ორიენტაცია. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის რესურსტევადობა განვითარებული ქვეყნების მაჩვენებელს რამდენადმე აღემატება, რომლის დაძლევისაც გარკვეული დრო, ხოლო აგრარული სექტორის განვითარებას ამა თუ იმ დონით სახელმწიფოს მხარდაჭერა დასჭირდება.

საქართველოსათვის სურსათისა და სასურსათო უსაფრთხოების საბაზრო სახეობად შეიძლება განვიხილოთ ჩაი, ყურძენი, ხილი, ციტრუსი, კარტოფილი, ბოსტნეული, რძე, ხორცი, კვერცხი და მათი პროდუქტები. საქართველოს სასურსათო და სანედლეულო უსაფრთხოება მომავალში უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს საკუთარი წარმოების, შიდა რეზერვების ხარჯზე, რაც აგრარული სექტორის არსებული პოტენციალის უფრო სრულ გამოყენებას უზრუნველყოფს და ექსპორტის საშუალებასაც იძლევა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, დღეისათვის სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევის უმნიშვნელოვანეს პირობად შეიძლება ჩაითვალოს ყოველი ადამიანისათვის კვების პროდუქტებზე პოტენციური ხელმისაწვდომობა, მოსახლეობის ყველა სოციალური ჯგუფის მიერ მეცნიერულად დასაბუთებული ნორმების მიხედვით სურსათის შექმნის ეკონომიკური შესაძლებლობის ამაღლება, მათი შემოსავლების დონისა და მსყიდველობითი უნარის გაზრდის გზით. ანუ, ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა შესაძლებელია ეკონომიკური და სოციალური პირობების გაუმჯობესების დონისძიებათა ერთობლიობით, რომელიც დაკავშირებულია როგორც სურსათის მწარმოებელი დარგების, ასევე ეროვნული და მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებასთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასათიანი რ., გლობალიზაცია, ეკონომიკური თეორია და საქართველო, თბ., 2010.
2. დუნიძე გ., საქართველოს ხორცის ბაზრის ფორმირებისა და ფუნქციონირების საფუძვლები, ჟურნალი „ეკონომიკა“, 2006, №6.
3. დიდებულიძე ა., სოფლის მეურნეობის განვითარება საქართველოში, პრობლემები და პერსპექტივები, გაეროს პროგრამა – საქართველო, თბ., 1997.
4. ყამარაული ს., დუნიძე გ., ყამარაული ი., სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა და აგრობიზნესი, თბ., 2011.
5. ძაგნიძე გ., აგრობიზნესი, თბ., 2009.

გივი დუჩიძე
მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის თანამედროვე ტენდენციები
რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია სასურსათო უზრუნველყოფის თანამედროვე მდგომარეობა და განვითარების ტენდენციები. გაანალიზებულია საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული პრობლემები. აღნიშნულია, რომ ქვეყნის სასურსათო უზრუნველყოფა შესაძლებელია ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების გაუმჯობესების ღონისძიებათა ერთობლიობით, რომელიც დაკავშირებულია როგორც სურსათის მწარმოებელი დარგების, ისე ეროვნული და მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებასთან.

Givi Duchidze
Modern Trends of Food Maintenance
Summary

The thesis reflects the current situation of the food maintenance as well as trends of its development. The Thesis provides analysis of the problematic aspects of Georgian food safety issues. It defined the possibility of improvement of food maintenance with simultaneous management of the economic and social problems related to maturing of food producing fields as well as development of national and worldwide economy.

Гиви Дучидзе
Современные тенденции продовольственного обеспечения населения
Резюме

В статье рассмотрены современные состояния и тенденции развития продовольственного обеспечения страны. Отмечено, что продовольственное обеспечение страны возможно путем социального и экономического развития, которые связаны как с развитием продовольственных отраслей, так и с национальным и мировым экономическим развитием.

ვახტანგ სვანიძე
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი

კაპიტალის ბაზრის როლი საკუთრებით ურთიერთობებში

საქართველოს არჩევანი, უარი ეთქვა განვითარების ე.წ. „კომუნისტურ“ გზაზე, განპირობებული იყო კერძო საკუთრებაზე დაფუძნებული დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობის სურვილით. ამასთან, ქვეყნის ჰარმონიული განვითარებისათვის განმსაზღვრელი არ არის მოქალაქეთა პირადი საკუთრების სტატუსი. უმნიშვნელოვანეს წარმოადგენს ბიზნესის სფეროში ჩამოყალიბებული საკუთრებითი ურთიერთობები, რომლებიც განსაზღვრავენ, თუ როგორია საზოგადოების ყველა წევრის დაინტერესების ხარისხი ქვეყნის ეკონომიკურ აღმშენებლობაში. როდესაც სახელმწიფო ხელს უწყობს ბიზნესში მოქალაქეთა მესაკუთრებას, ამით იგი აძლიერებს საზოგადოების კონსოლიდაციას. რაც უფრო მეტი მოქალაქე აღიქვამს თავს ბიზნესის, განსაკუთრებით მსხვილი ბიზნესის თანამესაკუთრედ, მით უფრო ნაკლებია საზოგადოებაში „დაქირავებულთათვის“ დამახასიათებელი უფლებების განცდა.

უნდა ვაღიაროთ, რომ ამ მხრივ საქართველოში საკმაოდ პარადოქსული ვითარება ჩამოყალიბდა. დამოუკიდებლობის პირველივე დღიდან, ქვეყანა, ერთი მხრივ, აღიარებს დემოკრატიულ ფასეულობებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ყველა სახელისუფლებო ბერკეტით ხელს უწყობს საზოგადოების მცირე ჯგუფის ხელში ბიზნესის მესაკუთრების სულ უფრო და უფრო კონცენტრირებას. თუ ჩავუღრმავდებით სხვადასხვა სახელისუფლებო შტოების ქმედებებსა და მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, თვალნათლივ გამოჩნდება, რომ ისინი, ძირითადად, ნაკარნახევია მსხვილი ბიზნესის მესაკუთრეთა ინტერესებიდან გამომდინარე. ხშირად ის, რაც განვითარებული დემოკრატიის ქვეყნებში უსიტყვოდ აღიქმება მონოპოლიის გამოვლინებად, საქართველოში საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტებით არის გამყარებული. ცხადია, ეს ხდება უზარმაზარი ფინანსური რესურსების გამოყენებით, რომელიც მსხვილი მონოპოლისტური კონგლომერატების ხელშია თავმოყრილი და რომელთა გავლენის ქვეშ სულ უფრო და უფრო ექცევა ქართული პოლიტიკა.

სწორედ ზემოაღნიშნულის შედეგია თითქმის უკვე ყოველდღიურობად ქცეული ანომალიები. ნაცვლად იმისა, რომ ბიზნესი კომერციულ ბანკს პარტნიორად განიხილავდეს, სესხის აღება თავისთავად ერთ-ერთ მნიშვნელოვან რისკ ფაქტორად იქცა – წარმატებული ბიზნესების ბანკების საკუთრებაში გადასვლის ხშირი შემთხვევების გამო. სულ უფრო მატულობს ფაქტები, როდესაც საჯარო რეესტრი, რომელიც აღმასრულებელი ხელისუფლების ნაწილია და მისი ფუნქცია მხოლოდ საკუთრების უფლებათა აღრიცხვა უნდა იყოს, საკუთარ თავზე იღებს ბიზნესის მესაკუთრებასა და განკარგვა ზეუფლების მიმნიჭებლისა და ჩამომრთმევის სტატუსს. რა გასაკვირია, რომ ასეთი მაგალითების გამო ქართული საზოგადოების უდიდეს ნაწილში უკიდურესად გამძაფრებულია სოციალური უსამართლობის შეგრძნება.

უნდა აღინიშნოს, რომ განვითარების ადრეულ სტადიაზე მსოფლიოს წამყვან დემოკრატიულ ქვეყნებშიც არსებობდა მსგავსი პრობლემები, მაგრამ სათანადო პოლიტიკური ნების პირობებში (რაც უპირველეს ყოვლისა განპირობებული იყო იმის გაცნობიერებით, რომ სწორედ ეს არის გადამწყვეტი წინაპირობა ქვეყნის ეფექტიანი და ჰარმონიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის) მათ თანდათანობით შეძლეს საზოგადოების ყველა წევრისათვის კორპორაციულ საკუთრებაზე თანაბარი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა, რაც სწორედ ყველაზე ქმედითი საბაზრო მექანიზმის – კაპიტალის ბაზრის მეშვეობით განხორციელდა.

სამწუხაროდ, საქართველოში კაპიტალის ბაზრის განვითარება სერიოზულ წინააღმდეგობას წააწყდა ფინანსური სფეროს აბსოლუტური მონოპოლისტის – საბანკო სექტორის მხრიდან. როდესაც ამერიკელები 1998-2000 წლებში საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის სფეროს საფუძვლების ჩამოყალიბებას ცდილობდნენ, მკაფიოდ იყო წარმოდგენილი, რომ საბანკო-საკრედიტო მექანიზმი და ფასიანი ქაღალდების ბაზრის

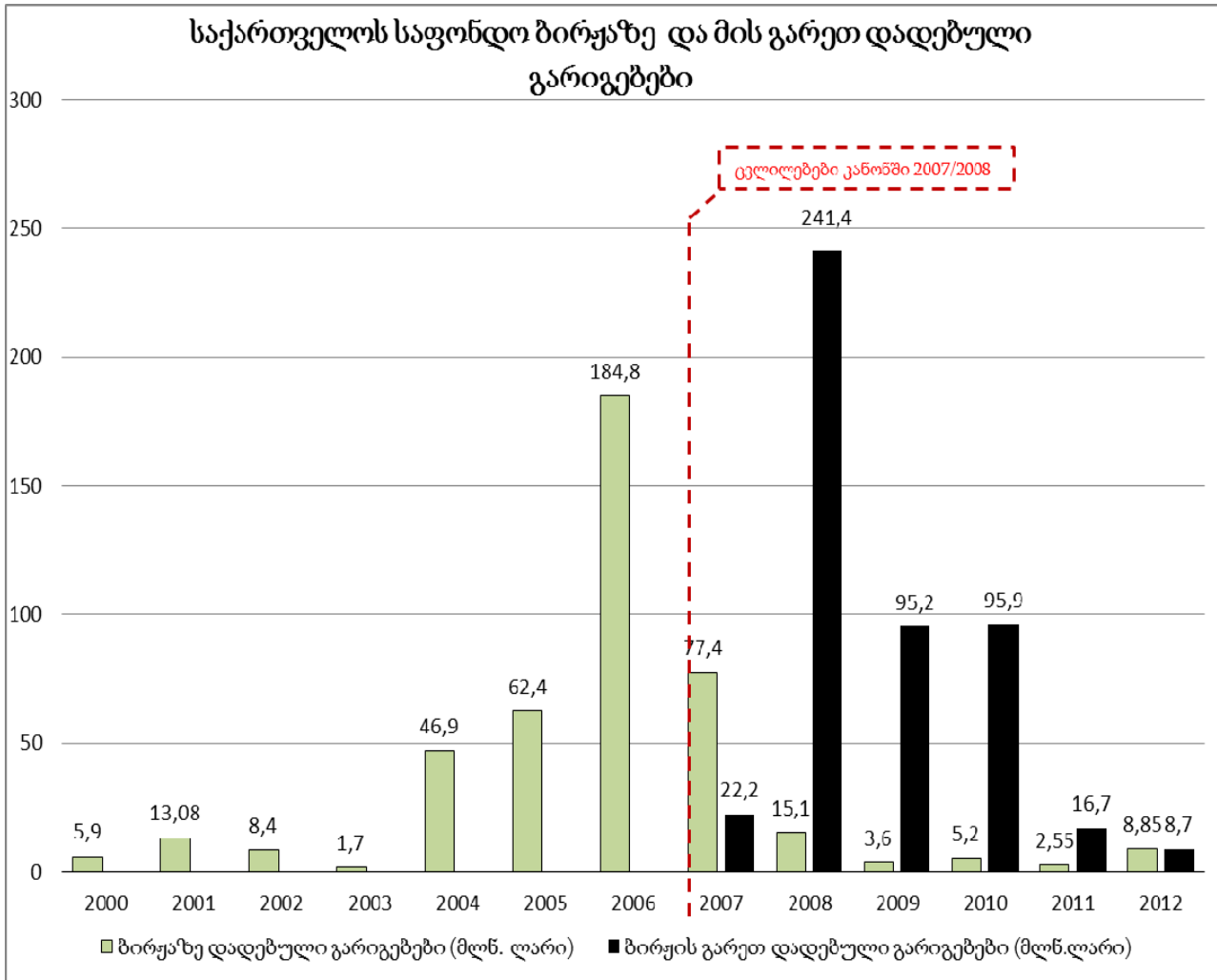
მექანიზმი, ეს არის 2 ალტერნატიული, კონკურენტი სფერო, რომლებიც დამოუკიდებლად უნდა ვითარდებოდნენ. განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ისინი პრაქტიკულად ერთ დონეზე არიან წარმოდგენილი, რადგან საუკუნეების განმავლობაში ერთნაირად ვითარდებოდნენ, რაც ხელს უწყობდა მათ შორის არსებულ კონკურენციას. ცხადია, თუ საწყის პირობებში ორივე ერთნაირ მდგომარეობაშია, მაშინ ბუნებრივი კონკურენცია განვითარდება. მაგრამ, თუ საწყის პირობებში ერთი ნულთან დონეზეა და მეორე განვითარებული, მაშინ ნორმალურ კონკურენციას ადგილი არ ექნება და მონოპოლისტი დარგი მუდმივად ეცდება ჩანასახშივე ჩაკლას კონკურენტი.

ამერიკელ ექსპერტებს ეს კარგად ჰქონდათ გაცნობიერებული, ამიტომ ბოლომდე იბრძოდნენ ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინფრასტრუქტურაში კომერციული ბანკების მესაკუთრეობის ლიმიტირებისა და ეროვნული ბანკის ამბიციების წინააღმდეგ – ყოფილიყო ფასიანი ქაღალდების ბაზრის მარეგულირებელი და საბოლოოდ მიაღწიეს კიდევ შედეგს. 1998 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „ფასიანი ქაღალდების ბაზრის შესახებ“. კანონის შესაბამისად, ფასიანი ქაღალდების ინდუსტრია გამიჯნული იყო მისი ბუნებრივი კონკურენტის – საბანკო სფეროსაგან, რათა ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ახლად ჩამოყალიბებულ მექანიზმს მისცემოდა დამოუკიდებლად განვითარების რეალური შესაძლებლობა. ეს გამიჯვნა გამოიხატა შემდეგში: ბანკებს არ შეეძლოთ უშუალოდ ბაზარზე მონაწილეობა (გარდა შვილობილი საბროკერო კომპანიებისა); საფონდო ბირჟის არც ერთ მესაკუთრეს არ შეეძლო ჰქონოდა ბირჟის 10%-ზე მეტი წილი, ხოლო ბანკებს ერთად კი – ბირჟის 50%-ზე მეტი; ფასიანი ქაღალდების ბაზრისა და მისი მონაწილეობის ზედამხედველობას ახორციელებდა დამოუკიდებელი რეგულატორი – საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისია, რომელიც იყო კოლეგიალური მართვის ორგანო და, გარდა ზედამხედველობისა, იგი მოწოდებული იყო ხელი შეეწყო ამ ინდუსტრიის განვითარებისათვის.

ფასიანი ქაღალდების ბაზარი საქართველოში თანდათანობით იკრებდა ძალას, რამაც სერიოზული საფრთხე შეუქმნა კომერციული ბანკების უალტერნატივობას საქართველოს საფინანსო ბაზარზე. სწორედ ამიტომ, საქართველოს უმსხვილესი ბანკის ლობირებით 2007-2008 წლებში მოხდა ფასიანი ქაღალდების კანონმდებლობის ისეთი დამახინჯება, რასაც ფასიანი ქაღალდების ბაზრის დისკრედიტაცია და დანგრევა მოჰყვა, კერძოდ:

- გაუქმდა დამოუკიდებელი რეგულატორი და ფასიანი ქაღალდების ზედამხედველობა ჩაბარდა ეროვნულ ბანკს, რომლის მთავარ საზრუნავს ყოველთვის კონკურენტი საბანკო სფეროს განვითარება წარმოადგენდა;
- ბანკებს მიეცათ უფლება უშუალოდ ჩართულიყვნენ ამ საქმიანობაში;
- გაუქმდა შეზღუდვები საფონდო ბირჟის მესაკუთრეობაზე და ბანკებს მიეცათ შესაძლებლობა სრულად დაპატრონებოდნენ კონკურენტი სფეროს ინფრასტრუქტურას.
- გარდა ამისა, თუ ამ ცვლილებებამდე ბირჟაზე დაშვებულ ფასიან ქაღალდებზე გარიგებები აუცილებლად კონკურენტულ და გამჭვირვალე გარემოში – ბირჟაზე უნდა დადებულიყო, ამ ცვლილებების შემდეგ ეს აღარ იყო აუცილებელი. შედეგად, გარიგებათა 95%-ზე მეტმა ბირჟის გარეთ, ჩრდილში, გაუმჭვირვალე და არაკონკურენტულ გარემოში გადაინაცვლა. ამით ფასიანი ქაღალდების ორგანიზებულ ბაზარს ხელოვნურად დააკარგვინეს მისი კონკურენტუნარიანობისათვის აუცილებელი კომპონენტი – ლიკვიდურობა. ფასიანი ქაღალდების ბაზარს კონკურენტუნარიანობის დაკარგვით კი კვლავ საბანკო სექტორი დარჩა მოგებული, ვინაიდან კიდევ უფრო გაიზარდა მისი უალტერნატივობის ფაქტორი.

შედეგად, გაქრა წლების განმავლობაში მოპოვებული ბაზრის ლიკვიდურობის ზრდის ფაქტორი და მკვეთრად დაეცა ქართული საფონდო ბაზრისადმი ინვესტორთა ინტერესი. ფასიანი ქაღალდებზე ვაჭრობამ საფონდო ბირჟიდან არასაჯარო და არაკონკურენტულ სივრცეში გადაინაცვლა (იხ. დიაგრამა 1).

დიაგრამა – 1

ყოველივე ზემოხსენებული არ დარჩენია შეუმჩნეველი საქრთაშორისო ორგანიზაციებსაც. კერძოდ, მსოფლიო ბანკის 2014 წლის კვლევაში ნათქვამია, რომ „თუ გავითვალისწინებთ, რომ ერთი ბანკი – მის სხვადასხვა როლში: როგორც აქციათა რეგისტრატორი (ბაზრის 60%), საინვესტიციო ფირმა (ბაზრის 82%) და როგორც ბირჟის მესაკუთრე (ბირჟის აქციათა 44%) – ასე მძლავრად დომინირებს სიტუაციაზე, მივალთ დასკვნამდე, რომ საქართველოს კაპიტალის ბაზარი დარჩება „ჩაკეტილი“ ამ სტატუს-კვოში მანამ, სანამ ბაზრის მარეგულირებელი და საქართველოს მთავრობა არ გადადგამს ნაბიჯებს ასე მწვავედ აუცილებელი რეფორმების გასატარებლად.“

მთელს ცივილიზებულ მსოფლიოში სულ უფრო მკაფიოდ იკვეთება საფინანსო ბაზრის განვითარების ე.წ. ანგლოსაქსური მოდელის უპირატესობა, რომლის მთავარი დასაყრდენი არიან ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინსტიტუციური მონაწილეები. კერძოდ, ფასიანი ქაღალდების ბაზრის მთავარ მოთამაშეებს ლიცენზირებული საბროკერო კომპანიები (რომლებსაც ხშირად საინვესტიციო ბანკებს ან საინვესტიციო ფირმებს უწოდებენ) წარმოადგენენ. მათი რაოდენობა 2000-ანი წლების დასაწყისში 40-ს აღწევდა და მათ მხოლოდ მცირე ნაწილს შეადგენდნენ ბანკის შვილობილი კომპანიები. შესაბამისად, საყოველთაო აღიარებით, საქართველოშიც შეიქმნა საფინანსო ბაზრის ანგლოსაქსური მოდელის მიხედვით განვითარების საფუძვლები. სამწუხაროდ, პირველი დარტყმა იმ მომენტისათვის უკვე მძლავრმა საბანკო სისტემამ სწორედ ახალ შექმნილ საბროკერო კომპანიებს მიაყენა. ზემოხსენებული 2007-2008 წლის დამანგრეველი

საკანონმდებლო ცვლილებების (მათ შორის, ამ სფეროს რეგულირების ეროვნული ბანკისთვის გადაცემის) და ეროვნული ბანკის მიერ მიზანმიმართული პოლიტიკის შედეგად, დღეს საფონდო ბირჟაზე მხოლოდ 5 საბროკერო კომპანიაა დარჩა, რომელთაგანაც მხოლოდ ერთია ბანკებისაგან დამოუკიდებელი, დანარჩენი კომპანიები კი ბანკებთან არიან აფილირებული.

ამრიგად, სრულიად ნათელია, რომ დღესდღეობით სახეზე გვაქვს საბანკო სფეროს სრული დომინირება თავის კონკურენტ – ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე, რაც განაპირობებს საქართველოს ფინანსურ სექტორში ბანკების სრულ მონოპოლიას. 2013 წელს საქართველოს პარლამენტს მცდელობა ჰქონდა ბოლო მოეღო შემოსესზე დომინირებისათვის, მაგრამ საბანკო სექტორმა კიდევ ერთხელ ყველას დაუმტკიცა თავისი ძლევამოსილება, როდესაც უკვე პარლამენტის სესიის დღის წესრიგიდან მოხსნა კანონპროექტი, რომელსაც უნდა აღედგინა კაპიტალის ბაზრის დამოუკიდებლობა. ცხადია, როდესაც ერთი მონოპოლისტი სფერო ასე უხეშად ერევა პოლიტიკაში, მესაკუთრეთა საზოგადოების ჩამოყალიბებაზე და ინკლუზიურ განვითარებაზე საუბარიც კი ზედმეტია.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფასიანი ქაღალდების ბაზრისადმი დამოკიდებულებით განისაზღვრება არა იმდენად ხელისუფლების საინვესტიციო პრიორიტეტები, რამდენადაც მისი დემოკრატიული მისწრაფებები. მსოფლიოს ნებისმიერ ქვეყანაში ქაღალდების ბაზრისადმი დამოკიდებულება აღიქმება დემოკრატიის ტესტად. თუ ხელისუფლება ხელს უწყობს ლიკვიდური საფონდო ბაზრის განვითარებას, ამით იგი, ფაქტობრივად, ასტიმულებს საზოგადოების ფართო ფენების მონაწილეობას ფასიანი ქაღალდების, უპირველეს ყოვლისა, აქციების ყიდვა-გაყიდვის პროცესში. შედეგად წარმოიქმნება ნორმალური კორპორაციული მართვისათვის აუცილებელ აქციონერთა კრიტიკული მასა. კორპორაციული მართვა აქციონერებს, მათ შორის მინორიტარ აქციონერებს, უქმნის უნიკალურ შესაძლებლობებს კონტროლი დააწესონ საკუთარი სააქციო საზოგადოების განვითარებაზე და აქტიურად ჩაერთონ მისი მართვის პროცესში. ასეთ შემთხვევაში კი მკვეთრად მცირდება კომპანიების საქმიანობაზე სახელმწიფო კონტროლის აუცილებლობა. ასეთი სურვილის წარმოშობის შემთხვევაშიც კი, აქციონერთა დიდი რაოდენობის პირობებში, ხელისუფლება კარგავს კომპანიათა მესაკუთრეებზე მოქმედების ქმედით ბერკეტებს. შესაბამისად, ხელისუფლება, რომელიც ხელს უწყობს ბიზნესის მესაკუთრეობის კონცენტრირებას, ამით ამჟღავნებს მასზე კონტროლის დაწესების სურვილს, ხოლო ის ხელისუფლება, რომელიც ქმედით ნაბიჯებს დგამს ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარებისაკენ, ცალსახად დემოკრატიული მისწრაფებების მქონედ აღიქმება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასლანიშვილი დ., საფონდო ბაზარი საქართველოში: არსებული რეალობა და გაურკვეველი მომავალი, ჟურნალი „მეცნიერება“, 2014, N 6.
2. ჯიბუტი მ., საქართველოს ფასიანი ქაღალდების ბაზარი, თბ., 2003.
3. WWW.GSE.GE;
4. WWW.NBG.GOV.GE;
5. WWW.PARLIAMENTI.GE

ვახტანგ სვანაძე
კაპიტალის ბაზრის როლი საკუთრებით ურთიერთობებში
რეზიუმე

სტატია ეძღვნება ფასიანი ქაღალდების ბაზრის როლს კორპორაციულ საკუთრებით ურთიერთობებში. მოსახლეობის ფართო ფენების ჩართულობა ბიზნესის მესაკუთრეობაში ხელს უწყობს ქვეყანაში დემოკრატიული პროცესებისა და საზოგადოების ინკლუზიურ განვითარებას. ბიზნესის თანამესაკუთრეობაში ჩართულობის საუკეთესო საშუალებაა ლიკვიდური კაპიტალის ბაზარი, რომლის განვითარებაც საქართველოში სერიოზულ პრობლემებს აწყდება. სტატიაში გაანალიზებულია 2000 წლიდან დღემდე საქართველოში ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბების სპეციფიკა და გამოკვეთილია ის ძირითადი პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან მის განვითარებას. განსაკუთრებული ადგილი აქვს დათმობილი ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ინსტიტუტებში კონკურენტი დარგის – საბანკო სექტორის დომინირების საკითხს, რაც საბოლოოდ იწვევს საქართველოს საფინანსო ბაზრის დეფორმაციასა და მის სრულ მონოპოლიზაციას.

Vakhtang Svanadze
The Role of the Capital Market in Property Relations
Summary

The article is devoted to the role of the corporate securities market in property relations. Involvement of the wide range of population in business ownership promotes the inclusive development of the democratic processes and the society. Liquid capital market is the best way of engagement in business co-ownership, the development of which is faced with serious problems in Georgia. The article analyzes the specifics of establishing of the infrastructure for the securities market in Georgia from 2000 until today, as well as focuses on the underlying problems which hinder its development. A special place is dedicated to the dominance of the competing sector – Banking sector in the Securities Market Institutions, which eventually causes the deformation and the full monopolization of the financial market.

Вахтанг Сванадзе
Роль рынка капитала в отношениях собственности
Резюме

Статья посвящена роли рынка ценных бумаг в корпоративных отношениях. Вовлечение широких слоёв населения в отношения собственности бизнеса способствует демократизационным процессам и инклюзивному развитию общества. Наилучшим способом участия в корпоративных отношениях является ликвидный рынок капитала, развитие которого в Грузии сталкивается с серьёзными проблемами. В статье проанализирована специфика формирования рынка ценных бумаг Грузии с 2000 года по сегодняшний день и выявлены основные проблемы его развития. Особое внимание уделено вопросу доминирования в собственности институтов рынка ценных бумаг представителей конкурентного сектора – коммерческих банков, что приводит к деформации и монополизации инансового рынка Грузии.

ზურაბ რევიშვილი
ოსტრია-უნგრული სახელმწიფოს ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროსი
მეცნიერ-თანამშრომელი

ევროკავშირის თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკა: მიზნები,
პრობლემები და პრიორიტეტები

XX საუკუნის 90-იან წლებში აშკარად გამოიკვეთა ევროკავშირის ეკონომიკური ზრდის ტემპის ჩამორჩენა აშშ-ს შესაბამის მაჩვენებელთან შედარებით. 1993-1999წ.წ. საშუალო წლიური ზრდის ტემპი ევროზონაში შეადგენდა 2,0%-ს, მაშინ, როცა აშშ-ში იყო – 3,7% (1, 239; 2, 212). დასავლეთ ევროპისათვის შემაშფოთებელ ფაქტს წარმოადგენდა მაღალი ტექნოლოგიების განვითარებისა და ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნების მიხედვით აშშ-საგან მისი მნიშვნელოვანი ჩამორჩენა. ასეთი მდომარეობა ევროკავშირში აფერხებდა უმუშევრობის პრობლემის შემცირებას, განაპირობებდა მრეწველობისა და სხვა სექტორების კონკურენტუნარიანობის კლებას, მსოფლიო ბაზრებზე პოზიციების შესუსტებასა და სოციალური პრობლემების გამწვავებას. სწორედ ამ გარემოებათა გათვალისწინებით იყო შედგენილი ევროკავშირის ლისაბონის სამიტის დღის წესრიგი (2000წ. მარტი).

ევროკავშირის (ამ პერიოდში იგი მოიცავდა 15 წევრ ქვეყანას) ლისაბონის სამიტზე გაუდგინდა მისი ლიდერების გადაწყვეტილება, რომ 2010 წლისათვის იგი გამხდარიყო „მსოფლიოში ყველაზე მეტად დინამიურ, კონკურენტუნარიან და ცოდნაზე დაფუძნებულ ეკონომიკად“. ამგვარად, დაედო საფუძველი „ლისაბონის სტრატეგიას“, რომელიც ძირითად მიზნად ისახავდა 2010 წლისთვის 22 მლნ ახალი სამუშაო ადგილის შექმნასა და შრომისუნარიანი მოსახლეობის 70%-მდე დასაქმების მიღწევას. აღსანიშნავია, რომ 2000 წელს ევროკავშირის დასაქმების მაჩვენებელი შეადგენდა 62%, აშშ – 72%. (3, 179–204). ლისაბონის სტრატეგიაში პრიორიტეტულად იქნა მიჩნეული ასევე: სოციალური დაცვის, საპენსიო სისტემისა და ჯანდაცვის მოდერნიზაციის, მაღალი და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის ამოცანები.

ლისაბონის სტრატეგიის შესრულების შუალედური ანალიზის მიზნით, შეიქმნა მაღალი დონის ჯგუფი(ნიდერლანდების ყოფილი პრემიერ-მინისტრის ვ. კოკას ხელმძღვანელობით, რომელიც დანიშნული იყო ლისაბონის დღის წესრიგის დამკვირვებელ-წევრად), რომელმაც მოამზადა სათანადო დოკუმენტი (4). უნდა ითქვას, რომ უმეტესმა დასავლეთის მკვლევარმა, რომლებიც ახალიზებდნენ ლისაბონის სტრატეგიის შესრულებას, გაიზიარა აღნიშნული დოკუმენტის შეფასებები (5, 4–6, 21–22; 6, 135–140).

ევროპული ქვეყნების კონკურენტუნარიანობის დეტალური ანალიზის მიზნით, დასახული ამოცანების გათვალისწინებით, მსოფლიო ეკონომიკურმა ფორუმმა(2004წ.) გამოაქვეყნა „ლისაბონის რევიუ“, რომელშიც ფასდებოდა როგორც ქვეყნების კონკურენტუნარიანობა, ასევე წარმატებები მიზანთა მიღწევებში. განიხილებოდა რვა მიზანი(პარამეტრი), კერძოდ: 1. საზოგადოების ინფორმაციული განვითარების დონე; 2. ტექნოლოგიური ინოვაციები და დაბანდებანი სამეცნიერო კვლევებსა და დამუშავებებში; 3. ეკონომიკური ლიბერალიზაცია; 4. ტელეკომუნიკაცია და ინფრასტრუქტურა; 5. ფინანსური მომსახურების ხარისხი; 6. მეწარმეობის განვითარების კეთილსასურველი მაკროეკონომიკური გარემო; 7. სოციალური ინტეგრაცია; 8. მდგრადი განვითარება.

„ლისაბონის სტრატეგიის“ შესრულების მონაცემებმა (10 ბალანი სისტემის შეფასებით) აჩვენა, რომ უმრავლესი პარამეტრებით, უფრო წარმატებულნი იყვნენ ჩრდილოეთის სახელმწიფოები და მათ მნიშვნელოვნად ჩამორჩებიდნენ სამხრეთული ქვეყნები – საბერძნეთი (ყველა პარამეტრით), პორტუგალია (7 პარამეტრით) და იტალია (6 პარამეტრით); ასევე ირლანდია იყო ორჯერ ნახსენები და ერთხელ ესპანეთი, როგორც ყველაზე ნაკლებად წარმატებული ქვეყანა (7, 5).

2004 წელს ყველასათვის ნათელი იყო, რომ ლისაბონის სტრატეგიის მიზნები, ვერ იქნებოდა მიღწეული, ვინაიდან მეტად მნიშვნელოვანი იყო განსხვავება ევროპის ეკონომი-

კის რეალურ მდგომარეობასა და დაგეგმილ პარამეტრებს შორის. ასე მაგალითად, „ევროკავშირი-15“-დან (ძველი წევრები) 2005 წელს დაგეგმილი შრომისუნარიანი მოსახლეობის დასაქმების დონის(67%) პარამეტრს მიაღწია 7 ქვეყანამ, ხოლო, „ევროკავშირი-25“-დან(ძველი და ახალი წევრები) მხოლოდ 8 ქვეყანამ. უკეთესად არ იყო საქმე ტექნოლოგიების განვითარებაშიც. ასე, ევროკავშირში სამეცნიერო კვლევებსა და დამუშავებაზე მთლიანი დანახარჯების ზრდის ორიენტირი (მშპ-ს 3%), მიღწეულ იქნა მხოლოდ შვეციასა და საფრანგეთში, საშუალოდ ევროკავშირში 2005 წელს კი მან შეადგინა მშპ-ს 1,99% (8).

აღნიშნულ მიმოხილვაში მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმო ევროკავშირის ახალ-წევრ ქვეყნებს, რომლებიც გაწევრიანდნენ 2004 წლის 1 მაისიდან. ისინი, ყველა რვა პარამეტრით გაცილებით ცუდად გამოიყურებოდნენ, ვიდრე ძველი წევრები. თუმცა, თუ სამი წარმატებული ახალი-წევრი ქვეყნის თოთოეულ პარამეტრს შევადარებთ ევროკავშირის საშუალო მაჩვენებლებს, დავინახავთ, რომ მათ შორის დიდი განსხვავება არ არის. ასე, მაგალითად: ტექნოლოგიური ინოვაციების, სამეცნიერო კვლევებსა და დამუშავებებში დაბანდების პარამეტრით შედარებით მოწინავე პოზიცია ეკავა ფინეთს, შვეციას, სლოვენიას, ლატვიასა და ესტონეთს. ჩამორჩენილ ქვეყნებში კი შედიოდნენ: პორტუგალია, საბერძნეთი და იტალია. მეწარმეობის განვითარების კეთილსაზურველი მაკროეკონომიკური გარემოს პარამეტრით გამოირჩეოდა ესტონეთი, მალტა და სლოვენია, რომელთა მაჩვენებლების საშუალო დონე შეადგენდა ევროკავშირის საშუალო დონის 99%-ს (7, 4-5.).

ამ დოკუმენტის შემუშავებაში მონაწილეობას იღებდნენ ევროკავშირის წევრი ქვეყნებიც, რომელთაც შექმნეს ახალი „რეფორმირების ეროვნული პროგრამები“, რომელთა უმეტესი ნაწილი განიხილა ევროკომისიამ 2005 წლის ოქტომბრის ბოლოს. ამავე წლის დეკემბერში კი ევროპის საბჭომ მოიწონა ახალი „ლისაბონის სტრატეგია“, რომელსაც „ლისაბონის პროგრამასაც“ უწოდებენ. აღნიშნულ დოკუმენტში გარკვეულად შეიზღუდა ზოგიერთი მიზანი, თუმცა გრძელვადიანი სტრატეგია კვლავ ისახავდა ზრდის დაჩქარებისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის ამოცანებს, ასევე არ შეცვლილა ორი უმთავრესი მაჩვენებლის – დასაქმების ზრდისა (70%-მდე) და სამეცნიერო კვლევებსა და დამუშავებაზე დანახარჯების (მშპ-ს 3%-მდე) გადიდების პარამეტრები (8).

ევროკავშირის წევრი ქვეყნების უმეტესი ნაწილის დონისძიებები მიმართული იყო სამეცნიერო-კვლევებისა და შემუშავების კერძო ფინანსირების სტიმულირებაზე. მაგალითად, ესპანეთმა გაამახვილა ყურადღება გადასახადების შემცირებაზე იმ საწარმოთათვის, რომლებიც მოახდენდნენ ინვესტირებას კვლევებსა და დამუშავებაში; ნიდერლანდებმა და უნგრეთმა ასევე გააადვილა საგადასახადო სისტემა და შეიმსუბუქა ტვირთი ამგვარი საწარმოებისათვის. საფრანგეთმა მიზნად დაისახა 2010 წლისათვის სამჯერ გაედიდებინა კრედიტის მოცულობა სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოებზე. ესპანეთმა, დანიამ და ესტონეთმა შეიმუშავეს სპეციალური პროგრამები, რომლებიც მიმართულია სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების განვითარებისაკენ. ესპანეთმა და პორტუგალიამ დააფუძნეს ერთობლივი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. იტალიამ დაიწყო მეცნიერ-მკვლევარებისა და პედაგოგების კვალიფიკაციის ასამაღლებელი ცენტრების შექმნა, ასევე შეიმუშავა დონისძიებანი, რომლებიც ხელს შეუწყობდნენ პედაგოგებისა და სტუდენტების მობილურობის ამაღლებას. სლოვენიაში დაიწყო მოქმედება, ე.წ. „კლასტერულმა მიდგომამ“, დაფუძნდა 18 ოფისი, რომლებიც ხელს შეუწყობდნენ მეწარმეობის, განათლებისა და მეცნიერების კოოპერირებას. ამგვარ თანამშრომლობაში ფაქტიურად ჩაერთო 350 კომპანია და 40 სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულება(9). ლიტვაში შეიქმნა ტექნოლოგიის ინსტიტუტი, რომლის მთავარი დანიშნულებაა ინოვაციების ხელისშეწყობა. იტალიაში, სადაც სუსტად იყო დაცული ინტელექტუალური საკუთრება, შემუშავდა დონისძიებათა სისტემა, რომლებიც გააადვილებდა და გააიაფებდა კომპანიებისათვის პატენტების მიღების პროცესს.

ლისაბონის სტრატეგიის შესრულების პრობლემები მნიშვნელოვნად განპირობებული იყო იმით, რომ ევროკავშირის არც სამოკავშირეო ორგანოები და არც წევრი-ქვეყნები, არ იყვნენ პასუხისმგებელი მის შესრულებაზე. ამასთან, შეიმჩნეოდა მიზნობრივი ორიენტირების შემცირების, შეკვეცის ტენდენცია. მიუხედავად იმისა, რომ განხორციელდა ლისაბონის სტრატეგიის ფაქტიურ მდგომარეობასთან მისადაგება და განსაზღვრულ იქნა მიზანი ყველაზე კონკურენტუნარიანი ეკონომიკის შექმნისა, მოგვიანებით პრიორიტეტები შეიცვალა ეკონომიკური ზრდისა და დასაქმების გადიდების მიმართულებით. ამასთან ერთად, დადებითად უნდა იყოს მიჩნეული ლისაბონის სტრატეგიის ეროვნული პროგრამების დაკვირვების მექანიზმის შემუშავება და რიგი ეკონომიკური და სოციალური ორგანოების პასუხისმგებლობისა და კომპეტენციების ამაღლების მექანიზმების ამოქმედება ინტეგრირებულ, ეროვნულ და რეგიონულ დონეებზე.

ლისაბონის სტრატეგიის სუსტი მხარეებისა და ექსპერტების მხრიდან მისი კრიტიკის მიუხედავად, მთლიანად მისი მეშვეობით განხორციელდა ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მიყვანა, რიგ შემთხვევაში, ნაკლებ ეფექტიან, თუმცა კონკრეტულ ქმედებებამდე, რომლებიც მიმართული იყო მათი ზრდისა და დინამიური განვითარებისაკენ, ზოგიერთმა ქვეყანამ კი შესძლო მიეღწია არსებითი შედეგებისათვის. ლისაბონის პროგრამის მნიშვნელოვანი შემაფერხებელი იყო მსოფლიო ფინანსური კრიზისი (2008წ.) და მისი შედეგები, რამაც გამოიწვია ევროკავშირის წევრი ქვეყნების უმეტესი ნაწილის ეკონომიკის დაქვეითება.

არსებულმა მდგომარეობამ განსაზღვრა 2010 წელს ევროკავშირის ახალი ამოცანა უფრო ადეკვატური, ეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავებისა, რომელსაც ეწოდა „ევროპა-2020“ და რომელიც უნდა დახმარებოდა „წევრ-სახელმწიფოებს“ გლობალური კრიზისის შედეგების დაძლევისა და მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფაში. უნდა აღინიშნოს, რომ „ევროპა-2020“-ის მიღებამდე ევროკომისია აწარმოებდა ფართო კონსულტაციებს საზოგადოების წარმომადგენლებთან, რის შედეგადაც მიღებულ იქნა 1500-ზე მეტი წინადადება დაინტერესებული მხარეების ფართო წრიდან – ევროკავშირის წევრი-სახელმწიფოებისა და ორგანიზაციების, ეროვნული ორგანიზაციების, რეგიონული და ადგილობრივი მმართველობების, ბიზნესის, არასამთავრობო ორგანიზაციების, სამეცნიერო წრეების წარმომადგენლებისა და მრავალი ევროპელი მოქალაქისაგან.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით სტრატეგია „ევროპა-2020“ განსაზღვრავს ეკონომიკის გაძლიერების სამ ძირითად ფაქტორს (ბაზისურ სტრატეგიულ მიზანს):

- გონივრულ ზრდას – ეკონომიკის განვითარება, რომელიც ეფუძნება ცოდნასა და ინოვაციებს;
- მდგრად ზრდას: ეკონომიკის შექმნა, რომელიც ეფუძნება რესურსების მიზანშეწონილ გამოყენებას, ეკოლოგიასა და კონკურენციას(მდგრადი და კონკურენტუნარიანი ეკონომიკის შექმნა, ახალი პროცესებისა და ტექნოლოგიების, მათ შორის ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიების შემუშავება);
- ყოვლისმომცველ ზრდას: მოსახლეობის დასაქმების დონის ამაღლების ხელშეწყობა, სოციალური და რეგიონული თანხმობის მიღწევა (მოსახლეობისათვის ახალი შესაძლებლობების შექმნა, დასაქმების მაღალი დონის, ცოდნისა და ჩვევების განვითარებაში ინვესტიციების, სიღარიბესთან ბრძოლისა და შრომის ბაზრის სრულყოფის, სწავლებისა და სოციალური დაცვის მეშვეობით).

2020 წლისათვის ევროკავშირის ახალი სტრატეგიის სამიზნე ორიენტირებია:

- ა) მოსახლეობის 75% შრომისუნარიან ასაკში(20–64წ.წ.) უნდა იყოს დასაქმებული;
- ბ) მშპ-ის 3% უნდა შეადგინოს სამეცნიერო-კვლევითი და შემუშავების სამუშაოების ინვესტირებამ; გ)სასათბურე გაზების ამოფრქვევა, 1999 წლის დონესთან შედარებით, უნდა შემცირდეს 20%-ით; მშპ-ის ენერგოეფექტიანობა უნდა გაიზარდოს 20%-ით და ენერგობალანსში 20%-ით უნდა გადიდდეს განახლებადი წყაროების ხვედრითი წილი(ამასთან გარემოს დაბინძურება უნდა შემცირდეს 30%-ით); დ)მოსწავლეთა წილმა, რომელმაც მიატოვა სწავლა, არ უნდა გადაამეტოს 10%-ს და ახალგაზრდობის არა ნაკლებ 40%-ს უნდა ჰქონდეს უმაღლესი განათლება; ე)20 მლნ ადამიანით უნდა შემცირდეს ღარიბთა რაოდენობა (10).

აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს პრიორიტეტს წარმოადგენს ინოვაციური ზრდა, რომელიც საერთო ევროპულ, ეროვნულ და რეგიონულ დონეებზე, მნიშვნელოვანი რაოდენობის სტრატეგიებსა და ქვესტრატეგიებს, პროგრამებსა და გეგმებს ეფუძნება, ახასიათებს მრავალსაფეხურიანობა და რეალიზაციის მექანიზმების მრავალფეროვნება. მიღებულ სტრატეგიასთან წვერი-ქვეყნების ადაპტაციის მიზნით, ევროკავშირმა შესთავაზა მათ თავიანთ ეროვნულ სტრატეგიებში მოახდინონ მიზნების ტრანსფორმაცია. ამასთან, ევროკავშირმა დასახული მიზნების მიღწევისათვის განსაზღვრა შემდეგი „საფლაგმანო“ ინიციატივები (მოქმედებების მიმართულებები): 1. „ინოვაციური კავშირი“ – კვლევებისა და ინოვაციების დაფინანსების პირობებისა და შესაძლებლობების გაუმჯობესება; 2. „ახალგაზრდობის მოძრაობა“ – საგანმანათლებლო სისტემის შედეგების გაძლიერება და შრომის ბაზარზე ახალგაზდა ადამიანების ჩართვის ხელშეწყობა; 3. „ევროპაში ციფრული ტექნოლოგიების განვითარების გეგმა“ – მაღალსიჩქარიანი ინტერნეტის განვითარების საყოველთაო დაჩქარება; 4. „ევროპაში რესურსების გამოყენების მიზანშეწონილობა“, რათა ეკონომიკური ზრდა არ იყოს დამოკიდებული რესურსებზე, ხელი შეეწყოს დაბალნახშირბადიანი შემცველობის ეკონომიკაზე გადასვლას, გაიზარდოს ადგილობრივი ენერჯის წყაროების გამოყენება, განხორციელდეს სატრანსპორტო სექტორის მოდერნიზაცია და უზრუნველყოფილ იქნეს ენერჯის წყაროების გონივრული გამოყენება; 5. „ინდუსტრიული პოლიტიკა, მიმართული გლობალიზაციაზე“ – სამეწარმეო გარემოს გაუმჯობესება, განსაკუთრებით საშუალო და მცირე ბიზნესისათვის, რათა ხელი შეეწყოს სამრეწველო ბაზის მძლავრ და მდგრად განვითარებას; 6. „ახალი უნარების განვითარებისა და სამუშაო ადგილების რაოდენობის გაზრდის გეგმა“, რათა განხორციელდეს შრომის ბაზრების მოდერნიზაცია, ადამიანებს მიეცეს შესაძლებლობა მიიღონ ახალი ცოდნა და ჩვევები; 7. „სიღარიბის საწინააღმდეგო ევროპული პოლიტიკა“ რათა სოციალური და ტერიტორიული ურთიერთქმედება გავრცელდეს მთელს ტერიტორიაზე და მიღწევებმა ხელი შეუწყოს ეკონომიკურ განვითარებასა და მოსახლეობის დასაქმებას, მთლიანად ევროკავშირში სიღარიბის დონის შემცირებას(10).

ევროკომისიამ ყოველწლიურად უნდა განხორციელოს ვითარების შეფასება მრავალი მაჩვენებლის საფუძველზე, რომლებიც ასახავენ დასახული მიზნების მიღწევას. ასევე, წვერი სახელმწიფოების მოხსენებების შედეგების ანალიზის საფუძველზე, იგი ამზადებს რეკომენდაციებსა და საჭიროების შემთხვევაში იყენებს მათი „გაფრთხილების პოლიტიკას“.

„ევროპა-2020“ სტრატეგიის უდავო ღირსებას ქმნის ის, რომ მასში დეტალურადაა გაწერილი ევროკავშირის ინსტიტუტების, წვერი-სახელმწიფოების, ადგილობრივი მმართველობების, ასევე დაინტერესებული პირებისა და სამოქალაქო საზოგადოების კომპეტენციები. აღნიშნულის თაობაზე საყურადღებოა ჟ. მ. ბაროზუს მოსაზრება: „ჩვენ შეიძლება გვქონდეს მკაფიო ევროპული სტრატეგია, მხოლოდ – ევროინსტიტუტების, წვერი-ქვეყნებისა და ევროპული საზოგადოების, ყველა მისი მოქალაქის – ერთობლივი მუშაობით“(10).

ევროკავშირს გააჩნია მნიშვნელოვანი საფუძველი როგორც სამთავრობათაშორისო თანამშრომლობის, ისე ზეეროვნული რეგულირებისა, იგი ფლობს რეალურ პოტენციალს თავისი კონკურენტუნარიანობის ფაქტორების გენერირებისათვის. თუმცა, წვერი-სახელმწიფოების შინაგანი დაუბალანსებლობა და რიგი წვერი ქვეყნების არასაკმაო მოტივირება, რომ შეზღუდონ საკუთარი სუვერენული უფლებები, აფერხებს დასახული მიზნების მოკლე ვადებში განხორციელების პროცესს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. OECD Economic Outlook, June 2007, N 81.
2. World Economic Outlook. Spillovers & Cycles in the Global Economy, IMF, Washington, April, 2007.

3. Implications for the Lisbon Strategy. Ed.by S.Mundschenk & oth. Edward Elgar Publishing, London, 2006.
4. High Level Group chaired by W.Kok. Facing the Challenge: The Lisbon Strategy for Growth & Employment, Luxembourg: Office for official publications of the European Communities, 2004.
5. Fassbender H., Europe as an Economic Powerhouse. How the old continent is gaining new strength, London & Philadelphia: Kogan Page. 2007.
6. Alesina A., Giavazzi F., The Future of Europe: Reform or Decline. – Cambridge: The MIT Press. 2006.
7. The Lisbon Review 2004: an Assessment of Policies & Reforms in Europe. WEF. Geneva. 2004.
8. Lisbon Strategy for Growth & Jobs: Commission’s Annual Progress Report – frequently asked questions; www.europa.eu.
9. List of illustrative examples of Member State’s Policies & Measures in Support of Growth & Job Directives, Particularly in the four priority areas identified in section 3; www.ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/2006_annual_report.
10. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 3.3. 2010. Communication From The Commission. Complet en Barroso 007- Europe 2020-En version.pdf.

ზურაბ რევიშვილი
ევროკავშირის თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკა: მიზნები,
პრობლემები და პრიორიტეტები
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ევროკავშირის თანამედროვე ეკონომიკური პოლიტიკის უმთავრესი მოტივაციები, მიზნები, პრობლემები და პრიორიტეტები. ფართოდაა გაშუქებული „ლისაბონის სტრატეგიის“, „ევროპა-2020“ სტრატეგიისა და მათი პროგრამების არსი, მნიშვნელობა, განხორციელებული მიღწევები და არსებული წინააღმდეგობანი. სტატიაში გამახვილებულია ყრადღება აღნიშნული სტრატეგიების განხორციელების ძლიერ და სუსტ მხარეებზე.

Zurab Revishvili
Contemporary Economic Policy of European Union: Goals, Problems and Priorities
Summary

The article deals with the main motivations, goals, problems and priorities of contemporary economic policy of European Union. It highlights the essence, importance, achievements implemented and current hindrances of “Lisbon Strategy” and the strategy and program “Europa-2020”. The article pays attention to the strengths and weaknesses of the implementation of the mentioned strategies.

ზურაბ რევიშვილი
Современная экономическая политика Евросоюза: цели, проблемы и приоритеты
Резюме

В статье рассмотрены главные мотивации, цели, проблемы и приоритеты современной экономической политики Евросоюза. Широко освещается суть, значение, достигнутые успехи и имеющиеся препятствия “Лисабонской стратегии”, а также стратегии и программы “Эвропа-2020”. Подчеркнуты сильные и слабые стороны осуществления указанных стратегий.

ნანული არევაძე
თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის განყოფილების გამგე

2015 წლის გლობალური ინოვაციური ინდექსი და საქართველო

ნებისმიერი საზოგადოების პროგრესი უშუალოდ არის დაკავშირებული ინოვაციებთან, რომლებიც პოლიტიკური, ეკონომიკური და საზოგადოებრივ-კულტურული სისტემის განვითარების განზოგადებული მანქანებელია. ის არსებობდა და არსებობს ყველა ეკონომიკურ სისტემაში, მაგრამ მისი როლი და მნიშვნელობა განსაკუთრებით გაძლიერდა განვითარებულ ქვეყნებში გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან.

ამჟამად, მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყანა (განსაკუთრებით გარდამავალი და განვითარებადი სტატუსის მქონე), მეტ-ნაკლებად ცდილობს ქვეყნის მთელი ეკონომიკის ინოვაციურ საფუძველზე გადაყვანას, რამდენადაც აღარავისთვის არის საეჭვო მისი მნიშვნელობა გლობალური თუ ლოკალური პრობლემების მოგვარებაში. თუმცა, როგორც კვლევებით დასტურდება, ინოვაციური ეკონომიკის წარმატებული მოქმედება მხოლოდ იმ სისტემებშია შესაძლებელი, სადაც ეკონომიკური და განსაკუთრებით სამრეწველო პოლიტიკის განმსაზღვრელია ცოდნა, რომელიც, თავის მხრივ, თვითონ წარმოადგენს მკვეთრად გამოსატყუარ მწარმოებელურ ძალას.

მიღწევები ინოვაციის სფეროში მსოფლიოს ამა თუ იმ ქვეყანაში გამოიხატება ინდექსით, რომელსაც სახელად „გლობალური ინოვაციური ინდექსი“ (გიი) ჰქვია და რომელიც 2007 წლიდან ყოველწლიურად ქვეყნდება მოხსენების სახით. მას ერთობლივად ამზადებს და გამოსცემს **კორნელის უნივერსიტეტი**, ბიზნესის სკოლა **INSEAD-ი**, ინტელექტუალური საკუთრების მსოფლიო ორგანიზაცია – **ისმო (BOIC)**. 2015 წლის მოხსენების შედგენაში, რომელიც გამოიცა სათაურით „ეფექტური ინოვაციური პოლიტიკა განვითარების მიზნით“, მონაწილეობდნენ, აგრეთვე, **ა. ტ. კერნაუ** (გლობალური კომპანია მმართველობითი კონსულტაციების სფეროში), **IMP3 rove** (ინოვაციური მართვის ევროპული აკადემია), **ინდური მრეწველობის ასოციაცია** და კომპანია **დუ** (პროვაიდერი ტელეკომუნიკაციურ მომსახურებაში ახლო აღმოსავლეთსა და ჩრდილოეთ კორეაში).

მოხსენების საფუძველად აღებულია მსოფლიოს ქვეყნების რეიტინგი ინოვაციური საქმიანობის პოტენციალისა და ხარისხის მიხედვით. გიი-ს მოხსენების შემდგენლები, ეკონომიკის განვითარებაში ინოვაციების მამოძრავებელ ძალად აღიარების გამო, არ იფარგლებიან მხოლოდ ისეთი ტრადიციული მანქანებით, როგორცაა სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების (სკსსს) დონე და ეყრდნობიან და ანალიზებენ ძალზე მრავალფეროვან მონაცემებს.

სულ რაღაც რვა წლის განმავლობაში გიი გახდა ინოვაციური საქმიანობის უმთავრესი მახასიათებელი და შედარებითი ანალიზის ძირითადი ინსტრუმენტი, რომლის

დახმარებით ყველა დაინტერესებულ მხარესა თუ პირს შეუძლია პროგრესისათვის სისტემატურად თვალის მიდევნება, რამდენადაც გიი შესაძლებელს ხდის იმ ფაქტორების შეფასებას, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ ინოვაციურ საქმიანობაზე, კერძოდ, მას გააჩნია შემდეგი მახასიათებლები:

- ❖ მიმოხილვა 141 ქვეყნის მიხედვით, რომელიც მოიცავს ადგილს რეიტინგში, ძლიერ და სუსტ მხარეებს, გათვლილს 79 მაჩვენებლის მიხედვით;
- ❖ 79 ცხრილი, მაჩვენებლებით იმ მონაცემთა მიხედვით, რომელიც მიღებულია 30 საერთაშორისო და კერძო წყაროდან, მათ შორის 55-ში მოცემულია ფაქტობრივი მონაცემები, 19-ში - კომპლექსური და 5-ში - გამოკითხვის შედეგები;
- ❖ გათვლების გამჭვირვალე მეთოდოლოგია, 90%-იანი საიმედოობით ყოველი ინდექსისა და სუბინდექსის მიხედვით, აგრეთვე იმ ფაქტორების ანალიზი, რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ რეიტინგის წლიურ ცვლილებებზე.

2015 გიი გამოითვალა, როგორც ორი სუბინდექსის საშუალო მაჩვენებელი. ინოვაციური ხარჯების სუბინდექსებით კი შესაძლებელია ეროვნულ ეკონომიკაში მიმდინარე ინოვაციური პროცესების ცალკეული ელემენტის შეფასება. ეს ელემენტები დაყოფილია ხუთ ძირითად ჯგუფად: (1) ინსტიტუტები; (2) ადამიანისეული კაპიტალი; (3) ინფრასტრუქტურა; (4) ბაზრის განვითარების დონე; (5) ბიზნესის განვითარების დონე. ინოვაციური შედეგების სუბინდექსი ასახავს ამ ძალისხმევის ფაქტობრივ შედეგებს ორი ძირითადი ჯგუფის მიხედვით, კერძოდ: (6) შედეგები ცოდნისა და ტექნოლოგიების სფეროში და (7) შედეგები შემოქმედებით საქმიანობაში.

2015წ. გიი-ის პრეზენტაციაზე, რომლის ორგანიზატორი დიდი ბრიტანეთის გაერთიანებული სამეფო იყო, ქვეყნის ინტელექტუალური საკუთრების მინისტრმა ბარონესა ნევილ-როლფმა განაცხადა, რომ გაერთიანებულ სამეფოს გააჩნია მშვენიერი ტრადიცია, შექმნას ყველაფერი მოწინავე მეცნიერებისა და ტექნიკის სფეროში. ქვეყანა, რომლის მოსახლეობა მსოფლიოს მოსახლეობის 1%-ზე ნაკლებია, ახდენს უმაღლესი ხარისხის გამოკვლევის 16%-ის პუბლიკაციებს, ხოლო მისი გამორჩეული მიღწევები გამოკვლევების სფეროში იმის ერთ-ერთი ფაქტორია, რომ იგი ინარჩუნებს მეორე ადგილს გიი-ის რეიტინგში. მთავრობა მომხრეა, რომ დიდი ბრიტანეთი საუკეთესო ადგილი იყოს ინოვაციებისთვის, ახალი იდეების დაპატენტების, საწარმოების შექმნისა და განვითარებისათვის.

2015წ. რეიტინგის მიხედვით ადგილები ასეთი თანმიმდევრობით განაწილდა: შვეიცარია, გაერთიანებული სამეფო, შვეცია, ნიდერლანდები, აშშ, ფინეთი, სინგაპური, ირლანდია, დანია, ლუქსემბურგი.

მაღალი რეიტინგის მქონე 25 ქვეყანა, შემოსავლების მაღალი დონით, მთლიანობაში წინა წელთან შედარებით უცვლელი დარჩა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მეტად ძნელია ლიდერთა მიღწევების გაუმჯობესება. თუმცა, არის ცალკეული გამონაკლისებიც, მაგალითად, ჩეხეთის რესპუბლიკა (24) შევიდა მოწინავე 25 ქვეყნის რიცხვში, ირლანდია (8) ამ წელს პირველ ათეულში მოხვდა. გარდა ამისა ჩინეთისა (29) და მაღალიზიის (32) მაჩვენებლები უახლოვდება 25 მაღალი შემოსავლების მქონე ქვეყნების მაჩვენებლებს ისეთ სფეროებში, როგორცაა სკსს და ადამიანისეული კაპიტალის დაფინანსება.

რაც შეეხება ინოვაციების ხარისხს, რომელიც შეფასებულია უმაღლესი განათლების, აკადემიური პუბლიკაციებისა და საპატენტო განაცხადების მაჩვენებლებით, აშშ და გაერთიანებული სამეფო ამ ჯგუფის სათავეში დგანან, უპირველეს ყოვლისა, საუკეთესო უნივერსიტეტების წყალობით. მას მიჰყვებიან იაპონია, გერმანია, შვეიცარია. საშუალო შემოსავლების ქვეყნებს შორის საუკეთესო ადგილებზე არიან ჩინეთი, ბრაზილია, ინდოეთი. ამასთან, ჩინეთი საგრძნობლად უსწრებს სხვა ქვეყნებს.

კორნელის უნივერსიტეტში შემავალი სამეცნიერო კერტის ჯონსონის სახელობის უმაღლესი სკოლის დეკანატის ხელმძღვანელი და მოხსენების თანაავტორი **სუმიტრა დუტა** თვლის, რომ ინოვაციების ხარისხს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. საუკეთესო უნივერსიტეტების შექმნა და კვლევით საქმიანობაში სახსრების დაბანდება

მნიშვნელოვანი ფაქტორია იმისათვის, რომ გაგრძელდეს ლიდერის პოზიციებზე დგომა წარმატებული ინოვაციებისათვის გლობალურ რბოლაში.

მოცემულ მოხსენებაში ქვეყნები, რომლებიც სხვებთან შედარებით უფრო მაღალ შედეგებს აღწევენ, „დინამიურ ინოვატორებად“ არიან მიხნეულნი. ამ მხრივ გამოირჩევა აფრიკის რეგიონის ქვეყნები საჰარიდან სამხრეთით: რუანდა (94), მოზამბიკი (95) და მალავი (98), რომელთა შედეგები უახლოვდება საშუალო დონის შემოსავლების მქონე ქვეყნებს. ამის გარდა, კენიას, მალის, ბურკინა-ფასოს და უგანდას უფრო მაღალი შედეგები აქვთ, ვიდრე განვითარების ამ დონეზე მდგომ სხვა ქვეყნებს.

INSEAD-ის ბიზნესის სკოლის გლობალური ინდექსების განყოფილების აღმასრულებელი დირექტორი **ბრუნო ლანგანი** თვლის, რომ მთელ მსოფლიოში მეწარმეობა, ლიდერობა და პოლიტიკური ნება დიდ როლს თამაშობს ინოვაციების სფეროში. დაბრკოლებები ქრება და დინამიური ინოვატორები უფრო მაღალ მაჩვენებლებს აღწევენ, ვიდრე შეიძლებოდა გვევარაუდა მოსახლეობის ერთ სულზე შემოსავლების მიხედვით. მათი გამოცდილება საფუძველი ხდება სხვა ქვეყნებში მისი კვლავწარმოებისათვის და მთელ მსოფლიოში ინოვაციების გადასაქცევად მდგრადი ზრდის ნამდვილ მამოძრავებელ ძალად.

2015 წლის მოხსენებაში წარმოდგენილია რეგიონული ლიდერები ინოვაციების სფეროში მსოფლიოს 7 რეგიონისა და გიი-ის მიხედვით.

1. ცენტრალურ და სამხრეთ აზიის რეგიონში – ინდოეთი, ყაზახეთი, შრი-ლანკა, მსოფლიოში – 81, 82, 85;
2. ევროპაში – შვეიცარია, გაერთიანებული სამეფო, შვეცია – 1, 2, 3.
3. ლათინური ამერიკისა და კარიბის აუზის რეგიონში – ჩილე, კოსტა-რიკა, მექსიკა – 42, 51, 57.
4. ჩრდილოეთ აფრიკისა და დასავლეთ აზიის რეგიონში – ისრაელი, კვიპროსი, საუდის არაბეთი – 22, 34, 43.
5. ჩრდილოეთ ამერიკის – აშშ, კანადა – 5, 16.
6. სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიისა და ოკეანის – სინგაპური, ჰონკონგი, კორეის რესპუბლიკა – 7, 11, 14.
7. აფრიკის ქვეყნები საჰარიდან სამხრეთით – მავრიკია, სამხრეთ აფრიკა, სენეგალი – 49, 60, 84.

დასახელებული ქვეყნებიდან განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს **ინდოეთი**, რომელიც ინოვაციის მიმართულებით თავისი განვითარების დონის პირობებში, მაღალ შედეგებს აღწევს. მართალია ამ რეგიონების ქვეყნების უმეტესობა ჯერ კიდევ არ შედის 100 წამყვანი ქვეყნის რიცხვში, მაგრამ ისინი, რომლებიც შედიან რეგიონის ლიდერთა ჯგუფში, შეიძლება ჩაითვალოს ინოვაციური პოლიტიკის გამტარებელი ქვეყნების მაგალითებად.

ამ მხრივ **ევროპა** მაღალ დონეზე რჩება. ადგილები გაიუმჯობესეს გერმანიამ (12), ბულგარეთმა (39) და ჩერნოგორიამ (31). ჩრდილოეთ ამერიკაში უცვლელი ლიდერია აშშ (5), კანადა კი წამყვანი ათეულიდან ოცეულში გადავიდა (16). ევროპამ შეიმუშავა სპეციალიზაციის ეფექტიანი სტრატეგია იმ სახსრების უფრო ეფექტიანი გამოყენებისათვის, რომლებიც ინოვაციებისთვის არის განკუთვნილი – აღნიშნავს ინოვაციების მართვის ევროპული აკადემიის **IMP³ rove** თანადამფუძნებელი და წამყვანი პარტნიორი **კაი ენგელი**. იგი თვლის, რომ მომავალში მათი მთავარი ამოცანაა ასეთი სტრატეგიის ეფექტიანი რეალიზაცია.

ლათინური ამერიკისა და კარიბის აუზის ქვეყნების პოტენციული იზრდება, თუმცა ნაკლებად რეალიზდება. გიი-ს საშუალოზე მაღალი მაჩვენებლები აქვს ბრაზილიას (70), არგენტინას (72), მექსიკას (57). რეგიონის სხვა ქვეყნებთან შედარებით, განვითარების დონის მიხედვით, სტაბილურად მაღალი მაჩვენებლები აქვს ჩილეს (42), კოსტა-რიკას (43), კოლუმბიას (67), პერუს (71) და ურუგვაის (68).

ჩრდილოეთ აფრიკისა და დასავლეთ აზიის ბევრმა ქვეყანამ დაიწყო დივერსიფიკაციის პროცესი და ინოვაციის სტიმულირება ახალ დარგებში, რამაც ხელი შეუწყო საუდის არაბეთს (43), გაერთიანებულ არაბულ ემირატებს (47) და კატარს (50) მიეღწიათ მაღალი რეიტინგისათვის რეგიონში გიი-ს მიხედვით. რეგიონის ქვეყნებიდან სომხეთმა (61) და იორდანია (75) შეინარჩუნეს წამყვანი პოზიციები. ამ წელს მათ შეუერთდა მაროკო (78). ისრაელი კი (22) უკვე მესამე წელია რეგიონის ლიდერია.

სამხრეთ აღმოსავლეთ აზიისა და ოკეანის ქვეყნების თითქმის ნახევარი ინდექსის ტოპ 40-ის შემადგენლობაშია. ტოპ ოცეულში კი შედიან: სინგაპური (7), ჰონკონგი (8), სამხრეთ კორეა (14), ახალი ზელანდია (15), იაპონია (19). რეგიონის მაჩვენებელს აუმჯობესებს არა მარტო ჩინეთი (29) და მალაიზია (32), არამედ ვიეტნამი (52), ფილიპინები (83) და კამბოჯა (91).

აფრიკის ქვეყნები საპარიდან სამხრეთით ოპტიმიზმის საფუძველს იძლევიან. კენია (92), მოზამბიკმა (95) და უგანდამ (111) რეიტინგის პირველი პოზიციები დაიკავეს დაბალი შემოსავლების მქონე ქვეყნების კატეგორიაში (იმათი გამოკლებით, რომლებზეც მონაცემები არ არსებობს). სამხრეთ აფრიკის გარდა კიდევ რვა ქვეყანას აქვს მათი განვითარების დონისათვის მაღალი მაჩვენებლები, ესენია: სენეგალი (84), კენია (92), რუანდა (94), მოზამბიკი (95), მალავი (98), ბურკინა-ფასო (102), მალი (105) და უგანდა (111).

საქართველომ, ისევე როგორც ყოფილ საბჭოთა კავშირში შემავალი ქვეყნების უმეტესობამ, საკუთარი წარმატებებით, მოხსენების შემდგენელთა ყურადღება ვერაფრით მიიქცია. ეს არც არის გასაკვირი, რამდენადაც ქვეყანა, რომლის მშპ-ის მოცულობა 16,53 მლრდ აშშ დოლარია (2014წ.) და მეცნიერებაზე მის 0,29%-ს ხარჯავს, ვერასდროს შეეჯობება ქვეყნებს, რომელთა მშპ-ის მოცულობა ტრილიონებით იზომება და მეცნიერებაზე მისი 3-4% და ზოგჯერ მეტიც იხარჯება. ქვეყანაში ხომ თითქმის არ არსებობს საინოვაციო ინფრასტრუქტურა, ინოვაციური სტრატეგია და პოლიტიკა, საინოვაციო სისტემა. სუსტად არის მხარდაჭერილი მეცნიერება, კერძოდ, კვლევითი საქმიანობა (უკანასკნელ წლებში განხორციელებული ზოგიერთი ღონისძიების მიუხედავად).

2015 წლის გიი-ს მონაცემების მიხედვით, შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ ინოვაციების სფეროში გულდასმით კოორდინირებული პოლიტიკა, დაფუძნებული გამოკვეთილ მიზნებსა და შესაბამის ინსტიტუციურ ინფრასტრუქტურაზე, სამეწარმეო საქმიანობის მეთოდების, სამეცნიერო პოტენციალისა და განათლების სისტემების სრულყოფა, სამეცნიერო კვლევების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზისა და მომსახურების გაძლიერებასთან ერთად, მეწარმეობის კავშირის გაძლიერება სამეცნიერო დაწესებულებებთან, უცხოური ინვესტიციებისა და შვილობილი კომპანიების მოზიდვა, უდავოდ გახდება წარმატების მიღწევის მძლავრი საშუალება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ., ინოვაციები და ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების ზოგადი მიმართულებები საქართველოში, თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ.VIII, თბ., 2015.
2. ჯავახიშვილი რ., ევროინტეგრაციის მოთხოვნები და საქართველოს ეკონომიკის გამოწვევები, თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, ტ.VIII, თბ., 2015.
3. Глобальный инновационный индекс/ 2015 г.
<http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2015/article0010.html>
4. Селезнев П. С., Инновационная политика современного государства: стратегии, модели, практика, М., 2014
<http://library.fa.ru/files/selernev.pdf>.

**ნანული არევაძე
2015 წლის გლობალური ინოვაციური ინდექსი და საქართველო
რეზიუმე**

სტატიაში გაანალიზებულია გლობალური ინოვაციური ინდექსის (გიი) ძირითადი მახასიათებლები ინოვაციური საქმიანობის პოტენციალისა და ხარისხის მიხედვით მსოფლიოს 141 ქვეყნის მონაცემების საფუძველზე. მასში დახასიათებულია წარმატებების განმაპირობებელი ძირითადი ფაქტორები და მიღწეული შედეგები. გაკეთებულია დასკვნა, რომ ქვეყნებში მაღალი შემოსავლებით, რომლებიც მნიშვნელოვან (მშპ-ის 3-4%) სახსრებს ხარჯავენ მეცნიერებისა და სკსსს მიმართულებით აღწევენ საუკეთესო შედეგებს. მათ შორის ევროპა ინარჩუნებს წამყვან პოზიციებს.

**Nanuli Arevadze
Global Innovation Index of 2015 and Georgia
Summary**

The article analyzes the main characteristics of global innovation index (GII) according to the potential and quality of innovation on the basis of data of 141 countries in the world. Had been characterized and attains results of the main factors conditioning the success. It was concluded that high income countries spending significant means for science, research reach the best results. Among them Europe maintains a leading position.

**ნანული არევაძე
Глобальный инновационный индекс 2015 г. и Грузия
Резюме**

В статье проанализированны основные характеристики глобального инновационного индекса (ГИИ) по потенциалу и качеству инновационной деятельности на основе данных 141 стран мира. Дана характеристика основных факторов, определяющих успех и достигнутые результаты. Сделан вывод, что страны с большими доходами, которые тратят значительные средства (3-4% ВВП) на развитие науки и НИОКР достигают прекрасных результатов. Европа сохраняет ведущие позиции.

**გიორგი კვაბიანი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი**

კორუფცია – ეკონომიკური კულტურის დეფიციტის შედეგი

კორუფცია, როგორც ეკონომიკური კულტურის დეფიციტის გამოვლენა, არსებობს ნებისმიერ ქვეყანასა და ნებისმიერ საზოგადოებაში გარკვეული დოზით. იგი განსაკუთრებით ვლინდება საზოგადოების სავაჭრო-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სფეროებში, როგორც ადგილობრივი, ასევე პოლიტიკური გარიგებებისა და სხვა უამრავი დარღვევების სახით, რაც თავისთავად დამღუპველია საზოგადოების განვითარებისათვის, თუმცა რა თქმა უნდა, არა გადაუღალავი.

კორუფცია განსაკუთრებით საშიში ხდება პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაციის პირობებში, როდესაც გარდაქმნას განიცდის როგორც ეკონომიკური, ასევე მთელი სოციალური სფერო.

კორუფცია ყოველთვის განვითარდება ტოტალიტარიზმის, ავტორიტარიზმისა და დიქტატურული რეჟიმების პირობებში, როდესაც ირღვევა ადამიანთა უფლებები. როგორც ნობელის პრემიის ლაურეატი, პროფესორი ოსკარ არიას სანჩესი აღნიშნავს, ლათინურ ამერიკაში მრავალი დიქტატორი წლობით ამართლებდნენ თავიანთ ქმედებებს უახლოესი წარსულის კორუმპირებულ რეჟიმზე მითითებით. აღნიშნული რეჟიმები ხშირად ხდება ქურდებისა და დამნაშავეების საუკეთესო საფარად. მოქალაქეებიც და ჟურნალისტებიც მოკლდნენ იყვნენ საკუთარი მთავრობების კორუმპირებულობის საწინააღმდეგო კანონიერ საშუალებებს (3, 8).

კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა დემოკრატიის პირობებში გაცილებით უფრო ეფექტურია დემოკრატიის, პლურალიზმის, სიტყვის თავისუფლებისა და ადამიანის უსაფრთხოების პირობებში.

ცხადია, არც დემოკრატიაა დაცული კორუფციისაგან, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ კორუფცია აღწევს სწორედ იმ საწარმოებში, რომლებიც ფუნქციონირებენ კანონის დარღვევით, ჩვენს ქვეყანაში განვითარებული კორუფციის ხარისხი და მასშტაბების არსებობა სრულიად გასაგები გახდება.

კორუფცია განსაკუთრებით ჰყვავის დარბი ქვეყნებში, სადაც სიღარიბესთან და სოციალურ-ეკონომიკურ უთანაბრობასთან ერთად ის ვითარდება სახელმწიფოებრივ სექტორში, რაც ხელს უწყობს არა მხოლოდ ადამიანთა გაღარიბებას, არმედ დემოკრატიული ფასეულობებისადმი უნდობლობასა და ეჭვს. კორუფცია ძირს უთხრის დემოკრატიულ ინსტიტუტებს და ასუსტებს მათ.

კორუფცია წარმოიშობა მაშინ, როდესაც ხელისუფლების სტრუქტურებში ავიწყდებათ, რომ მათგან განსაკუთრებულ პოლიტიკურ სიმტკიცეს, მომზადებას საზოგადოებისადმი სამსახურსა და თავდადებას მოელიან, რომ მათი სიტყვა, დაპირებები და საქმე ერთმანეთს უნდა შეესაბამებოდეს.

კორუფციის დონის ზრდა იწვევს აჯანყებებს, საზოგადოების უნდობლობას ხელისუფლებისადმი და მის ხშირ ცვლას. პოლიტიკური პარტიები, რომლებიც თავისი მუდმივი კრიტიკით ხელისუფლების მიმართ დაუსრულებელ დაძაბულობას ქმნიან საზოგადოებაში. ამით ერთგვარად აფხიზლებენ თავისი ქმედების სისწორეში დარწმუნებულ ხელისუფლებას, რომელიც თანდათანობით კარგავს რეალობასთან უშუალო კავშირს და მის პრობლემებს სათანადოდ ვეღარ აღიქვამს.

ხელისუფლებასთან დაახლოებული და მის სტრუქტურებში მოკალათებული ჩინოვნიკები თავიანთი პრივილეგირებული მდგომარეობის გამო ივიწყებენ პასუხისმგებლობას საზოგადოებისა და ქვეყნის წინაშე და დარწმუნებულები საკუთარ ხელშეუხებლობაში იმ დარღვევებზე მიდიან, რის გამოც ძველ ხელისუფლებას თვითონვე ებრძოდნენ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გამო დემოკრატიული ფასეულობები რისკის ქვეშ დგება და შეიძლება უსუსურ ფორმალობად გადაიქცეს.

საბაზრო ეკონომიკის დამკვიდრებამ აქცენტი მატერიალურ ფასეულობებზე გადაიტანა, რის შედეგადაც დაიკარგა ადამიანისადმი და მის მიერ საზოგადოების განვითარებაში ჩადებული წვლილის ფასი.

საზოგადოება აშკარად განიცდის ეთიკის, კულტურის ნაკლებობას. ამიტომ, ერთ-ერთი უპირველესი ამოცანა სწორედ მოქალაქეობრივი მოვალეობისა და საზოგადოებრივად სარგებელიანობის თვითშეგნების ამადლებაა საჭირო, განსაკუთრებით ახალგაზრდებში. მატერიალური კეთილდღეობა როგორც სოციალური კაპიტალი, როგორც საზოგადოების კეთილდღეობიდან წარმოებული ღირებულება, უნდა აღემატებოდეს ფინანსურს, ვინაიდან კულტურა, რომელიც მიმართულია მხოლოდ მატერიალურ სიმდიდრეზე წარმოადგენს კორუფციის ზრდის საუკეთესო საფუძველს (3, 9).

კორუფციის მასშტაბები იმდენად გაფართოვდა, რომ სამართლიანი იქნება ვიმსჯელოთ მის საერთაშორისო დონეზე. როგორც ექსპერტები მიუთითებენ, გამოსავალი ამ სიტუაციიდან ისევ მსოფლიო დემოკრატიული პროცესებისა და პრესის თავისუფლებაშია (3, 9).

დემოკრატიული ღირებულებები მართლაც მნიშვნელოვანია კორუფციის წინააღმდეგ საბრძოლველად, მაგრამ ეს არაა საკმარისი, თუნდაც თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოების ყოფიდან გამომდინარე, რომლებშიც მიუხედავად თავისუფლების შედარებით მაღალი ხარისხისა, კორუფცია არანაკლები დოზითაა წარმოდგენილი.

მიგვაჩნია, რომ კორუფციის წინააღმდეგ საბრძოლველად უფრო ეფექტური იქნებოდა ხელისუფლების წარმომადგენლები უშუალოდ, უფრო ახლოს მისულიყვნენ ცხოვრებისეულ პრობლემებთან. ამით ისინი რეალურად გაითავისებდნენ საზოგადოების გასაჭირს და არ იმოქმედებდნენ ყურმოკვრით არსებული ინფორმაციით.

საქართველოს ისტორიამ შემოინახა არაერთი მეფის ქმედება – შეცვლილი სახით, გადაცმული შესულიყო ადამიანებთან კონტაქტში და გაეგო მათი ცხოვრებისეული პრობლემები, შეფასებები და მხოლოდ ამის შედეგად გამოტანილი დასკვნებით ემოქმედა, თორემ, როგორც ცნობილია, ყოველი ადამიანი მხოლოდ საკუთარი საზომით აფასებს მოვლენებს, რაც ძალიან შორდება რეალობას და მოხვენებით კეთილდღეობას ქმნის.

მოხვენებითი დემოკრატია კი უდიდეს სიცრუეს წარმოშობს, რომელშიც თანდათანობით იძირება ხელისუფლებაც და მთელი მისი ინსტიტუციონალური მექანიზმიც. რა თქმა უნდა, თავისუფალი პრესა ამ პროცესებს მეტ-ნაკლებად ამუხრუჭებს და მუდმივად აფხიზლებს ხელისუფლებას, მაგრამ კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა მის პრიორიტეტულ მიზნად უნდა იქცეს.

თუმცა, კორუფცია გაცილებით მეტია, ვიდრე ხელისუფლებისა და ბიზნესის უკანონო გარიგებები და მოიცავს მრავალ, იურიდიულად დაუსჯელ ქმედებას, რაც არანაკლებ ზიანს აყენებს ქვეყნის ეკონომიკასა და საზოგადოების ჯანსაღ განვითარებას, იწვევს უნდობლობას, როგორც ხელისუფლებისადმი, ასევე რიგით ადამიანებს შორის. ასეთ ქმედებად უნდა მივიჩნიოთ ხელისუფლების მხრიდან მოვლენების ისეთი სახით წარმოჩინება, როგორც ეს გამოადგება მაგალითად, მათ საარჩევნო კამპანიას, ან თუნდაც, მათ მიერ მხოლოდ ისეთ ფაქტებზე მსჯელობა, რაც ადამიანებს მოსწონთ. ასეთივე ფარისევლობას აქვს ადგილი საერთაშორისო ურთიერთობებში, რაც კორუფციის გაცილებით ფართო მასშტაბებს მოიცავს.

კორუფცია იწყება მაშინ, როდესაც ავიწყდებათ, რომ პოლიტიკასა თუ ხელისუფლებაში მოღვაწეობა მოითხოვს ქვეყნისა და ხალხის სამსახურისათვის მზაობას, თავდადებასა და მისწრაფებას, როდესაც დაპირებები და მათი განხორციელება ერთმანეთს არ ემთხვევა.

კორუფციის ხელშემწყობ ფაქტორთა შორის უნდა დასახელდეს ნდობის ფაქტორის ნაკლებობა ადამიანებს შორის, ეჭვი ყველასა და ყველაფრისადმი, ჭეშმარიტი პატრიოტებისა და თავდადებული ადამიანების სათანადოდ შეუფასებლობა, მათი ხალასი ნიჭიერებისა და განსაკუთრებული უნარებისადმი ნიჰილისტური დამოკიდებულება.

იყო დრო, როდესაც ჩვეულებრივი, რიგითი ადამიანები ერთმანეთს სიტყვაზე ენდობოდნენ, მათი პატიოსანი სიტყვა ყველა სანოტარო დამოწმებაზე ძლიერი იყო. ასეთი ურთიერთდამოკიდებულება ჯანსაღი თანაცხოვრების საფუძველი იყო. მართალია

სიცრუე მაინც არსებობდა, მაგრამ იგი არ წარმოადგენდა საყოველთაო მოვლენას და ამიტომ გავლენას ვერ ახდენდა საერთო საზოგადოებრივ პროცესებზე.

ურთიერთნდობის აღდგენა სერიოზულ ზეგავლენას მოახდენდა კორუფციაზე ჩვენს სინამდვილეშიც, მაგრამ ამისათვის დაუდლაღვი აღმზრდელობითი მუშაობის გაწევა გვმართებს.

სამეცნიერო ლიტერატურაში კორუფციის სხვადასხვა მიზეზებს ასახელებენ, მათ შორისაა: კონკურენციის სისუსტე, არაჯანსაღი ეკონომიკური აქტივობა, სუსტი სამოქალაქო საზოგადოება, მაკროეკონომიკური არასტაბილურობა, რაც ინფლაციის მაღალ ტემპებში, გადასახადების დამახინჯებაში და მრავალი მეწარმის, ბიზნესმენისა თუ სახელმწიფო მოხელის საქმიანობაში ვლინდება.

კორუფციის მიზეზები სხვადასხვა პერიოდში და სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებულია. საქართველოში კორუფცია ჯერ კიდევ დამახინჯებული სოციალისტური სისტემიდან მემკვიდრეობით გადმოგვეცა და იმის მაგივრად, რომ საზოგადოებას მის აღმოფხვრაზე ეზრუნა, მოხდა პირიქით, ყველაფერი ანტისაზოგადოებრივი შესანიშნავად შემოვიწინა, განვაითარეთ და დღეს ამის სავალალო შედეგს ვიმკით.

დაუჯერებელია ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო ვერ უვლის ამ ქვეყნისათვის მართლაც ყველაზე მეტად დამანგრეველ სიმახინჯეს – პროდუქციის ფალსიფიკაციის, მომსყიდველობის, სიყალბისა და უკონტროლობის აღზევებას. გარდა სახელმწიფოსი არავის შესწევს უნარი ორმაგი კონტროლი და ზედამხედველობა დააწესოს. ზედმეტმა თავისუფლებამ და ნდობამ, მით უმეტეს პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში, სადაც ჩაკეტილი საზოგადოება 70 წლის განმავლობაში არსებობდა, ადამიანებს თვითკონტროლის უნარი დაუკარგა და თავისუფლება ანარქიად და ყველაფრის უფლებად წარმოიდგინეს. არადა, **თავისუფლება – პროგრესირებად შესაძლებლობათა ინტეგრალური მთლიანობაა და სერიოზულ პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს.**

კორუფციას, როგორც ადამიანური განვითარებისა და მისი ეკონომიკური თავისუფლების ხელისშემშლელ ფაქტორს მთელი ძალისხმევით უნდა ვებრძოლოთ და არა მხოლოდ ერთი ქვეყნის მასშტაბით, არამედ მთელი მსოფლიოს ძალისხმევით. ამასთან, ბრძოლა კორუფციასთან, როგორც პ. აიგენი მიუთითებს, არის არა საბოლოო მიზანი ან ბრმა ჯვაროსნული ლაშქრობა სამართლიანობის აღსადგენად მსოფლიოში, არამედ ბრძოლა თანამდებობრივი დანაშაულის წინააღმდეგ უფრო ქმედითი, ეფექტიანი და სამართლიანი მთავრობის შესაქმნელად (2, 12).

კორუფციის მთლიანად აღმოფხვრა შეუძლებელია და უდიდეს თანხებსა და ძალისხმევას საჭიროებს. **მასთან ბრძოლის ყველაზე უფრო ეფექტიანი მეთოდია არა ადმინისტრირების ან ძალდატანების, არამედ სამართლიანობის, მოქალაქეობრივი კულტურის, თვითშეგნებისა და წესრიგიანობის მიღწევა, რომელიც ერთნაირად მოეთხოვება როგორც თანამდებობის პირს, ასევე ნებისმიერ მოქალაქეს.**

კორუფცია არ წარმოადგენს კულტურათა განსხვავებულობის შედეგს, ვინაიდან არსებობს როგორც წერილმასშტაბიანი, ასევე მსხვილი სახის კორუფცია და ორივე მათგანი დამღუპველია საზოგადოებისათვის.

კორუფცია კარგად ვითარდება იქ, სადაც არსებობს ეკონომიკის ნაკლებეფექტური ან გაურკვეველი სამართლებრივი რეგულირება, ანუ სადაც საქმისადმი არასერიოზული და ზერელე დამოკიდებულებაა.

სოციოლოგიურ ლექსიკონში კორუფცია არაკანონიერი პირადი გამორჩენის მიღების მიზნით ხელისუფლების წარმომადგენელთა მიერ ქვეყნის მოსალოდნელი სტანდარტების უარყოფაა. უცხო სიტყვათა განმარტებით ლექსიკონშიც მითითებულია, რომ კორუფცია მოსყიდვას ნიშნავს, რაც ისევ ხელისუფლების წარმომადგენლების კომპეტენციაზე მიგვიითითებს.

ბუნებრივია, უნდა გაირკვას, თუ რა აიძულებთ მათ კორუმპირებულად ჩამოყალიბებას. პასუხი ალბათ მაინც **სახელმწიფოებრივი ნებისა და ინსტიტუციონალური მიდგომების ნაკლებობაში უნდა ვეძებოთ**, რაც სახელმწიფო მოხელეების პირადული უფლებრივი და ეკონომიკური უპირატესობის გაძლიერების სურვილში აისახება.

ამასთან, მიუხედავად მათი უფლებებისა, ისინი მაინც შეზღუდულები არიან ერთი მხრივ, უფრო მაღალი თანამდებობის პირების მიერ, ხოლო, მეორე მხრივ, პრესისა და

მთელი საზოგადოების მიერ. ყოველივე ეს აიძულებს მათ დადონ ფარული გარიგებები, იქონიონ ფარული კონტაქტები სხვადასხვა ადამიანებთან. ერთი სიყალბე კი მეორეს წარმოშობს და ადამიანი კორუფციის ჭაობში იძირება, საიდანაც გამოსვლა ვეღარ ხერხდება.

კორუფციის ხელშემწყობი ფაქტორია აგრეთვე მრავალპარტიული სისტემა, სადაც ყოველი პარტია ცდილობს რაც შეიძლება ლამაზად წრმოადგინოს თავისი სამოქმედო გეგმა, მოიპოვოს საზოგადოების მხარდაჭერა. ამასთან, ხშირად პარტიათა უმრავლესობა, როგორც პროფესორი თ. ბერიძე მიუთითებს, არ წარმოადგენს მასობრივ გაერთიანებას, არ გააჩნია მყარი სოციალური ბაზა, არ სარგებლობენ ხალხში ნდობითა და ავტორიტეტით, ვერ ფლობენ ძალებს გახდნენ სახელმწიფო ხელისუფლების ღირსეული ოპონენტები.

ამის გარდა, ნათელია მათი პარტიის მიზნების აბსტრაგირებული ხასიათი სახელმწიფოს ინტერესებისაგან, მათი უუნარობა – გამოიყვანონ ქვეყანა კრიზისიდან ან წარმოადგინონ ქვეყნის განვითარების სტრატეგიული გეგმა (1, 29).

ასეთ სიტუაციაში მყოფი პარტიები მიმართავენ ყალბი დაპირებების გაცემას საზოგადოებისათვის, რაც ისევ კორუფციის წინაპირობაა, ხოლო თუ ისინი ხელისუფლებაში მოვლენ, კორუფცია კიდევ უფრო გავრცელდება ეკონომიკასა და მთელ სოციალურ სპექტრზე.

განსხვავებით დასავლური სახელმწიფოებისაგან, სადაც კორუფციის მიზეზებად სახელმწიფო ან პოლიტიკურ სექტორში არსებულ პრობლემებზე კეთდება ძირითადი აქცენტი, ჩვენში ამ სფეროს ნაკლებად ეხებიან და ყურადღება გადააქვთ იმ ღონისძიებებზე, რომლებსაც სახელისუფლებო სტრუქტურები ატარებენ ამ პრობლემების აღმოსაფხვრელად.

ამდენად, მსხვილმასშტაბიანი კორუფციის მიზეზები კვლავ უყურადღებოდ რჩება და ბრძოლის მთავარ ობიექტად ყოველდღიური ცხოვრების წვრილი კორუფციული გამოვლინებები ფიქსირდება. მიმაჩნია, რომ კორუფციის აღმოსაფხვრელად ბრძოლა სწორედ სახელისუფლებო სტრუქტურებში უნდა ვაწარმოოთ და მხოლოდ ამ ფრონტზე მიღწეული წარმატებების შემდეგ იქნება ეფექტური საჯარო სამსახურის დაკომპლექტება პროფესიონალი, პატიოსანი და გამჭვირვალე საჯარო სამსახურის ჩამოყალიბებაც. მხოლოდ საკუთარი რიგების ასეთი ძირეული წმენდის შემდეგ შესძლებს იგი მოიპოვოს მთელი საზოგადოების ნდობა და მხარდაჭერა.

კორუფციის მიზეზებად ჩვენში ასახელებენ ყველა სფეროს, გარდა სახელისუფლო სტრუქტურებისა, კულტურის დეფიციტის აღმოფხვრა კი, რომელიც კორუფციის სათავეა, სწორედ სახელისუფლებო სივრციდან უნდა დავიწყოთ.

რაც შეეხება სამთავრობო სტრუქტურებს, აქ მოხვედრილი ადამიანები იმის შიშით, რომ მაინც მალე გაანთავისუფლებენ, ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი თანხები მიითვისონ, რათა შემდეგ საკუთარი ცხოვრება უზრუნველყონ. დაბალ სტრუქტურებშიც რომ ასეთივე მაღალი ანაზღაურება იყოს, ხოლო ადამიანთა უფლებები არ იზომებოდეს მათი პარტიული თუ თანამდებობრივი რანგის მიხედვით, დაწვინებით შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანები იმ საქმეს მოემსახურებოდნენ, რის ჭეშმარიტი უნარიცა და სურვილიც აქვთ. ამით კი მრავალი პრობლემა მოგვარდებოდა ქვეყანაში – ამაღლდებოდა მათი საქმიანობის ხარისხი, გაიზრდებოდა ადამიანების, როგორც პიროვნებების თვითშეგნება, კულტურა და მათი სიცოცხლისა და მოღვაწეობის ფასი. ადამიანები აღარ მოიპარავდნენ ბიუჯეტიდან, აღარ გასწირავდნენ ერთმანეთს რიგითი საყოფაცხოვრებო თუ პარტიული წვრილმანებისათვის, ისწავლიდნენ თანაცხოვრებასა და ერთმანეთის გატანას, რაც ყოველთვის გვაკლდა ქართველებს და რაც ჩვენი რაოდენობრივი სიმცირის მნიშვნელოვანი მიზეზი იყო ყოველთვის.

სახელისუფლებო კულტურის ამაღლების გზაზე დადებით ღონისძიებად უნდა მივიჩნიოთ პარლამენტის წევრის იმუნიტეტის შემცირება, მაგრამ ეს არასაკმარისია. სახელისუფლებო სტრუქტურებში მოსახვედრად ადამიანები თავდაუზოგავად იბრძვიან ნებისმიერი საშუალებებით და ამას ცნობილი იეზუიტური პრინციპით – „მიზანი ამართლებს საშუალებას“ – ამართლებენ.

ბუნებრივად ისმის კითხვა: რატომ არ ხდება იგივე მეცნიერებაში, ხელოვნებაში, ან სხვა სტრუქტურებში? პასუხი ერთია: ამ სფეროებს რეალური განათლება სჭირდება,

სახელისუფლებო სტრუქტურებში მოხვედრისათვის კი საკმარისია ლიდერის ერთგული თანაპარტიულობა, განათლება კი, სამწუხაროდ, მეორეხარისხოვანია. აქედან გამომდინარეობს ამ სფეროში არსებული კულტურის დეფიციტიც და კორუფციული პრობლემებიც.

საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოს აქვს სერიოზული ვალდებულებები საერთაშორისო ურთიერთობებში და ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა კორუფციასთან ბრძოლა და თუ იგი ვერ შესძლებს ამ ამოცანის შესრულებას, საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოს, მომავალი არა აქვს, რადგან ეს ნიშნავს უამრავ დავალიანებას საერთაშორისო მასშტაბით, შეუსრულებელ ბიუჯეტს, ქვეყნის შიდა ფინანსებისა და გრანტების არამიზნობრივ ხარჯვას, ჩამოწერილ და გაპარტახებულ საწარმოებსა და მეურნეობებს, უმუშევარ და ღარიბ მოსახლეობას, რაც კიდევ უფრო შელახავს ჩვენი ქვეყნის ავტორიტეტს საერთაშორისო ურთიერთობებში, მისადმი უნდობლობასა და მის პრაქტიკულ იზოლაციას ცივილიზებული მსოფლიოსაგან.

ამრიგად, კორუფცია სახელმწიფოს არსებობისა და განვითარების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულია და მის წინააღმდეგ უნდა იქნეს მიმართული ბრძოლის პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამართლებრივი მექანიზმები. იქნებ ასეთმა ერთობლივმა ბრძოლამ მაინც გამოიღოს დადებითი შედეგი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Папава В. Беридзе Т. Очерки политической экономии посткоммунистического капитализма. М., 2005.
2. Питер Айген. Вступление в коррупцию. Берлин, 1996.
3. Санчес О. А. Системы общегосударственной этики поведения. Берлин, 1996.

გიორგი კვაბზირიძე კორუფცია – ეკონომიკური კულტურის დეფიციტის შედეგი რეზიუმე

კორუფცია, როგორც ეკონომიკური კულტურის დეფიციტის გამოვლენა, განსაკუთრებით ვლინდება საზოგადოების სავაჭრო-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სფეროებში, როგორც აღებ-მიცემობის, ასევე პოლიტიკური გარიგებებისა და სხვა უამრავი დარღვევების სახით, რაც თავისთავად დამღუპველია საზოგადოების განვითარებისათვის, თუმცა რა თქმა უნდა, არა გადაუღალავია.

კორუფცია ყოველთვის განვითარდება ტოტალიტარიზმის, ავტორიტარიზმისა და დიქტატორული რეჟიმების პირობებში, როდესაც ირღვევა ადამიანთა უფლებები.

კორუფცია განსაკუთრებით ჰეგემონის ღარიბ ქვეყნებში. მისი დონის ზრდა იწვევს აჯანყებებს, საზოგადოების უნდობლობას ხელისუფლებისადმი და მის ხშირ ცვლას. მასთან ბრძოლის ყველაზე უფრო ეფექტიანი მეთოდია არა ადმინისტრირების ან ძალდატანების, არამედ სამართლიანობის, მოქალაქეობრივი კულტურის, თვითშეგნებისა და წესრიგიანობის მიღწევა, რომელიც ერთნაირად მოეთხოვება როგორც თანამდებობის პირს, ასევე ნებისმიერ მოქალაქეს.

Giorgi Kvabziridze
Corruption - Result of Economic Culture Deficit
Summary

Corruption, as a manifestation of economic culture deficit, is especially revealed in the trade-economic and political spheres in the form of give and take, political deals and other infringements which hinders the development of society but it is not insurmountable problem.

Corruption has always been developed under the conditions of totalitarianism, authoritarianism and dictatorship when the human rights are violated.

Corruption is especially flourishing in poor countries. The rise of its level causes revolts, distrust to the authority and its frequent replacement.

The most effective method in the fight against corruption is not administrative or violent method, but improving the legal, cultural methods of self-awareness which must be equally considered by the officials and citizens simultaneously.

გიორგი კვაბზირიძე
Коррупция – результат дефицита экономической культуры
Резюме

Коррупция, как проявление дефицита экономической культуры, особо выявляется в торгово-экономических и политических сферах во всех экономических нарушениях, что пагубно для всей страны,

Коррупция развивается при тоталитаризме, авторитаризме и диктатуре, когда нарушаются права человека, хотя от коррупции не защищена и демократия.

Коррупция особенно процветает в малоимущих странах. Рост ее уровня вызывает восстания, недоверие к властям и частую их замену.

Самым эффективным методом в борьбе против коррупции является не административный или насильственный метод, а повышение правовых, культурных методов самоосведомленности, которые одинаково спрашиваются и от должностных лиц и от каждого гражданина.

ია თეთრუაშვილი
გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი

ფულის გათეთრების ძირითადი ტენდენციები თანამედროვე ეტაპზე

მსოფლიო მასშტაბით ფულის გათეთრების აღკვეთის პრობლემა აქტუალური გახდა გასული საუკუნის 80-90-იანი წლებიდან. მეცნიერებაში არალეგალური შემოსავლებისათვის კანონიერი სახის მიცემის პროცესმა უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის (იგივე „ფულის გათეთრების“) სახელწოდება მიიღო. ლეგალიზებული სახსრების მოცულობა საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ ცალკეული ქვეყნის, არამედ მსოფლიო ეკონომიკასაც, რაც ფინანსური ბაზრის მთლიანობის რღვევაში გამოიხატება. ეს პროცესი განსაკუთრებით გააქტიურდა ერთი ქვეყნიდან მეორეში კაპიტალის გადაადგილების ტემპის გაზრდით. მასობრივმა კომუნიკაციამ გააიოლა კონტაქტი საზღვარგარეთელ პარტნიორებთან. საბანკო საქმემ დააჩქარა და გაამარტივა საერთაშორისო გარიგებების განხორციელების პროცედურა. თანამედროვე ტექნოლოგიებმა ახალი სტიმული მისცა როგორც კანონიერ სამეწარმეო, ისე დანაშაულებრივ საქმიანობას. სახელმწიფოს ყოველთვის არა აქვს შესაძლებლობა გაატაროს ეფექტური ეკონომიკური პოლიტიკა, რის გამოც წარმოიქმნება და ვითარდება ჩრდილოვანი სფერო, რომელსაც შეუძლია ეროვნული ეკონომიკის დეფორმირება, იზრდება ინფლაცია, ზარალდება ლეგალური კერძო სექტორი, ეჭვქვეშ დგება წარმატებული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის განხორციელების შესაძლებლობა. ზოგჯერ არალეგალური ფულადი სახსრების მოცულობა აჭარბებს განვითარებადი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოს ბიუჯეტს, რაც, ფაქტობრივად, ნიშნავს ქვეყნის კრიმინალიზაციას, იღახება ქვეყნის რეპუტაცია, რის შედეგადაც მცირდება პირდაპირი ინვესტიციების მოცულობა და ხდება კაპიტალის გადინება.

ნებისმიერი მოვლენის შესწავლა პირველი რიგში მისი ბაზისის – არსის განსაზღვრებას საჭიროებს. მეცნიერებაში უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის მრავალი (თუმცა მსგავსი) დეფინიცია არსებობს. 1984 წელს აშშ-ს პრეზიდენტთან არსებული ორგანიზებული დანაშაულის აღმკვეთი კომისიის მიერ ფულის გათეთრება განისაზღვრა, როგორც „პროცესი, რომლის შედეგადაც იმალება შემოსავლების უკანონო წარმომავლობა, ასევე ამ შემოსავლების გარდაქმნა და გამოყენება იმგვარად, რომ არ დაექვემდებაროს იდენტიფიკაციას, როგორც დანაშაულებრივი გზით მიღებული“. ლიტერატურაში ვხვდებით სხვა განმარტებებსაც – „თავისი არსით ფულის გათეთრება არის მეთოდი, რომლის მიზანია უკანონო ქმედებების შედეგად მიღებული ფულით მაქინაციების წარმოება იმგვარად, რომ შედეგად მათი მიღების წყარო აღმოჩნდეს კანონიერი“. ამ განსაზღვრებების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საერთაშორისო სტანდარტებით ფულის გათეთრება განისაზღვრება, როგორც შემოსავლების უკანონო წყაროს დაფარვის მეთოდი, ხოლო მიზანი, შემდგომში ამ შემოსავლების ლეგალურად გამოყენებაა.

ფულის გათეთრების განმასხვავებელი ნიშანი მართლსაწინააღმდეგოდ მიღებული სახსრებისათვის კანონიერი წარმომავლობის სახის მიცემაა. ჩვენი აზრით, მხოლოდ მაშინ შეიძლება ვისაუბროთ უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციაზე, როცა შენიღბულია მიღების (წყაროს) უკანონო ხასიათი (ბუნება), მაგრამ არ იმალება მათი არსებობის ფაქტი. ამაში გამოიხატება ლეგალიზაციის მიზნის ორსახოვნება – უზრუნველყოფილ იქნეს უკანონო შემოსავლის თავისუფალი გამოყენება და, ამავდროულად, მათი მართლსაწინააღმდეგო შექმნის ფაქტის დამალვა. ფულის გათეთრების, როგორც დამოუკიდებელი, მეტად მასშტაბური და შემოსავლიანი ბიზნესის სწრაფი ტემპით განვითარება, გარკვეულწილად, განაპირობა განვითარებული ქვეყნების სამართლებრივმა სისტემებმა და საქმიანმა ტრადიციებმა, რომლებიც შეიცავდნენ უკანონო შემოსავლის გამოყენების რისკსა და შესაძლებლობას. ლეგალიზაციის მოთხოვნის უზარმაზარმა მასშტაბმა მოახდინა ფულის გათეთრების სქემების შექმნის სტიმულირება.

ფულის გათეთრების ტექნოლოგიები მეტად მრავალფეროვანია. ათიათასობით

ეკონომისტი და იურისტი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში დაბაბუღად მუშაობს, რათა შექმნას ლეგალიზაციის ახალი ხერხები და მეთოდები, რაც შემდეგ უხვად ანაზღაურდება ჩრდილოვანი ბიზნესისა და დანაშაულებრივი სამყაროს მიერ. მათ საფუძველში პრაქტიკულად ერთი ტექნოლოგია დევს. ამ ტექნოლოგიის არსი კი შემდეგია: გადააქციოს ნაღდ თუ უნაღდო ფორმით არსებული არალეგალური შემოსავალი ლეგალურად და არ გამოიწვიოს ეჭვი აქტივების წარმოშობის წყარომ. დასახული მიზნის მისაღწევად პირველ რიგში აუცილებელია უკანონოდ მიღებული შემოსავლის სხვა სახის აქტივში განთავსება. ყველაზე დიდი პრობლემა ნაღდი ფულის გათეთრებაა. განვითარებულ ქვეყნებში დიდი რაოდენობით ნაღდი ფული თავისთავად იწვევს ეჭვს, ასე რომ, „გათეთრების“ პოზიციიდან თუ ვიმსჯელებთ, პრაქტიკულად ნებისმიერი აქტივი ნაღდ ფულზე უკეთესია.

ტექნოლოგიურ ოპერაციას, როდესაც პირველად ხდება უკანონო აქტივის „ჩადება“ – უკვე საყოველთაოდ მიღებული ტერმინი „განთავსება“ (Placement) ეწოდება. „განთავსების“ დროს უმნიშვნელოვანესი მომენტი ანონიმურობაა, ამიტომ, ბუნებრივია, უპირატესობა ენიჭება იმ მექანიზმებსა და ინსტრუმენტებს, რომლებიც საამისო პირობებს უკეთ უზრუნველყოფს. უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაცია რთული პროცესია, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა მეთოდით განხორციელებულ არაერთ ოპერაციას. ეს მეთოდები მუდმივად განიცდის სრულყოფას. დღეისათვის ფულის გათეთრებასთან დაკავშირებული ოპერაციები, როგორც წესი, საერთაშორისო ხასიათს ატარებს.

ფულის გათეთრების ხერხები მეტად მრავალფეროვანია. ლეგალიზაციის კლასიკური სქემები ხორციელდება ნაღდი ფულადი ოპერაციებით, საბანკო და სხვა ფინანსური ინსტიტუტების მომსახურების ბოროტად გამოყენებით, ძვირადღირებულ უძრავ და მოძრავ ქონებასთან დაკავშირებული გარიგებებით, აზარტული თამაშებით. ბოლო წლებში ლეგალიზაციის სქემებში ფართო გავრცელება ჰპოვა ოფშორული კომპანიების, ინტერნეტის, საკრედიტო ბარათების, არასაბანკო (ალტერნატიული) ფულადი გადარიცხვის სისტემების ჩართვამ და საქონლითა და მომსახურებით საერთაშორისო ვაჭრობამ.

თანამედროვე მსოფლიო საბანკო სისტემის მოწყობა უზრუნველყოფს სახსრების პრაქტიკულად მომენტალურ გადატანას პლანეტის ერთი წერტილიდან მეორეში. გლობალური ტრანსნაციონალური ბანკები, რომლებიც დაკავშირებული არიან საკორესპონდენტო ურთიერთობებით, ფინანსური და ტექნიკური თვალსაზრისით ქმნიან მეტად სრულყოფილ სისტემას. თუმცა ამ სისტემის სირთულე და სრულყოფილება მაინც ტოვებს სუსტ წერტილებს ფულის გასათეთრებლად. დამნაშავეებისათვის საკმარისია, გაარღვიონ ცალკეული წინააღმდეგობები – მსოფლიო სისტემაში ჩართულ თუნდაც ერთ ბანკთან „დააღაგონ ურთიერთობები“ და ეს უკვე საკმარისია „შავი“ ფულის შეუქცევადი ნაკადის გასათეთრებლად. ასეთ შემთხვევაში საკორესპონდენტო ურთიერთობები იქცევა კარებად არალეგალური სახსრების ნაკადის შედინებისათვის მსოფლიო საბანკო სისტემაში, ხოლო კავშირის ელექტრონული ხაზები – იდეალურ გამტარებელ გარემოდ, რომელიც უზრუნველყოფს დანაშაულებრივი ჯგუფებისათვის საჭირო ადგილზე სახსრების მომენტალურ გადატანას.

არასაბანკო ფინანსური ინსტიტუტები - სადაზღვევო კომპანიები, საპენსიო და სხვადასხვა ფონდები, ფულადი გზავნილის სისტემები მკაცრ კონკურენციას უწევენ ბანკებს ლეგალურ ბიზნეს ბაზარზე და აქტიურად გამოიყენებიან უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციისათვის. ამას ხელს უწყობს მათი ფინანსური სიმძლავრე.

სადაზღვევო აგენტები და ბროკერები დღესდღეისობით რეალიზაციას უწევენ სხვადასხვა სახის ფინანსურ პროდუქტებს. ექსპანსიამ, რომელიც გამოიხატება სადაზღვევო სფეროდან საინვესტიციო პროდუქტებზე გადასვლაში, არსებითად ასწია სადაზღვევო ეკონომიკის სფეროში ფულის გათეთრების რისკი. ამდენად, ისევე, როგორც ნებისმიერი სხვა ფინანსური მომსახურება, სადაზღვევო პროდუქტებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს უკანონო შემოსავლების ლეგალიზაციისათვის.

ევროპის საბჭოს ფულის გათეთრების წინააღმდეგ მიმართულ ღონისძიებათა შემფასებელ რჩეულ ექსპერტთა კომიტეტი (MONEYVAL) 1997 წელს ევროპის საბჭოს წევრი 27 სახელმწიფოს ინიციატივით შეიქმნა. კომიტეტის მიზნად განისაზღვრა ფულის

გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის საერთაშორისო მექანიზმებთან ევროპის საბჭოს წევრი სახელმწიფოების ეროვნული სისტემების შესაბამისობის შემოწმება. 1999 წლიდან საქართველო ევროპის საბჭოს ფულის გათეთრების წინააღმდეგ მიმართულ ღონისძიებათა შემფასებელ რჩეულ ექსპერტთა კომიტეტის წევრია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ავტორთა კოლექტივი (რედაქტორი გ. ღლონტი, სამეცნიერო ხელმძღვანელი თ. გამყრელიძე). 2011. კორუფცია საქართველოში
2. კრიმინოლოგიური ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი. თბ., 2013.
3. უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციისა და ტერორიზმის დაფინანსების წინააღმდეგ მებრძოლი ევრაზიის ჯგუფის ოფიციალური ვებ-გვერდი – http://eurasiangroup.org/ru/news/typ_1.pdf (15.09.2011)
4. ფულის გათეთრების წინააღმდეგ გატარებული ღონისძიებების შემფასებელი ევროპის საბჭოს ექსპერტთა კომიტეტის ოფიციალური ვებ-გვერდი [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/Progress%20reports%202y/MONEYVAL\(2010\)3_ProgrRep2GEO_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/Progress%20reports%202y/MONEYVAL(2010)3_ProgrRep2GEO_en.pdf)
5. Киселев И. А. Грязные деньги, М., 2009.

**ია თეთრუაშვილი
ფულის გათეთრების ძირითადი ტენდენციები თანამედროვე ეტაპზე
რეზიუმე**

ლეგალიზებული სახსრების მოცულობა საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ ცალკეული ქვეყნის, არამედ მსოფლიო ეკონომიკასაც. ეს კი იწვევს ფინანსური ბაზრის რღვევას. ეს პროცესი განსაკუთრებით გააქტიურდა ერთი ქვეყნიდან მეორეში კაპიტალის გადატანის ტემპის გაზრდით. მასობრივმა კომუნიკაციამ გააიოლა კონტაქტი საზღვარგარეთელ პარტნიორებთან. საბანკო საქმემ დააჩქარა და გაამარტივა საერთაშორისო გარიგებების განხორციელების პროცედურა. ტექნოლოგიებმა ახალი სტიმული მისცა როგორც კანონიერ, ისე დანაშაულებრივ სამეწარმეო საქმიანობას.

ფულის გათეთრება წარმოშობს და ავითარებს ჩრდილოვან ეკონომიკას, რომელსაც შეუძლია ეროვნული ეკონომიკის დეფორმირება, იზრდება ინფლაცია, ზარალდება ლეგალური კერძო ბიზნესი და ეჭვქვეშ დგება წარმატებული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის განხორციელების შესაძლებლობა.

Ia Tetrushvili
Major Trends of Money Laundering on the Modern Stage
Summary

Legalized funds pose a threat not only to individual countries but also the world economy. This leads to disruption of the financial markets. This process is particularly enhanced by increasing the rate of capital from one country to another. Mass communication helps to establish contacts with foreign partners. Banking activity accelerates and simplifies the procedure for cross-border transactions. New technology gave rise to legitimate and illegal business activities. Money laundering creates and develops shadow economy capable of crippling the national economy, rises the inflation, damages the legal private business and casts doubt on the possibilities of the implementation of the successful monetary policy.

Ия Тетруашвили
Основные тенденции отмывания денег на современном этапе
Резюме

Легализованные фонды представляют угрозу не только для отдельных стран, но и мировой экономики. Это приводит к нарушению финансовых рынков. Этот процесс особенно усиливается за счет увеличения скорости передачи капитала из одной страны в другую. Массовая коммуникация способствует установлению контактов с зарубежными партнерами. Банковская деятельность ускоряет и упрощает порядок осуществления международных сделок. Новые технологии дали толчок легитимным и незаконным предпринимательским деятельности.

Отмывание денег создает и развивает теневую экономику, способную парализовать национальную экономику, частный бизнес и денежно-кредитную политику.

აგროსაქონლის მართვის სისტემა

მაგდა ვადაჭკორია
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტის ძირითადი
სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები

საქართველოში სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტა უმნიშვნელოვანესი სოციალურ-ეკონომიკური ამოცანაა. იგი საზოგადოების კეთილდღეობის ამდღებისა და სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ძირითადი პირობაა. სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარებისათვის საჭიროა აგროსასურსათო სექტორში შემოსავლების გაზრდა, ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და სოფლად სიღარიბის შემცირება. მდგრადი სოფლის მეურნეობის მისაღწევად გადასაწყვეტი ძირითადი ამოცანებია: აგროსასურსათო სექტორში წარმოებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; ბაზრების გაფართოება და ახალი ბაზრების ათვისება; აგრობიომრავალფეროვნების შენარჩუნება. ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად აუცილებელია შემდეგი პირობები: ხელმისაწვდომი და მდგრადი საფინანსო ინსტიტუტები სოფლად; სამეცნიერო უზრუნველყოფა და ექსტენცია; განვითარებული საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურა; ბაზარზე ორიენტირებული მძლავრი აგროსასურსათო მრეწველობა; ალტერნატიული არასასოფლო-სამეურნეო სამუშაო ადგილები სოფლად; ფალსიფიცირებული, კონტრაბანდული და დემპინგური პროდუქციისაგან დაცული თავისუფალი შიდა ბაზარი; შენარჩუნებული აგრობიომრავალფეროვნება; ეფექტიანი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტები; აქტიური საერთაშორისო თანამშრომლობა. სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტის ძირითადი სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტებია:

1. ხელმისაწვდომი და მდგრადი საფინანსო ინსტიტუტები სოფლად

ფართო პროპაგანდა უნდა გაეწიოს კომერციულ, განსაკუთრებით მიკროდაფინანსების სექტორში მომუშავე ბანკებთან გაცემის (ფერმერების), მეწარმეების ეკონომიკურად მისაღები კავშირების განმტკიცებას. სახელმწიფომ არსებული სამეცნიერო პოტენციალის გამოყენებით, დონორებთან ერთად ხელი უნდა შეუწყოს კომერციული ბანკების თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლებას აგროსასურსათო სექტორისათვის დამახასიათებელი რისკების შეფასების მიმართებით.

სოფლად ბიზნესის დაკრედიტების გაფართოების მიზნით, ბაზარზე ორიენტირებულ შესაძლებლობათა ანალიზი საფუძვლად უნდა დაედოს რეკომენდაციებს მიკროსაფინანსო ინსტიტუტებისადმი. კარგი იქნება თუ ჩამოყალიბდება სიცოცხლისუნარიანი საკრედიტო კავშირები.

• განვითარებული მიწის ბაზარი

აგროსასურსათო სექტორში არსებული პრობლემების უდიდესი ნაწილი უშუალოდ დაკავშირებულია მიწის ბაზრის ეფექტიანობასა და მიწის რენტაბელურობასთან. მიწის ბაზრის ამოქმედება ხელს შეუწყობს სავარგულების გამსხვილებას, ინტენსიური აგროტექნოლოგიების გავრცელებას და ბანკების მხრიდან სექტორისადმი ინტერესის გაძლიერებას.

• „სავაჭრო კრედიტები“ გადამამუშავებელი მრეწველობისათვის“

აგროსასურსათო პროდუქციის გარე ბაზრებისა და საერთაშორისო სტანდარტების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებით ხელისუფლებამ ხელი უნდა შეუწყოს პროდუქციის რეალიზაციის შესაძლებლობების გაუმჯობესებას და კომერციული ბანკების მიერ გადა-

მამუშავებელი სექტორისათვის სესხების გაცემას, რომელთა მიზანი იქნება ფერმერების მიერ მიწოდებული ნედლეულით გადამამუშავებელი საწარმოების მოთხოვნების დაკმაყოფილება. ყოველივე ეს მნიშვნელოვნად დააჩქარებს გადამამუშავებელი მრეწველობის რეაბილიტაციას, რომელსაც შეუძლია საფინანსო ინსტიტუტებსა და ფერმერებს შორის გარკვეული „შუამავლის“ როლის შესრულება. ამით გაიზრდება ფერმერთა ხელმისაწვდომობა საწყის კაპიტალზე.

• **სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკისა და ტექნოლოგიური ხაზების ლიზინგი**

სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკაზე და აგროსასურსათო პროდუქციაზე ფასების დისპარიტეტის პირობებში სატრაქტორო-სამანქანო პარკის განახლება ნელი ტემპით მიმდინარეობს. შესაბამისი ნორმატიული აქტებისა და კანონმდებლობის დახვეწით საჭიროა ხელი შეეწყო წარმოების საშუალებების ლიზინგის ფართოდ გავრცელებასა და ლიზინგური კომპანიების ინტერესების დაცვას, ქვეყნის ყველა რაიონში და მხარეში სათანადო ორგანიზებული ტექნიკური სერვისის სისტემის ამოქმედებას. შედარებით ნაკლები რისკის გამო, მანქანა-დანადგარების ლიზინგის დაფინანსება ბანკებისათვის ჩვენი აზრით უფრო მიმზიდველი იქნება, ვიდრე მათი შესყიდვის მიზნით სესხის გაცემა.

• **სტაბილური, ხელშემწყობი და გამჭვირვალე საგადასახადო სისტემა**

აგროსასურსათო სექტორში საგადასახადო სისტემის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებაა საგადასახადო კანონმდებლობის გამარტივება და მეწარმისათვის ისეთი ხელშემწყობი გარემოს შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს წარმოების სტიმულირებას და რეგისტრირებულ გადამხდელთა ლეგალიზებას. რადგან სოფლის მეურნეობის წილი საქართველოს საბიუჯეტო შემოსავლებში არ არის საკმარისი, შესაძლებელია განხილულ იქნეს სოფლის მეურნეობისათვის დღგ-ს მთლიანი გაუქმების საკითხი, რაც ხელს შეუწყობს მიწის პარცელაციის დაძლევისა და კოოპერაციის განვითარებას. მიზანშეწონილია მცირე და საშუალო ბიზნესის დაბეგვრა ერთიანი, კონსოლიდირებული გადასახადით. სახელმწიფო რესურსების დეფიციტის პირობებში, სექტორში საბაზრო გარემოს ფორმირების ერთ-ერთი ინსტრუმენტი შედავათების სისტემის გამოყენებაა. აუცილებელია, რომ საგადასახადო განაკვეთები საქართველოში მეზობელ ქვეყნებთან შედარებით მაღალი არ იყოს. პარალელურად, საგადასახადო კოდექსთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ, ექსტენციის სამსახურის საშუალებით, უნა მოხდეს ფერმერთა რეგულარული ინფორმირება.

• **ეფექტიანი სადაზღვევო სისტემა**

აგროსასურსათო სექტორში კრედიტებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდისათვის მნიშვნელოვანია ეფექტიანი სადაზღვევო სისტემის ჩამოყალიბება. დარგის პოტენციალის ეფექტიანად გამოყენებისათვის აუცილებელია, გადაწყვეტილებების მიმღებმა პირებმა სწორად განსაზღვრონ რისკების დონეები, შეარჩიონ სამეურნეო საქმიანობის დასაბუთებული ტაქტიკა.

• **აგროსასურსათო სექტორში ინვესტიციების მოზიდვა**

აგროსასურსათო სექტორში საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებისა და ინვესტიციების შემოდინებისათვის მიმზიდველი პირობების შესაქმნელად აუცილებელია საქართველოს აგროსასურსათო სექტორის პოტენციალის რეკლამირება, იმის ნათლად ჩვენება, რომ ქვეყანაში შესაძლებელია მრავალი სახის ბიზნესის წარმოება ბუნებრივი რესურსების, აგროსასურსათო სექტორის მრავალდარგიანობის, იაფი სამუშაო ძალის, პროფესიული კადრების არსებობის და რაც მთავარია გასაღების ტევად ბაზრებთან სიახლოვის გამო.

2. სამეცნიერო უზრუნველყოფა და ექსტენცია

საბაზრო გარემოში ფუნქციონირების მკაცრ პირობებში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გლეხთა (ფერმერთა) სწავლება-კონსულტირებისა და მათთვის ინფორმაციის მიწოდების (ექსტენციის) მწვობრი სისტემის ფორმირებას. აუცილებელია გააქტიურდეს ფერმერების, განსაკუთრებით ახალგაზრდების, პროფესიული კვალიფიკაციის ამაღლებისა და გადამზადებისათვის მუშაობა; საჭიროა აგრარული განათლების ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით, ინტენსიური კავშირების დამყარება ქვეყნისა და

სახდვარგარეთის მოწინავე სასწავლებლებთან, ადგილობრივ წარმატებულ ფერმერებთან და მეწარმეებთან.

სისტემის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გამტკიცებისა და გამოცდილების დაგროვების კვალობაზე, სულ უფრო მზარდ გავლენას მოახდენს წარმატებული საერთაშორისო გამოცდილების გავრცელება, რომელიც შესაბამისობაში იქნება ჩვენს მრავალფეროვან რეალობასთან. ამასთან, ყოველმხრივ ხელი უნდა შეეწეოს ამ სფეროში კერძო სტრუქტურების საქმიანობას. აქცენტი უნდა გაკეთდეს რაიონული რგოლების ფორმირებაზე, მათ დაკომპლექტებასა და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის განმტკიცებაზე. მოთხოვნილების შესაბამისად, პრობლემურ საკითხებზე უნდა მომზადდეს რეკომენდაციები და წინადადებები სათანადო ლიტერატურის გამოცემისა და მეწარმეთა ადგილზე სწავლება-კონსულტირებისათვის.

სხვა ქვეყნებში ანალოგიური სამსახურის გამოცდილების გათვალისწინებით, მომხმარებლისათვის კონსულტაციები საწყის ეტაპზე უფასო უნდა იყოს. სისტემის ეფექტიანობის ამაღლების მიზნით, მაქსიმალურად ინდა იქნეს გამოყენებული საქართველოს სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების, უმაღლესი სასწავლებლების, კოლეჯების, მოწინავე პრაქტიკოსების ინტელექტუალური პოტენციალი. საჩვენებელი სწავლება-კონსულტაციები უნდა ჩატარდეს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის რეაბილიტირებული საცდელი სადგურების, უმაღლესი სასწავლებლების სასწავლო მეურნეობების, კოლეჯების, აგრეთვე წარმატებული კერძო საწარმოებისა და ფერმერული მეურნეობების ბაზაზე.

ხელი უნდა შეეწეოს სხვადასხვა საწარმოო მიმართულებების საჩვენებელი ფერმერული მეურნეობის ჩამოყალიბებას და წარმატებულ, გამოცდილ ფერმერთა მიერ სხვა ფერმერების კონსულტირებას. ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული სახდვარგარეთის მოწინავე ქვეყნებში ახალგაზრდა ფერმერთა სტაჟირება და შემდგომ მათ მიერ მიღებული გამოცდილების გავრცელება. სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწეოს წარმოების საშუალებებით მოვაჭრეთა მიერ შესაბამისი კონსულტაციების მოწყობას.

3. განვითარებული საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურა

საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მიზნით საჭიროა შემდეგი ღონისძიებების გატარება: საირიგაციო და სადრენაჟო სისტემების რეაბილიტაცია; სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის უზრუნველყოფა; ხარისხიანი პესტიციდების, სასუქითა და ვაკცინებით უზრუნველყოფა; მრავალწლიანი კულტურების ნერგის წარმოების რეაბილიტაცია; ერთწლიანი კულტურების მეთესლეობის რეაბილიტაცია; მეცხოველეობაში სანაშენე საქმიანობის რეაბილიტაცია; მომარაგების სფეროში კერძო სექტორის მხარდაჭერა;

4. ბაზარზე ორიენტირებული მძლავრი აგროსასურსათო მრეწველობა

გადაამუშავებელი მრეწველობის განვითარებით ხელი უნდა შეეწეოს ინტეგრაციული პროცესების განვითარებას, საექსპორტო რესურსების ზრდას, ალტერნატიული სამუშაო ადგილების შექმნას, კრედიტებზე ფერმერების ხელმისაწვდომობას. მნიშვნელოვანია აგრეთვე შემდეგი ღონისძიებების გატარება: ვაჭრობისადმი ადმინისტრაციული ბარიერების შემცირება; საერთაშორისო სტანდარტები და სერტიფიკაცია; გამოფენები, ბაზრობები და მხარდაჭერის სხვა ღონისძიებების მოწყობა; ინფორმაცია ბაზრის შესახებ და მისი ანალიზი.

5. ალტერნატიული არასასოფლო-სამეურნეო სამუშაო ადგილები სოფლად

ხელი უნდა შეეწეოს სოფლად საწარმოო და სოციალური მომსახურების, მატერიალური წარმოების სფეროების განვითარებას, სოფლის მეურნეობიდან მუშახელის გამოთავისუფლებას მათი დასაქმების მიზნით. სოფლად ალტერნატიული სამუშაო ადგილების შექმნისათვის, ნორმატიული აქტების შემუშავებითა და კანონმდებლობაში სათანადო ცვლილებებების მომზადებით, სახელმწიფო უნდა ეცადოს მიაღწიოს მცირე და საშუალო

ბიზნესისათვის ხელშემყოფი გარემოს ფორმირებას. ძირითადი აქცენტი უნდა გაკეთდეს გადამამუშავებელი მრეწველობის სწრაფ რეაბილიტაციაზე. ყოველივე ეს გამოიწვევს არასასოფლო-სამეურნეო ალტერნატიული სამუშაო ადგილების შექმნას. ქვეყნის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სტაბილურობას მოჰყვება აგროტურიზმის განვითარება, რაც ბიძგს მისცემს სოფლად ეკოლოგიური და ლანდშაფტების დაცვითი ღონისძიებების გატარებას.

მცირე კოოპერირებული საწარმოების განვითარება ხელსაყრელია ბოსტნეულისა და ხილის კონსერვების, ტყემლისა და პომიდორის საწებლის, ჩაის, ღვინისა და სხვა სახის პროდუქციის წარმოებისათვის. სოფლად მცირე საწარმოთა დაფუძნებისას, წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის ზრდასთან ერთად, შესაძლებელი იქნება სოციალური საკითხების მოგვარება დამატებითი არასასოფლო-სამეურნეო სამუშაო ადგილების შექმნით როგორც უშუალოდ საწარმოში, ისე მისი მომსახურების სფეროში.

საქართველოს გააჩნია ყველა წინაპირობა აგროტურიზმის განვითარებისათვის. მრავალფეროვანი ბუნება, სანადირო და სათევზაო სავარგულები, ტბები და მდინარეები, საექსკურსიო ტრასები, საინტერესო ისტორიული ძეგლები, ორიგინალური და გემრიელი სამზარეულო, მოსახერხებელი საცხოვრებელი სახლები, რომლებიც ადვილია გადაკეთდეს საოჯახო სასტუმროებად. შედეგად მცირე თანხების ინვესტირებით მოხდება ფერმერთა (გლეხთა) შესაძლებლობების გამოყენება ტურისტთა ნორმალური ყოფითი სტანდარტების დონეზე, განთავსების, კვებისა და დასვენების ორგანიზაციისათვის, რაც დამატებით შემოსავალს მოუტანს მოსახლეობას. ამასთან, აუცილებელია შინარეწვის გაფართოება. მეაბრეშუმეობის რეაბილიტაციას ამ კუთხით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს საქართველოში ბუნებრივ-ეკონომიკური პირობების, გლეხური (ფერმერული) მეურნეობისა და საწარმოების სტრუქტურის, მათი შემოსავლიანობის, მეწარმე სუბიექტების მენტალიტეტის, აგრეთვე ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის არჩეული პოლიტიკის გათვალისწინებით, აგროსასურსათო სექტორის განვითარების უმნიშვნელოვანესი მიმართულებაა სხვადასხვა ტიპის კოოპერატივებისა და ასოციაციების ჩამოყალიბება. ამ მიზნით აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის განვითარების სახელმწიფო მხარდაჭერის ღონისძიებების შემუშავება; სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის შესახებ საერთაშორისო გამოცდილების ანალიზზე დაყრდნობით, შესაბამისი ინფორმაციის გავრცელება და ინტენსიური ახსნა-განმარტებითი მუშაობა; კოოპერაციის პრობლემების გადასაწყვეტად სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის, უმაღლესი სასწავლებლების ინტელექტუალური რესურსების მობილიზება; სოფლის მეურნეობაში დღგ-ს ზღვარის მოხსნა. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის შესახებ ნორმატიული აქტების პროექტების მომზადება.

6. ფალსიფიცირებული, კონტრაბანდული და დემპინგური პროდუქციისაგან დაცული შიდა ბაზარი

- **ვაჭრობის მსფოლიო ორგანიზაციაში (ემო) მიერ დაშვებული ღონისძიებების გამოყენება**

საქართველო უნდა დაემორჩილოს საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ აღიარებულ შიდა ბაზრის დაცვის წესებს. ამავე დროს, სუბსიდირებულ პროდუქციასთან შედარებით, სამამულო წარმოების ანალოგიური პროდუქციის არაკონკურენტუნარიანობის გამო დღის წესრიგში დგება ადგილობრივი ბაზრის დაცვის აუცილებლობა, რაც შესაძლებელია: ემოს-თან შეთანხმებული საბაჟო ტარიფებით; სეზონური ტარიფების გამოყენების პროცედურის გამარტივებით; სოფლის მეწარმეთა მხარდაჭერისათვის ემო-ს მიერ დაშვებული მწვანე კალათის ღონისძიებებით; პროდუქციის საექსპორტო პოტენციალის მნიშვნელოვნად გაზრდით და შედეგად სავაჭრო ბალანსის გაუმჯობესებით; ახალი ტექნოლოგიების გავრცელების მეშვეობით პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით; ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოების ორგანიზაციით; ემო-ს წინაშე ფიტოსანიტარული და ვეტერინალური უსაფრთხოების შესახებ აღებულ ვალდებულებათა განუხრელი შესრულებით.

- **უნიფიცირებული, გამართული სურსათის უვნებლობის სამსახური და აგროსასურსათო პროდუქციის სასაზღვრო კონტროლი**

მსოფლიოში ბიოტერორიზმის საფრთხესთან ბრძოლის გაძლიერების ფონზე, ხელისუფლებამ უნდა განახორციელოს ვეტერინალური, ფიტოსანიტარული, სოფლის მეურნეობის პროდუქციისა და ფქვილის ხარისხის კონტროლის სამსახურების რესტრუქტურირება; უნდა შემუშავდეს ერთიანი სასურსათო უვნებლობის კოდექსი, რომელიც მთლიანად დაარეგულირებს სურსათის უვნებლობასა და ხარისხის საკითხებს, მოაგვარებს პროდუქციის წარმომავლობაზე კონტროლს. უხარისხო საქონლის ბაზრიდან განდევნის მიზნით, უნდა გაგრძელდეს ნებაყოფლობითი სერტიფიცირების სისტემაზე ეტაპობრივი გადასვლა, რაც გამომდინარეობს ემო-ს მოთხოვნილებებიდან; უნდა დაიხვეწოს კერძო ფირმების მიერ სერტიფიკატების გაცემის სისტემა, განისაზღვროს სერტიფიცირებულ პროდუქციაზე კონტროლის მექანიზმები, გადაისინჯოს სტანდარტები, რათა მოხდეს მათი საერთაშორისო და რეგიონალურ სტანდარტებთან ჰარმონიზაცია.

- **სურსათის უვნებლობა Codex Alimentarius – ის (სასურსათო კანონის) შესაბამისად**

ხელისუფლებამ უნდა გააძლიეროს კონტროლი ადგილობრივი და იმპორტული მცენარეული და ცხოველური პროდუქციის ხარისხზე, საკარანტინო მავნებლებზე, რისთვისაც ეტაპობრივად აამოქმედებს FAO-ს (გაეროს სოფლის მეურნეობისა და სურსათის ორგანიზაციის) და WHO-ს (მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის) Codex Alimentarius-ით გათვალისწინებულ, პროდუქციის ხარისხისა და უვნებლობის უზრუნველყოფ, სახიფათო ფაქტორის ანალიზისას კრიტიკული საკონტროლო წერტილების სისტემას (HACCP). შედეგად, ჩატარდება პროდუქციის ხარისხის სრულყოფილი მონიტორინგი მეურნეობიდან მომხმარებელამდე; გააქტიურდება საქმიანობა ფალსიფიცირებული პროდუქციის გამოვლენისა და შესაბამის სამსახურებთან ერთად, მოქმედი წესების დაცვით, მისი ამოღება-განადგურება.

7. შენარჩუნებული აგრობიომრავალფეროვნება

- **მცენარეთა და ცხოველთა ენდემური სახეობებისა და აბორიგენული ჯიშების დაცვა**

საქართველოში გავრცელებულია უნიკალური გენეტიკური თვისების მქონე მრავალი მცენარისა და ცხოველის ენდემური სახეობა და აბორიგენული ჯიშები, რომელიც ხასიათდება ადაპტაციის უნიკალური თვისებით, დაავადებისადმი მდგრადობით.

სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს სასოფლო-სამეურნეო კულტურებისა და ცხოველების გენეტიკური რესურსების რეესტრის შექმნას და მათი პოტენციური ღირებულების შეფასებას, უზრუნველყოს აღნიშნული რესურსების დაცვა მიწათმოქმედებისა და მეცხოველეობის ტრადიციული მეთოდების სრულყოფის პროცესში.

- **ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლების ხელშეწყობა**

სახელმწიფო ვალდებულია, მიიღოს ქმედითი ზომები ეროზიისაგან ნიადაგების დასაცავად, აგრეთვე ბიცობი, მლაშე და სხვა დაბალნაყოფიერი მიწების გასაუმჯობესებლად; მოამზადოს იმ სასუქების სანედლეულო მარაგების საექსპლოატაციო პროექტები, რომელიც ქვეყანაში არ იწარმოება; ექსტენციის სამსახურის საშუალებით, უზრუნველყოს სადემონსტრაციო ნაკვეთების შექმნისა და ფერმერთა სწავლების ხელშეწყობი გარემოს ფორმირება.

ქარსაფარი ზოლებით და ტყით დაკავებული ფართობების შემცირების გამო ხდება ნიადაგების სწრაფი ეროზია და მეწყერები. შედეგად, ადგილი აქვს აგროლანდშაფტების დეგრადაციასა და სასოფლო-სამეურნეო ბიომრავალფეროვნების შემცირებას. ამ მოვლენებთან ბრძოლის ქმედითი საშუალებაა ქარსაფარი ზოლების გაშენება. ნიადაგდაცვითი ღონისძიებების საკითხებზე რეგულარულად მომზადდება სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამები.

სოფლად მდგრადი განვითარება მჭიდროდ უკავშირდება ენერჯიაზე მოთხოვნილების დაკმაყოფილების საკითხს. ბუნებრივი აირისა და ელექტროენერჯიის დეფიციტის

პირობებში საქართველოში მოხდა ენერჯის ამ წყაროების შეშით ჩანაცვლება, რამაც ქარსაფარი ზოლების განადგურება და ტყის არასწორი ჭრა გამოიწვია. სახელმწიფო უნდა წაახალისოს ისეთი დამოუკიდებელი პროგრამების განხორციელება, რომლებიც ორიენტირებულია ენერჯის განახლებადი წყაროების (წყლის, ქარის, გეოთერმული, ბიოგაზის) განვითარებაზე და მისი გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლებაზე.

• **ბიომეურნეობები**

ხანგრძლივი დროის განმავლობაში სასუქებისა და პესტიციდების გამოყენებლობის გამო, ხელსაყრელი პირობები შეიქმნა ბიოლოგიურად სუფთა პროდუქციის საწარმოებლად. უნდა შემუშავდეს ამ სახის პროდუქციის როგორც ადგილობრივ, ისე საერთაშორისო ბაზარზე რეკლამირების სისტემა. ბიომეურნეობების ორგანიზატორთათვის ხელისუფლებამ, შესაბამის უწყებებთან ერთად უნდა შექმნას სტიმულირების ფორმები მათ ტერიტორიაზე ინფრასტრუქტურის გასაუმჯობესებლად, რაც აგრო და ოჯახური ტურიზმის განვითარებასაც შეუწყობს ხელს. ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სურსათის უსაფრთხოება მრავალგანზომილებიანი საკითხია. იგი ერთნაირად მოითხოვს სახელმწიფოს, მომხმარებლების, მწარმოებლების, ფერმერების, მეცნიერებისა და მკვლევრების ძალისხმევასა და ურთიერთმხარდაჭერას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აგრარული რეფორმის განხორციელებისა და კრიზისიდან გამოსვლის პირობები საქართველოში სამეცნ.-პრაქტიკული კონფერენციის მასალები, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნ. აკადემია, თბ., 1994.
2. ვადაჭკორია მ., ფერმერული მეურნეობა ეკონომიკური რეფორმების პირობებში. საქართველოს პრეზიდენტის სტიპენდიანტ ახალგაზრდა მეცნიერთა შრომები, ტ.2, თბ., 2000.
3. კოლუაშვილი პ., გიორგაძე პ., რამიშვილი ბ. სასურსათო პრობლემებიდან – სასურსათო უსაფრთხოებამდე, თბ., 1999.
4. კუნჭულია თ., საქართველოს სოფლის მეურნეობის საბაზრო ეკონომიკაზე გადაყვანის პრობლემები, თბ., 1997.

მაგდა ვადაჭკორია
სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტის ძირითადი
სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები
რეზიუმე

სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა გამოწვევაა როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორებისათვის. რეფორმის გზაზე უამრავი გათვალისწინებული და გაუთვალისწინებელი წინააღმდეგობა შეიძლება წარმოიქმნას, როგორც სახელმწიფოსათვის, ასევე კერძო სექტორისათვის, თუმცა რეალურად არსებობს ბერკეტები შესაძლო სირთულეების სამართავად. მაგრამ, ყოველივე ამის მიუხედავად ქვეყნის განვითარებისათვის უაღრესად მნიშვნელოვანია ამ რეფორმის მიზანი – მომხმარებელთა უზრუნველყოფა საკვები პროდუქციით, კონკურენტული გარემოს შექმნა, სასურსათო ბიზნესისა და ექსპორტის გაფართოების ხელშეწყობა. ამ მიზნების მისაღწევად კი საჭიროა პოლიტიკური ნება, თანმიმდევრული მიდგომა, მკაცრად გაწერილი სამოქმედო გეგმა და სახელმწიფოს, კერძო სექტორის, მომხმარებლებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების კოორდინირებული მოქმედება.

Magda Vadatchkoria
Basic Social-economic Aspects of Food Problems Solving
Summary

Food securing is the main challenge of state and private sectors. On the path to reform some foreseen and unforeseen problems may appear for both private and state sectors.

Though there are some ways to control and solve these difficulties. It is obvious that the aim of this reform is very important for our country – providing customers with food products, creating convenient environment, supporting food manufacturing business, spreading export products. To achieve these goals it requires political will, consistent approach, strictly defined action plan and co-ordinated action of government, private sectors, consumers and international organizations.

Магда Вадачкория
Основные социал-экономические аспекты решения продовольственных проблем
Резюме

Обеспечение продовольственной безопасности является вызовом, как для государства, так и для частного сектора. На пути реформ могут возникнуть множество предвиденных и непредвиденных препятствий и для государства и для частного сектора. Хотя существуют реальные рычаги для управления ими. Не смотря на эти обстоятельства всё равно для страны необходима реформа обеспечения продовольственной безопасности, создания конкурентоспособности бизнеса продовольствия и расширения экспорта. Для достижения этих целей необходима политическая добрая воля, последовательное отношение, чётко расписанный план действий и координированные действия государства, частного сектора и международных организаций.

გიორგი ნატროშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

მანანა ცინცაძე
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნათია ნატროშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ფერმერი და საბაზრო ეკონომიკა

საბჭოთა სისტემის დაშლის შემდეგ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ წინა პლანზე დააყენა კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების გარდაქმნა და შესაბამისად ახალი სტრუქტურული ერთეულების – ფერმერული მეურნეობების ჩამოყალიბება. მას დაემატა ადამიანთა მისწარაფება ეწარმოებინათ ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქცია, როგორც საკუთარი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად, ისე გასაყიდად. ფერმერული ბიზნესი ძალიან პოპულარულია მოწინავე ქვეყნებში, სადაც მათი მუშაობის დიდი გამოცდილებაა და სწორედ მათი გამოცდილებიდან გამომდინარე შეეცადეთ აღგვენიშნა ის მოვლენები, რომელიც მნიშვნელოვანია.

ფერმერი რომ გავხდეთ და წარვმართოთ ჩვენი მეურნეობა, შესაბამისად მივიღოთ შემოსავალი, პირველყოვლისა საჭიროა გვქონდეს გარკვეული რაოდენობის მიწის

ფართობი, თუმცა დასაწყისისათვის შეიძლება ჩავატაროთ ე.წ. მოთეღვა ანუ ავიღოთ შეღარებით მცირე მოცულობის მიწის ნაკვეთი (შეიძლება გამოყენებულ იქნეს პირად დამხმარე მეურნეობაში არსებული). თუმცა ის დიდ შემოსავალს ვერ მოგვცემს და შესაბამისად ეს ვარიანტი გამოუსადეგარია, როგორც წესი, ფერმერული მეურნეობის ჩამოყალიბებისათვის საჭიროა არანაკლებ 0, 5 ჰა მიწის ფართობი, ხოლო მაქსიმუმი დამოკიდებულია ფერმერის შესაძლებლობებზე. ფერმერს შეუძლია შეისყიდოს მიწა ან აიღოს არენდით თვითსარგებლობაში. ხშირ შემთხვევაში მსხვილი ფერმერული მეურნეობის არენდით აღება მიწაზე ფუნქციონირებს, ხოლო შეღარებით მცირე მოცულობის სავარგულზე ფერმერულ მეურნეობათა უმრავლესობას აქვს საოჯახო ბიზნესის ხასიათი, სადაც მხოლოდ ცოლ-ქმარი კი არ მოქმედებს, არამედ ჩართულნი არიან ოჯახის სხვა წევრები (როგორც ახლობლები, ისე შორეული ნათესავები). ამის მიზეზი მარტივია.

ფერმერული ბიზნესი მოითხოვს სათუთ, ფრთხილ მიდგომას, შრომასა და დროის სრულ უკუგებას. დაქირავებული მუშებისაგან ამის მიღწევა ძალიან ძნელია. მათთვის მნიშვნელოვანია ცოტა იმუშაონ და ბევრი მიიღონ. ამიტომ, ვინც ფერმერულ მეურნეობაში მუშაობს, პირადად უნდა იყოს დაინტერესებული მისი მაღალ დონეზე განვითარებით და მაღალი შედეგების მიღწევა კი შესაძლებელია თუ საერთო საქმეს შეასრულებს მთელი ოჯახი. ამისათვის საჭიროა, რომ ოჯახის ყველა წევრმა მოიწონოს და გაითავისოს ფერმერული ბიზნესის შემოსავალი, ეს წყარო თითოეული მათგანისათვის უნდა იყოს მნიშვნელოვანი და პასუხისმგებელი იყვნენ თავიანთ მოვალეობაზე. გარდა ამისა, ფერმერული მეურნეობის გონივრული განვითარებისათვის აუცილებელია, რომ ფერმის ხელმძღვანელი ან წევრები ერკვეოდნენ და ფლობდნენ აგრონომიის, ზოოტექნიკის, ვეტერინარიის, მცენარეთა დაცვის, ბუღალტერიის საკითხებს. ეს მნიშვნელოვანია იმით, რომ არ მოხდეს გარეშე პირთა, სპეციალისტთა დაქირავება და ამ გზით დაიზოგოს თანხები.

ხშირ შემთხვევაში ფერმერი მუშაობს დიდიდან სადამომდე მთელი კვირის განმავლობაში, მას არა აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს დასვენების დღეები, რადგან მინდვრისა და მეცხოველეობის სამუშაოები მოითხოვენ მუდმივ, ყოველდღიურ მოვლას და აქედან გამომდინარე, არ შეიძლება მისი არ ჩატარება.

ფერმერული ბიზნესი ეს ისეთი საქმეა, რომელიც დასაწყისიდან არასდროს არ იქნება იდეალური, თუმცა იგივე შეიძლება ითქვას ბიზნესის სხვა სახეებზე, მაგრამ ფერმერულში იგი განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. თუ მოსავალი დაიღუპა ან დაეცა საქონელი, ეს გამოიწვევს დიდ ზარალს. ფერმერად გახდომა დაწყებული უნდა იქნეს არა დიდი მასშტაბით პირუტყვის ან ფრინველის რამდენიმე სახის მოშენებით. პირველად უნდა დაითესოს მცირე ფართობზე შესაბამისი კულტურა. თუ როგორ წავა საქმე, მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე, შემდეგ უნდა გადავიდეთ შეღარებით მსხვილ ფერმერულ ბიზნესზე.

ბევრს სურს აწარმოოს ფერმერული ბიზნესი იმისათვის, რომ გაიგოს სოფლის მეურნეობის მხარდაჭერის პროგრამის შესახებ და ფიქრობენ მიიღონ ასეთი მხარდაჭერა. ცალკეული ასეთი პროგრამები ითვალისწინებენ ამ მიზნებისათვის გამოყოფილ კრედიტებზე პროცენტების ნაწილობრივ კომპენსაციას. სინამდვილეში სახელმწიფოსაგან ასეთი დახმარება (როგორც წესი) ძალზე ძნელია. ამისათვის საჭირო იქნება შესაბამისი მრავალი კრიტერიუმი და უნდა შესრულდეს აგრეთვე მრავალი პირობა, რომლის შესრულებაც ყოველ ფერმერს არ შეუძლია. ამიტომ, თუ არის შესაძლებლობა სოფლის მეურნეობის მწარმოებლისათვის სახელმწიფოს მხარდაჭერისა, ასეთ პროექტებში მონაწილეობისათვის იგი უნდა იყოს გამოყენებული, მაგრამ მთლიანად მასზე დაყრდნობა არ არის მიზანშეწონილი.

ბანკების უმრავლესობა დიდად არ არიან დაინტერესებული ფერმერული ბიზნესის დაკრედიტებაზე, ან საერთოდ არ აძლევენ კრედიტს.

როგორც წესი, კანონმდებლობით გათვალისწინებულია მცირე ფერმერული მეურნეობების ჩამოყალიბების ორგანიზაცია, რამდენადაც აწარმოებენ პროდუქციას საკუთარი მოთხოვნილებისათვის, იურიდიული პირის ჩამოყალიბებლად და სამრეწველო საქმიანობის რეგისტრაციის გარეშე. ამასთან მათ შეუძლიათ გაყიდონ საკუთარი პროდუქციიდან

ნაწარმი. ასეთი შესაძლებლობა უნდა იქნეს გამოყენებული თუ იგი არის. საჭიროა შესწავლილ იქნეს აქტუალური საკანონმდებლო ბაზა, რადგანაც ისინი ხშირად იცვლება. თუ თქვენ ჩაიფიქრეთ შედარებით მსხვილი ფერმერული ბიზნესის შექმნა, აქ გვერდს ვერ აუვლით საწარმოს რეგისტრაციას და ყველა აუცილებელი გადასახადის გადახდას. ფერმერად გახდომამდე საჭიროა წინასწარ გააზრებულ იქნეს რომელი ვარიანტი არის მისაღები.

ფერმერული ბიზნესი ფაქტიურად საწარმოო მიზნებისაა, ხოლო ყველა წარმოებას ესტირობა გასაღების ბაზარი. ამიტომაც დრო ლიმიტირებულია, გარკვეული პერიოდის შემდეგ წარმოებული პროდუქცია გაფუჭდება. თუ თქვენ ფიქრობთ როგორ გახდეთ ფერმერი, საჭიროა სწრაფად იქნეს განსაზღვრული სად და ვის მიჰყიდოთ პროდუქცია, უნდა მოინახოს გასაღების ბაზარი, რადგანაც შემდეგ მათი ძეგნა ძნელი იქნება. ფერმერული პროდუქციის მიღება არც თუ ისე ადვილია, თუ ლაპარაკია კარგ ფასზე. დამოუკიდებლად ვაჭრობისათვის საჭირო იქნება საკუთარი სავაჭრო წერტილების გახსნა, რაც მოითხოვს დამატებით ხარჯს და მრავალი დოკუმენტის გაფორმებას. სუპერმარკეტებში პროდუქციის მიწოდებისათვის ასევე საჭიროა მიღებულ იქნეს ხარისხის სერტიფიკატი და აგრეთვე სავაჭრო ადგილებისათვის გადასახადები. როცა ლაპარაკია მარცვლეულსა და საკვები კულტურების გადასახადებზე, აქ პროცედურა უფრო რთულია. ამიტომ ბევრი ფერმერი იძულებულია თავისი პროდუქცია იაფად გაყიდოს, რაც ყოველთვის არახელსაყრელია და ზარალის მომტანია.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება შეიქმნას გარკვეული წარმოდგენა ფერმერულ ბიზნესზე და ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმაზე, თუ როგორ შეიძლება გახდეს ადამიანი ფერმერი. რასაკვირველია ფერმერული მეურნეობა საინტერესოა ადამიანთა გარკვეული კატეგორიებისათვის და თუ არ არის ცნობილი რომელი ბიზნესი აწარმოო, შეიძლება განიხილოთ ეს ვარიანტიც. ამასთან ერთად აღსანიშნავია ისიც, რომ ფერმერული მეურნეობა ყველასათვის არ არის მისაღები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კოლუაშვილი პ., გ. ზიბზიბაძე გ., სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა, თბ., 2010.
2. ლაჭყევიანი თ., გლეხური თუ ფერმერული მეურნეობა, შრომათა კრებული, ტ. III, 1995.
3. ჰეგერსი, ფერმერული მეურნეობის ორგანიზაცია, თბ., 2002.

**გიორგი ნატროშვილი, მანანა ცინცაძე, ნათია ნატროშვილი
ფერმერი და საბაზრო ეკონომიკა
რეზიუმე**

ჩვენ მიზანს შეადგენდა სტატიაში გვეჩვენებინა ფერმერული ბიზნესის განვითარების წინამძღვრები, ანუ როგორ გავხდეთ ფერმერი. განხილულია ის ძირითადი პროცესები, რომელიც ხელს შეუწყობს ფერმერული ბიზნესის განვითარებას საქართველოში. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ მოითხოვა შესაბამისი საწარმოო ერთეულების ჩამოყალიბება, დაიშალა რა კოლმეურნეობები და საბჭოთა მეურნეობები. მათ მაგივრად შეიქმნა გლეხური-ფერმერული მეურნეობები. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი საზღვარგარეთის ქვეყნებში მაღალ დონეზეა განვითარებული, საქართველოში ფერმერული ბიზნესის განვითარების დონე ჯერ კიდევ დაბალია. არსებული მცირე ზომის ფერმერული მეურნეობები ვერ აღწევენ მაღალ შედეგებს, ამასთან სახელმწიფოს მხრიდან მათ დამი ხელშეწყობა მეტ ყურადღებას საჭიროებს.

Georgi Natroshvili, Manana Tsintsadze, Natia Natroshvili
Farmer and Market Economy
Summary

The article deals with the premises of farm business development and how to become a farmer. The main processes promoting the development of a farm business in Georgia are analyzed. Transfer to market economy required the creation of corresponding industrial units. Correspondingly, as far as collective farms and soviet farms are disintegrated, they were substituted by peasant farms. Despite the fact that they are highly developed in foreign states, in Georgia the farm business's professional level is rather low so far. The small farm facilities existing nowadays are not able to achieve appropriate results. Furthermore, this requires more attention from the state in order to promote farm business.

გიორგი ნატროშვილი, მანანა ცინცაძე, ნათია ნატროშვილი
Фермер и рыночная экономика
Резюме

Целью статьи является рассмотрение предпосылок развития фермерского бизнеса, иными словами как стать фермером. Рассмотрены основные процессы, которые будут способствовать развитию фермерского бизнеса в Грузии. Переход на рыночную экономику требует создание соответствующих производственных единиц. В связи с распадом колхозов и совхозов появились крестьянско-фермерские хозяйства. Несмотря на то, что в зарубежных странах они развиты на высоком уровне, в Грузии уровень развития фермерского бизнеса оставляет желать лучшего. Фермерские хозяйства малой мощности не достигают высоких результатов, в связи с чем со стороны государства нужна большая поддержка.

ნინო ყიფიანი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ბაქტერიის როლი აზოტის სიმბიოზური ფიქსაციის პროცესში და მისი მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში

ბაქტერიები მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ ნივთიერებათა ცვლაში დედამიწაზე. როგორც ცნობილია, ატმოსფერული აზოტი ნიადაგში განსაკუთრებული მიკროორგანიზმების ბაქტერია აზოტფიქსატორების საშუალებით ხვდება. ერთ-ერთი ასეთი მიკროორგანიზმია აზოტბაქტერია. იგი გავრცელებულია სხვადასხვა ნიადაგში, თუმცა ძალიან მუავე ეწერ ნიადაგში მას სიცოცხლე არ შეუძლია. ასეთ ნიადაგზე კულტურული მცენარეებიც ცუდად იზრდებიან, მაგრამ თუ ნიადაგს კირს დაემატებთ, იგი მუავე აღარ იქნება, აზოტბაქტერიაც გამრავლდება და მას ატმოსფერული აზოტით გაამდიდრებს. ნიადაგს ატმოსფერული აზოტით მეორე ბაქტერია კლოსტრიდიუმიც ამდიდრებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ირგვლივ გარემოში ატმოსფერული ჟანგბადი არაა. კლოსტრიდიუმი გვხვდება მუავე ნიადაგებშიც. აზოტის ფიქსატორ მიკრობთა მესამე სახეობაა კოჟრის ბაქტერიები. ისინი ახდენენ ჰაერში არსებული აზოტის ფიქსაციას და ამდიდრებენ ნიადაგს აზოტით.

სოფლის მეურნეობის თვალსაზრისით რომ განვიხილოთ, ყველაზე მნიშვნელოვანი და ეფექტური სიმბიოზი აზოტმაფიქსირებელ ბაქტერიასა და მცენარეებს შორის ჩანს პარკოსან მცენარეთა ოჯახში (ბარდა, ცერცვი, ლობიო, სოია, მიწის თხილი, იონჯა და სამყურა). პარკოსანი მცენარეების ფესვებს ეწ.

კოურები გასდევს, რომელთა შემადგენლობაში შედის მცენარეული უჯრედები, რომლებიც „ინფიცირებულია“ აზოტფიქსატორი რიზობიუმით. რიზობიუმის ბაქტერიას შეუძლია ატმოსფეროში არსებული აზოტის შესრუტვა და მცენარისათვის მიწოდება ამონიუმის სახით, ხოლო ამონიუმს, როგორც ცნობილია, მცენარე ადვილად ითვისებს. ამონიუმი მცენარეებისათვის ხელმისაწვდომი ხდება ორი ტიპის ბაქტერიით: ბაქტერიათა ერთი ტიპი – აზოტმაფიქსირებელი ახდენს ატმოსფეროში არსებული აზოტის დაჭერას, ხოლო მეორე ტიპი ამონიფიცირებული ბაქტერია ახდენს ორგანული მასალის დაშლას. რიზობიუმის სიმბიოზის დროს ხდება უფრო სასარგებლო აზოტის გენერირება მცენარისათვის, ვიდრე, ნებისმიერი ქარხნული წესით დამზადებული სასუქის შემოქმედების შედეგად. ამ სიმბიოზის შედეგად მცენარისათვის საჭირო რაოდენობის აზოტი გამოიყოფა და რაც ყველაზე მთავარია, ფერმერისათვის ეს სრულიად უფასო „მომსახურებაა“. ამარაგებს რა აზოტით პარკოსან მცენარეებს, სიმბიოზური აზოტის ფიქსაციის დროს მნიშვნელოვნად მცირდება სასუქით მომარაგების აუცილებლობა შესაბამის ნათესებში. მცენარეში ბაქტერიოიდები ბინადრობენ არაფოტოსინთეზურ უჯრედებშიც, რომელთაც აზოტის ფიქსაციის უნარი აქვს და უპაერო გარემო სჭირდებათ.

სასოფლო-სამეურნეო თვალსაზრისით უდიდესი მნიშვნელობისაა სიმბიოზური აზოტის ფიქსაცია იმ ნიადაგზე, სადაც მოჰყავთ სიმინდი, რომელიც არ განეკუთვნება პარკოსანთა ოჯახს, მეორე წელიწადს სასურველია დაითესოს იონჯა ან სხვა პარკოსანი მცენარე, რათა ნიადაგში აღდგეს ფიქსირებული აზოტის კონცენტრაცია. რიზობიუმთან შეერთების უზრუნველსაყოფად პარკოსანი მცენარის თესვს დათესვამდე ასველებენ ბაქტერიების ნარევი ან ბაქტერიების შემცველ მტვერში. პარკოსნი მცენარის მოსავალს ხშირ შემთხვევაში კი არ იღებენ, არამედ ნიადაგის კულტივაციის დროს პირდაპირ ნიადაგში აყოლებენ, რათა ბელტების ქვეშ დაშლის შედეგად შეიქმნას „მწვანე სასუქი“. ასეთ ნიადაგს თითქმის არ სჭირდება ქარხნული წესით დამზადებული სასუქით გამდიდრება

პარკოსან მცენარეთა გარდა, სხვა მცენარეებიც შეიცავენ ისეთ ბაქტერიებს, რომლებიც სიმბიოზური აზოტის ფიქსაციის საშუალებით არსებობენ. მაგალითად, თხმელასა და ზოგიერთ ტროპიკულ ბალახოვან მცენარესთან თანაარსებობს აქტინომიცეტის ჯგუფის გრამდადებითი ბაქტერია. ბრინჯი, რომელზეც დიდი მოთხოვნაა მთელს მსოფლიოში, ე.წ. არაპირდაპირი გზით იღებს სარგებელს სიმბიოზური აზოტის ფიქსაციისაგან. ბრინჯის დათესვამდე ფერმერებს მოჰყავთ წყლის გვიმრის ნაირსახეობა აზოლა, რომელიც სიმბიოზურ ციანობაქტერიას შეიცავს, რაც ახდენს აზოტის ფიქსაციას და ზრდის ბრინჯის მოსავლის რაოდენობას. ზრდის პროცესში ბრინჯი ეტაპობრივად ანადგურებს აზოლას და ამ ორგანული მასალის დაშლის შედეგად წარმოიქმნება აზოტნარევი სასუქი, რაც ამდიდრებს ბრინჯის ნათესების ნიადაგს

ამრიგად, ბაქტერიების მნიშვნელობა ძალზე დიდია, ისინი მონაწილეობენ სიცოცხლისათვის აუცილებელი ელემენტების წრებრუნვაში, ასევე ახდენენ ატმოსფერული ჰაერის აზოტის ფიქსაციას, გარდა ამისა ბაქტერიები გამოიყენება მრეწველობაში ორგანული ნივთიერებების, პრეპარატების მიღება-წარმოებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ყიფიანი ნ., ბოტანიკა (სახელმძღვანელო), რედაქტორი ბიოლოგიის აკადემიური დოქტორი ჯულიეტა ხანიკიძე, ქუთაისი, 2015.
2. https://badrisagroblog.wordpress.com/2014/07/31/niadagis_mikroorganizmebi/
3. http://sunlandwatergardens.com/swg_products/bog-plants-azolla-2/

ნინო კიფიანი
ბაქტერიის როლი აზოტის სიმბიოზური ფიქსაციის პროცესში და მისი
მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში
რეზიუმე

ბაქტერიებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ ბუნებაში, სახალხო მეურნეობასა და სოფლის მეურნეობაში. ისინი მონაწილეობენ სიცოცხლისათვის აუცილებელი ელემენტების წრებრუნვაში, ახდენენ ატმოსფერული ჰაერის აზოტის ფიქსაციას, გარდა ამისა ბაქტერიები მრეწველობაში გამოიყენება ისეთ პროცესებში, როგორცაა საკანალიზაციო წყლების გაწმენდა, საკვები პროდუქტების (ყველისა და სხვა რძის პროდუქტების) წარმოება და ა.შ.

Nino Kipiani
The role of bacteria in the process of symbiotic fixation of nitrogen and its importance
in agriculture
Summary

In the article there is discussed the role of bacteria in the process of symbiotic fixation of nitrogen and its importance in agriculture. Bacteria is very important in the nature and agriculture. They participate in circuiting of vital elements. They do fixation of atmospheric air nitrogen. Besides, bacteria are used in industry namely in cleaning of sewerage waters, producing foods (cheese and other milky products) and etc.

Нино Кипиани
Роль бактерий в процессе симбиотической фиксации азота и её роль в сельском хозяйстве
Резюме

Бактерии имеют большое значение в природе и в народном хозяйстве, а также в сельском хозяйстве. Они принимают участие в обороте жизненно важных элементов, производят фиксацию азота в атмосферном воздухе. Кроме этого бактерии используются в таких производственных процессах, как расчистка канализационных вод, производство пищевых продуктов (сыра и других молочных продуктов), и т. д.

ინჟინერია

დავით გუბელაძე საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

მდინარის დინების მახასიათებლები და კალაპოტის ფორმირების თავისებურებანი

წყალი დედამიწის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ბუნებრივ რესურსს წარმოადგენს. ამასთან, მტკნარი წყალი პლანეტის წყლის უხვი რესურსების ძალიან მცირე (მხოლოდ 0.014%) ნაწილს შეადგენს. ამრიგად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წყლის რესურსების ოპტიმალურ გამოყენებას. წყალი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს წყლის დეფიციტის პირობებში, რადგან მას დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში.

წყალქონვად გრუნტში სიჩქარის შესწავლა აუცილებელია ინდუცირებული ფილტრაციული დინების საანგარიშოდ და ფსკერზე მყოფ ნაწილაკზე ნაკადის მხრიდან ჰიდროდინამიკური ძალის ზემოქმედების დასადგენად.

ფსკერული არე იკავებს სივრცეს გრუნტსა და ნაკადს შორის, სადაც შეინიშნება მაქსიმალური ტურბულენტური მოძრაობის მხები, ძაბვები გამოხატული გასაშუალოებული პორიზონტალური და ვერტიკალური პულსაციური სიჩქარეებით. ამ შემთხვევაში, ფსკერული შრის ზომები მეტია გრუნტის ნაწილაკების ზომებზე. ნაკადის მხრიდან კალაპოტის ზედაპირზე ზემოქმედება წარმოებს ჰიდრაულიკური წინააღმდეგობის სამი რეჟიმიდან ერთ-ერთში. გლუვი წინააღმდეგობის რეჟიმი განისაზღვრება $U_* K_b / \nu = 5$ თანაფარდობით. ამ რეჟიმში ხორკლიანობა ვერ ახდენს ზეგავლენას სიჩქარის ველზე და ნაწილაკები თვითონ ჩაძირული არიან სითხის შრეში, ადგილი აქვს ლამინარულ დინებას. ის შრე რომელიც ესაზღვრება ფსკერს, აღიქმება როგორც ბლანტი ქვეშრე.

სიჩქარეთა განაწილება ბლანტი ქვეშრეში გამოისახება შემდეგი თანაფარდობით:

$$\frac{U}{U_*} = \frac{U_* Z}{\nu} \quad (1)$$

დამოკიდებულება (1) გვაძლევს საშუალებას განისაზღვროს სიჩქარის მნიშვნელობა ფსკერის ხორკლიანი გამონაშვერის ზედაპირზე, სადაც დინება ხასიათდება f -ის მნიშვნელობით $5 < f < 70$ შუალედში, ამ შემთხვევაში ხორკლიანობის ელემენტის განსაზღვრა ხდება ბლანტი ქვედა შრეში. დამოკიდებულება (1) შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ხორკლიან ზედაპირზე სიჩქარის მნიშვნელობის დასადგენად. იმ შემთხვევაში, როდესაც f პარამეტრს აქვს $f > 70$ მნიშვნელობა, ფსკერის ხორკლიანობა მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს ნაკადის ჰიდროდინამიკური სტრუქტურის ცვლილებაზე და დამოკიდებულება (1) აღარ ასახავს სიჩქარის მნიშვნელობას ფსკერის ხორკლიან ზედაპირზე. განვიხილოთ ნაკადის ფსკერულ შრეში სიჩქარეთა განაწილების შემდეგი დამოკიდებულება:

$$\frac{U}{U_*} = \frac{U_* Z}{\nu_a} \quad (2)$$

სადაც ν_a არის სიბლანტის ექსპერიმენტულად განსაზღვრული კოეფიციენტი.

კოეფიციენტი ν_a შეჯამებული სახით ასახავს ნაკადის ფიზიკურ და ტურბულენტურ სიბლანტეს. მისი მნიშვნელობა ცნობილია, მხოლოდ გლუვი და ხორკლიანი

წინააღმდეგობის რეჟიმის პირობებისათვის. ათვლის სიბრტყის ადგილმდებარეობის განსაზღვრისას ფსკერის ხორკლიანი ზედაპირის გამონაშვებზე სიჩქარის დადგენისას გლუვი წინააღმდეგობის რეჟიმის პირობებისათვის $v_p = v$, ხოლო ხორკლიანი რეჟიმის შემთხვევაში $v_p = 0,3K_b U_*$.

რადგანაც საკითხი ეკვივალენტურ ხორკლიანობასა K_b და ფიზიკურ ხორკლიანობას შორის არ არის გადაწყვეტილი, (2) დამოკიდებულება პრაქტიკულად მისაღებია, მხოლოდ ერთი სახის წინააღმდეგობის რეჟიმისათვის.

ექსპერიმენტულმა კვლევამ კალაპოტური დინების ფსკერის არეში ნაშრომის ავტორს მისცა საშუალება განესაზღვრა სიჩქარეთა განაწილება შრეში შემდეგი სახით:

$$\frac{U}{U_*} = 5,6 \frac{Z}{\Delta} \quad (3)$$

დამოკიდებულება (3) სამართლიანია, როდესაც შრის სისქე მეტია ან ნაკლებია ფსკერის შემადგენელი გრუნტის გეომეტრიულ ზომაზე.

განვიხილოთ ხორკლიანი ფსკერისათვის სიჩქარის შემდეგი სახის დამოკიდებულება:

$$\frac{U_{ფხ}}{\bar{U}} = \frac{1,25}{\lg(12,3h/d)} \quad (4)$$

ათვლის სიბრტყე (4) დამოკიდებულებაში ერთი სახის ხორკლიანობისათვის აიღება გრუნტის შემადგენელი ნაწილაკის საშუალო ზომიდან და სხვა დიამეტრის მქონე გრუნტებისათვის საჭიროებს შემდგომ ექსპერიმენტულ კვლევას.

განვიხილოთ მანვენებლიანი დამოკიდებულება, რომელიც განსაზღვრავს სიჩქარეს ხორკლიანი ფსკერის ზედაპირზე:

$$\frac{U_{ფხ}}{U} = \left(\frac{d}{h}\right)^\alpha \quad (5)$$

დამოკიდებულებაში (5) α -ს მნიშვნელობა პირველი მიახლოებით მიღებულია 1/6-ის ტოლად. კოორდინატ Z -ის ათვლის სიბრტყე, რომლისთვისაც ხარისხის მანვენებელი α დამოკიდებულია რეინოლდსის რიცხვზე, მისმა მიღებამ მუდმივ კოეფიციენტად (5) დამოკიდებულებაში შეიძლება ზეგავლენა მოახდინოს $U_{ფხ}$ სიჩქარის სიდიდის განსაზღვრაზე, რაც მოითხოვს შემდგომ ექსპერიმენტულ დასაბუთებას.

ნაკადის სიჩქარეთა განაწილების პარაბოლური კანონის გამოყენებით განისაზღვრება ნაკადის სიჩქარე ხორკლიან ფსკერზე:

$$U_{ფხ} = U_{\max} - 2,46(2\alpha' + 1)U_* \quad (6)$$

თუ ჩავსვამთ (5) ფორმულას (6) გამოსახულებაში, მივიღებთ:

$$U_{ფხ} = U_{\max} - 2,46 \left(\frac{U_{\max} - 9,56U_*}{2,46U_*} + 1 \right) \cdot U_* \quad (7)$$

გარდაქმნების შედეგად (7) გამოსახულება საბოლოოდ მიიღებს შემდეგ სახეს:

$$\frac{U_{ფხ}}{U_*} = 7,1 \quad (8)$$

როგორც (8) დამოკიდებულებიდან ჩანს, დინების რეჟიმისაგან დამოუკიდებლად ხორკლიანობის ზედაპირზე სიჩქარის ფარდობა დინამიკურ სიჩქარესთან წარმოადგენს მუდმივ სიდიდეს, რაც ეწინააღმდეგება ზოგიერთი ავტორის მონაცემებს.

ფსკერულ არეში დინების კვლევამ აჩვენა, რომ ხორკლიანობის ზედაპირზე გასაშუალებულ სიჩქარეთა მნიშვნელობები არ აღემატება $U_{ფხ}/U_* = 7,63$ სიდიდეს. ავტორების

მიერ შემოთავაზებულია დამოკიდებულება, რომელიც განსაზღვრავს ნაწილაკის მდგრადობის დაკარგვის მომენტში ხორკლიან ზედაპირზე ნაკადის სიჩქარეს.

$$\frac{U_{\text{შ}}}{U_*} = 0,7051g \frac{h}{d} + 2.06 \quad (9)$$

ათვლის სიბრტყედ ამ შემთხვევაში აღებულია $Z = 2/3d$ ნიშნული. ფორმულა (9)-დან გამოდინარეობს, რომ ერთი და იმავე სიღრმეზე ნაწილაკის ზომის გაზრდით დამოკიდებულება $U_{\text{შ}}/U_*$ მცირდება.

ამრიგად, მიუხედავად ზემოთ განხილულ დამოკიდებულებებში არსებული განსხვავებისა, საჭირო ხდება შემდგომი ექსპერიმენტული კვლევა ფსკერის ხორკლიან ზედაპირზე დინების სიჩქარის დასადგენად წყალქონვადი კალაპოტის შემთხვევაში.

ფილტრაციული დინების შესწავლამ გრუნტებში აჩვენა, რომ პირობითად არსებობს ორი სახის რეჟიმი: ლამინარული ფილტრაცია, რომელიც აღიწერება დარსის კანონით და ტურბულენტური ფილტრაცია, რომელიც განისაზღვრება არასწორხაზოვანი კავშირით ფილტრაციულ სიჩქარესა და ჰიდრაულიკურ ქანობს შორის.

ფილტრაციული დინების რეჟიმი გამოისახება რეინოლდსის შემდეგი სახის დამოკიდებულებით:

$$Re_{\text{ფ}} = \frac{U_{\text{ფ}} d}{\nu} \quad (10)$$

სადაც $U_{\text{ფ}}$ არის ფილტრაციული სიჩქარე.

სხვადასხვა ავტორთა მონაცემებით ლამინარული ფილტრაციული დინების დროს რეინოლდსის რიცხვი $Re_{\text{ფ}}$ განისაზღვრება შუალედში 3-დან 10-მდე, ხოლო როდესაც $Re_{\text{ფ}}$ აღემატება ამ მნიშვნელობებს, ადგილი აქვს ტურბულენტურ ფილტრაციულ დინებას.

შემდეგში განიხილება ნაკადის ჰიდროდინამიკური სტრუქტურა ფსკერზე სწორად დალაგებული კუბის ფორმის შუშის ბურთებისაგან შექმნილი კალაპოტის მოდელი. მოდელის განხილვისას ექსპერიმენტებში სიჩქარის ლაზერული ხელსაწყოთი გაზომვების შედეგად დადგინდა, რომ რეინოლდსის რიცხვის 20 მნიშვნელობის შემთხვევაში წყალქონვადი ფსკერის ფორბში ნაკადი მოძრაობს ჭავლის სახით. რეინოლდსის რიცხვის 20-დან 100-მდე ინტერვალში, წყალქონვადი კალაპოტის პირობებში ნაკადის ტურბულენტური მოძრაობისას ფორბებში სითხის უეცარი გაფართოების დროს ადგილი აქვს ძირითადი და კალაპოტქვეშედაპირული ნაკადების შერევას და შეინიშნება გრიგალისებური დინება, ხოლო რეინოლდსის რიცხვის $Re_{\text{ფ}} > 100$ შემთხვევისათვის ტურბულენტური ნაკადის ბირთვი ინტენსიურად ცვლის იმპულსს შერევის ზონასთან, სადაც დინება მთლიანად ტურბულენტურია.

კალაპოტზე კუბის ფორმის შუშის ბურთების ქაოსური განლაგებისას ფორიან შრეში სითხის დინებას აქვს არაწესიერი მოძრაობის სახე და ითხოვს დამატებით შესწავლას. როგორც ექსპერიმენტულმა გამოკვლევებმა აჩვენა, საზღვარზე „ხორკლიანი ზედაპირული ნაკადი“ მხები ძაბვის ზემოქმედების შედეგად, სიმძიმის ძალა და სითხის წნევის ცვლილება შეიძლება მოქმედებდეს, როგორც ერთად, ასევე ცალ-ცალკე. გრუნტის ფორბებში წარმოიქმნება ინდუცირებული და ფილტრაციული დინებები, რომელთა მოძრაობების მიმართულება ემთხვევა ძირითადი ნაკადის მიმართულებას. ძირითადი ნაკადის სიჩქარის გადასვლა ფსკერის ხორკლიან ზედაპირზე ფილტრაციულ სიჩქარეში ხდება ფსკერზე განლაგებული გრუნტის შრის სისქის საშუალებით, სადაც არსებობს ინდუცირებული დინება.

ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შესწავლისას წყალქონვადი ფსკერის მქონე კალაპოტებში, წნევის მუდმივი ცვალებადობის პირობებში შემოთავაზებულია სასაზღვრო პირობა, რომელიც ითვალისწინებს ინდუცირებულ ფილტრაციულ დინებას წყალქონვად კალაპოტში შემდეგი სახით:

$$\frac{dU}{dZ}\Big|_{z=0} = \frac{\alpha_\varepsilon}{\sqrt{\varepsilon}}(U - U_{\text{გ}}) \quad (11)$$

სადაც ε არის წყალქონვადობის კოეფიციენტი; α_ε -კოეფიციენტი, რომელიც დამოკიდებულია გარემოს წყალქონვადობაზე.

დამოკიდებულების (11) თანახმად გასაშუალოებული სიჩქარე საზღვრის გასაყართან „ხორკლიანი ზედაპირი-ნაკადი“ არ უტოლდება ნულს, რაც ადრე არ ითვალისწინებოდა.

წყალქონვადი შრის მქონე მოდელზე ჩატარდა ზემოთქმულის ექსპერიმენტული შემოწმება, რომლის მონაცემებმა სასაზღვრო შრეში დაადასტურა მიღებული დამოკიდებულების (11), სისწორე $\alpha_\varepsilon = 1$ კოეფიციენტის მნიშვნელობისათვის. ინდუცირებული ფილტრაციული დინების კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე სასაზღვრო პირობები (11) შეიძლება გამოყენებულ იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევისათვის, როდესაც წყალქონვადი შრის ფორების ზომები თანაზომვადია ამ შრის ზევით მდებარე ძირითადი ნაკადის ზომებთან. სასაზღვრო პირობების გამოყენებით იყო მცდელობა თეორიულად მიეღოთ ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის სისქის აღსაწერად დამოკიდებულება, რაც ვერ მოხერხდა. განტოლების გამარტივების მიზნით მიღებულ იქნა მიახლოებითი შემდეგი სახის დამოკიდებულება:

$$\Delta \approx \frac{\varepsilon}{\alpha_\varepsilon} \quad (12)$$

სადაც Δ არის ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის სისქე.

თავისი არსით (12) თანაფარდობა გამომდინარეობს (11) დამოკიდებულების სასაზღვრო პირობებიდან. თუ ფორმულაში მარცხენა მხარეს წარმოვიდგენთ სხვაობის სახით მაშინ:

$$\frac{dU}{dZ} = \frac{U - U_{\text{გ}}}{\Delta} \quad (13)$$

თუ ჩავსვამთ (11) დამოკიდებულებაში (13) ფორმულას გარდაქმნის შედეგად კვლავ მივიღებთ (12) დამოკიდებულებას.

თანაფარდობა (12)-დან გამომდინარეობს, რომ ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის სისქე განისაზღვრება წყალქონვადობის კოეფიციენტით და ემპირიული α_ε კოეფიციენტით. შეესაბამება თუ არა ეს რეალობას, როდესაც ნაკადის ზომები წყალქონვადი შრის ზევით გაცილებით მეტია ფორებში არსებული არხების ზომებზე, ითხოვს დამატებითი კვლევის ჩატარებას.

ნაკადის თეორიულმა კვლევამ აჩვენა რომ, როდესაც წყალქონვადი შრის ფორების ზომები აღემატება ინდუცირებული ფილტრაციული დინების ზომებს, ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის სისქე პროპორციულია წყალქონვადობის კოეფიციენტისა.

$$\Delta \approx \left[\frac{2\varepsilon}{1 + (1 + \beta_\varepsilon^2)^{0,5}} \right]^{1/2} \quad (14)$$

სადაც $\beta_\varepsilon = \varepsilon\omega/\nu$; ω -სისშირე.

სხვადასხვა დიამეტრის მქონე ნაწილაკებისათვის ჩატარებულმა კვლევამ ფილტრაციული ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის დასადგენად აჩვენა, რომ ჩატარებულ ცდებში ღია ნაკადის სიღრმე მნიშვნელოვნად მეტი იყო გრუნტის ფორების ზომებზე. კვლევის შედეგად მიღებულ დამოკიდებულებას აქვს შემდეგი სახე:

$$U_\Delta = U \cdot e^{-z/\sqrt{\varepsilon}} - U_{\text{გ}} \quad (15)$$

ექსპერიმენტებში ელექტროქიმიური მეთოდით ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის სისქის შესწავლის დროს დამოკიდებულების (15) დასაბუთება ხდებოდა

ემპირიული კოეფიციენტის \exists_{Δ} შემოღებით, რომელსაც ჰქონდა თავისი მუდმივი მნიშვნელობა მოცემული სახის გრუნტისათვის.

$$U = U_0 \cdot e^{-z/\sqrt{\exists_{\Delta}}} - U_{\text{ფ}} \quad (16)$$

ცდების მონაცემებმა ავტორებს საშუალება მისცა განესაზღვრა ინდუცირებული ფილტრაციული დინების შრის სისქე, რომელიც ტოლი აღმოჩნდა ფსკერზე განლაგებული ოთხი-ექვსი ნაწილაკის დიამეტრის სიგრძისა.

როგორც (15) დამოკიდებულებიდან ჩანს ინდუცირებული ფილტრაციული დინების სიჩქარე განისაზღვრება წყალჟონვადობის კოეფიციენტით, რაც (16) ფორმულაში არ არის ასახული. განუსაზღვრელია კავშირი ε და \exists_{Δ} შორის.

ამრიგად, დაუმყარებელია კავშირი დინამიკურ სიჩქარესა და ღია ნაკადის ჰიდროდინამიკურ მახასიათებლებს შორის, ინდუცირებული დინების დროს სიჩქარეთა განაწილების საანგარიშოდ აუცილებელია ვიცოდეთ წყალჟონვადობის კოეფიციენტის ზუსტი მნიშვნელობა, რომელიც დაკავშირებულია ფილტრაციის კოეფიციენტთან შემდეგი დამოკიდებულებით:

$$\varepsilon = \frac{\kappa_{\text{ფ}} V}{g} \quad (17)$$

თეორიულ განგარიშებებზე დაყრდნობით გაკეთებულმა დასკვნამ აჩვენა, რომ გრუნტის წყალჟონვადობა პროპორციულია ნაწილაკის საშუალო ზომისა და მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ნაწილაკის გეომეტრიულ ფორმაზე, ფოროვან არეში სიჩქარეთა განაწილების ხარისხის მაჩვენებელზე. საბოლოოდ დამოკიდებულება ჩაიწერა შემდეგი სახით:

$$\varepsilon = c_n \frac{n^{\alpha}}{(1+n)^2} \cdot d^2 \quad (18)$$

სადაც c_n არის კოეფიციენტი, რომლის მნიშვნელობა მერყეობს 1/36-დან 1/64-მდე საზღვრებში.

ფილტრაციული დინების შესწავლისას დადგინდა, რომ წყალჟონვადობის კოეფიციენტი დამოკიდებულია: გრუნტში არსებულ ფორების გეომეტრიულ ზომებზე, ფორიანობაზე, ნაწილაკის ფორმასა და სითხის სახეობაზე.

$$\varepsilon = f(n) \cdot f(s) d^2 \quad (19)$$

სადაც დამოკიდებულებაში (19) $f(n)$ -ს აქვს შემდეგი სახე:

$$f(n) = \frac{n^3}{(1+n)^2} \quad (20)$$

სადაც $f(s)$ არის ნაწილაკის ფორმის უგანზომილებო სიდიდე, რომელიც იცვლება შუალედში 1/10-დან 1/22-მდე.

კოეფიციენტების C_n, S -სა და პარამეტრის $f(s)$ მნიშვნელობის ფართო დიაპაზონის ცვლილება, რომელიც მოცემულია (18) და (19) დამოკიდებულებებში წყალჟონვადობის კოეფიციენტის განსაზღვრისას, მიღებულია ფილტრაციული დინების შესწავლისას სხვადასხვა სახის გრუნტების შემთხვევისათვის.

ინდუცირებული ფილტრაციული დინების საანგარიშოდ აუცილებელია ვიცოდეთ გრუნტის წყალჟონვადობის კოეფიციენტის მნიშვნელობა, რომელიც შეიძლება განსაზღვრული იყოს ექსპერიმენტულად კონკრეტული გრუნტის შემთხვევისათვის.

გაურკვეველად რჩება აგრეთვე ფილტრაციული დინების არსებობის საკითხი ფსკერული კვალის ტანში, რადგანაც ინდუცირებული დინება ფსკერულ წარმონაქმნში შეიძლება წარმოიშვას არა მხოლოდ ძირითადი ნაკადის კინემატიკური და დინამიკური

ძალების ზემოქმედების შედეგად ფსკერულ წარმონაქმნთან, არამედ მათი ერთობლივი ზემოქმედებისას.

ინდუცირებული ფილტრაციული დინება წყალჟონვად კალაპოტში შეიძლება გამოწვეული იყოს არა მხოლოდ მხები ძაბვის ზემოქმედების ხარჯზე საზღვრის გასაყართან „ხორკლიანი ზედაპირი-ნაკადი“, არამედ ნაკადის წნევის არათანაბარი განაწილებისას ფსკერული წარმონაქმნის ზედაპირზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გუბელაძე დ., მელიორაციის დარგის მოდელირების ეკონომიური და ეკოლოგიური ასპექტები, საერთაშორისო კონფერენცია თემაზე „აგრო-ბიომრავალფეროვნების დაცვა და სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარება“, თბ., 2010.
2. Gubeladze D. O. - The agricultural private sector and perspectives of its development in Georgia სამეცნიერო შრომათა კრებული „აგრო-ბიომრავალფეროვნების პრობლემები“, თბ., სსაუ, 2005.
3. Джумагулова Н.Т., Дебольский В.К., Губеладзе Д.О. Математическая модель трансформации донных форм при наличии индуцированного течения. Тезисы докладов Всесоюзной конференции – "Методы математического. Моделирования в задачах охраны природной среды экологии". Новосибирск, 1990.
4. Yamada T. Kawabata. A theoretical study on the resistance law of the flow over aporous layer. Proc. JSGE.1982 N 525. pp.69-80(in Japanese). M4.
5. Ward J.C. "Turbulent flow in porous media, Proc.ASCE, -journal of the Hydraulics Division, vol.90. N 15,1964.P po1-12.

**დავით გუბელაძე
მდინარის დინების მახასიათებლები და კალაპოტის
ფორმირების თავისებურებანი
რეზიუმე**

საქართველო წყლის რესურსებით მდიდარ ქვეყნად ითვლება, თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ წყლის რესურსები არათანაბრად არის გადანაწილებული და უმეტესად ქვეყნის დასავლეთ ნაწილშია თავმოყრილი. ამდენად, წყლის მართვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანად წყლის რესურსების რაციონალური გამოყენება რჩება. გარდა ამისა, კვლავ სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს გრუნტის წყლების კალაპოტ-ზედაპირული მოძრაობის საკითხი, რაც დაკავშირებულია წყლისმიერ ეროზიულ პროცესებთან, მდინარის მიერ კალაპოტის გარეცხვასთან და მტკნარი წყლის ოპტიმალურ გამოყენებასთან.

David Gubeladze
River Flow Characteristics and Peculiarities of the Formation of the Bed
Summary

Georgia is considered the richest country in water resources, however, it should be noted that water resources are unevenly distributed, mostly in the western part of the country. Thus, water resources management still remains as one of the important task of water management. In addition, it remains a serious problem in groundwater traffic issue related to water erosion processes, the riverbed of the wash with fresh water and optimal utilization.

Давид Губеладзе
Характеристики речного стока и особенности формирования слоя дна
Резюме

Грузия считается богатой в водных ресурсах страной, однако, следует отметить, что водные ресурсы распределены неравномерно, в основном в западной части страны. Таким образом, управление водными ресурсами является одной из важнейших задач. Кроме того, оптимальное использование водных ресурсов попрежнему является серьезной проблемой в вопросе движения грунтовых вод, что связано с процессом водной эрозии, размывом русла реки и оптимального использования пресной воды.

გიორგი ნაჭყეშია
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

საფრთხეები და რისკები დრუბლოვან გამოთვლებში

ინფორმაციის რისკების მართვა წარმოადგენს რისკების გამოვლენისა და შეფასების პროცესს და მათ შემცირებას მისაღებ დონემდე. საფრთხე არის გარკვეული პირობების, ფაქტორების ერთობლიობა, რომელიც შესაძლებელია გახდეს ინფორმაციის კონფიდენციალობის, მთლიანობისა და წვდომის დარღვევის მიზეზი. თუკი რისკის შემცველი ცვლადები რაოდენობრივი ხასიათისაა, მაშინ რისკი ფასდება როგორც დანაკარგის მათემატიკური მოლოდინი (CRAMM, Risk Watch).

რისკების მართვის ამოცანა მდგომარეობს მოწვევადობისა და საფრთხეების გამოვლენაში, დაცვის იმ ადეკვატური საშუალებების გამოყენების შეფასებაში, რომელთა გამოყენებაც აუცილებელია კონკრეტული სისტემისათვის. რისკების მართვა საშუალებას იძლევა უსაფრთხოება გახადოს ეკონომიკურად ეფექტური და სისტემამ მოახდინოს დროული რეაგირება გარკვეულ საფრთხეებზე. იმავდროულად, რისკების მართვის პრო-

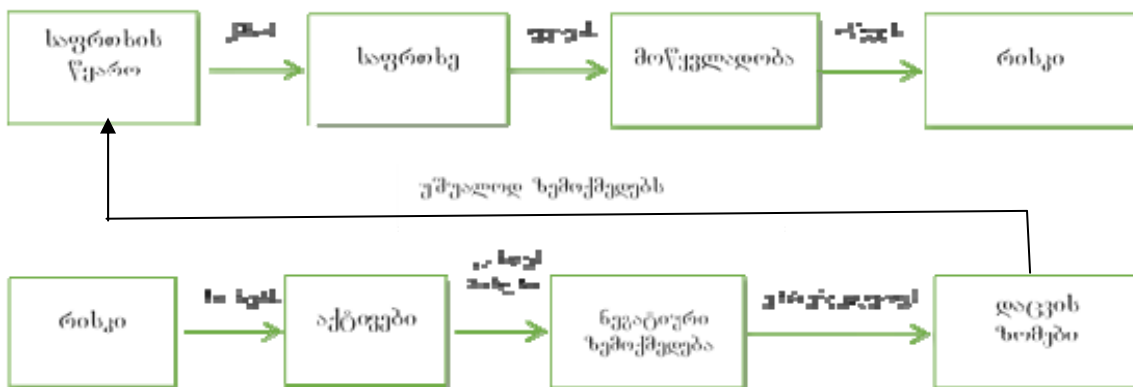
ცესი უადვილებს სერვისების მიმწოდებელს მოახდინოს რისკების რანჟირება და განსაზღვროს დაცვის საშუალებების ღირებულება.

ინფორმაციული რისკების მართვის მიზანია:

- აქტივების იდენტიფიკაცია და მისი ღირებულების დადგენა სერვისის მიმწოდებლისათვის. ინფორმაციული აქტივი არის ინფორმაცია ისეთი რეკვიზიტებით, რომელიც იძლევა მისი იდენტიფიკაციის საშუალებას. აქტივი, როგორც წესი, ორგანიზაციისათვის ფასეული ინფორმაციაა;
- სერვისის მიმწოდებლისათვის პოტენციური საფრთხის ალბათობის რაოდენობრივი შეფასების დადგენა;
- საფრთხის მიერ მიყენებული ზარალისა და მის წინააღმდეგ მიმართულ ზომებს შორის ეკონომიკური ბალანსის დადგენა.

რისკების მართვის პროცესს არეგულირებს სხვადასხვა სტანდარტი, ტექნიკური რეგლამენტი და ნორმატიული დოკუმენტი, მაგალითად, ISO/IEC 15408 და ISO/IEC 27000.

ინფორმაციის დაცვის სისტემის მოდელი - ღრუბლის ტექნოლოგიის დანერგვა ითხოვს ინფორმაციული უსაფრთხოებისათვის გარკვეული მეთოდოლოგიური მიდგომის ფორმირებას. ISO/IEC 27005 სტანდარტის თანახმად, ინფორმაციის დაცვის სისტემის ასაგებად აუცილებელია ინფორმაციული უსაფრთხოების რისკების შეფასება. ქვემოთ განხილულია ამ სტანდარტის საფუძველზე რისკების ანალიზის მოდელი.

ნახ. 1. ISO/IEC 27005 სტანდარტით რისკების ანალიზის მოდელი

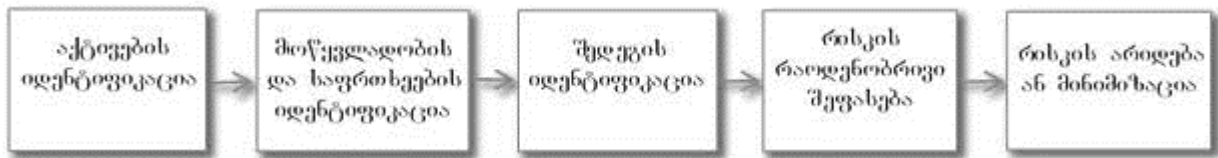
ამ მოდელში შეიძლება გამოიყოს შემდეგი ფაქტორები:

- მოწყველადობა. ღრუბლის პროგრამული უზრუნველყოფის, გამოყენებული მოწყობილობების ან/და გარკვეული პროცედურების ხარვეზი, რომელიც უფლებას აძლევს ბოროტმოქმედს შეაღწიოს ვირტუალურ ჰოსტში ან უშუალოდ სისტემის გამოთვლით რესურსებში;
- საფრთხე. საფრთხე იქმნება მაშინ, როდესაც პოტენციური დამნაშავე აღმოაჩენს მოწყველადობას ღრუბლის ნებისმიერ კომპონენტში, რის შედეგადაც შეიძლება დააზიანოს ინფორმაციული აქტივები ან ღრუბლის ინფრასტრუქტურა;
- რისკი. ალბათობა იმისა, რომ კონკრეტული საფრთხე გამოიყენებს ერთ ან რამდენიმე მოწყველადობას, რაც თავისთავად დააზიანებს ინფორმაციულ აქტივებს ან ღრუბლის ინფრასტრუქტურას;

- ზემოქმედება. საფრთხის ზემოქმედების შედეგად ღრუბლოვანი გამოთვლებისათვის მიყენებული ზიანი;
- კონტროლები. ქმედებები, რომელთა ერთობლიობაც ამცირებს პოტენციური რისკის დონეს.

ინფორმაციის დაცვის ეფექტური სისტემის ასაგებად აუცილებელია რისკების გამოვლენა და შეფასება, მათი შემცირება დასაშვებ სიდიდემდე და ამ სიდიდის შესანარჩუნებლად კონტროლების დანერგვა. სასურველია საფრთხეების გამოვლენა, მათი რეალიზაციის ალბათობის შეფასება და იმ ზარალის დადგენა, რომელიც შესაძლებელია ამ საფრთხეებმა გამოიწვიოს.

რისკების მართვა არის უწყვეტი პროცესი, რაც გულისხმობს შესაბამისი ღონისძიებების მუდმივად გატარებას. რისკის შესაფასებლად მიზანშეწონილია ISO/IEC 27000 სტანდარტებისა და NIST ნორმატიული დოკუმენტების გამოყენება. რისკების შეფასების პროცესი გამოსახულია ქვემოთ წარმოდგენილ ნახაზზე.

ნახ.2. რისკების შეფასების პროცესი

რისკების შეფასების პროცესში დგინდება ინფორმაციული აქტივების ფასეულობა, ის პოტენციური საფრთხეები და მოწყვლადობა, რომლებიც არსებობენ ან შესაძლოა მომავალში იჩინონ თავი. განისაზღვრება შესაბამისი ზომები, მართვისა და კონტროლის საშუალებები, მათი ზემოქმედება რისკების იდენტიფიკაციაზე, დგინდება შესაძლო შედეგები. იმავდროულად ხდება რისკების რანჟირება კრიტიკულობის მიხედვით და იგეგმება რისკების თავიდან აცილების ან ოპტიმიზაციის ღონისძიებები. ამ მახასიათებლების გაანგარიშება ხდება რისკების ანალიზის მეთოდების გამოყენებით.

რისკების შეფასების მიმართ არსებობს ორგვარი მიდგომა:

პირველი დაფუძნებულია საინფორმაციო საკომუნიკაციო სისტემის დაცულობის უზრუნველყოფის ISO/IEC 15408 ან სხვა რომელიმე ნორმატიული დოკუმენტების სტანდარტზე. უსაფრთხოების უზრუნველყოფის კრიტერიუმში არის ამ დოკუმენტების მოთხოვნების მიმართ სრული თანხვედრა. დანახარჯის რაოდენობა უნდა უტოლდებოდეს მოსალოდნელი ზარალის მნიშვნელობას. ეს არის რისკების ხარისხობრივი განსაზღვრის მეთოდი და მისი ნაკლოვანებაა – სისტემის დაცულობის დონის განსაზღვრის შეუძლებლობა.

სისტემის დაცვის მეორე მეთოდი იყენებს რისკების რაოდენობრივი შეფასებისა და მართვის „გონივრული მიდგომის“ პრინციპს:

- შეუძლებელია ღრუბლის დაცვის იდეალური სისტემის შექმნა;
- დაცვის სისტემაში არ უნდა ირღვეოდეს ბალანსი „დანახარჯი/ეფექტურობა“;
- დაცვის საშუალებების ღირებულება არ უნდა აჭარბებდეს დასაცავი ინფორმაციის ღირებულებას.

ISO/IEC 27000 და ISO/IEC 31010 სტანდარტების თანახმად, რისკი გამოითვლება მოვლენის ალბათობისა და მიღებული შედეგის კომბინაციით.

ზარალის შესაფასებლად გამოიყენება SLE (Single Loss Expectance) მეთოდიკა:

$$SLE = აქტივის ფასი * ზემოქმედების ფაქტორი$$

სადაც, ზემოქმედების ფაქტორი არის რეალიზებული საფრთხის შედეგად აქტივისათვის მიყენებული ზარალის პროცენტი ანუ ღირებულების ის ნაწილი, რასაც დაკარგავს აქტივი ინციდენტის შემთხვევაში.

ISO/IEC 27005 გვთავაზობს რისკის შეფასებას შემდეგი ფორმულით:

$$R = P_i * C_i$$

სადაც, P_i არის i -ური საფრთხის წარმატებული რეალიზაციის ალბათობა, C_i - ზარალის შეფასება იმავე i - სთვის, $i = 1 . . n$ - სავარაუდო საფრთხეების რაოდენობაა.

მას შემდეგ, რაც რისკი შეფასდა, საჭიროა მის მიმართ გარკვეული ქმედებების ჩატარება:

- რისკის შემცირება. რისკის დონე, კონტროლისა და მართვის საშუალებების გამოყენებით ისე უნდა შემცირდეს, რომ ნარჩენი რისკის სიდიდე უნდა შეფასდეს, როგორც დასაშვები;
- რისკის შენახვა. რისკი რჩება ხელუხლებელი;
- რისკის პრევენცია. რისკის გამომწვევ სიტუაციაზე ან პირობებზე უარის თქმა;
- რისკის გადატანა. რისკის გადაცემა იმ მხარისათვის, რომელიც შესაბამისი საფასურად შეძლებს განახორციელოს რისკის ეფექტური მართვა ანუ რისკის დაზღვევა.

ინფორმაციის უსაფრთხოების რისკები დრუბლოვან სისტემაში - უსაფრთხოების პრინციპებიდან გამომდინარე, მოვახდინოთ დრუბლოვან სისტემაში რისკების კლასიფიკაცია:

- წვდომის დარღვევის რისკები. წვდომაში იგულისხმება დრუბლოვანი სისტემის რესურსებზე საიმედო, სწრაფი და დროული შეუზღუდავი ავტორიზებული მომსახურების წვდომა. წვდომას შესაძლებელია ხელი შეუშალოს სისტემის, თუნდაც დროებითმა, გაუმართაობამ ან დრუბლოვანი სერვისების დინამიური დაბალანსების დარღვევამ, რასაც ყველაზე ხშირად იწვევს მასზე სხვადასხვა სახის DDoS (Distributed Denial of Service) შეტევები;
- მთლიანობის დარღვევის რისკი. მთლიანობა ინფორმაციის სიზუსტისა და სისრულის გარანტიაა. მთლიანობა იცავს მას არასანქცირებული ცვლილებისა და განადგურებისაგან. თუკი ბოროტმოქმედი გაუშვებს შესრულებაზე პროგრამულ საშუალებას - დრუბლის სისტემა და მისი რესურსები დაირღვევა. დრუბელზე ამდაგვარი ზეგავლენა ნეგატიურად იმოქმედებს კონფიდენციალური ინფორმაციის მთლიანობაზე, დრუბელში დამუშავების პროცესში ან ბაზებში განთავსებულ ინფორმაციაზე, რაც თაღლითობის, დრუბლის გარემოს არასანქცირებული ცვლილების, მონაცემთა ბაზების მწყობრიდან გამოყვანის წინაპირობაა;
- კონფიდენციალობის დარღვევის რისკი. კონფიდენციალობა უზრუნველყოფს უცხო პირისაგან ინფორმაციის შინაარსის საიდუმლოდ შენახვას მისი დამუშავების ნებისმიერ მონაკვეთში და ხელს უშლის მის არასანქცირებულ გახსნას. დრუბლოვან სისტემაში კონფიდენციალობა უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს როგორც ინფორმაციის დამუშავებისას, ასევე მისი შენახვის ან გაცემის დროს. კონფიდენციალობის დარღვევის წინაპირობაა დრუბლის ვირტუალურ მანქანებს შორის არსებული ქსელური ტრაფიკის მიტაცება, ვირტუალური მანქანების იმიჯის აღება

ან ღრუბლის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება. გარდა ამისა დასაშვებია, რომ ღრუბლის მომხმარებელმა ნებით თუ უნებლიეთ გასცეს საიდუმლო ინფორმაცია.

დამრღვევთა კლასიფიკაცია - ღრუბლის სისტემის უსაფრთხოების საფრთხის წყაროდ შეიძლება იყოს:

- დამრღვევი;
- დამაზიანებელი პროგრამული პროდუქტის მატარებელი.

სხვადასხვა ორგანიზაციების, მაგალითად, CSA (Cloud Security alliance) მიერ გამოქვეყნებული მონაცემებისა, სისტემის საფრთხის 70% დაკავშირებულია ადამიანურ ფაქტორთან.

უსაფრთხოების დამრღვევები იყოფა ორ კატეგორიად:

- გარეშე დამრღვევები. ისინი ახდენენ სისტემაზე შეტევას სისტემის გარედან ანუ WAN ქსელებიდან;
- შიდა დამრღვევები. სისტემის შიგნით მყოფი დამრღვევი. ამ ტიპის დამრღვევს აქვს წვდომა ღრუბლის სისტემის გამოთვლით რესურსებთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Джордж Риз, Облачные вычисления, БХВ-Петербург, 2011.
2. Новоселов А.А., Основные понятия теории риска. (electronuli resursi) - Режим доступа: <http://risktheory.ru/lectures.htm#RTBas>, 2013.
3. Mather T, Kumaraswami S., “Cloud Security and Privacy”, O’Rally, 2009.
4. ISO/IEC 27001:27005 - Information security management, (electronuli resursi) <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/management-standards/iso27001.htm>.

**გიორგი ნაჭყეაძე
საფრთხეები და რისკები ღრუბლოვანი გამოთვლებში
რეზიუმე**

სტატიაში განხილულია და გაანალიზებულია ინფორმაციული უსაფრთხოების ნორმატიული და საკანონმდებლო ბაზა ISO/IEC 27000 – 27005; ISO/IEC 31010 და ISO/IEC 15408 სტანდარტების თანახმად. განხილულია ინფორმაციის უსაფრთხოების რისკები ღრუბლოვანი სისტემებში და ინფორმაციის დაცვის მოდელი. ინფორმაციის დაცვის ეფექტური სისტემის ასაგებად აუცილებელია რისკების გამოვლენა და შეფასება, მათი შემცირება დასაშვებ სიდიდემდე და ამ სიდიდის შესანარჩუნებლად კონტროლების დანერგვა.

Giorgi Nachkebia
Dangers and Risks in Cloud Calculation
Summary

The article deals with the analysis of normative and legislative base of information security ISO/IEC 27000 – 27005; ISO/IEC 31010 and ISO/IEC 15408 according to standards. Risks of information security in cloud systems and model of information protections are analyzed. Detection and evaluation of risks, their reduction to the allowable quantity and introduction of countermeasures to maintain this quantity are necessary factors for providing the effective system of information protection.

გიორგი ნაჩქებია
Опасность и риски в облачных вычислениях
Резюме

В статье рассмотрены и проанализированы способы обеспечения информационной безопасности – нормативная и правовая база по стандартам ISO/IEC 27000 – 27005; ISO/IEC 31010 и ISO/IEC 15408. Рассмотрены риски безопасности информации в облачных системах и модель защиты информации.

Для построения подобной эффективной системы защиты информации необходимо выявление и оценка рисков, их уменьшение до доступных показателей и внедрение контрмер для сохранения этих показателей.

იურიდიული მენეჯერები

ნათელა მაისურაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი

სამართლებრივი კულტურა და შემოქმედებითი ასპექტები

სამართლის შემოქმედებითი ასპექტების განხილვა განსაკუთრებული მნიშვნელობის მოთხოვნაა, ვინაიდან ჩვენი დღევანდელი ველარ ეგუება განვითარების გარეშე დარჩენილ სტატიკურ სფეროებს, მით უმეტეს სამართალს.

შემოქმედება ახლის წარმოშობისა და მისი თავისუფლად ფლობის შესაძლებლობაა. იგი თავისუფლების, ანუ ადამიანური შესაძლებლობების ინტეგრალური ერთიანობისა და პროგრესირების შედეგია, რომელიც, ჩემი აზრით, მოიცავს ცნობიერს, ქვეცნობიერ-ინტუიციურსა და ფიზიკურს.

შემოქმედების ორგანიზაცია არსებობს: ვიწრო და ფართო. ვიწრო გაგებით, შემოქმედების ქვეშ მხოლოდ მხატვრულ მოღვაწეობას გულისხმობენ, ფართო გაგებით კი – ნებისმიერ საქმიანობას, რომელიც სიახლით, ოსტატობითა და განსაკუთრებული სულიერებით გამოირჩევა.

ადამიანის შემოქმედებითი მოღვაწეობა, მისი ნებისმიერ სფეროში საქმიანობა მხოლოდ ხელისშეწყობად დარჩება, თუ მას სიახლე, ოსტატობა და სულიერება აკლია.

შემოქმედებითა თავისი ბუნებით მეცნიერება, ვინაიდან იგი სიახლის, სულიერებისა და ოსტატობის განსაკუთრებული ინტეგრალური ერთიანობაა, თავისუფლებისაკენ სწრაფის დაუშრეტელი საფუძველია. ამ თვალსაზრისით სამართალი, როგორც სამართლიანობისაკენ მიმართული ადამიანური მოღვაწეობა, მისი ოსტატობის, სულიერების, თავისუფლებისა და უფლებების სიახლის მაძიებელი და ცხოვრებაში დამამკვიდრებელი ცნობიერების ფორმა და განსაკუთრებული შემოქმედებითი სფეროა.

სამართლის, როგორც შემოქმედების განსაკუთრებულობა მის სპეციფიკურ თავისებურებებში მდგომარეობს. ეს, უპირველეს ყოვლისა, ეხება ადამიანის მრავალმხრივ უფლებებსა და თავისუფლებას და მათი ჭეშმარიტად სამართლიანი გადაწყვეტილებების გაცნობიერებასა და პრაქტიკაში დამკვიდრებას.

აღნიშნული თავისებურება მოიცავს ცალკეულ ადამიანებსა და მთელ საზოგადოებას, როგორც ერთი კონკრეტული ქვეყნის, ასევე მთელი კაცობრიობის სახით, განსაკუთრებით ჩვენს სინამდვილეში, როდესაც გლობალიზაციისა და მზარდი ტექნოლოგიური განვითარების პირობებში მსოფლიო მართლაც ძალიან დაპატარავდა.

ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სამართლებრივი მოღვაწეობა რეალურად შემოქმედებითი უნდა გახდეს, ვინაიდან იგი ერთნაირად სამართლიანი უნდა იყოს, როგორც ცალკეული ადამიანების, ასევე მთელი საზოგადოების მიმართ.

ამგვარად, სამართლებრივი შემოქმედება **სამართლებრივი გლობალიზაციის** აუცილებელი ფაქტორია ერთი მხრივ, ხოლო მეორე მხრივ, მან უნდა შექმნას სამართლებრივი ცნობიერების ზოგადსაკაცობრიო სისტემა, რომელიც მისაღები და სამართლიანი იქნება ნებისმიერი კულტურის, ისტორიისა და ტრადიციების მქონე საზოგადოებისა და ცალკეული პიროვნებისათვის.

ამგვარი მიზანი, ბუნებრივია, საკმაო სირთულეებთანაა დაკავშირებული, ვინაიდან იგი მოიცავს ადამიანთა ინდივიდუალურ ფსიქოლოგიას, მათ საერთო კულტურასა და ცხოვრებისეული პრობლემებისადმი განსხვავებულ დამოკიდებულებას.

მაგრამ შემოქმედების შესაძლებლობების განსაკუთრებულობაც სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მან სამართლებრივი სიახლეების ძიებისა და თავისუფლად ფლობის აუცილებლობა უნდა დაამკვიდროს, რათა სამართლებრივი თავისუფლებისა და მისი შე-

მადგენელი ელემენტების: სამართლებრივი ცნობიერების, სამართლებრივი შეგრძნების, სამართლებრივი ინტუიციისა და სამართლებრივი ნების ჩამოყალიბების საფუძველზე მოახდინოს ადამიანური მოთხოვნილებების, მათი უფლებებისა და თავისუფლების კონცენტრირება ერთიან სამართლებრივ სივრცეში.

ამის საფუძველს, მიუხედავად მათ შორის არსებული უამრავი განსხვავებისა, განაპირობებს ის ფაქტორი, რომ ადამიანი, სადაც არ უნდა იყოს იგი, რომელ კულტურასა და ტრადიციებსაც არ უნდა ემორჩილებოდეს, მაინც ადამიანად რჩება და მისი წმინდა ადამიანური მოთხოვნილება ყველგან ერთმანეთის იდენტურია, მათ შორის სამართლიანობის სფეროშიც.

ამგვარად, ადამიანურობა არის ის გამაერთიანებელი ფაქტორი, რომელიც სხვადასხვა კულტურისა და ისტორიული ტრადიციების მქონე ადამიანებს ერთ სივრცეში წარმოადგენს და მათი სამართლებრივი შემოქმედების შესაძლებლობების განსაკუთრებულობასა და მისი გლობალური მიდგომების პრობლემებს განსაზღვრავს.

აღნიშნული პრობლემის აუცილებლობაზე მიუთითებს ის გარემოებაც, რომ სამართლებრივი ნორმების, თუნდაც ერთი ქვეყნის სამართლებრივ სივრცეში განხილვაც კი სრულიად სხვადასხვაგვარ ახსნასა და შედეგს იძლევა, სპეციალისტები ერთი და იგივე სამართლებრივ ურთიერთობას სრულიად განსხვავებულად აფასებენ და განმარტავენ. მაგალითად, ცნობილია, რომ დაცვისა და ბრალდების მხარე დანაშაულის შეფასებაკვალიფიკაციას სრულიად განსხვავებულად წარმოადგენენ, რომლებიც თავის მხრივ ასევე საფუძვლიანად შეიძლება განსხვავდებოდნენ მოსამართლის გადაწყვეტილებისაგან. იგივე შეიძლება ითქვას სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში, როდესაც სამართლებრივი ურთიერთობების თითოეული მონაწილე თითქოს სრულ ჭეშმარიტებას ღადავებს და სამართლიანად გამოიყურება პირადი მოსაზრებებიდან გამომდინარე, მაგრამ მათი შეფასებისას არაერთ განსხვავებულ და არგუმენტირებულ მოსაზრებას ვისმენთ სამართალდამცავთა მხრიდან.

სიმართლის დადგენა და სამართლიანობა კი მოითხოვს სამართლებრივი ურთიერთობების უფრო ღრმად შესწავლას, რათა მინიმუმამდე იქნეს შემცირებული მათი კვალიფიკაციისა და შეფასებებში საკმაოდ ხშირად არსებული მართლაც რადიკალური განსხვავებები.

სამართლებრივი ურთიერთობების ღრმად შესწავლა კი აუცილებლობით ითვალისწინებს ადამიანური ფაქტორის, როგორც ყველა სოციალური პრობლემის ძირითადი წყაროს ფსიქიკის სათანადო ფლობას, სამართლებრივი და სოციალური გარემოს, იურიდიული ფაქტებისა და ფაქტობრივი ქმედების თავისებურებების, განვითარების ლოგიკისა და მიღებული შედეგების კვლევას.

შემოქმედების არსი მის მიერ სულიერად ახლის დამკვიდრებაში მდგომარეობს, რომელიც ადამიანთა პროგრესს უნდა ემსახურებოდეს. მართალია, ყოველი სიახლე რთულად აღწევს ადამიანთა პრაქტიკულ ყოფაში და კიდევ უფრო რთულად – მის ცნობიერში, მაგრამ ამით არ შეიძლება გავამართლოთ სამართლებრივი ნოვაციების დამკვიდრების იძულებითი ფორმების გამოყენება. ასეთი მეთოდი დიდხანს უძლებს საზოგადოების წინააღმდეგობას ამა თუ იმ მოვლენისადმი და კიდევ უფრო ართულებს მის გათავისებას საზოგადოების მიერ.

ნებისმიერი სიკეთის ძალდატანება და მით უმეტეს სამართლებრივი სიკეთეებისა, არასოდეს აღიქმება როგორც სიკეთე. ამიტომ, თუ ჩვენ ვსაუბრობთ, რომ სამართლებრივი კულტურა იქმნება საზოგადოების კულტურით, მისი მზაობით, ერთი მხრივ, ხოლო, მეორე მხრივ, თვით სამართალიც ქმნის საზოგადოებრივ კულტურას, მაშინ ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ ამ ურთიერთობების საფუძველი სწორედ საზოგადოებაა, ხოლო საზოგადოება სამართლებრივ კულტურას იძულების გამოყენებით არ ქმნის. ამის საუკეთესო მაგალითია პირველყოფილ თემებსა და ტომებში ბელადების ძალაუფლება, რომელიც ემყარებოდა არა იძულებას, არამედ მათ ავტორიტეტსა და პატივისცემას.

ამდენად, სამართლის, კანონისა და სახელმწიფოსადმი რეალური პატივისცემა და მისი ნორმების შესრულება მხოლოდ მის ავტორიტეტს, მისადმი ნდობასა და რწმენას

უნდა ემყარებოდეს და არა იძულებას. იძულება სიძულვილს წარმოშობს, **სახელმწიფო და სამართალი კი სიცოცხლის სიყვარულით, მისი დაცვის, გადარჩენის, ამაღლებისა და შემდგომი გაკეთილშობილება-დახვეწის მიზნითაა შექმნილი (4,40)**. როგორც ჰეგელი მიუთითებდა, სახელმწიფო – ესაა ღმერთის სვლა დედამიწაზე, ღმერთი კი, კანტის განმარტებით – სიყვარულია. ამიტომ სახელმწიფო და სამართალი სიცოცხლის სიყვარულითაა დამკვიდრებული და არა იძულებით, ვინაიდან ის, რაც ძალითა და ხიშტით მოდის, დიდხანს ვერ ინარჩუნებს თავის არსებობას და საზოგადოება მალევე იცილებს მას. ამიტომ, ვინაიდან სახელმწიფოცა და სამართალიც საუკუნეების განმავლობაში აგრძელებენ თავის არსებობას, მაშასადამე, ისინი საზოგადოებისათვის აუცილებელი ფაქტორებია და მათი არსი ახლებურად უნდა გავაცნობიეროთ და წარმოვადგინოთ სიცოცხლის სიყვარულის, მისი დაცვის, გადარჩენის, ამაღლებისა და შემდგომი გაკეთილშობილება-დახვეწის კუთხით (4,45).

კანონმდებელი ან სახელმწიფოს მმართველი კი, რომელიც ქმნის ახალ სამართლებრივ თუ პოლიტიკურ გარემოს, იმ საზოგადოების პირშია, რომელშიც მოღვაწეობს. ამიტომ, მიუხედავად ახალი იდეებისა, მისი მსოფლმხედველობა არ შეიძლება იყოს რადიკალურად განსხვავებული მისივე საზოგადოებისაგან. აქედან გამომდინარე, **სიახლის დანერგვისათვის იძულება ნამდვილად ზედმეტია, თუ ხელისუფლებას ხალხის ნდობა და სიყვარული აქვს ერთი მხრივ, ხოლო, მეორე მხრივ, თუ მას მოთმინება ჰყოფნის საზოგადოებას თანმიმდევრულად აუხსნას ის, რაც სიახლეს წარმოადგენს** და რაც, მართლაც რთულად დასამკვიდრებელია მათ ცნობიერებასა და ცხოვრებაში. ამ გზით დამკვიდრებული სიახლეები კი კანონის შესრულებისა და გამოყენების კულტურის ამაღლების გარანტია.

ამიტომაც, რომ არცთუ იშვიათად, ხალხები, რომლებიც არ გამოირჩევიან სამართალშემოქმედების ისტორიულად ღრმა ტრადიციებითა და განვითარებით, მისი გამოყენების გაცილებით მაღალ კულტურას ფლობენ. ვიდრე ისინი, ვინც ამ საკითხის სათავეებთან მოიაზრებიან. მაგრამ იმის გამო, რომ ეს ხალხები საუკუნეების განმავლობაში ძალადობით თავს მოხვეული კანონებით ცხოვრობდა, დაუმახინჯდათ ფსიქიკა, ვინაიდან კანონისადმი ადამიანური დამოკიდებულება იძულებამ შეცვალა. მათ, ბუნებრივია, კანონის საკუთარი ნებით გამოყენების ელემენტარული სურვილიც კი დაეთრგუნათ და მოეშალათ ის კულტურაც, რასაც საუკუნეების წინ თვითონვე ჩაუყარეს საფუძველი.

როგორც პროფესორი ბ. ზოიძე მიუთითებს, სახელმწიფო იძულების ასპარეზი მით უფრო ფართოა, რაც უფრო ღარიბია ადამიანთა შინაგანი იძულება, რაც შინაგანი პასუხისმგებლობის, სახელმწიფოებრივი აზროვნების, მისი სიძლიერის და, მაშასადამე, ყველას და თითოეულის ბედნიერებას გულისხმობს (2,34).

სამართლებრივი შემოქმედების მიზანს წარმოადგენს სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბების გზაზე ყოველგვარი იძულებისა და ძალადობის გარეშე შეცვალონ ადამიანებისადმი დამოკიდებულება, მეტი ყურადღება დაუთმონ მათი პრობლემების უმცირესი დეტალების შესწავლას, ანალიზსა და მათი სამართლის ნორმებთან შესაბამისობას. ხოლო სამართლის ნორმები, თავის მხრივ, უნდა აერთიანებდეს საზოგადოებაში მიმდინარე შიდა და გარე სამართლებრივ პროცესებს. ზერელობა და სიჩქარე ამ საქმეში სამართლებრივი კულტურის სიღარიბის შედეგია.

სამართლებრივი კულტურის სიღარიბე კი უარყოფითად მოქმედებს როგორც საზოგადოების საერთო სოციალურ, ასევე მის კონკრეტულ-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და სულიერ ფაქტორებზე.

კულტურა ცხოვრების უმაღლეს ღირებულებად, მისი არსებობის გამართლებად შეიძლება მივიჩნიოთ.

აქედან გამომდინარე, **სამართლებრივი კულტურა წარმოადგენს არა მხოლოდ ადამიანური მოღვაწეობის სტატიკურ გამოვლინებას, არამედ მისი შემოქმედებითი არსებობის დინამიკურ პროცესს, რომელიც ადამიანური ღირსებებისა და უნარების გამუდმებულ ძიებასა და განვითარებაშია, რომლის საბოლოო მიზანს საზოგადოების პროგრესი და თავისუფლება წარმოადგენს.**

სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთ მნიშვნელოვან მოსაზრებას ვხვდებით სამართლებრივი კულტურის შესახებ. მეცნიერები ასახელებენ მისი არსის განსაზღვრის სხვადასხვა, მართლაც მნიშვნელოვან ფაქტორებს, მათ შორის სახელმწიფოს, კანონმდებლისა და საკანონმდებლო სივრცის სამართლიანობას, საზოგადოების მიერ კანონისადმი პატივისცემის, ნდობისა და რწმენის, მისი შეგრძნებისა და განცდის კულტურას (2,30).

სამართალი, მისი ფორმალური განსაზღვრულობა – კანონი და მისი განხორციელების გარანტი – სახელმწიფო ადამიანთა ცნობიერებაში საუკუნეების მანძილზე დამკვიდრებულია, როგორც არა უბრალო, არამედ სახელმწიფო დონის იძულების ფაქტორთა ერთობლიობა. სამართლებრივი კულტურა კი სამართლებრივ შემოქმედებას ემყარება, რომელსაც არაფერი არ შეიძლება ჰქონდეს საერთო იძულებასა და ძალადობასთან. წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს შემოქმედება არ იქნებოდა.

სამართლებრივი კულტურა, როგორც ადამიანის სულიერების გამოვლენის მნიშვნელოვანი სფერო, ორგანულადაა დაკავშირებული მის ზნეობასთან, მორალთან, რომლის ძირითადი ფორმები: სიკეთე, ბოროტება, კეთილსინდისიერება, ჰუმანურობა, პასუხისმგებლობა, სამართლიანობა, უსამართლობა, პატიოსნება და სხვა, უშუალოდ ვლინდება სამართალში და განაპირობებს მისი ნორმების მოტივაციურ და ღირებულებით განსაზღვრულობას.

სამართლისა და მორალის ისტორიული განვითარება საზოგადოების სულიერ მდგომარეობას სხვადასხვაგვარად ასახავდნენ. სამართალი თითქმის ყოველთვის ემსახურება გაბატონებული ფენების ან უმრავლესობის ინტერესებს, ცალკეული ინდივიდები კი მხოლოდ სამართლის ჩრდილით შემოისაზღვრებიან. მორალი კი, მიუხედავად ზოგადსაკაცობრიო ნორმებისა, თანაბარი განვითარებით მოიცავს პიროვნულს, ჯგუფურს, პარტიულს, ეროვნულსა და პროფესიულ ნორმებსა და პრინციპებს. ამ განსხვავების გამო მორალსა და სამართალს შორის ყოველთვის არსებობდა შინაგანი დაპირისპირება, რომელიც, სამწუხაროდ, ხშირად სამართლის უპირატესობის აღიარებით მთავრდებოდა.

საზოგადოების პროგრესის კვალობაზე აღნიშნული დაპირისპირება შემცირებულია მორალის სასარგებლოდ, მაგრამ ეს არაა საკმარისი სამართლებრივი კულტურის სრულყოფისათვის. სამართლებრივი შემოქმედების პროცესი აუცილებლობით მოითხოვს მის საზოგადოებრივ განპირობებულობას, ვინაიდან მისი მამოძრავებელი ძალაა „ცოცხალი სამართლის“ იდეა, რომელიც საზოგადოების ინტერესებს ეფუძნება და არა სახელმწიფო ძალაუფლებას (1,30). ხოლო, საზოგადოების ინტერესებისა და მთელი ადამიანური მოქმედების მამოძრავებელი ძალაა სიცოცხლის გადარჩენის, დახვეწისა და ამაღლების, ანუ მისადმი სიყვარულის ძალა.

კომუნიკაციის სრულყოფილება, რომელიც ნიკლას ლუმანისეული თვითწარმოებადი და თვითრეგულირებადი (აუტოპოიეტური) სოციალური სისტემებისა და მათი ქცევის წესების ახსნის საშუალებაა ტრანსცენდენტალური კომპონენტების გარეშე, ასევე შეუძლებელია მორალური ნორმების გარეშე, ვინაიდან ლუმანისეულ კომუნიკაციაში ტრანსცენდენტალური კომპონენტები მოხსნილია. ამიტომ, მართალია ლუმანი ერთმანეთისაგან განსხვავებს სამართალსა და მორალს კომუნიკაციის ერთ-ერთ საშუალებად, ქცევის ლუმანისეული ნორმატიული მოლოდინის კონგრუენტულ გენერალიზაციასთან (განზოგადებასთან)(3,188) ერთად მხოლოდ მორალური ნორმები რჩება, მით უმეტეს, რომ ამ კომუნიკაციებისა და სოციალური სისტემების შეცნობისათვის ერთადერთ გზად ლუმანი მათი კომპლექსურობის რედუქციაში ხედავს.

საზოგადოება, მთელი მისი არსებობის განმავლობაში ხეწდა თავის სამართლებრივ კულტურას. რომ არა ასეთი დინამიკური და გამიზნული სწრაფვა სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბებისათვის, არ იქნებოდა დღევანდელი შედეგები სამართლებრივ სივრცეში და საზოგადოება ვერ მიაღწევდა იმ ცივილიზებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს საზოგადოებას დაიცვას თავისი უფლებები და თავისუფლებები. ამ თვალსაზრისით, თითოეული საზოგადოებრივ-ეკონომიკური ფორმაცია თავის წინამორბედზე სამართლებრივი კულტურისა და, მაშასადამე, ადამიანისათვის მეტი თავისუფლების მინიჭების თვალსაზრისითაა უფრო პროგრესული.

კულტურა საერთოდ, მისი ნებისმიერი გამოვლინება და მათ შორის სამართლებრივი კულტურა უნდა ეყრდნობოდეს პოზიტიური სამართლის თეორიას, რომელიც სამართლის დინამიკურობისა და ახალ-ახალი ცვლილებების საშუალებას იძლევა. ბუნებრივია, ეს ცვლილებები უნდა შეესაბამებოდეს სამართლიანობის პრინციპებს, რომლებიც იცავს სახელმწიფოებრივ წესრიგს, ადამიანთა უფლებებსა და თავისუფლებას და განაპირობებს მათ სულიერ პროგრესს, რომლებიც სამართლებრივი კულტურის მთავარ ფასეულობებში, სამართლებრივ სიკეთეებში, წესრიგსა და სამართლიანობაში უნდა გამოვლანდეს.

სამართლებრივი კულტურის შემოქმედებითი დინამიკურობა საზოგადოების მოლოდინს **იმედის ფაქტორით** ავსებს, რომელიც სამართლებრივი პროგრესისა და მაშასადამე, სამართლებრივი თავისუფლების ორგანული ნაწილია, რომლის არსებობითაც დღევანდელი გადაწყვეტილებით უკმაყოფილო ადამიანები ხვალინდელი დღის იმედით თმობენ თავის სამართლიან პროტესტს და დროებით ურიგდებიან არსებულ ნაკლს სამართლებრივ კულტურასა და სამართლებრივ თავისუფლებაში. რომ არა იმედის ფაქტორი, ადამიანები დაკარგავდნენ ნდობასა და რწმენას სამართლისა და სამართლიანობის მიმართ, რაც სამართლებრივ ბოროტებაში, დანაშაულსა და მის სავალალო შედეგებში გამჟღავნდებოდა.

სამართლებრივი კულტურის პროგრესი მისი შემოქმედების გლობალურ მასშტაბებს ემყარება. ამის ნათელი მაგალითია არა მხოლოდ სამართლის განვითარების ისტორია, განსაკუთრებით საქართველოში, არამედ ჩვენი დღევანდელი სამართლის სისტემა, რომელიც კონტინენტალური ევროპისა და, კერძოდ, გერმანული სამართლის საფუძველზეა შექმნილი.

სამართლის მომავალი კვლავ ინტეგრალური ერთიანობითაა შესაძლებელი არა მხოლოდ სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემებისა და კულტურებისა, არამედ მრავალმხრივი ადამიანური ფაქტორებისაც, ვინაიდან სამართალი, მიუხედავად დამოუკიდებელი სისტემურობისა, თავისი ნორმატიული დახურულობისა და კოგნიტიური ღიაობის კომბინირებით ახერხებს საკუთარი სისტემის იდენტობის შენარჩუნებასაც და საზოგადოების ცვლილებების კვალდაკვალ, სოციო-კულტურული ევოლუციის პროცესებში ჩაბმას(1,50).

ამდენად, ხორციელდება კულტურათა ერთგვარი ინტეგრაცია, რაც აერთიანებს არა მხოლოდ სამართლებრივ, არამედ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, შემოქმედებით, ტრადიციულ და ა.შ. მონაპოვრებს, რაც, ერთი მხრივ, სოციალური პრინციპებისა და, მეორე მხრივ, სამართლებრივი მიდგომის არა მგლური, არამედ სოციალური, ადამიანური კონცეფციის მეშვეობით სამართლებრივი პროგრესის მნიშვნელოვანი საფუძველია.

მიმაჩნია, რომ ნებისმიერი გადაცდომისა თუ დანაშაულის მთავარი მიზეზი მდგომარეობს ეკონომიკური და სამართლებრივი კულტურის დეფიციტში და იგი თავისთავად მოგვეცილდება, თუ საზოგადოებას ხელისუფლება პრაქტიკულად დაარწმუნებს, რომ ყველაფერი, რასაც ისინი ქმნიან ისევე ეკუთვნით მათ, როგორც ნებისმიერ ადამიანს და, მათ შორის, თანამდებობის პირს. აქ იგულისხმება ეკონომიკურიც, სამართლებრივიც, სამეცნიეროც, პოლიტიკურიცა და ნებისმიერი სოციალური სიკეთეები. ამასთან, ყოველი მოქმედება ადამიანისა და სიცოცხლის სიყვარულით, ერთმანეთთან თანადგომისა და თანაცხოვრების სურვილით იქნება განპირობებული, რომელიც დღევანდელი საზოგადოებისათვის მართლაც ძალიან დიდი დეფიციტია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბრეგვაძე ლ., აუტოპოიეტური სამართალი და საზოგადოებრივი კულტურა გლობალურ საზოგადოებაში: „პოსტმოდერნისტული სამართლის სოციოლოგია“. საქ. მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, სამართლის სერია, თბ., 2005, №1.

2. ზოიძე ბ., მოძღვრება საკანონმდებლო კულტურის შესახებ, ჟურნალი „ადამიანი და კონსტიტუცია“, თბ., 2006, №1.
3. ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004.
4. Майсурадзе Н. Филоменология (Философия любви к жизни). Тб., 1997.
5. Luhmann, Niklas: „Operational Closure and Structural Coupling: the Differentiation of the Legal System“, in Candozo Law Review, Vol 13, 1992: 1424.

ნათელა მაისურაძე
სამართლებრივი კულტურა და შემოქმედებითი ასპექტები
რეზიუმე

ნაშრომში განიხილება სამართლებრივი კულტურა, შემოქმედება და სამართლებრივი ცნობიერების ზოგადსაკაცობრიო სისტემა, როგორც სამართლებრივი კულტურის აუცილებელი საფუძველი.

შემოქმედება – ახლის წარმოშობისა და მისი თავისუფლად ფლობის შესაძლებლობაა. იგი თავისუფლების, ანუ ადამიანური შესაძლებლობების ინტეგრალური ერთიანობისა და პროგრესირების შედეგია, რომელიც, ავტორის აზრით, მოიცავს ცნობიერს, ქვეცნობიერ-ინტუიციურსა და ფიზიკურს.

შემოქმედების მიზანს წარმოადგენს სამართლებრივი კულტურის ჩამოყალიბების გზაზე ყოველგვარი იშულებისა და ძალადობის გარეშე შეცვალონ ადამიანებისადმი დამოკიდებულება და ყოველი მოქმედება ადამიანისა და სიცოცხლის სიყვარულით, ერთმანეთთან თანადგომისა და თანაცხოვრების სურვილით გახდეს განპირობებული, რომელიც დღევანდელი საზოგადოებისათვის მართლაც ძალიან დიდი დეფიციტია.

ადამიანი, სადაც არ უნდა იყოს, იგი რომელ კულტურასა და ტრადიციებსაც არ უნდა ემორჩილებოდეს, მაინც ადამიანად რჩება და მისი წმინდა ადამიანური მოთხოვნილება ყველგან ერთმანეთის იდენტურია, მათ შორის სამართლიანობის სფეროშიც.

ამგვარად, ადამიანურობა არის ის გამაერთიანებელი ფაქტორი, რომელიც სხვადასხვა კულტურისა და ისტორიული ტრადიციების მქონე ადამიანებს ერთ სივრცეში წარმოადგენს და მათი სამართლებრივი შემოქმედების შესაძლებლობების განსაკუთრებულობასა და მისი გლობალური მიდგომების პრობლემებს განსაზღვრავს.

Natela Maisuradze
Legal Culture and Creative Aspects
Summary

The article deals with a legal culture, creative and universal system of legal cognition as the necessary basis of legal culture.

Creativity - The possibility of a new origin and his fluency. It is the result of freedom, those, progressivity of integrated features, which according to the author includes a knowledge unconsciously intuitive and natural.

The goal of creativity is to change attitude toward the people without violent, so that each is full of love to life, that today is a significant deficit for the society.

A man whenever he should be, which culture and traditions he should obey, he still remains a man and his human needs are all identical, also in the field of law.

In this way, humanity is the unifying factor presenting all people in one space and determines the characteristics of its capabilities and worldwide problems.

ნატელა მაისურაძე
Правовая культура и творческие аспекты
Резюме

В труде рассматривается правовая культура, творчество и общечеловеческая система правового познания, как необходимая основа правовой культуры.

Творчество – возможность происхождения нового и его свободного владения. Оно результат свободы, т.е. прогрессивности интегральных возможностей, который по мнению автора включает в себе познания, бессознательно-интуитивного и физического.

Целью творчества является изменить без насильственности отношение к людям, чтобы каждое поедение стало наполненным любовью к жизни, что сегодня представляет значительным дефицитом для общества.

Это обуславливает тот фактор, где бы не был человек и какой бы культуре и традиции он не подчинялся, все равно он остается человеком и его человеческие потребности остаются везде идентичными, в том числе и в сфере права.

Таким образом, человечность является тем объединяющим фактором, который всех людей предствит в одном пространстве и определяет особенности его возможностей и глобальных проблем.

მანანა კობალიანი
სამართლის დოქტორი

საოჯახო-საქორწინო სამართალი რომის, ძველი ქართული სამართლისა და ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით (შედარებითი ანალიზი)

ქორწინება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია ქართული სამართლის ისტორიაში. ჩვენს ქვეყანაში ქორწინების არსი და დანიშნულება ქრისტიანული მოძღვრებით იყო განმტკიცებული. ისევე, როგორც სხვა სახელმწიფოებში, საქართველოშიც ქორწინება ითვლებოდა ქალისა და მამაკაცის კავშირად, შთამომავლობისა და ოჯახის შექმნის მიზნით. ისტორიულად ქორწინების სხვადასხვა ფორმებია ცნობილი. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, „ჩვეულებრივ და უმეტეს შემთხვევაში („მრავალთამიერ“) ქალის თხოვნისა და გათხოვების წესი, როგორც ჩანს ამნაირად წარმოებდა, ზოგჯერ ქალ-ვაჟის მშობლები თავიანთ შვილებს პატარაობითანვე ცოლქმრობის გვირგვინს უკურთხებდნენ. ქალ-ვაჟის „დაწინდვა“, დანიშვნა ხომ შემდეგ დროსაც ჩვეულებად სცოდნიათ საქართველოში“-ო (8,264). უფრო მეტიც, სვანური ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით, „დედ-მამა ყოველთვის ცდილობდა, რომ თავის ჯერ კიდევ მოსალოდნელი ვაჟისათვის, დედის მუცელშივე დაენიშნა საცოლვე“ (4,77). მსგავს დაწინდვის წესს ვხვდებით საერო კანონმდებლობაშიც, რაც კატეგორიულად აკრძალა რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებამ, „ეს ჩვეულება რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებამ უკანონოდ სცნო, აკრძალა და განსაზღვრა, რათა ამიერითგან არღარა ეკურთხეოდინ გვირგვინი ჩხვლთა ქალ-ყრმათა, ...და ქალი ათორმეტი

წლისასა უმცროსა ნუმცა შეყოფილ არს ქორწინებით მეუღლისადა“ (8,265). მაშასადამე, თორმეტი წლის ქალი უკვე „ჰასაკადმოსულად“ ითვლებოდა და მისი გათხოვება კანონიერად მიიჩნეოდა .ე.ი. „ჰასაკადმოსულად“ სქესობრივი სიმწიფის ტოლფასი იყო. აღსანიშნავია, რომ სქესობრივ ჰასაკს არსებითი ყურადღება ეთმობოდა რომის სამართალშიც, „რომის მოქალაქეები ერთმანეთზე კანონიერად ქორწინდებიან იმ შემთხვევაში, თუ ისინი ერთმანეთთან კავშირს კანონთა მითითების შესაბამისად ამყარებენ ამასთან, მამაკაცები სრულწლოვანების, ხოლო ქალები კი სქესობრივი სიმწიფის მიღწევის შემდეგ...“ (6,24).

აღსანიშნავია, რომ ოჯახის ინსტიტუტს რომაელები განსაკუთრებული ყურადღებით ეკიდებოდნენ. საოჯახო ურთიერთობებს რომაელი იურისტები კანონმდებლობით აწესრიგებდნენ, რითაც რომაელი მოქალაქეების წახალისებას ცდილობდნენ და მათ ამ ფორმით ერთგვარად ოჯახის შესაქმნელად განაწყოდნენ. საინტერესოა, რომ რომში დაქორწინებულებს, რომლებსაც ბევრი შვილი ჰყავდათ, პატივთა მიღებისას და ამ პატივითა გამოყენებისასაც უპირატესობა ეძლეოდათ; გარდა „ჰასაკისა“, რომის სამართალსა და ქართული სამართლის მიხედვით ქორწინებისათვის აუცილებელი იყო ორივე მხარის თანხმობა. ასევე იმათი თანხმობა, ვისი ხელისუფლების ქვეშაც იმყოფებოდნენ დასაქორწინებულები. როგორც რომაელი იურისტი პავლუსი წერდა: „არ შეიძლება დაქორწინება, თუ არ არის თანხმობა ყველა მხარისა, ე.ი. იმ პირებისა, რომლებიც ქორწინდებიან და ასევე იმ პირებისა, რომელთა ხელისუფლების ქვეშ ისინი იმყოფებიან (5,10-11).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქორწინებისათვის აუცილებელი იყო მხარეებს ჰქონოდათ ქორწინების უფლება და შესაბამისი საქორწინო ასაკი(ქალთათვის–12 წელი; ვაჟთათვის –14 წელი, როგორც რომში, ასევე საქართველოში). პომპონიუსი ამბობდა: „თორმეტი წლამდე ასაკის ქალიშვილი(საცოლვე) მაშინ ხდება კანონიერი ცოლი,როდესაც მას ქმართან ყოფნისას თორმეტი წელი შეუსრულდება“(5,11). რომაული სამართლის ქორწინების წესი, ქორწინებას შემდეგნაირად განმარტავდა: „ქორწინება არის მამაკაცისა და ქალის კავშირი, მთელი ცხოვრების ერთიანობა, ღვთიური და ადამიანური სამართლის ერთობა“(5,10). საინტერესოა, რომ საქართველოში ქორწინება არ ითვლებოდა კანონიერად ჯვრისწერის საიდუმლოს დაცვის გარეშე, ჯვარდაუწერელი წყვილი კანონგარეშედ ითვლებოდა, და მათი ქორწინება მსგავსად რომაული „konkubina“-სი (ქალისა და მამაკაცის უკანონო თანაცხოვრება) ბათილი იყო. მაგალითად, ლევან და ვახტანგ ბატონიშვილები თავის „განჩინებაში“ აღნიშნავენ „თუ ვისმე უქორწილოდ ქალი ჰყვანდეს მიყვანილი ცოლად, ან ახლავ ჯვარი უნდა დაიწეროს იმ ქალზე და ან ახლავ ხელი უნდა აიღოს. თუ შეუტყვევით, რომ რომელსაც ქალი შინ მიყვანილი ცოლად ჰყოლია და იმაზედ ჯვარდაუწერელი ყოფილა, იმას ჩვენზედ შეცოდებასავით მოვიკითხავთ, და ქალის პატრონი, რომელიც თავისს ქალს ჯვარდაუწერელს მისცემს, იმასაც ავად მოვეპყრობით. ჯვარდაუწერელად ქალის შინ მიყვანა არ იქნება“-ო (1,56-57).

გარდა ამისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში არსებობდა ჯვრისწერის ისეთი მანკიერი სახეობაც, როგორც იყო „კიდისკიდე გვრგვინთა კურთხევა“, ერთგვარი, მეტად საყურადღებო, წარმომადგენლობითი ქორწინება, რომელიც მეფე-დედოფალს საშუალებას აძლევდა მოეხდინათ ცალ-ცალკე „კიდისკიდე და არა ერთგან კურთხევაი გვრგვინთაი“(8,268) როგორც ჩვილთა, ასევე კიდისკიდე ქორწინება სასტიკად აიკრძალა რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების მიერ, ყველა, ვინც ამის შემდგომ ამ წესით ჯვარს დაიწერდა, კრების დადგენილების თანახმად „ივინი სჯულიერად ცოლ-ქმრად ნუმცა შერაცხილ არიან-ო“ (8,268), ხოლო „კანონიერი გვირგვინთა კურთხევის შემდგომ იწყებოდა „ქორწინება“, რომელიც გარკვეულ საერო ჩვეულებებზე იყო დამყარებული და წვეულებითა და ვახშამ-ღხინით თავდებოდა“(8,268).

საინტერესოა, ქორწინების როგორ ფორმას ვხვდებით ძველ რომში თავდაპირველად? ძველ რომში ქორწინების უფრო მეტად გავრცელებული და უბრალო ფორმა ყოფილა „Usus“(ქალისა და მამაკაცის ერთობლივი ცხოვრების საფუძველზე) კერძოდ, „Usus“-ი წარმოადგენდა ცოლის უბრალო დასახლებას ქმრის სახლში. იგი აშკარად

განსხვავდებოდა „ius conubi“-საგან, რაც იურიდიულად აღიარებულ, ქალღმრთელ გაფორმებულ ქორწინებას ნიშნავდა სოციალურად თანასწორ ქალსა და ვაჟს შორის. „Usus“-ის ფორმით გათხოვების შემთხვევაში, ქალის მიმართ ძალაუფლების განხორციელების საერთო ხანდაზმულობის ვადა ერთი წელი იყო. თუ ცოლს გაუხნდებოდა სურვილი გამხდარიყო თავისუფალი, ამ ვადის გასვლამდე მას ქმრის სახლიდან გააცილებდნენ სამი დღით, მაგალითად გაიუსი იუწყებოდა: „თუ ქალს არ სურდა რომ ქმრის ძალაუფლების ქვეშ ყოფილიყო, თორმეტი ტაბულის კანონების მიხედვით, ქალს ყოველწლიურად სამი დამე უნდა გაეთია სახლის გარეთ და ამ გზით შეეწყვიტა ხანდაზმულობა. შესაძლოა, რომ ეს წესი განამტკიცებდა საჭირო ფორმალობათა დაუცველად შესრულებულ ქორწინებას, თუნდაც ეს უკანასკნელი დაკავშირებული ყოფილიყო ოჯახთა ორივე მეთაურის თანხმობასა და წესების შესრულებასთან (მაგალითად, ცოლის ზეიმით შეყვანა ქმრის სახლში და დასაჩუქრება).

მნიშვნელოვანია ჩვენთვის, რომ რომაული „Usus“-ის მსგავს საქორწინო რიტუალს ვხვდებით ქართულ ჩვეულებით სამართალში, კერძოდ ვაჟა-ფშაველას მიერ, ხევსურეთში აღწერილ ცოლის შერთვის მეტად საკვირველ წესს: „ვსთქვათ მოეწონა ხევსურს ქალი და უნდა მისი ცოლად შერთვა: ის გამოუცხადებს ქალს თავის სურვილს და თუ ქალიც დასთანხმდა, წამოიყვანს თავის სახლში. ჯვრისწერა ხევსურისათვის საჭირო არ არის, ქალი რჩება საქმროს ოჯახში ერთი წელი. კაცი ქალს არ შეეხება. იგი მხოლოდ ადევნებს თვალს, ქალი როგორ იქცევა სახლში, არის ნამუსიანი თუ არა. როდესაც დარწმუნდება, რომ დედაკაცი მის მეუღლედ გამოდგება, მაშინ გამოუცხადებს ქმრობის სურვილს და როგორც ქმარი ისე ცხოვრობს დედაკაცთან. თუ ერთი ჭკუაში არ მოუვიდა, გააგდებს და ახლა სხვას მოსძებნის მის მაგივრად“ (2,46).

აღნიშნულ შემთხვევებში ქალის მიმართ ძალაუფლების განხორციელების საერთო ხანდაზმულობის ვადა იყო ერთი წელი. ამასთან ორივე შემთხვევაში ეს ქორწინება წარმოადგენდა საჭირო ფორმალობათა დაუცველად შესრულებულ ქორწინებას.

უნდა აღინიშნოს, რომ „Usus“ ფორმით შექმნილ ოჯახს კარგა ხანს ჰქონდა ადგილი რომში, თუმცა ქორწინების ასეთი ფორმა თანდათან ჩაანაცვლა ეკლესიის ლოცვა-კურთხევით შექმნილმა კანონიერმა ქორწინებამ, რაც ქრისტიანული რელიგიის იდეოლოგიით იყო გამოწვეული. ქართული საერო სამართლის წყაროებში ვხვდებით კონკრეტულ მუხლებს, ზემოთაც აღვნიშნეთ თუ როგორი განსაკუთრებული და არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა ჯვრისწერის საიდუმლოების დაცვას კანონიერი ქორწინებისათვის! „ჯვარდაუწერელად ქალის შინ მიყვანა არ იქნება“-ო, აცხადებს ლევან და ვახტანგ ბატონიშვილების „განჩინება“.

ცნობილია, რომ რომაულ საოჯახო სამართალში, როდესაც ცოლი შედის ქმრის ოჯახში, ის ხდება ამ ოჯახის კულტის მონაწილე, კარგავს იურიდიულ კავშირს თავის წინანდელ ოჯახთან და თავისუფლდება მამის ხელისუფლებისაგან („sine manu“). ასეთ დროს ადგილი ჰქონდა „aquae et ignis interdiction“- „წყლისა და ცეცხლის განკვეთას“, წყალსა და ცეცხლთან დაშვება რომის სამართალში გამოხატავდა კოლექტივში ადამიანის მიღებას, რის ნიშნადაც მამაკაცის ოჯახში შესული პატარძლისათვის წინ მიჰქონდათ ჩირადღანი ქალღმერთ ცერერას პატივსაცემად. შემდეგ კი მას წყალს ასხამდნენ. პლუტარქეს აზრით, ეს მამაკაცური საწყისის — ცეცხლისა და ქალური საწყისის — წყლის შეერთების სიმბოლო იყო. სხვათა აზრით, კი პატარძალი ამ ორი სტიქიის საშუალებითგან იწმინდებოდა. საბოლოო ჯამში, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ რომში ცეცხლი და წყალი წარმოადგენდა ერთიანობის, სიმტკიცისა და სიწმინდის სიმბოლოს. საინტერესოა, წინა საქორწინო რიტუალი ხევსურეთში ჩვეულებათა დაცვით: აქაც ნეფე-დედოფალს შუა კერის პირას, ანუ ცეცხლთან ახლოს სვამდნენ, ისეთნაირად, რომ ბოლი ცხვირპირში სცემოდათ, და ორთავეს ხელში თითო კელაპტარს აჭერინებდნენ. სავარაუდოდ, ჩვენს ქვეყანაშიც ცეცხლს სიმბოლური დატვირთვა უნდა ჰქონოდა (2,51).

აქედან ნათლად ჩანს თუ როდენ დიდი იყო ოჯახისადმი პატივისცემა და მისი შენარჩუნების ინტერესი როგორც რომის, ასევე ქართული სამართლის ისტორიაში,

მაგრამ მიუხედავად ამისა, ცოლ-ქმრის გაყრასა და ოჯახის მოშლას მაინც ჰქონდა ადგილი, როგორც რომის, ასევე ქართულ საერო და ჩვეულებით სამართალში. კერძოდ, ცოლ-ქმარს გაჰყრიდა: სიკვდილი, დალატი, მცვედნობა, ერთმანეთში უთანხმოება. „აღსანიშნავია, რომ მცვედნობა-უმამაკაცობა მიიჩნეოდა ასევე განქორწინების საფუძვლად რომაულ საქორწინო სამართალში. დაიშვებოდა ასევე რომში განქორწინება მამაკაცის მხრიდან უვარგისობისა და ქალის მხრივ მონაზუნად აღკვეცის შემთხვევაში, პროფ. ვალერიან მეტრეველის აზრით: „რომში განქორწინების კანონიერი საფუძველი იყო საქორწინო თანაცხოვრებისათვის უვარგისობა ანუ იმპოტენცია, რამაც ქართულ საერო კანონმდებლობაშიც ჰპოვა ასახვა“ (3,362). საინტერესოა, რომ რომში განქორწინების ბუნებრივ საფუძვლად მიიჩნეოდა ქალის უშვილობაც. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ასეთ ბუნებრივ საფუძველს ვხვდებით ქართულ სამართალშიც, უმეტესად კი ჩვეულებით სამართალში.

ქართული ფეოდალური კანონმდებლობა გაყრის საფუძვლად უმეტესად ცოლის მიერ ქმრის დალატს თვლიდა, ხოლო ქმრის ასეთივე მოქმედება განქორწინების საბაზად არ მიიჩნეოდა. ცოლის დალატი (მრუშობა) ან მისი მხრიდან სხვა მსგავსი უღირსი საქციელი ქართველი კაცის ამაყი ბუნებისათვის განსაკუთრებით მძიმე ცოდვად და დანაშაულად აღიქმებოდა. დედაკაცის მრუშობა ქმრის ღირსების დამცირებად, შეურაცხყოფად მიიჩნეოდა. ამდენად, როგორც საერო, ასევე ხალხური სამართალი, ასეთი ქმედების ჩამდენი ცოლის მიმართ, ქმარს საკმაოდ დიდ უფლებებს ანიჭებდა, რაც სასტიკი დამასახიჩრებელ-გამაწილებელი სასჯელების („გაყრა“, „გახეობრება-გაჯუღურება“, „კვეთილში ჩასმა“, „ვირზე შესმა“, „სამარცხვინო ბოძზე გაკვრა“, „ნაწნავის მოჭრა“, „შიშველის ჩამოტარება“ და სხვ.) გამოყენებაში გამოიხატებოდა. პატრიარქალური ქართული ოჯახის უფროსი სასტიკად ეპყრობოდა მოდალატე ცოლს!

დავით ბატონიშვილის „განჩინება“ გვამცნობს, რომ ქორწინება ღვთიური და წმინდა კავშირია და მისი წაბილწვა უდიდეს ცოდვად ითვლება: „961. Таинство брака установлено самим богом при начале мира“ (1,56-57) იულიუსის კანონი მრუშობის დასჯის შესახებ აცხადებს, რომ: „მახვილით(თავის მოკვეთით) ისჯებიან, არა მარტო სხვისი ქორწინების წაბილწველები, არამედ, აგრეთვე ის პირები, რომლებიც გაუგონარი სქესობრივი ღტოლვის(ავხორცობის) დაკმაყოფილებას მამრობითი სქესის პირებთან ბედავენ. 983. ასევე, „по государственным узаконениям, распутные, избличённые в блуде и прелюбодеянии женщины предаются епитимии и церковному покаянию“-ხაზგასმულია დავით ბატონიშვილის „მიმოხილვაში“(1,56-57).

საგულისხმოა, რომ პროფ. გიორგი ნადარეიშვილი განქორწინების საფუძვლად ძველ ქართულ საოჯახო-საქორწინო სამართალში ასახელებს ქორწინებამდე ორსულობასაც.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ მარცელუსის, „დიგესტების“ 26-ე წიგნში ვკითხულობთ შემდეგს: „თუ ქალს ქორწინების გარეშე სქესობრივი კავშირი(„კონკუბინატი“) აქვს დამყარებული ვინმე სხვა პირთან, გარდა პატრონისა, მე ვამბობ რომ ამ ქალს ოჯახის დედის წოდება (ღირსება) არ გააჩნია“ (5,20-21). აღსანიშნავია, რომ ძველი ქართული სამართლის მიხედვით სქესობრივი დანაშაულის ერთ-ერთი სახეობა იყო-სიძვა, დაუქორწინებელი ქალ-ვაჟის სქესობრივი კავშირი. სულხან-საბას განმარტებით, „სიძვა-უმეუღლესაგან ბოზობას“ ნიშნავდა, აღნიშნული დანაშაულის სუბიექტები დაუქორწინებელი პირები იყვნენ! ასევე, ბექასა და აღბუღას სამართლის წიგნის 23-მუხლში საუბარია გათხოვილი ქალის ნებით თუ იძულებით სქესობრივი კავშირის დაჭერაზე სხვა მამაკაცთან, რაც ისჯებოდა და, აგრეთვე ასეთი საქციელისათვის ქალს შეეფარებოდა გამაწილებელი სასჯელი, როგორც იყო ყელზე თოკის მობმით შიშველის ქუჩა-ქუჩა ტარება: „თუ დედაწულმან დედაწულისა ცოლსა უარშიო უყოს და მოიყივნოს. გინა ნებითა გინა უნებლითა და განამუღაგნდეს გინა მეყვისსაგან დაუურვოს ცოლის ქმარსა სრული სისხლი მისცეს და ბატონმან მისმან ნიფხვით ოდენ შიშველი და ყელსაბლიანი უბანთა ზედა განჭირებელი მოავლონ. იმ ცოლის კუროს თუ ერჩიოს

იყიდოს. მისი სისხლი ორად შეკეცოს რაისაცა გუარისა იყოს. ამაღ რომე მონდობილნი არიან სისხლითა და ხორციითა“ (7,410).

მაშასადამე, აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საქართველოში ჯვრისწერის გარეშე ქორწინება ტოლფასი იყო რომაული ქორწინების გარეშე სქესობრივი კავშირისა, რომელიც ორივე შემთხვევაში ღირსების შელახვად, უნამუსობად და უკანონო ქორწინებად ითვლებოდა!

ამრიგად, ასეთია საოჯახო-საქორწინო სამართლის შედარებითი ანალიზი, როგორც რომის სამართალში, ასევე ძველი ქართული და ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით. აღსანიშნავია, რომ საოჯახო-საქორწინო სამართლებრივ ურთიერთობებს მნიშვნელოვანი და განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს თანამედროვე სამართლის სისტემაშიც. ვფიქრობთ, ეს მოკლე სამართლებრივი ექსკურსი საინტერესო იქნება სამართლის სპეციალისტების სტუდენტებისათვის, აგრეთვე ამ დარგით დაინტერესებული პირებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბაგრატიონი დ., საქართველოს სამართლისა და კანონმცოდნეობის მიმოხილვა, (აპოლონ როგავას რედაქციითა და გამოკვლევით), თბ., 1959.
2. კეკელია მ. და ავტორთა ჯგუფი, ქართული ჩვეულებითი სამართალი, თბ., ტ.2, 1990.
3. მეტრეველი ვ., ქართული სამართლის ისტორია, თბ., 2003-2013წ.წ.
4. ნიჟარაძე ბ., ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები, თბ., 1962.
5. რომის სამართლის ძეგლები, იუსტინიანეს დიგესტები, წიგნი ოცდამესამე, თბ., 2001.
6. რომის სამართლის ძეგლები, იუსტინიანეს ინსტიტუციები, თბ., 2002.
7. ჯავახიშვილი ი., ქართული სამართლის ისტორია, წიგნი პირველი, ტ.6, თბ., 1982.
8. ჯავახიშვილი ი., ქართული სამართლის ისტორია, წიგნი მეორე, ტ.7, თბ., 1984.

მანანა კობალიანი

**საოჯახო-საქორწინო სამართალი რომის, ძველი ქართული სამართლისა და ჩვეულებითი სამართლის მიხედვით (შედარებითი ანალიზი)
რეზიუმე**

ნაშრომში საუბარია ძველი ქართული საოჯახო-საქორწინო სამართლისა და რომის საქორწინო სამართლებრივი ურთიერთობების შესახებ. ასევე განხილულია საოჯახო-საქორწინო ინსტიტუტი ძველი ქართული ჩვეულებებისა და ადათ-წესების მიხედვით. მოძიებულია მსგავსება საქორწინო-სამართლებრივ ურთიერთობათა შორის, კერძოდ მსგავსება წინასაქორწინო რიტუალსა და, ასევე საქორწინო პირობებსა და განქორწინების საფუძვლებში. ნაშრომი მნიშვნელოვანია რომისა და ქართული საოჯახო სამართლის შედარებითი შესწავლის თვალსაზრისით. ნაშრომში მოტანილია ამონარიდები, როგორც „რომის სამართლის ტაძრიდან“, ასევე განხილულია საოჯახო-სამართლებრივი ნორმები ძველი ქართული საერო სამართლის ძეგლებიდან და ფრაგმენტები ქართული ჩვეულებითი სამართლიდან.

Manana Kopaliani
Family-Marriage Law According to the Old Georgian Law and Customary Law
Summary

The subject of the work is the Old Georgian Family-Marriage Law and the Roman Marriage legal relations. As well we've considered the Family-Marriage Institution according to the old Georgian customs and traditions. We've retrieved similarities between marriage and legal relations, namely the similarity in the pre-marriage ceremonial, as well in the marriage and divorce fundamentals. The work is important from the point of view of the comparative study of the Roman and Georgian Family Law. The work cites the extracts from the "Temple of the Roman Law", as well we've reviewed the family-legal norms from the monuments of the old Georgian national law and the fragments from the Georgian customary law.

Манана Копалиани
«Семейно–брачное право по римскому древнегрузинскому и обычному праву»
(сравнительный анализ)
Резюме

В указанном труде речь идет о древнегрузинском семейно – брачном праве и о правовых отношениях римского брачного права. Также рассмотрен семейный брачный институт по древним грузинским обычаям и обрядам. Найдено сходство между семейно-правовыми отношениями, в частности, сходство между прежними свадебными ритуалами, а также со свадебными условиями основаниями расторжения брака.

Труд представляет значение с точки зрения сравнительного изучения римско- грузинского семейного права. В труде даны сведения из «Храма римского права», а также рассмотрены семейно – правовые нормы из древнегрузинских правовых памятников и фрагменты из грузинского права обычаев.

თეა კვაბზირიძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებისა და მისი დაცვის ღონისძიებები

როდესაც განვიხილავთ „სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობას“ და „საინვესტიციო საქმიანობისადმი სახელმწიფოს მხარდაჭერას“ უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ინვესტიცია არის ძირითადი ნაწილი სახელმწიფო მხარდაჭერაში, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ მხარდაჭერა სახელმწიფოს მხრიდან ხორციელდება არა მხოლოდ კერძო პირების მიმართ (სტიმულირების ფუნქცია), არამედ მთლიანად სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე (განვითარების ფუნქცია).

სახელმწიფო მხარდაჭერა არ შეიძლება მთლიანად გაიგივებულ იქნეს მხოლოდ ფინანსურ და ეკონომიკურ ღონისძიებებთან. ის თავისთავში გულისხმობს ასევე მთელ რიგ საორგანიზაციო, სამართლებრივ და სხვა ხასიათის ღონისძიებებს, რომლებიც მიმართულია საინვესტიციო საქმიანობის განვითარებისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნისაკენ. ზემოაღნიშნული მსჯელობა საფუძველს გვაძლევს გავაკეთოთ დაკვნები.

პირველ რიგში სახელმწიფო ინვესტიცია წარმოადგენს მატერიალურ, არამატერიალურ და ფინანსურ აქტივს, რომლის მიმართაც (დაბანდება) ხდება სახელმწიფოს მიერ შექმნილი სპეციალური ფონდების მიერ. ისინი თავიანთ საქმიანობას ეწევიან სახელმწიფოს დავალებით ან თავიანთი სახელით, საბიუჯეტო, საკუთარი ან სესხად აღებული ფინანსური რესურსების მეშვეობით საქართველოს მთლიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის. ამაში ჩართულია როგორც ცენტრალური, ისე რეგიონალური ხელისუფლება, მუნიციპალიტეტები. აღნიშნული მიმართულია ქვეყნის ინოვაციური სისტემის განვითარებისაკენ, კერძო პირების საინვესტიციო აქტივობის სტიმულირებისაკენ. მათთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი არის სახელმწიფოს მონაწილეობა საინვესტიციო პროექტის შექმნაში. აღნიშნული ემსახურება საერთო სახალხო მიზანს – შენარჩუნდეს და გაიზარდოს სახელმწიფო საკუთრება. მეორე მნიშვნელოვანი ფუნქცია სახელმწიფო ინვესტიციებისა არის განვითარებადი, მასტიმულირებელი და საინფორმაციო ხასიათი. ინვესტირების მეშვეობით სახელმწიფო ახორციელებს კაპიტალდაბანდებას ეკონომიკის განვითარებულ მიმართულებებში, ასევე სოციალურ სფეროში, რომლებსაც საერთო ეროვნული ხასიათი აქვთ, მაგრამ, უზრუნველყოფენ მაღალეფექტურობას (განვითარებად ფუნქციას). სტიმულს აძლევს სუბიექტებს ეკონომიკური საქმიანობისათვის, რათა განახორციელონ ინვესტიცია საკუთარი სურვილისა და საერთო-საზოგადოებრივი ინტერესის გათვალისწინებით (მასტიმულირებელი ფუნქცია), ასევე უზრუნველყოფს ინვესტირების ინფორმირებულობას ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების მდგომარეობაზე, რაც ქვეყნის საინვესტიციო-სამართლებრივ პოლიტიკას მატებს სტაბილურობისა და გამჭვირვალობის ეფექტს (საინფორმაციო ფუნქცია). მესამე, სახელმწიფოსთან დაკავშირებული საინვესტიციო საქმიანობა წარმოადგენს მიზანიმართულ და დაგეგმილ კაპიტალდაბანდებას ერთობლიობას სხვადასხვა სოციალურ-სამართლებრივ საკითხებში, რომლებიც მიმართულია სახელმწიფო ქონების გაზრდაზე, შენარჩუნებასა და შექმნაზე.

მეთხე განსაკუთრებულობა სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის ესაა:

- 1) მისი მიზანი განახორციელოს საინვესტიციო კაპიტალდაბანდებით;
- 2) სახალხო მიზნების განხორციელება – საერთო ეკონომიკური მოგების მიღების მიზნით;
- 3) სახელმწიფოს განსაკუთრებული დამოკიდებულება ინვესტიციის განმახორციელებელ ორგანიზაციებთან;
- 4) მისი კავშირი საინვესტიციო ბაზართან;
- 5) სახელმწიფო ინვესტირების სისტემატიზაცია;
- 6) სახელმწიფოს ქმედუნარიანობა სხვადასხვა საფინანსო სამქიანობაში, რაც განაპირობებს მის შესაძლებლობებს, რომელიც მიმართულია სახალხო ინტერესების დაკმაყოფილებაზე და ადასტურებს მისი საფინანსო სამართლის ნორმებით რეგულირების შესაძლებლობას.
- 7) სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის არსი გამოიხატება მის მრავალმხრივ ფუნქციაში, რომელიც მოქმედებს ორი მიმართულებით: სახელმწიფო ინვესტიციების განაწილება და განთავსება, ამასთან ისინი ხორციელდება სხვასხვა მეთოდებით და სახელმწიფო ინვესტიციების განაწილებაზე საკითხის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღება.

სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობას, როგორც ერთიან სოციალურ რეალობას აქვს გამოსატყუი ფორმები, რომლის ქვეშ მოიაზრება სხვადასხვა სახის ეკონომიკური და სოციალური ხასიათის ურთიერთობები, რომელიც წარმოიშობა სახელმწიფო საინვესტიციო აქტივობისას, რაც თავის მხრივ განაპირობებს გარკვეული მიმართულებების ფარგლებში მოქმედების ფორმების შექმნას.

ძალზე მნიშვნელოვანია ინვესტიციების მართვა და მთლიანობაში სახელმწიფოს მიდგომა ეკონომიკური პოლიტიკის თვალსაზრისით. საქართველოში საინვესტიციო

გარემო, ინვესტიციების საფინანსო რეგულირება პირდაპირ კავშირშია ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს შექმნაში. მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეების შეფასებაში, რომელიც როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ სახელმწიფოს მიერ დაარსებული შესაბამისი სტრუქტურების მოვალეობაა და ინფორმაციულ ხასიათს ატარებს პოტენციური ინვესტორებისათვის. ინფორმირებულობა გულისხმობს ასევე ქვეყნის პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის სტაბილურობას. სწორედ აღნიშნული ფაქტორები ქმნის ინვესტორისათვის ხელსაყრელ და მიმზიდველ საინვესტიციო არეალს.

ზემოაღნიშნული ფაქტორების გათვალისწინების გარეშე უცხოელი ინვესტორისათვის იქმნება საინვესტიციო რისკის ფაქტორები, რაც ხელს უშლის მას კაპიტალდაბანდებების განხორციელებაში.

სახელმწიფო საინვესტიციო აქტივობა გამოხატავს საზოგადოების ინტერესებს და ემსახურება სოციალურ გარდაქმნებს, ამ მიმართულებით იგი წარმოადგენს მოქმედ და მძლავრ იარაღს.

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკის განხორციელებაში წარმოადგენს ქვეყნის საფინანსო პოლიტიკა. იგი განაპირობებს შიდა ეროვნული და უცხოური კაპიტალის მოზიდვას ეკონომიკის განვითარების მიზნით.

უკანასკნელ წლებში საქართველოს ძირითადი მიზანი და შესაბამისად, ქვეყნის კურსი მიმართული იყო ეტაპობრივად გაუმჯობესებინა ქვეყნის საინვესტიციო გარემო და გაეზარდა მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ), რომლის საფუძველიც უნდა ყოფილიყო შეწონილი მაკროეკონომიკური პოლიტიკა, სტაბილური კანონმდებლობა, ასევე ინვესტორების ეფექტური ეკონომიკური დაცვის ბერკეტები.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საინვესტიციო საქმიანობის რეგულირება და სასამართლო პრაქტიკა ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საინვესტიციო კლიმატის შეფასების საკითხში. ეროვნულ ეკონომიკაში რეალური ინვესტიციების მოზიდვის გზები და საშუალებები არის იურიდიული პირების საკუთარი სახსრები, საბიუჯეტო ინვესტიციები, კომერციული ბანკების საკრედიტო-საინვესტიციო საქმიანობა, უცხოური ინვესტიციები, თავისუფალი სავაჭრო ზონების განვითარება, სახელმწიფო ქონების პრივატიზაცია, საფონდო ბირჟის განვითარება, მოსახლეობის დანაზოგები და სხვ.

საინვესტიციო საქმიანობისათვის საჭირო გარანტიების შექმნა, დაცვის ეფექტური მექანიზმების სიმრავლე, ინვესტორის მიერ განხორციელებული კაპიტალდაბანდებების უცილობელი დაცვა, ეს ყველაფერი ერთად ასრულებს გადამწყვეტ როლს ქვეყნის საინვესტიციო კლიმატისა და მიმზიდველობის საკითხში, როგორც შიდა ისე გარე ინვესტორებისათვის.

დემოკრატიის უდიდეს მონაპოვარს წარმოადგენს ადამიანის უფლებებისა და სოციალური ინტერესების დაცვა. სწორედ ამიტომ უცხოური ინვესტიციის მოზიდვისას, რომელიც გამოწვეულია ეკონომიკური და არა პოლიტიკური სტიმულებით, თავს იჩენს საკითხები ინვესტორების ეკონომიკური უფლებების დაცვის თაობაზე.

საქართველოსათვის ამ გარემოებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან 90-იან წლებში ერთი მხრივ მთლიანი შიდა ეკონომიკური პოლიტიკა იყო მძიმე მდგომარეობაში და ძნელად უწევდა კონკურენციას დასავლეთ ევროპასა და ამერიკას ინვესტიციებთან მიმართებაში, მით უმეტეს გასათვალისწინებელია იმდროინდელი კრიმინალური ვითრება, რაც მეორე მხრივ იყო გადახვევა დემოკრატიული პრინციპებიდან, კერძოდ ადამიანის უფლებების დაცვისაგან (რაც გულისხმობს როგორც პიროვნული ინტერესების, ისე ქონებრივ დაცვას), რომელიც დემოკრატიის უმთავრესი მონაპოვარია.

მრავალმხრივი ფინანსური ტრანშები საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მხრიდან, პირდაპირი ფინანსური შემოსავლები საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან, რომელიც მოდიოდა საქართველოს ბიუჯეტზე, როგორც წესი ხორციელდებოდა საერთაშორისო კრედიტების სახით და ატარებდა გამოხატულ პოლიტიკურ ხასიათს და არა ეკონომიკურ საფუძველს. ამგვარი სახსრების შემოდინება იყო მთლიანად ქვეყნის პოლიტიკური გარემოს მდგომარეობის გათვალისწინებით და არა ეკონომიკური, რაც არაჯანსაღ გარემოს ქმნიდა ინვესტიციების განვითარებისათვის, რასაც ქვეყანა მიჰყავდა ცუდ შედეგებამდე, კერძოდ:

1. ხდებოდა თანხების მიტაცება და შემდგომში უკვე თანხის ახალი მფლობელების მიერ მათი ინვესტირება ხშირად დონორ ქვეყნებში.
2. ეს იწვევდა უნდობლობას ქვეყნისა და შიდა ინვესტორების მიმართ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე მთავარ პრიორიტეტად უცხოური ინვესტორებისათვის მაინც მნიშვნელოვანია ქვეყნის პოლიტიკური გარემო, თუ რამდენადაა ქვეყანა თავისუფალი კრიმინალისა და კორუფციისაგან. ამასთან, მნიშვნელოვანია ყოველივე ზემოაღნიშნული გამყარებული და მოწესრიგებული იყოს საკანონმდებლო დონეზე, რაც ერთმნიშვნელოვნად გაცილებით მეტ გარანტიას შეუქმნის ინვესტორებს საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებისათვის.

აღნიშნული გამოცდილება ქვეყანამ შეიძინა სწორედ 90-იანი წლებიდან, როცა საზოგადოება მოუმზადებელი შეხვდა საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლას და არა მხოლოდ საზოგადოება, არამედ სახელმწიფოც აღმოჩნდა მოუმზადებელი. ამ პერიოდში ქვეყნის ეკონომიკის კრიზისს ხელი შეუწყო აგრეთვე არასწორად გატარებულმა პრივატიზაციის პროცესმა, რომლის შედეგად გაუქმდა საწარმოები ერთი მხრივ, ხოლო მეორე მხრივ საზოგადოება დარჩა მოტყუებული, არ არსებობდა ნდობა საბანკო სექტორისადმი, რაც ასევე შეუძლებელსა და უიმედოს ხდიდა ქვეყნის საინვესტიციო გარემოს. კრიზისს ხელი შეუწყო იმ დაბნეულობამ, რაც რესურსებისა და გასაღების ბაზრის შეზღუდვას მოჰყვა. ქვეყანაში სწრაფად განვითარდა ინფლაციური პროცესები, რაც არსებული ფულად-საკრედიტო სისტემის ცვლილებებით იყო გამოწვეული. ამ ეკონომიკურ კრიზისს ერთვოდა პოლიტიკური კრიზისი, რაც იყო ერთ-ერთი საფუძველი სამართლებრივი რეგულირების შესუსტების, რის გარეშეც დაუძღვრდა ქვეყნის სამრეწველო და საფინანსო პოტენციალი (1,11-12). ეს შესავალი გავაკეთე იმისათვის, რომ მკითხველისათვის შემეხსენებინა იმ პერიოდში არსებული მდგომარეობა და ის გარემოება თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საინვესტიციო გარემო იყოს ჯანსაღი. ამის მიღწევის ერთ-ერთი მთავარი ღირებულება არის ის, თუ რამდენადაა დაცული და კონსტიტუციით გამყარებული ადამინის უფლებები და თავისუფლება. ამის ნათელი მაგალითია ქვეყნის კონსტიტუცია. კონსტიტუციის შესაბამისად „სახელმწიფოს მიერ დაცვა გარანტირებული აქვს ყველა ადამინს და მოქალაქეს“, ხოლო დაუცველობის შემთხვევაში მას აქვს შესაძლებლობა თავისი უფლებები დაიცვას შესაბამისი კანონმდებლობის საფუძველზე სასამართლოში. კონსტიტუციით გამყარებულია ასევე საკუთრების უფლება. ერთ-ერთი სფერო, სადაც კერძო საკუთრების დაცვა იქნის სტრატეგიულ მნიშვნელობას ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისათვის არის საინვესტიციო საქმიანობა, და ეს ეხება როგორც შიდა, ისე გარე ინვესტიციებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად ზემოაღნიშნული დაცულობისა და მიმზიდველობისა შიდა და გარე ინვესტიციები გამოდიან მუდმივად ურთიერთ დაპირისპირებულ ფორმებად, რადგან ქვეყანაში არ არსებობს ინვესტორი, რომელიც ზრუნავს სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ინტერესებზე უფრო მეტად, ვიდრე საკუთარ მოგებაზე. ინვესტიციის მომხიბვლელობა არის სწორედ მისგან მიღებული შემოსავალი, ნებისმიერი ინვესტორის კომერციული ინტერესი. სწორედ ეს ინტერესი უღვიძებს უცხოელ ინვესტორს განახორციელოს ინვესტიცია საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაკმაყოფილებლად (იმ ქვეყანაში, სადაც ინვესტირებას ახორციელებს). ამასთან, როგორც წესი სწორედ მაქსიმალური მოგებისა და ხარჯების ურთიერთთანხვედრაა მიზნის მიღწევის (ფულადი ინვესტიციის განხორციელების) მაქსიმალური ეფექტი, რაც მიიღწევა სახელმწიფოს ადგილობრივი ორგანიზაციების, მუნიციპალიტეტებისა და ბოლოს ეროვნულ-ეკონომიკური და ეკოლოგიური პრობლემების მინიმიზაციის შესაძლებლობის ხარჯზე. მეორე მხრივ სახელმწიფო კონტროლი ინვესტირების პროცესში აუცილებელია, მაგრამ გასათვალისწინებელია რომ ის არსებითად ზღუდავს ინვესტიციის ობიექტის შესყიდვას, არადა ყველანაირი სახის შეზღუდვა, რომელიც ზღუდავს კონსტიტუციურ უფლებას შესაძლებელია განხორციელდეს, თუ ის აუცილებელია კონსტიტუციური

ნორმების დასაცავად და ის ეხება სხვა პირთა უფლებების დაცვას, ჯანმრთელობას, ქვეყნის დაცვას და უსაფრთხოებას.

როგორც ცნობილია სახელმწიფოსა და სახელმწიფოებრიობის უმნიშვნელოვანეს ფუნქციად ითვლება დაცვითი ღონისძიებები; ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანესად კი სახელმწიფოს ფინანსური მმართველობის სისტემის დემოკრატიულობა, ეკონომიკური გარანტიები და მთლიანობაში ინვესტორების, სახელმწიფოსა და საზოგადოების კანონიერი ინტერესების დაცვა. ამასთან, ამგვარი დაცვის ორგანიზაციული გარანტიების დამცველებად გამოდიან უფლებადამცველი სპეციალური ინსტიტუტები (სასამართლო და ადმინისტრაციული), ხოლო ეკონომიკური და ინფრასტრუქტურული ინტერესების დამცველად კი შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზა.

უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში მნიშვნელოვნად განახლდა და გაფართოვდა ადამიანისა და მოქალაქეთა დაცვის სპექტრი, რომელიც გულისხმობს მათ მიმართ სახელმწიფოსა და თანამდებობის პირთა მიერ უკანონობის აღმოფხვრას. დარჩა მხოლოდ ის, რომ ამ უფლებების დაცვა მოხერხდეს რეალურად პრაქტიკაში.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მთავარი ყურადღება უნდა დაეთმოს ყოველი მოქალაქის კონსტიტუციურად გარანტირებული უფლებების დაცვას სახელმწიფოს მხრიდან. აღნიშნულიდან გამომდინარე ხაზგამულია ინვესტორების უფლებები, მათი ურთიერთქმედება და თანამშრომლობა სახელმწიფო სტრუქტურებთან, საინვესტიციო პროცესის დროს წარმოქმნილი სადაო ურთიერთობების გადაჭრის ოპტიმალური გზები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვაბზირიძე თ., საბანკო სისტემის სამართლებრივი უზრუნველყოფა და მისი გავლენა საბაზრო ეკონომიკის ეფექტიან ფუნქციონირებაზე, თბ., 2008.
2. ჯანჯღავა ქ., უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ზეგავლენა რეციპიენტი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე – ეკონომიკის აკადემიური დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი დისერტაცია, თბ., 2012.
3. <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe>

თეა კვაბზირიძე
სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელებისა
და დაცვის ღონისძიებები
რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია საინვესტიციო პროცესის დაცვის ეკონომიკურ-სამართლებრივი მექანიზმები საქართველოში. გაანალიზებულია 90-იანი წლების დამანგრეველი გარემოების ზემოქმედება საინვესტიციო პროცესებზე. აქედან გამომდინარე, ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ყოველი მოქალაქის კონსტიტუციურად გარანტირებული უფლებების დაცვაზე სახელმწიფოს მხრიდან. აღნიშნულიდან გამომდინარე ხაზგამულია ინვესტორების უფლებები, მათი ურთიერთქმედება და თანამშრომლობა სახელმწიფო სტრუქტურებთან, საინვესტიციო პროცესის დროს წარმოქმნილი სადაო ურთიერთობების გადაჭრის ოპტიმალური გზები.

Tea Kvabziridze
Events for the Implementation and Protection of State Investment Activity
Summary

The paper discusses the activities and protect the investment of the state. Analyzed the damaging effects of the circumstances of 90th years on the investment processes. The main attention is paid to protecting the rights of every citizen konstitutsonnyh by the state. Based on this underlined the investor's rights, its interaction with government agencies; best solutions to contentious relations arising in the process of investment.

Tea Квabзиридзе
Мероприятия по осуществлению и защите инвестиционной деятельности государства
Резюме

В работе рассмотрены мероприятия по осуществлению и защите инвестиционной деятельности государства. Проанализировано разрушающее воздействие обстоятельств 90-ых годов на инвестиционные процессы. Главное внимание уделяется защите конституционных прав каждого гражданина со стороны государства. Исходя из этого подчеркнуты права инвестора, его взаимодействие с государственными структурами; оптимальные пути решения спорных отношений, возникающих в процессе инвестирования.

გიგა გიგაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი
გენოციდის წაქეზებისა და გამოხატვის თავისუფლების ურთიერთმიმართება

შესავალი

კაცობრიობის ისტორია იცნობს გენოციდის რამდენიმე შემთხვევას, დაწყებული უძველესი დროიდან თანამედროვე ისტორიამდე. ყველაზე მეტად ეს დამახასიათებელია გამანადგურებელი ომებისა და შიდა ეთნიკური და რელიგიური დაპირისპირებისათვის.

მეორე მსოფლიო ომის დროს გერმანელი ნაცისტების მიერ ჩადენილმა არაადამიანურმა ქმედებებმა და სასტიკმა ხოცვა-ჟლეტვამ, რომელმაც გამოხატულება ჰპოვა ებრაელი ხალხის გენოციდში, შოკში ჩააგდო მთელი მსოფლიო. ამის შემდეგ, ვერავინ იფიქრებდა, რომ ანალოგიური რამ შესაძლოა თანამედროვე საზოგადოებაშიც გენმეორებულებიყოს. მსოფლიო საზოგადოების მიერ გენოციდის დაგმობამ შედეგად მოიტანა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის (შემდგომში გაერო) მიერ 1948 წელს პარიზში „გენოციდის დასჯისა და პრევენციის შესახებ კონვენციის“ (შემდგომში გენოციდის კონვენცია) მიღება. აღნიშნულმა კონვენციამ განსაკუთრებული ადგილი დაიკავა საერთაშორისო სამართლის სისტემაში. უშუალოდ სიტყვა გენოციდი კონვენციის მიღებამდე არ გამოიყენებოდა როგორც სამართლებრივი ტერმინი, მისი სამართლის სივრცეში შემომტანი არის წარმოშობით ებრაელ-პოლონელი რაფაელ ლემკინი, რომელიც გახლდათ გენოციდის კონვენციის ერთ-ერთი ავტორი. უშუალოდ სიტყვა გენოციდი შედგება ორი ნაწილისაგან *geno* - რომელიც არის ბერძნული წარმოშობისა და ნიშნავს რასას, ტომს და

cide - ლათინური და აღნიშნავს მკვლელობას, განადგურებას. გენოციდს მოიხსენიებენ „დანაშაულთა დანაშაულად“ და იურისტთა აზრით იგი არის დანაშაულებათა პირამიდის მწვერვალი. უშუალოდ დანაშაულის სიმძიმიდან გამომდინარე, გენოციდის აკრძალვა არის *jus cogens*, ხოლო მისი დასჯა და პრევენცია განეკუთვნება *erga omnes* ვალდებულებას. შესაბამისად, კონვენციაში მოცემული ვალდებულებები თანაბრად სავალდებულოა ყველა ქვეყნისათვის.

ნაციისტურ გერმანიაში განხორციელებულმა ჰოლოკასტმა ნათელი გახადა, რომ გენოციდი არ არის იმპუთიერი დანაშაული, რომელიც შესაძლოა წარმოიშვას და განვითარდეს სწრაფად. გენოციდს წინ უსწრებს ქვეყნის სიძულვილის პოლიტიკა, რომელიმე ჯგუფის მიმართ, რომელზეც შემდგომ ხორციელდება ძალადობა. რიგი მეცნიერები სავსებით მართებულად მიიჩნევენ, რომ გენოციდის წინაპირობა არის სწორედ შექმნილი სიძულვილის პოლიტიკა, რომელიც მიზანმიმართულად აქეზებს ხალხს ძალადობისკენ.

გენოციდის წაქეზების პირველი გამოვლინება იყო ნიურბერგის ტრიბუნალზე, მას შემდეგ საკმაოდ დიდი ცვლილება განიცადა აღნიშნულმა კონცეფციამ. გენოციდის წაქეზების დასჯასთან მიმართებაში, პირველი, რაც შეიძლება გაგვახსენდეს, არის გამოხატვის თავისუფლება. ეს ორი უკანასკნელი, ურთიერთსაწინააღმდეგო მიდგომებს იზიარებს. აღნიშნული საკმაოდ კარგად არის განხილული თავად გენოციდის კონვენციის მოსამზადებელ მასალებში, რაც იმის დასტურია, რომ გენოციდის დასჯის კონტექსტში ამ ორი ცნების ერთმანეთისაგან გამოიჯვნა და მათ შორის ბალანსის დადგენა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

გენოციდის ისტორიული განვითარება

გენოციდის წაქეზება დანაშაულის შემადგენლობის გათვალისწინებით უფრო ადრე განვითარდა, ვიდრე მიღებულ იქნა გენოციდის კონვენცია. პირველი საერთაშორისო ფორუმი იყო ნიურბერგის სამხედრო ტრიბუნალის წესდება, რომლის მიხედვითაც ტრიბუნალმა პირველად დასაჯა ინდივიდები იმ ქმედებებისათვის, რომელიც მოგვიანებით გახდა გენოციდის სამართლებრივი განმარტების ნაწილი, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ იმ დროისათვის, ქმედებებს, რომლისთვისაც ტრიბუნალი ასამართლებდა ბრალდებულებს არ იყო გენოციდის დანაშაული სამართლის გაგებით, ვინაიდან ტერმინი გენოციდი არ იყო ნახსენები ტრიბუნალის წესდებაში, თუმცა იგი მაინც იქნა მოხსენიებული საბრალდებო დასკვნაში 1945 წლის 8 ოქტომბერს საქმეში *Alstotter and others*, აღნიშნულ საქმეში სიტყვა გენოციდი აღნიშნავდა კრიმინალურ ქმედებას და არა განცალკევებით დანაშაულს.

რაც შეეხება გენოციდის პირველ სამართლებრივ წყაროს, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული იგი გვხვდება 1948 წლიდან, როდესაც მიღებულ იქნა გენოციდის კონვენცია. აღნიშნულ კონვენციას ჰქონდა ორი მთავარი მიზანი: გენოციდის კრიმინალიზაცია და დასჯა და მეორე გაედრმავებინა ქვეყნების თანამშრომლობა გენოციდის პრევენციის კუთხით. ხოლო მას შემდეგ, რაც მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლომ (შემდგომში მსს) განიხილა საქმე *bosnia v. Serbia* გენოციდის კონვენციამ შეიძინა კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი დატვირთვა, რომ კონვენცია აწესებს ორმაგი პასუხისმგებლობის პრინციპს, რაც გულისხმობს, რომ ერთიდაიგივე ქმედების გამო პასუხისმგებელი შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური პირი, ისე სახელმწიფო.

გენოციდის განმარტება მოცემულია კონვენციის მე-2 მუხლში „ქვემოთ ჩამოთვლილი ქმედებების განხორციელება ნაციონალური, ეთნიკური, რასობრივი და რელიგიური ჯგუფის მთლიანად ან ნაწილობრივ განადგურების მიზნით არის გენოციდი: ა) ჯგუფის წევრების მკვლელობა; ბ) ჯგუფის წევრებისათვის ფიზიკური ან მენტალური მძიმე ზიანის მიყენება; გ) განზრახ ჯგუფისათვის ისეთი პირობების შექმნა, რომელსაც შედეგად მოჰყვება მთლიანი ან ნაწილობრივი განადგურება; დ) ჯგუფის შიგნით შობადობის აკრძალვა; ე) ბავშვების იძულებით გადაყვანა ერთი ჯგუფიდან მეორეში“ (15, მ 2).

გენოციდის კონვენცია ცალსახად აცხადებს, რომ პირდაპირი და საჯარო წაქეზება არის განცალკევებით დასჯადი აქტი. იუგოსლავიის ტრიბუნალმა საქმეში *Prosecutor v.*

Krstić აღნიშნა, რომ კონვენციაში განსაზღვრულ ქმედებებს აქვს ყველაზე ფართო განმარტება სხვა სამართლებრივ წყაროებთან მიმართებაში, რაც სასამართლოებს აძლევს შესაძლებლობას განახორციელოს იურისდიქცია გენოციდში მონაწილეობის ნებისმიერ ფორმაზე, მათ შორის გენოციდის წაქეზებაზე. მიუხედავად ზემოთ მოყვანილი პრაქტიკისა, უნდა აღინიშნოს, რომ რომის სტატუტი ცალსახად არ აღიარებს გენოციდის პირდაპირ და საჯარო წაქეზებას ცალკე დანაშაულებრივ ქმედებად და იგი მას განიხილავს, როგორც გენოციდის ჩადენის ერთ-ერთ ხერხს.

გენოციდის მთავარი მახასიათებელი ნიშანი, რომელიც მას გამოარჩევს სხვა დანაშაულებებისგან არის მისი სუბიექტური მხარე „სპეციალური განზრახვა“. გენოციდი არის ტიპური დანაშაული, რომელიც ახდენს მსხვერპლის დეპერსონალიზაციას, ანუ მთავარი სამიზნეა ჯგუფი და არა ინდივიდი. რუანდის სისხლის სამართლის საერთაშორისო ტრიბუნალმა (შემდგომში რუანდის ტრიბუნალ) *akayesu* საქმეში აღნიშნა, რომ გენოციდის კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია „სპეციალური განზრახვა ან *dolus specialis*“ სასამართლომ დაამატა, რომ სპეციალური განზრახვა არის მენტალური ელემენტი, რომლის განსაზღვრა არის ძალიან რთული, ხშირ შემთხვევაში შეუძლებელიც კი.

გენოციდის წაქეზება

გენოციდის კონვენციის მომზადების პროცესში ნათლად გამოჩნდა ქვეყნების ნება ცალკე სპეციფიკურ დანაშაულად გამოეყოთ გენოციდის წაქეზება, მისი უდიდესი მნიშვნელობის გამო გენოციდის დაგეგმვის პროცესში. ამასთან დაკავშირებით საკმაოდ საინტერესო მოსაზრება ჰქონდათ საბჭოთა კავშირის წარმომადგენლებს, რომლებმაც განაცხადეს, რომ წარმოუდგენელია ასობით ათასმა ადამიანმა ჩაიღინოს ასეთი საშინელი დანაშაული, თუ ისინი არ იქნებიან წინასწარ კარგად ორგანიზებული გეგმის მიხედვით წაქეზებულები. კონვენციის პროექტში გენოციდის წაქეზება შემდეგი ფორმულირებით იყო წარმოდგენილი: „გენოციდის საჯაროდ ან პირადად პირდაპირი წაქეზება, მიუხედავად იმისა გენოციდი იქნება თუ არა ჩადენილი“. პროექტის განხილვის პროცესში საკმაოდ აქტიურად მონაწილეობდა ამერიკის შეერთებული შტატები. იგი თავიდანვე აყენებდა საკითხს, რომ გენოციდის წაქეზების კრიმინალიზაცია შესაძლოა წინააღმდეგობაში მოსულიყო გამოხატვის თავისუფლებასთან. თუმცა მოგვიანებით შეერთებულმა შტატებმა შემოთავაზებულ ფორმულირებასთან მიმართებაში აღნიშნა, რომ გამოხატვის თავისუფლებასთან მიმართებაში გენოციდის წაქეზება მხოლოდ მაშინ მოვიდოდა წინააღმდეგობაში, თუ ტექსტში დარჩებოდა ჩანაწერი „ჩადენილი იქნებოდა თუ არა გენოციდი“, ანუ ამერიკა ამბობდა, რომ თუ წაქეზებას არ მოჰყვებოდა შედეგად გენოციდის ჩადენა, მაშინ იგი არ უნდა ყოფილიყო დაკვალიფიცირებული, როგორც გენოციდის წაქეზება. თუმცა დელეგაციების უმრავლესობა ამ მოსაზრებას არ დაეთანხმნენ. გარდა ამისა, განხილვის პროცესში ბელგიას ჰქონდა შემოთავაზება, რომ ტექსტიდან უნდა ამოეღოთ „პირადი“, ანუ წაქეზება უნდა ყოფილიყო მხოლოდ საჯარო. ბელგია თავის წინადადებას ამყარებდა იმ არგუმენტით, რომ ნორმა თავად გულისხმობდა შემთხვევას, როდესაც სახეზე არ იქნებოდა გენოციდი, თუმცა გენოციდის წაქეზება მაინც დაისჯებოდა, ვინაიდან თუ წაქეზებას შედეგად მოჰყვებოდა გენოციდი ქმედება უკვე ხვდებოდა სხვა დანაშაულის დეფინიციის ქვეშ, როგორცაა „გენოციდის შეთქმულება“. განხილვის შედეგად ბელგიის ორივე წინადადება გაზიარებულ იქნა. საბოლოო ვერსიით ტექსტი ჩამოყალიბდა შემდეგნაირად: „გენოციდის საჯარო და პირდაპირი წაქეზება“.

გენოციდის წაქეზების, როგორც დანაშაულის სამართლებრივი განმარტების კუთხით მნიშვნელოვანი როლი ითამაშეს რუანდისა და იუგოსლავიის სისხლის სამართლის საერთაშორისო ტრიბუნალებმა (შემდგომში იუგოსლავიის ტრიბუნალ), რომელთა სტატუტებიც ითვალისწინებს ინდივიდუალურ პასუხისმგებლობას გენოციდის წაქეზებისთვის. რუანდის ტრიბუნალმა განაცხადა, რომ: «გენოციდი ნამდვილად არის ისეთი სერიოზული დანაშაული, რომ გენოციდის წაქეზება როგორც ცალკე აქტი აუცილებლად უნდა იქნეს დასჯილი, მიუხედავად იმისა, წაქეზებას მოჰყვება თუ არა შედეგად გენოციდი» (10, 562).

სასამართლოებმა პრაქტიკაში ჩამოაყალიბეს გენოციდის წაქეზების კვალიფიკაციისათვის იმ გარემოებების ჩამონათვალი, რომლის ანალიზის შედეგად უნდა დადგინდეს სახეზეა თუ არა დანაშაული, ესენია: სპეციალური მიზანი; მიზეზობრივი კავშირი ტექსტსა და დამდგარ შედეგს შორის; კონტექსტი; მოწოდების ტონი, მანერა; მოწოდების ტექსტის სისწორე, ნამდვილობა.

ნიურბერგის ტრიბუნალი - გენოციდის წაქეზების სათავე

გენოციდის წაქეზების დასჯის სათავეა ნიურბერგის ტრიბუნალის მიერ ჟულიუს სტრეიხერის გასამართლება. სტრეიხერი იყო გერმანელი ნაცისტი, ჰიტლერისა და მისი პოლიტიკის თავგადაკლული მხარდამჭერი, ანტი სემიტური ყოველკვირეული გაზეთის *Der Sturmer* რედაქტორი. სტრეიხერი ცნობილი იყო როგორც „ნომერ პირველი მებრძოლი ებრაელი ხალხის წინააღმდეგ“, იგი მისი გაზეთის მეშვეობით მძლავრად მოუწოდებდა გერმანელებს ებრაელი ხალხის განადგურებისაკენ. სტრეიხერს საკმაოდ დიდი გავლენა ჰქონდა ხალხის აზრის ჩამოყალიბებაზე თავისი გაზეთის მეშვეობით. იგი წამლავდა გერმანელთა ტვინს ანტი-სემიტური ვირუსით. საბოლოოდ სასამართლომ გადაწყვეტილებაში განაცხადა, რომ „სტრეიხერი აქეზებდა გერმანელ ხალხს ებრაელების აქტიურ განადგურებაში. მისი მკვლევლობისა და განადგურების წაქეზება იყო ადამიანურობის წინააღმდეგ დანაშაული“(9, 529).

ნიურბერგის ტრიბუნალმა სათავე დაუდო გენოციდის წაქეზების სამართლებრივ განვითარებას, მიუხედავად იმისა, რომ იგი ამ უკანასკნელს არ მოიხსენიებდა იმ გაგებით, როგორც დღეს გვხვდება. სასამართლო პრაქტიკამ დატოვა ძალიან პროგრესული მიდგომები, ერთ-ერთი მათგანი არის „ქმედებისკენ მოწოდება“ წაქეზების კვალიფიკაციისათვის. რაც შეეხება მეორე მნიშვნელოვან საკითხს, სასამართლომ აღნიშნა, რომ დანაშაულის კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, წაქეზებას შედეგად მოჰყვეს გენოციდის აქტი.

რუანდის ტრიბუნალი

ოთხმოცდაათიანი წლების დასაწყისში საზოგადოება გახდა კიდევ ერთი საშინელი პოლოკასტის მოწმე რუანდაში, სადაც რამდენიმე თვის განმავლობაში გენოციდს შეეწირა 800 000 ადამიანი. სწორედ ამ მოვლენების გამო აკაიესუ იყო პირველი, რომელიც რუანდის ტრიბუნალმა გაასამართლა, როგორც ზოგადად გენოციდის დანაშაულისათვის, ისე გენოციდის წაქეზებისათვის. უშუალოდ გენოციდის წაქეზებას სასამართლომ იგი გაასამართლა გიშიემიეში გამართულ საჯარო შეხვედრაზე გაკეთებული მოწოდების გამო. აკაიესუს საქმეში სასამართლომ გამოყო სამი ძირითადი მახასიათებელი გენოციდის წაქეზებისათვის: *mens rea*, „საჯაროობის“ და „პირდაპირობის“ ელემენტი:

mens rea(განზრახვა) პირდაპირ გამოარჩევს მას დაცული მოწოდებისაგან. განზრახვის მთავარი მახასიათებელი არის, რომ მოწოდებამ პირდაპირ და სწრაფად მოახდინოს სხვისი პროვოცირება, რათა ჩაიდინოს გენოციდი. აღნიშნული გულისხმობს, რომ მომწოდებელმა აუდიენციას უნდა შეუქმნას დამაჯერებელი აზრი, განწყობა, რათა ჩაიდინონ გენოციდი. „საჯაროობის“ ელემენტი გულისხმობს იმას, რომ განცხადება უნდა იყოს საჯარო, იქნება ეს გაკეთებული საჯარო სივრცეში, რომელსაც ესწრება აუდიენცია, თუ მედია საშუალებები (რადიო და ტელევიზია). „პირდაპირობის“ ელემენტი გულისხმობს, რომ მოწოდება პირდაპირ უნდა იყოს მიმართული მსმენელისაკენ, რომ მას გაუჩინოს აზრი და დაარწმუნოს განახორციელოს ქმედება.

აღნიშნული გადაწყვეტილებით სასამართლომ უარყო ნიურბერგის ტრიბუნალის მიდგომა, რომ წაქეზებისათვის აუცილებელი იყო დამდგარი შედეგი და ნათლად განაცხადა, რომ გენოციდის წაქეზება იმდენად მნიშვნელოვანი დანაშაულია, მას არ სჭირდება შედეგი ქმედების კვალიფიკაციისათვის. ასევე მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოად-

გენდა ის, სასამართლომ ღია ცის ქვეშ გაკეთებული მოწოდება მიიჩნია საჯაროდ და დაადგინა სტანდარტი, რომ გარდა მედია საშუალებებით განხორციელებული მოწოდებებისა, ასეთი ტიპის მოწოდებები ხვდება საჯაროობის განმარტებაში.

რუანდის გენოციდში ძალიან დიდი როლი ითამაშა მედია საშუალებებმა იქნებოდა ეს გაზეთი თუ რადიო მაუწყებლობა. ერთ-ერთი ასეთი საშუალება იყო *Radio Television Libre Des Mille Collines* (RTLM). აღნიშნული რადიო აქტიურად მოუწოდებდა ჰუტუს წარმომადგენლებს განხორციელებინათ აქტიური ქმედებები, რომ ერთხელ და სამუდამოდ დაესრულებინათ ეს ამბავი და ბოლომდე მიეყვანათ ტუტსების განადგურება. სასამართლოს განმარტებით ტელე-რადიომ დიდი როლი ითამაშა გენოციდის ჩადენის პროცესში თავისი თანმიმდევრული სიძულვილის პროპაგანდის მეშვეობით. სწორედ ზემოხსენებული მედია საშუალებების ქმედებებს უკავშირდება ე.წ. „მედიის საქმე“, სადაც სასამართლომ საზი გაუსვა მედიის როლს არა მარტო გენოციდთან მიმართებაში, არამედ სიძულვილის პროპაგანდის გავრცელების კუთხითაც. აღნიშნული გადაწყვეტილებით ზემოთ მოყვანილ სამ კრიტერიუმს დაემატა კიდევ 4 კრიტერიუმი გენოციდის წაქეზებისთვის, ესენია: მიზეზი, ტექსტი, კონტექსტი, მომწოდებლის კავშირი ქმედებასთან.

გენოციდის წაქეზებისა და გამოხატვის თავისუფლების ურთიერთმიმართება პირველად სწორედ რუანდის ტრიბუნალმა განიხილა ცნობილი მომდევრლის სიმონ ბიკინდის საქმეში. სასამართლო განმარტებით გამოხატვის თავისუფლება არ არის აბსოლუტური უფლება და იგი შეზღუდულია თავად იმ კონვენციებით, რომლებშიც ეს უფლება არის განმტკიცებული. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია აცხადებს, რომ დაუშვებელია დისკრიმინაციის წაქეზება. გამოხატვის თავისუფლებასთან მიმართებაში სასამართლო ძალზედ პრაგმატულად მიუდგა საკითხს და პირდაპირ განაცხადა, რომ გამოხატვის თავისუფლება არ არის შეუზღუდავი უფლება და მისი შეზღუდვა სიძულვილის პროპაგანდის აკრძალვის მიზნით ლეგიტიმურია. აღნიშნული თავისთავად გულისხმობს, რომ გენოციდის წაქეზების პრევენციის თვალსაზრისით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა არის ლეგიტიმური და პროპორციული მისაღწევ მიზანთან მიმართებაში.

სიძულვილის პროპაგანდა

გენოციდის წაქეზებას ყოველთვის წინ უსწრებს სიძულვილის პროპაგანდა, ჯგუფებს შორის შუღლის გაღვივება. შესაბამისად მისი კრიმინალიზაცია გენოციდის პრევენციისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობას ატარებს. ყველაზე მკაცრ მიდგომას აღნიშნული საკითხისადმი ავლენს რასობრივი დისკრიმინაციის აღმოფხვრის შესახებ საერთაშორისო კონვენცია, რომელიც პირდაპირ მოუწოდებს ხელშემკერდელ სახელმწიფოებს, რომ მოახდინონ ყველა იმ იდეის გავრცელების კრიმინალიზაცია, რომელიც მიმართულია რასობრივი უპირატესობის გამოვლენისაკენ ან რასობრივი ზიზღისკენ, რასობრივი დისკრიმინაციის წაქეზებისა და ასევე ნებისმიერი ძალადობის ან წაქეზების აქტი რასობრივი ჯგუფის მიმართ.

მსგავსად რასობრივი დისკრიმინაციის კონვენციისა 1976 წლის სამოქალაქო და ფოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-20 მუხლი აცხადებს, რომ ნაციონალური, რასობრივი და რელიგიური ჯგუფის სიძულვილის პროპაგანდა, რომელიც გამოიხატება დისკრიმინაციის წაქეზებაში, უნდა იყოს აკრძალული კანონით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პაქტი ასევე აღიარებს გამოხატვის თავისუფლების უფლებას. ამასთან დაკავშირებით, ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა განაცხადა, რომ სიძულვილის პროპაგანდის აკრძალვა სავსებით შესაბამისობაშია გამოხატვის თავისუფლებასთან.

მიუხედავად უკვე არსებული საერთაშორისო პრაქტიკისა, მოულოდნელად ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია პირდაპირ არ კრძალავს სიძულვილის პროპაგანდას და სიძულვილის ენას. მიუხედავად ამისა, სასამართლომ საქმეში *Jersild v. Denmark*, სიძულვილის პროპაგანდა მოაქცია კონვენციის მე-10 მუხლის

(გამოსატვის თავისუფლება) ჭრილში, შესაბამისად სასამართლო ამის შემდეგ ყველა სიძულვილი პროპაგანდას განიხილავს გამოსატვის თავისუფლებასთან მიმართებით.

ისტორიის მანძილზე განვითარებულმა მოვლენებმა ნათლად აჩვენა, თუ რამხელა მნიშვნელობა აქვს სიძულვილის პროპაგანდის აკრძალვას გენოციდის წაქეზების პრევენციისათვის. მიუხედავად ამისა, არც ერთი საერთაშორისო კონვენცია არ იძლევა სიძულვილის ენის განმარტებას. შექმნილი ვაკუუმის აღმოფხვრა კვლავ შეძლო სასამართლომ, რომელმაც ჩამოაყალიბა მართალია არა უნივერსალური, თუმცა ერთ-ერთი ავტორიტეტული სიძულვილის ენის განმარტება. საქმეში *Prosecutor v. Nahimana* რუანდის ტრიბუნალმა იმსჯელა და დაადგინა, რომ სიძულვილის ენა არის „ეთნიკურობის გაიგივება შეურაცხყოფასთან“.

გენოციდის წაქეზებისა და სიძულვილის ენის ურთიერთმიმართება

2005 წელს რასობრივი დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტმა მიიღო „გენოციდის პრევენციის დეკლარაცია“, სადაც განზოგადებული არის გენოციდის წაქეზებისა და სიძულვილის ენის ურთიერთმიმართება. ეს უკანასკნელი აცხადებს, რომ სიძულვილის ენის გამოყენება არის გენოციდის წაქეზების ინდიკატორი და შემდეგ გარემოებებს უნდა მიეკცეს განსაკუთრებული ყურადღება: 1) განცხადებებისა და პროპაგანდის სისტემატური და ფართომასშტაბიანი გამოყენება და დაშვება, რომელიც ახალისებს სიძულვილს ან/და აქეზებს ძალადობას უმცირესობების ჯგუფების მიმართ, განსაკუთრებით მედიაში; 2) მძიმე განცხადებები პოლიტიკური ლიდერების/ავტორიტეტული ხალხის მიერ, რომლებიც გამოხატავენ და მხარს უჭერენ რომელიმე ეთნიკური ჯგუფის უპირატესობას, მხარს უჭერენ უმცირესობების დემონიზებას და დეჰუმანიზაციას, ან მხარს უჭერენ და ამართლებენ უმცირესობების მიმართ ძალადობას.

მიუხედავად იმისა, რომ სიძულვილის ენის გამოყენება მიჩნეულია გენოციდის წაქეზების წინაპირობად, მათ შორის საკმაოდ დიდი სხვაობაა, როგორც შინაარსობრივად ისე ტექსტობრივად. ყველა სიძულვილის ენა არ არის გენოციდის წაქეზება, ხოლო ყველა გენოციდის წაქეზება არის სიძულვილის ენა.

ტექსტობრივი განმარტების მიხედვით გენოციდის კონვენცია ფარავს ოთხ ჯგუფს, ხოლო მაგალითისათვის პოლიტიკურ უფლებათა პაკტი, რომელიც კრძალავს სიძულვილის ენას, ფარავს მხოლოდ სამ ჯგუფს. ერთ-ერთი მთავარი განმასხვავებელი ასევე არის გენოციდის კონვენციის მოთხოვნა, რომ წაქეზების დროს ადგილი უნდა ჰქონდეს ერთ-ერთი რომელიმე დაცული ჯგუფის განადგურების სპეციალურ განზრახვას. ასეთ მოთხოვნას ვერ ვნახავთ სიძულვილის ენის კვალიფიკაციის მოთხოვნაში. აღნიშნული თავად დისკრიმინაციის კომიტეტმა დაადასტურა საქმეში *Hagan v. Australia*. რაც შეეხება წაქეზების პირდაპირობასა და საჯაროობას, აქაც არის განსხვავება. იმ დროს, როცა გენოციდის წაქეზებისათვის აუცილებელია მოწოდება იყოს პირდაპირი და საჯარო, სიძულვილის ენასთან მიმართებაში იგი არ არის საჭირო, ვინაიდან სიძულვილის ენა შესაძლებელია გამოყენებული იყოს არა საჯაროდ, არამედ კერძო ურთიერთობებშიც. ძირითადი განმასხვავებელი, რომელიც გენოციდის წაქეზებას განასხვავებს სიძულვილის ენისაგან, არის აქტიური ქმედებისაკენ მოწოდება, რომელიც გვხვდება მხოლოდ გენოციდის წაქეზების შემთხვევაში.

ზღვარი გამოსატვის თავისუფლებასა და გენოციდის წაქეზებას შორის

ორივე დანაშაული – გენოციდის წაქეზება და სიძულვილის პროპაგანდა, მოდის გამოსატვის თავისუფლების ფუნდამენტურ უფლებასთან პირდაპირ წინააღმდეგობაში. თუმცა ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ გამოსატვის თავისუფლება სამართლებრივად აღემატება გენოციდის წაქეზებას, სიძულვილის პროპაგანდას და მისი შეზღუდვა დაუშვებელია.

გენოციდის წაქეზებისა და სიძულვილის ენის მარეგულირებელი ნორმების გავლენა გამოხატვის თავისუფლების უფლებასთან ჯერ კიდევ გენოციდის კონვენციის შემუშავების დროს გახდა ნათელი. სწორედ გამოხატვის თავისუფლების უფლების შეზღუდვა იყო ყველაზე მტკივნეული პროცესი კონვენციის მომზადების პროცესში. იმისათვის, რომ კარგად აღსაქმელი იყოს თუ რა გავლენა შეიძლება გამოხატვის თავისუფლებას მოეხდინა ზემოთ მოყვანილ ორ დანაშაულზე, საჭიროა გავიგოთ თავად გამოხატვის თავისუფლება რას გულისხმობს.

გამოხატვის თავისუფლება აღიარებულია გაეროს ყველა ძირითადი დოკუმენტით. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, რომელიც წარმოადგენს მთელი საერთაშორისო საზოგადოების მონაპოვარს. სწორედ ამ დოკუმენტით იქნა პირველად აღიარებული გამოხატვის თავისუფლება: „ყველა ადამიანს აქვს აზრისა და თავისუფლად გამოხატვის უფლება. ეს თავისუფლება მოიცავს ადამიანის უფლებას, ჰქონდეს საკუთარი აზრი და დაუბრკოლებლად მოიძიოს, მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და იდეები ყოველგვარი საშუალებით, მიუხედავად საზღვრებისა“ (17, მ19). აღნიშნული უფლება, განმტკიცებულია თითქმის ყველა ადამიანის უფლებათა კონვენციით.

მიუხედავად დაცვის მაღალი სტანდარტისა, გამოხატვის თავისუფლება არ არის აბსოლუტური, შეუზღუდავი უფლება. ყველა საერთაშორისო თუ რეგიონალური კონვენცია აწესებს ამ უფლების შეზღუდვის კრიტერიუმებს. 1986 წლის პაქტი აცხადებს, რომ გამოხატვის თავისუფლება, შესაძლებელია დაექვემდებაროს შეზღუდვას, თუმცა ის აუცილებლად უნდა იყოს კანონით გათვალისწინებული და აუცილებელი სხვა პირთა უფლებებისა და რეპუტაციის პატივისცემისათვის ან სახელმწიფოთა უსაფრთხოების ან/და საზოგადოებრივი წესრიგის ან მოსახლეობის ჯანმრთელობისა თუ ზნეობის დასაცავად. უფლების შეზღუდვის აღნიშნული ტესტი გამოიყენება, როგორც პაქტით, ისე ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა ევროპული კონვენციით (შემდგომში ევროპული კონვენცია).

როგორც დავინახეთ, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას გააჩნია ე.წ. სამსაფეხურიანი ტესტი, რომელშიც ერთ-ერთია კანონის შესაბამისად აკრძალვის კრიტერიუმი. სიძულვილის ენის ამკრძალავი თითქმის ყველა კანონი აკმაყოფილებს ამ კრიტერიუმს. ტესტის მეორე მოთხოვნა არის, რომ შეზღუდვა უნდა იყოს ერთ-ერთი მიზნის მისაღწევად განხორციელებული. ზემოთ ჩამოთვლილი მიზნები არის ამომწურავი და არ შეიძლება გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სხვა რაიმე მიზნის მისაღწევად. აუცილებლობის მოთხოვნა გულისხმობს, რომ შეზღუდვა უნდა იყოს პროპორციული სიმკაცრისა და ინტენსივობის დასახეულ მიზანთან და არ უნდა წარმოადგენდეს წესს. ამდენად როგორც წესიდან გამონაკლისი, ჩარევა ვიწროდ უნდა იყოს ინტერპრეტირებული ეჭვის შემთხვევაში. ტესტის მესამე მოთხოვნაა, რომ უფლების შეზღუდვა უნდა იყოს აუცილებელი ზემოთ დასახელებული მიზნის მისაღწევად. სწორედ ამ კრიტერიუმების მიხედვით ახორციელებს ადამიანის უფლებათა კომიტეტი, გამოხატვის თავისუფლების უფლების შეზღუდვის განხილვას. ამის დასტურია კომიტეტის მიერ განხილული უამრავი საქმე, რომელიც ეხებოდა სიძულვილის ენის აკრძალვას. კომიტეტის წინაშე საკითხი შემდგენაირად იყო დასმული, არის თუ არა გამართლებული სიძულვილის ენის აკრძალვის მიზნით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა? კომიტეტმა აქცენტი გააკეთა იმ ზიანზე, რომელიც სიძულვილის ენის გამოყენების შედეგად ადგებათ სხვების უფლებებს და შესაბამისად არის თუ არა მისი შეზღუდვა აუცილებელი, რათა აცილებულ იქნეს ეს ზიანი. მაგალითისათვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ *Ross v. Canada* საქმე, სადაც კომიტეტმა აქცენტი გააკეთა იმ ზიანზე, რომელიც სკოლის მოსწავლეებს მიადგათ ანტისემიტური განცხადებების შედეგად და არ განუმარტავს არც სიძულვილი და არც ანტისემიტობა. ანალოგიური სტრუქტურით განიხილა მან *Faurisson v. France* საქმე, სადაც ასევე აქცენტი გააკეთდა მოსხენების გავლენაზე. შესაბამისად კომიტეტის ზოგადი მიდგომაა, რომ სიძულვილის ენის აკრძალვა შესაბამისობაშია გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვასთან.

ადამიანის უფლებათა კომიტეტისაგან განხვავებით, ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს არ უწევს იმის შეფასება, განცხადება შეიცავდა თუ არა სიძულვილის ენას, ვინაიდან თვითონ კონვენციაში არ არის მისი ამკრძალავი ნორმა. სასამართლო მხოლოდ აფასებს გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა არის თუ არა გამართლებული. მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლოები თავს არიდებენ სიძულვილის ენის განმარტებას, მეცნიერთა ნაწილი ცდილობს ჩამოაყალიბოს მკაცრი ზღვარი სიძულვილის ენასა და, უბრალოდ, შეურაცხყოფელ განცხადებას შორის, რომელიც დაცულია გამოხატვის თავისუფლების ქვეშ. ერთ-ერთი ყველაზე კარგი და კონცეპტუალური გამოჯგნის ხერხია, რომ დაცული უნდა იყოს გამოხატვა, რომელიც მიმართულია იდეების მიმართ, მათ შორის შეურაცხყოფელი გამოხატვა და დამამცირებელი გამოხატვა, რომელიც მიმართულია ადამიანებისაკენ, ინდივიდებისაკენ, რომელიც არ უნდა იყოს დაცული. ამ მიდგომას იზიარებს არა მხოლოდ კომიტეტი, არამედ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, რომელმაც *Giniewski* საქმეში აღნიშნა, რომ სადავო განცხადება არ იყო უბრალოდ შეტევა რელიგიაზე, არამედ იყო აზრთა და იდეების დაპირისპირების ნაწილი.

სიძულვილის ენის უბრალოდ შეურაცხყოფელი განცხადებისაგან გამიჯვნა შესაძლებელია მხოლოდ მოხსენების ადრესატის საშუალებით, განცხადება მიმართულია ზოგადი იდეების მიმართ, თუ იგი მიმართულია ინდივიდების, ადამიანების მიმართ. სწორედ ამ მიდგომას ავითარებს სასამართლო, თუმცა გეხვდება შემთხვევები, როცა სასამართლო ფართო მსჯელობის გარეშე წყვეტს საქმეს საზოგადოებრივი ინსტრუქსის კრიტერიუმზე დაყრდნობით.

მსჯელობიდან ნათელია, რომ გამოხატვის თავისუფლების უფლება არ არის აბსოლუტური უფლება და იგი ექვემდებარება შეზღუდვას. თავად გენოციდის წაქეზების დანაშაულის სიმძიმეიდან გამომდინარე, ნებისმიერ შემთხვევაში გენოციდის წაქეზება ვერ მოექცევა გამოხატვის თავისუფლებაში და იგი ყველა შემთხვევაში დასჯადი იქნება. მთავარი კითხვა რჩება პასუხგაუცემელი – რამდენად ხვდება გამოხატვის თავისუფლების დაცვის ქვეშ ისეთი განცხადებები, რომლებიც ჯერ არ წარმოადგენენ გენოციდის წაქეზებას, თუმცა ხასიათდება ანტიემიგრული და ძალადობის წამქეზებელ მოწოდებად. ასეთ შემთხვევაში ზღვარი გადის განცხადების ძალადობის მოწოდების ფაქტზე, თუ სახეზეა ეს უკანასკნელი, მაშინ განცხადება ვერ ისარგებლებს დაცვის უფლებით, ხოლო თუ განცხადება მიმართულია ზოგადი ცნებების მიმართ და არ არის მოწოდება ძალადობისაკენ, მაშინ იგი ისარგებლებს დაცვის უფლებით. რა უნდა იყოს იმაზე მეტი ლეგიტიმური შეზღუდვა თუ არა გენოციდის პრევენცია, რომლის მიმართაც ქვეყნებს აქვთ საერთაშორისო სამართალში ყველაზე მაღლა მდგარი *erga omnes* ვალდებულება.

დასკვნა

გენოციდის კონვენციის ორ მთავარი მიზნიდან ერთ-ერთს წარმოადგენს გენოციდის პრევენცია, რომელიც სახელმწიფოთა *ერგა ომნეს* ვალდებულებას წარმოადგენს. ამ ჭრილში უპირველესად უნდა გავითვალისწინოთ გენოციდის გამომწვევი მიზეზები. როგორც მრავალი მეცნიერი, მეც ვიზიარებ მოსაზრებას, რომ გენოციდი ვერ განხორციელდება, თუ მას წინ არ უსწრებს კარგად ორგანიზებული და დაგეგმილი სიძულვილის პროპაგანდა. საერთაშორისო საზოგადოება სწორედ პირველ რიგში უნდა ებრძოდეს სიძულვილის პროპაგანდისა და შუღლის გაღვივების მცირედ გამოვლინებასაც კი, ვინაიდან საერთაშორისო აქტორების პასიურმა ქმედებებმა პროპაგანდის აკრძალვასთან მიმართებაში შედეგად გამოიღო გენოციდის რამდენიმე კერა სხვადასხვა კონტინენტებზე.

საერთაშორისო პრაქტიკიდან გამომდინარე, ნათელია რომ გენოციდის წაქეზება წარმოადგენს უმძიმეს დანაშაულს და იგი განიხილება, როგორც გენოციდის ცალკე აქტი და არა როგორც გენოციდის ჩადენის ერთ-ერთი საშუალება, როგორც ამას ზოგიერთი ავტორი განმარტავს რომის სტატუტის შესაბამისად. როგორც ზოგადად გენოციდის, ისე მისი წაქეზების პრევენცია არის უმთავრესი ამოცანა საერთაშორისო საზოგადოებისათვის, სწორედ ამას ემსახურებოდა საერთაშორისო ორგანიზაციების გააქტიურება, რა-

საც შედეგად მოჰყვა რამდენიმე საერთაშორისო აქტი, რომელმაც აკრძალა სიძულვილის პროპაგანდა, ამასთან ერთად ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს მოსთხოვა ქმედების კრიმინალიზაცია. ყველაზე სწორი მიდგომა იქნებოდა ქვეყნების მიერ სიძულვილის პროპაგანდისა და წაქეზების უნივერსალური კრიმინალიზაცია, რომლის ტენდენცია საბედნიეროდ შეინიშნება. ასევე ძალზე მნიშვნელოვანია იმ ორგანიზაციების არსებობის აკრძალვა, რომლებიც რაიმე ხერხით ხელს უწყობენ ეთნიკური შუღლისა და სიძულვილის გავრცელებას ჯგუფებს შორის. მხოლოდ ასეთი მკაცრი მიდგომით იქნება შესაძლებელი მთავარი მიზნის მიღწევა, რასაც გენოციდის პრევენცია ჰქვია.

გენოციდის წაქეზება და სიძულვილის პროპაგანდის კრიმინალიზაცია გარკვეულწილად შეუსაბამობაში მოდის გამოხატვის თავისუფლებასთან. წინააღმდეგობაში მოსვლა არ უნდა გავიგოთ ისე, თითქოს გამოხატვის თავისუფლება თავისი ღირებულებით აღემატება გენოციდის წაქეზებას, ან სიძულვილის პროპაგანდას. ჩემი აზრით ეს პირიქითაა. ერთ-ერთი მთავარი არგუმენტი არის ის, რომ გენოციდის წაქეზების პრევენცია იცავს უფრო დიდ სიკეთეს ვიდრე გამოხატვის თავისუფლება, თუმცა ეს არ აკნინებს გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელობას საერთაშორისო ადამიანის უფლებათა სივრცეში. სასამართლოებმა და მეცნიერებმა არაერთხელ გაუსვეს ხაზი გამოხატვის მნიშვნელობას ადამიანის განვითარების ხელშეწყობის პროცესში, ასევე მის როლს დემოკრატიულ საზოგადოებაში. გამოხატვის თავისუფლების უფლების განმტკიცება გულისხმობს არა მარტო პირის უფლებას გაავრცელოს მისი იდეები და მოსაზრებები, არამედ მიიღოს მისთვის სასურველი ინფორმაცია, მოსაზრებები, იდეები. ეს უკანასკნელი პირდაპირ მიუთითებს მედიის როლის გაზრდასა და მისი სტატუსის აყვანას ადამიანის უფლებათა ჭრილში. როგორც გამოხატვის თავისუფლების კონტექსტში, ისე გენოციდის წაქეზების დროს ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მედიის საქმიანობას, მის გავლენას საზოგადოებრივი აზრის ჩამოყალიბების პროცესში. ამის დასტურად შეგვიძლია მოვიყვანოთ რუანდაში განთავსებული ბელგიის კონტინგენტის მეთაურის სიტყვები, რომელმაც განაცხადა, „რომ არა რუანდის ტელევიზია და რადიო რუანდაში, გენოციდი არ მოხდებოდა“. შესაბამისად უნდა გაიგოს საკმაოდ მკაფიო ხაზი მედიის თავისუფლებასა და აზრის გამოხატვასა და სიძულვილის პროპაგანდას შორის, რომელიც დააბაღანსებს იმ სიკეთეებს, რომლებსაც ეს ორი მიმართულება იცავს. ჩემი აზრით მედიის შეუზღუდავი უფლებამოსილება, გაავრცელოს ნებისმიერი მოსაზრება, იქნება ეს ანტისემიტური თუ დისკრიმინაციული, აუცილებლად შედეგად კიდევ მოიტანს უამრავ სისხლისღვრას, ვინაიდან თანამედროვე საზოგადოებაში დღითიდღე იზრდება მედიის გავლენა ხალხის აზრის ჩამოყალიბებაზე.

გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვას გააჩნია თავისი კრიტერიუმები, რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს ყველა კონკრეტული შეზღუდვა. აღნიშნული არ გულისხმობს, რომ დადგენილია უნივერსალური სტანდარტები, რომელიც წინასწარი შეფასების საშუალებას იძლევა. ყველა კონკრეტული შემთხვევა უნდა იყოს განხილული ინდივიდუალურად. გენოციდის პრევენციის მიზეზით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა იქნება სავსებით გამართლებული და ლეგიტიმური შემდეგი მიზეზების გამო: გენოციდის წაქეზება არის კანონით გათვალისწინებული, ემსახურება საზოგადოების უსაფრთხოებასა და ჯანმრთელობას, აუცილებელია დანაშაულის თავიდან ასაცილებლად, იგი აუცილებელია დემოკრატიულ საზოგადოებაში და ამ მიზეზით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა იქნება პროპორციული მისაღწევ მიზანთან მიმართებაში, ვინაიდან გენოციდზე საშინელი და მძიმე დანაშაული არ არსებობს.

რაც შეეხება სიძულვილის პროპაგანდის, სიძულვილის წაქეზებისა და გამოხატვის თავისუფლების ურთიერთმიმართებას, აქაც აუცილებელია მკაფიო ზღვარის გავლება. როგორც მრავალი მეცნიერი მიიჩნევს, გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სიძულვილის პროპაგანდის აკრძალვის მიზნით შესაბამისობაშია ყველა დაწესებულ სტანდარტთან. აღნიშნული მოსაზრება დადასტურებულია როგორც საერთაშორისო, ისე რეგიონალური სასამართლოების მიერ.

მიუხედავად ერთი შეხედვით საკითხის სიმარტივისა, რომ სიძულვილის პროპაგანდის აკრძალვის მიზნით გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა გამართლებულია, საკმაოდ ძნელია გამყოფი ხაზის გავლება, თუ რა წარმოადგენს სიძულვილის ენას და რომელი შეურაცხყოფელი განცხადებები არის დაცული. ჩემი აზრით ყველაზე სწორი და პროგრესული, ამავე დროს მარტივი მიდგომაა, რომ განცხადებები, მოწოდებები, რომლებიც მიმართულია მხოლოდ იდეების, აზრების შეურაცხყოფისაკენ და არ შეიცავს ძალადობის მოწოდებას ან წაქეზებას უნდა იქნეს დაცული გამოხატვის თავისუფლების ქვეშ. ხოლო განცხადებები, მოწოდებები, რომლებიც მიმართულია ინდივიდების, როგორც ჯგუფის წევრების მიმართ და გამოხატავს მათ მიმართ ზიზღს და შეიცავს ძალადობის პროპაგანდას, მოწოდებას ან წაქეზებას, არ უნდა იქნეს დაცული გამოხატვის თავისუფლების ქვეშ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Schabas, W., *Genocide in International Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).
2. Antonio Cassese *International Criminal Law*, Second edition, Oxford University Press 2008.
3. Pieter Van Dijk, Fried Van Hoof, Arjen van Rijn, Leo Zwaak *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Fourth edition, Oxford university 2006.
4. Irwin Cotler and David Grossman *Hate Speech' and Incitement to Violence* Workshop Series, Posted and printed for the exclusive use of this workshop series at Columbia University School of Law, spring 2009.
5. Patrick Thornberry *Forms of Hate Speech and the Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination (ICERD)*, Religion and Human Rights 2010.
6. Council of Europe *Recommendation No. R (97) 20, Committee of Minister's Recommendation on Hate Speech*, 1997.
7. United Nations Human Rights Committee General Comment 11: *Prohibition of propaganda for war and inciting national, racial or religious hatred* (Art. 20), 29 July 1983.
8. Düsseldorf High Court *Prosecutor v. Jorgic*, On 18 December 1999.
9. International Military Tribunal (Nuremberg) *Prosecutor v. Julius Streicher*, Judgment, 1 October 1946 Nuremberg Proceedings, Vol. 22.
10. ICTR *Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu*, Chamber 1(judgment) Case No. ICTR-96-4-T, 2 September 1998 .
11. ICTR *Prosecutor v. Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza and Hassan Ngeze*, Case No. ICTR-99-52-T, 3 December 2003.
12. ICTR *Prosecutor v. Simon Bikindi*, Case No. ICTR-01-72-A, 2 December 2008.
13. ECHR *Giniewski V. France*, (Application no. 64016/00), Judgment Strasbourg 31 January 2006.
14. ECHR *Jersild v. Denmark*, (Application no. 15890/89), Strasbourg 23 September 1994.
15. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1948.
16. *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 2106 (XX) of 21 December 1965 entry into force 4 January 1969.
17. *Universal Declaration of Human Rights*, adopted by General Assembly Resolution 217A (III), 10 December 1948.
18. *European Convention on Human Rights* (formally the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) (drafted 4 November 1950, entered into force 3 September 1953).
19. *International Covenant on Civil and Political Rights* adopted by General Assembly Resolution 2200A (XXI), 16 December 1966, entered into force 3 January 1976.

გიგა გიგაშვილი
გენოციდის წაქეზებისა და გამოსატვის თავისუფლების ურთიერთმიმართება
რეზიუმე

სტატიაში განხილულია გენოციდის წაქეზების დანაშაულის აღმოცენება და მისი განვითარება თანამედროვე საერთაშორისო სისხლის სამართალში. სტატიის მთავარი მიზანია პასუხი გასცეს კითხვას, თუ რა ურთიერთმიმართება არსებობს გამოსატვის თავისუფლებასა და გენოციდის წაქეზებას შორის, ნათლად წარმოაჩინოს მათ შორის არსებული ზღვარი. სტატიაში წარმოჩენილია გამოსატვის თავისუფლების ლეგიტიმური შეზღუდვის ერთ-ერთი შემთხვევა – სიძულვილის ენის აკრძალვა, რომელიც თავის მხრივ გენოციდის წაქეზების წინაპირობად შეიძლება მოგვევლინოს. სტატიაში დასმულ კითხვაზე პასუხი ნათლად არის გაცემული, რომ გამოსატვის თავისუფლება ერთი მხრივ შეიძლება შეიზღუდოს სიძულვილის ენის აკრძალვის ლეგიტიმური მიზნით, რაც მეორე მხრივ ავტომატურად იძლევა სამართლებრივ საფუძველს გენოციდის წაქეზების მიზნით აღნიშნული უფლების შეზღუდვისათვის.

Giga Gigashvili
Relationship between Incitement to Genocide and Freedom of Expression
Summary

Article stipulates origin and birth of crime of incitement of genocide and its developing process in contemporary international criminal law. Main object of the article is to answer, what kind of relationship exist between incitement of genocide and freedom of expression and to clearly present established threshold amongst them. The article considers prohibition of hate speech as one of the legitimate purpose for restriction the right of freedom of expression, which itself should be considers as prerequisite for incitement of genocide. Article vividly answers the question, that in the one hand freedom of expression may be reasonably restricted by prohibiting hate sheep, which automatically on the other hand gives legal basis to restrict mentioned right in order to prevent incitement to genocide.

Гига Гигашвили
Соотношение между подстрекательством к геноциду и свободе самовыражения
Резюме

В данной статье анализируется исток и происхождение преступления подстрекательство к геноциду, а также процесс его развития в современном международном уголовном праве. Основной целью работы является найти возможную существующие взаимосвязи между подстрекательством к геноциду и свободе самовыражения, а также четко определить грань между ними. Запрет на разжигание ненависти рассматривается как законное основание к ограничению права на свободу выражения, которое само по себе считается необходимым условием для осуществления подстрекательства к геноциду. Статья дает следующий ответ: свобода выражения может быть ограничена путем установления запрета на разжигание ненависти, что автоматически несет правовые основания для предотвращения подстрекательства к геноциду.

დავით ჩაგუნავა
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული სპეციალისტი

ანა ჩაგუნავა
საერთაშორისო ურთიერთობების მაგისტრი

თმის გამოკვლევით დგინდება ჭეშმარიტება

კონან დოილის ერთ-ერთ მოთხრობაში უდიდესი გამოძიებელი, შერლოკ ჰოლმსი, რამდენიმე თმის ღერის საშუალებით, რომელიც მიკრულია დაკარგული ქუდის სარჩულზე, აკეთებს სწორ დასკვნას ქუდის მფლობელის გარეგნობის შესახებ.

თანამედროვე მიღწევები ქიმიკაში, ფიზიკაში და ბიოლოგიაში დღეს საშუალებას იძლევა რამდენიმე თმის ღერით ადამიანის შესახებ გავიგოთ იმაზე ბევრად მეტი, ვიდრე რის დადგენაც შეეძლო შერლოკ ჰოლმსს ასი წლის წინათ. თმები, რომელიც დარჩენილია თქვენს სავარცხელზე, სპეციალისტს თქვენს შესახებ ბევრად მეტს ეტყვის, ვიდრე ჯიბეში აღმოჩენილი ნივთები. ყოველთვის სტილისტთან მისვლისას თქვენ ტოვებთ თქვენი ჩვევების შესახებ მთლიან აღწერილობას, ინფორმაციას იძლევიან თქვენი დიეტისა და მემკვიდრეობის შესახებ. შეჭრის ან გაპარსვის შემდეგ დარჩენილი თმების მიხედვით შეიძლება განისაზღვროს აქვს თუ არა მათ მფლობელს კავშირი ნარკოტიკებთან, და თუ აქვს, როგორია ეს კავშირი, არის ის მომხმარებელი თუ გამყიდველი.

პირველად ასეთი გამოკვლევები ჩაატარეს ფარმაკოლოგებმა რონალდ სეიჯელმა, ვირჯინია ჰილდემ და ქიმიკოსმა ვერნერ ბაუმგარტენერმა ლოს-ანჯელესში, კალიფორნიის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის ლაბორატორიაში. მეთოდს, რომელიც მათ გამოიყენეს ეწოდება რადიოიმუნოლოგიური მეთოდი, რომლის არსი იმაში მდგომარეობს რომ თხას ან კურდღელს უკეთებენ მცირე დოზით ნარკოტიკს, რის შემდეგაც სისხლის შრატში წარმოიქმნება ანტისხეულები, ცილოვანი მოლეკულები, რომლებიც დაკავშირებულია ნარკოტიკულ მოლეკულებთან. ამის შემდეგ ნარკოტიკულ მოლეკულაში შეჭყავთ რადიოაქტიური ატომები, რის შედეგადაც ღებულობენ რადიოაქტიურ ნარკოტიკს. შემდეგ სინჯარაში, რომელშიც არის ანტისხეულიანი ხსნარი, ათავსებენ ამ რადიოაქტიური ნარკოტიკის გარკვეულ რაოდენობას და თმისაგან მიღებულ ექსტრაქტს. თუ ექსტრაქტი შეიცავს ნარკოტიკის მოლეკულების უმცირეს რაოდენობასაც კი, მაშინ ისინი იყენებენ კონკურენციას რადიოაქტიურ მოლეკულებთან, რათა თვითონ შეუერთდნენ ანტისხეულებს. შედეგად ხსნარის რადიოაქტიურობა მცირდება და ამ შემცირების სიდიდის მიხედვით შეიძლება გამოვითვალოთ ანტისხეულის რამდენმა მოლეკულამ დაიკავა თმის არარადიოაქტიური ნარკოტიკები, ე.ი. შეძლება არა მხოლოდ დავამტკიცოთ ნარკოტიკის არსებობა, არამედ გავზომოთ მათი რაოდენობაც.

კალიფორნიის უნივერსიტეტის ლაბორატორიაში ასეთი სახის ანალიზი ჩატარეს გამოჩენილი ინგლისელი პოეტების ბაირონისა და კიტსის თმის ღერებს, ბაირონის თმები აღმოჩნდა „სუფთა“, სამაგიეროდ კიტსის თმების ანალიზისას აღმოჩნდა მორფინის საკმაოდ რაოდენობა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ რომანტიკოსი პოეტი ნარკომანი იყო. ცნობილია, რომ სიცოცხლის ბოლო 2 წლის მანძილზე, კიტსი ავადმყოფობდა იმ დროისათვის მომაკვდინებელი სენით - ტუბერკულოზით და ღებულობდა ოპიუმის ტკივილგამაყუჩებელ ნაყენს. როგორც ჩანს მორფინი, რომელიც იყო დაღეპილი თმებში და იქ მოხვდა სწორედ ამ ნაყენის საშუალებით. მისი თანამედროვეების მტკიცებით ოპიუმის მიღება პოეტის ქცევასაც ეტყობოდა.

ანალიზების საფუძველზე, აგრეთვე თმის პატრონის მიერ ნარკოტიკის მიღების „კალენდრის“ შედგენა არის შესაძლებელი. თმის სიგრძე თვის განმავლობაში მატულობს დაახლოებით ერთი სანტიმეტრით. ყოველთვიურად გამოყენებული შხამის რაოდენობა კი შედის თმის ღერის ფესვის შემადგენელ ნაწილში. იმისათვის, რომ განისაზღვროს რა ინტენსივობითაა და როდის იქნა მიღებული ნარკოტიკი, თმებს ჭრიან

სივრცეში რამდენიმე ნაწილად (მაგ. ერთი სანტიმეტრის ზომის სივრცის ნაწილებად) და თითოეულ ნაწილს იკვლევენ ცალ-ცალკე. ამასთან ნარკოტიკული ნივთიერება შეიძლება მოხვდეს თმებში არა მხოლოდ ორგანიზმიდან სისხლის საშუალებით, არამედ გარედანაც (მაგ. მარიხუანას, სიგარეტის ბოლიდან ან კოკაინის ფხენილიდან). ასეთ შემთხვევაში ნარკოტიკის ნაწილაკები იღეჭებიან თმებზე გარედან და მათი გამომჟღავნებისათვის უნდა გამოვიკვლიოთ არა თმის ექსტრაქტი, არამედ თმის ჩამონახანი.

ერთხელ, მეცნიერმა სეიჯელმა გამოიყენა ორივე მეთოდი კოკაინით ვაჭრობაში ეჭვმიტანილი ორი ფლორიდელი მამაკაცის თმების გამოკვლევისას, მათი თქმით ისინი მხოლოდ ყნოსავდნენ და არა ვაჭრობდნენ იმით, რაც „დასჯადია“. მართლაც, კოკაინი იყო ნაპოვნი მათი თავის თმების ექსტრაქტშიც და ჩამონახანშიც. მაგრამ ხელზე არსებულ თმებში იყო ნაპოვნი 7000 -ჯერ მეტი კოკაინი, ვიდრე თავის თმებში. აქედან გამომდინარე, მეცნიერმა დაასკვნა, რომ ეჭვმიტანილებს განუწყვეტლივ ჰქონდათ საქმე კოკაინთან, წონიდნენ და ფუთავდნენ მას გასაყიდად.

გამოიკვლია რა ამერიკის ციხეების პატიმართა გარკვეული ჯგუფების თმები სეიჯელმა, ასი ადამიანიდან 40-50-ს აღმოაჩნდა ნარკოტიკი.

შესაძლებელია თმებში აღმოჩნდეს სხვა ნივთიერებებიც. როდესაც 1821 წლის მაისში წმინდა ელენეს კუნძულზე მოკვდა ნაპოლეონ ბონაპარტი, მისმა კამერდინერმა იმპერატორს მოაჭრა თმის ბლუჯა და გადასცა მის ახლობლებს. 60-იან წლებში ამ თმებში ნაპოვნი იქნა დარიშხანი. პირველად წარმოიშვა ვერსია, რომ იმპერატორი მოწამლული იყო მეციხოვნეების მიერ, მაგრამ 80-იან წლებში ჩატარებულმა უფრო ზუსტმა გამოკვლევებმა აჩვენა, რომ თმებში დარიშხანის ძალიან მცირე რაოდენობა იყო და ის ვერ მოწამლავდა იმპერატორს. შხამი მოხვდა იმპერატორის თმებში მისი ოთახის შპალერებიდან. მის სახლში გამოყენებული იყო მწვანე შპალერები დარიშხანის ფუძეზე დამზადებული საღებავებით. როდესაც ჰაერი მშრალია, ასეთი საღებავები არ გამოყოფენ შხამს, მაგრამ თუ შპალერი დანესტიანდა და მას გაუჩნდა ობი, მაშინ ობის სოკოები დარიშხანის მდგრად არაორგანულ შენაერთებს გარდაქმნიან აქროლად ტრიმეთილ დარიშხანად. ნაპოლეონი არასოდეს რომ არ მიკარებოდა თავით სახლის კედელს, ჰაერში არსებულ შხამს მაინც შეეძლო შეეღწია მის ორგანიზმში და დაგროვილიყო თმებში.

სხვა მეთოდების გამოყენებით მკვლევარებს შეუძლიათ განსაზღვრონ თუ რით იკვებებოდა თმების პატრონი. რამდენიმე წლის წინ როჩესტერის უნივერსიტეტის ბიოფიზიკოსმა ტ. ტორიბარმა გამოიკვლია რით იკვებებოდა ორი ესკიმოსი, რომელთა სხეულები 400 წლის განმავლობაში ალიასკის ყინულებში იდო. ტორიბარმა თმები შეისწავლა რენტგენის სხივების ქვეშ. რენტგენით დასხივება იწვევდა თმებში შემავალი ელემენტების საპასუხო გამოსხივებას. ამ გამოკვლევით მან აღმოაჩინა, რომ თმებში თუთიისა და ვერცხლის წყლის შემცველობა იცვლება ერთი წლის განმავლობაში სეზონების მიხედვით. თუთიის უდიდესი კონცენტრაცია მოდიოდა ზაფხულზე, როდესაც ესკიმოსები კლავდნენ ჩრდილოეთის ირმებს, რომელთა ხორცი მდიდარია თუთიით. ვერცხლის წყალი კი მეტად გროვდებოდა ზამთარში, როდესაც კვების ძირითადი პროდუქტი იყო თევზი. შემდეგ ტორიბარმა ალკოჰოლის მოყვარულების თმებში აღმოაჩინა ელემენტების ნაწილების სხვანაირი სახე.

უფრო მეტიც, თმებიდან შეიძლება გამოიყოს დნმ ნივთიერება, რომელიც მემკვიდრეობითი ინფორმაციის მატარებელია. თმის ღეროში დნმ ცოტაა, ამიტომ ანალიზისათვის აუცილებელია თმის ბოლქვი. მეთოდი, რომელსაც ეწოდება „გენური დაქტილოსკოპია“, შესაძლებელს ხდის გამოავლინოს დნმ-ის თავისებურებები, რომელიც დამახასიათებელია თითოეული კონკრეტული ადამიანისათვის და მთლიანი შემადგენლობით არ მეროდება ტყუპისცალებშიც კი (გარდა ერთკვრცხიანი ტყუპისცალებისა). დღეს უკვე გენური დაქტილოსკოპია ფართოდ გამოიყენება, მაგალითად მამობის დასადგენად, ძლიერ დამახინჯებული გვამების იდენტიფიკაციისას, დამნაშავეს პიროვნების დასადგენად. რონალდ სეიჯელი თვლის, რომ თმების მიხედვით შეიძლება დადგინდეს დაკარგულის ვინაობა, ან პატარა ბავშვის ვინაობა.

მიუხედავად ახალი მეთოდის უპირატესობისა, მასზე ძალიან დიდი იმედების დამყარება არ შეიძლება, თმების დნმ-ს არ შეუძლია მოგვცეს ინფორმაცია ადამიანის რაიმე გარეგანი ნიშნების შესახებ. (მაგ. ინფორმაცია მისი თვალების ფერზე, ან მოგვიტხროს მისი ავადმყოფობების შესახებ). თუმცა ეს შეზღუდვა დროთა განმავლობაში ალბათ გადალახული იქნება მოლეკულური გენეტიკის შემსწავლელი შედეგები სამედიცინო პროგნოზის გაკეთებას. ამასთან, ეს პროგნოზი იქნება უფრო დაწვრილებითი და სწორი, ვიდრე სისხლის ანალიზით გაკეთებული პროგნოზი. „ყველაფერი ეს თეორიულად დასაშვებია“ – ამბობს სეიჯელი. საკვებით შესაძლებელია, რომ დღეს ჩვენი თმები აგროვებდეს ინფორმაციას თანამედროვე ეკოლოგიური კრიზისის შესახებ, კერძოდ ატმოსფეროში ოზონის შემადგენლობის შემცირებისა და ატმოსფეროს დაბინძურების შესახებ. თმებს შეუძლია შთამომავლობას შეუდგინოს ჩვენი დროის არქეოლოგიური მატრიანე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გოგნიაშვილი ნ., კრიმინალისტიკა, თბ., 2014.
2. გორდელაძე თ., სასამართლო მედიცინა, თბ., 2001.
3. Торвальд Ю., Век криминалистики, М. 1991.
4. profnauka.ru/node/666
5. www.kantuev.ru/metodi-diagnostiki-narkotichesko/
6. market-mg.narod.ru/osv26.htm

დავით ჩაგუნავა, ანა ჩაგუნავა თმის გამოკვლევით დგინდება ჭეშმარიტება რეზიუმე

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია რადიოიმუნოლოგიური მეთოდის საშუალებით ადამიანის თმებში ნარკოტიკების არსებობის საკითხები, ასევე ის, თუ რას წარმოადგენს თმის პატრონი – ნარკოდამოკიდებულ ადამიანს თუ მის გამავრცელებელს. ამავე მეთოდით შესაძლებელია დადგინდეს, როდის და რით იკვებება კონკრეტული ადამიანი.

David Chagunava, Anna Chagunava Examination of Hair Establishes the Truth Summary

The article deals with the determination of drugs in human hair by radioimmunoassay, as well as the identification of a person who is the owner of the hair: the drug addict or the person who spreads drugs, and in addition the ability to define nutrition of a person by hair, whether what and when a specific person ate.

Давид Чагунава, Анна Чагунава
Исследованием волос устанавливается истина
Резюме

В представленной статье рассматриваются вопросы определения наркотиков в волосах человека радиоиммунологическим методом, а так же идентификация того, кем является обладатель волос: наркозависимый или человек, распространяющий, расфасовывающий наркотики, а кроме того возможность определить по волосам чем и когда питался конкретный человек.

ანა ჩაგუნავა
საერთაშორისო ურთიერთობების მაგისტრი

უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა, „კარგი მმართველობა“ და
სამოქალაქო საზოგადოება

ისტორიული პერსპექტივიდან როგორც ჩანს, ხალხს, ვინც პირდაპირ იყო ჩართული კონფლიქტში, უწევდათ შედეგების თავის თავზე გადატანა. თანამედროვე მსოფლიოში არსებობს ახალი ხედვა, რომლის მიხედვითაც სტრატეგიული, მორალური და უსაფრთხოების მიზნებიდან გამომდინარე, მსოფლიო საზოგადოების ინტერესებშია, იზრუნოს რეგიონულ თუ საერთაშორისო კონფლიქტების პრევენციაზე, მათ გამანადგურებელ შედეგებსა და ადამიანის უსაფრთხოებაზე. სასიცოცხლო მნიშვნელობის საკითხი გახდა არა მხოლოდ ომის შეწყვეტა, არამედ ომის შემდგომი მშვიდობის შენება. ეს უკანასკნელი კომპლექსური და მრავალგანზომილებიანი პროცესია, რომელიც მოიცავს დიპლომატიურ, პოლიტიკურ, ფსიქო-სოციალურ და სხვა მიდგომებს. ყოველივე ეს კი უნდა განხორციელდეს მაღალი დონის სტრატეგიულ და ადმინისტრაციულ კოორდინირებასთან პარალელურ რეჟიმში. საერთაშორისო აქტორები ომის შემდგომი მშვიდობის შენების პროცესში ცდილობენ, შექმნან ისეთი პროცესი, რომელშიც ადგილობრივი აქტორები აიღებენ და გადაინაწილებენ პასუხისმგებლობას თავიანთი საზოგადოების აღმშენებლობისათვის (Schnabel, Ehrhart 2005). ასეთ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება უსაფრთხოების სისტემის რეფორმის გაიდლაინს, რომელიც განისაზღვრება დემოკრატიის ნორმებისა და „კარგი/ეფექტური მმართველობის“ (‘Good governance’) პრინციპებით.

კარგი მმართველობა

„კარგი მმართველობა“ არის სახელმწიფო მმართველობის ახალი კონცეფცია. თავდაპირველად, თეორია შემოთავაზებული იყო 1997 წელს გაეროს განვითარების პროგრამის დოკუმენტებში. ამ დოკუმენტებში, კარგი მმართველობა აღიქმება როგორც ეკონომიკური, პოლიტიკური და ადმინისტრაციული ძალაუფლების განხორციელება, სახელმწიფო საქმეების ყველა დონეზე მართვის მიზნით. მიზნულია, რომ მართვა ხორციელდება ძალაუფლების დაყოფის პრინციპებზე დაყრდნობით. მმართველობის ეფექტურობა გააუმჯობესდება, როგორც მიზნის მიღწევადობა მოცემულ ვადებში საზოგადოებრივი რესურსების მინიმალური დანაკარგით.

„ეფექტური მმართველობა“ არის ტერმინი, რომელიც გამოიყენება საერთაშორისო ლიტერატურაში და განსაზღვრავს საჯარო ინსტიტუტების მიერ საზოგადოებრივ საქმეებში მოქმედებას და საჯარო რესურსების მართვას. სახელმწიფო მართვა, ეს არის „გადაწყვეტილების მიღებისა და განხორციელების პროცესი“ (UNESCAP, 2014). ცნება „კარგი მმართველობა“ ხშირად გვევლინება, როგორც არაეფექტური ეკონომიკისა და პოლიტიკური ორგანოების, ეფექტურთან შედარების მოდელი. კონცეფცია კონცენტრირებულია მთავრობების და მმართველი ორგანოების პასუხისმგებლობაზე, დააკმაყოფილონ მასების მოთხოვნები. იმის გამო, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ყველაზე „წარმატებულად“ ხშირად ამერიკისა და ევროპის ლიბერალურ-დემოკრატიული სახელმწიფოები ითვლება, სწორედ ეს ქვეყნები ქმნიან იმ სტანდარტებს, რომლის მიხედვითაც ხდება სხვა ქვეყნების ინსტიტუტების შედარება, როდესაც საუბარია სახელმწიფო მართვაზე. „კარგი მმართველობა“ გულისხმობს სხვადასხვა საკითხის ბევრ სხვადასხვა კონტექსტში განხორციელებას (Poluha, Rosendahl 2002).

საერთაშორისო ურთიერთობებში, კარგი მმართველობის ანალიზი გულისხმობს შემდეგ ურთიერთობებს:

- მთავრობებსა და ბაზრებს შორის;
- მთავრობებსა და მოქალაქეებს შორის;
- მთავრობებსა და კერძო ან ნებაყოფლობით სექტორს შორის;
- არჩეულ ოფიციალურ პირებსა და დანიშნულ პირებს შორის;
- ადგილობრივ ინსტიტუტებს და ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობას შორის;
- საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების შტოებს შორის;
- ერი-სახელმწიფოსა და ინსტიტუტებს შორის.

რეფორმები და სტანდარტები

კარგი მმართველობის ხელშესაწყობად შესაძლოა სამი ინსტიტუტის: სახელმწიფოს, კერძო სექტორისა და სამოქალაქო საზოგადოების რეფორმირება. თუმცა, სხვადასხვა კულტურებს შორის, რეფორმის საჭიროება და მოთხოვნა შეიძლება განსხვავებულდეს ქვეყნის საზოგადოების პრიორიტეტების მიხედვით. სხვადასხვა ქვეყნის დონეზე ინიციატივებმა და საერთაშორისო ძვრებმა ფოკუსირება მოახდინა სხვადასხვა სახის მმართველობის რეფორმაზე. რეფორმისათვის განხორციელებული თითოეული ქმედება ადგენს იმ კრიტერიუმებს, თუ რა არის მიზნული კარგ მმართველობად საკუთარი საჭიროებებისა და დღის წესრიგის საფუძველზე.

- **საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა** (სსფ) 1996 წელს განაცხადა, რომ იგი „ხელს შეუწყობს კარგი მმართველობის მის ყველა ასპექტს, მათ შორის, უზრუნველყოფს კანონის უზენაესობას, გააუმჯობესებს ეფექტურობასა და ანგარიშვალდებულებას საჯარო სექტორში და აღმოფხვრავს კორუფციას, რაც წარმოადგენს არსებითი ელემენტების ჩარჩოს, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელი იქნება ეკონომიკის განვითარება (International Monetary Fund 2005). სსფ მიიჩნევს, რომ ეკონომიკაში კორუფცია გამოწვეულია არაეფექტიანი მმართველობისაგან. ეკონომიკისათვის ან გადამეტებული, ან ძალიან მცირე რეგულირებისაგან. იმისათვის, რომ საერთაშორისო სავალუტო ფონდისაგან მიიღოს სესხი, ქვეყანა უნდა აწარმოებდეს გარკვეული ტიპის კარგი მმართველობის პოლიტიკას.
- **გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია** ყურადღებას ამახვილებს ადამიანის განვითარებისა და პოლიტიკური ინსტიტუტების რეფორმაზე. გაეროს თანახმად, არსებობს კარგი მმართველობის რვა მახასიათებელი. კარგი მმართველობა: არის კონსენსუსზე ორიენტირებული, რომელიც გულისხმობს მონაწილეობას, კანონის უზენაესობას, არის ეფექტური და ქმედითი, გულისხმობს ანგარიშვალდებულებას, გამჭვირვალებას, პასუხისმგებლობას, სამართლიანობას და ინკლუზიურობას.

➤ **მსოფლიო ბანკი** უფრო დაინტერესებულია ეკონომიკური და სოციალური რესურსების კონტროლის რეფორმით. 1992 წელს, მან ყურადღება გაამახვილა საზოგადოების სამ ასპექტზე, რომლებიც გავლენას ახდენს ქვეყნის მმართველობის ბუნებაზე: 1. პოლიტიკური რეჟიმის ტიპი; 2. პროცესი, როდესაც ხელისუფლება ჩართულია სოციალური და ეკონომიკური რესურსების მართვაში, განვითარების მიღწევის მიზნით; და 3. მთავრობების უნარი ჩამოაყალიბოს ეფექტური პოლიტიკა და უზრუნველყოს მისი ეფექტურად განხორციელება.

იმის გამო, რომ ცნებები, როგორცაა სამოქალაქო საზოგადოება, დეცენტრალიზაცია, კონფლიქტების მშვიდობიანი მართვა და ანგარიშვალდებულება ხშირად გამოიყენება კარგი მმართველობის კონცეფციის განსაზღვრისას, იგი (კარგი მმართველობა) ხელს უწყობს ისეთი იდეების გავრცელებას, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება ეფექტურ დემოკრატიულ მმართველობას. აქედან გამომდინარე, გასაკვირი არ არის, რომ კარგი მმართველობა ძირითადად გაიგივებულია დემოკრატიულ მთავრობასთან. თუმცადა არსებობს საპირისპირო მოსაზრებებიც.

ევა პოლუა და მონა როზენდალი კამათობენ იმ სტანდარტებზე, რომელიც საერთოა დასავლური დემოკრატიისათვის, როგორც „კარგი მთავრობის“ კრიტერიუმები. პოლიტიკური ანთროპოლოგიური მეთოდების გამოყენებით ისინი ასკენიან, რომ მაშინ, როდესაც მთავრობებს მიაჩნიათ, რომ გადაწყვეტილების მიღებისას ისინი იყენებენ კარგი მმართველობის კონცეფციებს, კულტურულმა განსხვავებებმა შეიძლება გამოიწვიოს საერთაშორისო თანამეგობრობის კონფლიქტი ჰეტეროგენული სტანდარტების მიმართ (Poluha, Rosendahl 2002). ამას გარდა, საზღვარგარეთის განვითარების ინსტიტუტის (Overseas Development Institute) მკვლევრებმა გააკრიტიკეს კარგი მმართველობის იმდროინდელი მიდგომები, როდესაც ძალიან მცირე მნიშვნელობა ენიჭებოდა განვითარებად პოლიტიკურ პარტიებს, მათ კომპეტენციასა და კავშირებს თავიანთ მხარდამჭერებთან. მაშინ, როდესაც, პოლიტიკური პარტიები გადამწყვეტ როლს თამაშობენ კარგად ფუნქციონირებად დემოკრატიებში, სხვაგან ისინი გათიშული არიან ამომრჩეველთაგან და ელიტების დომინირების ქვეშ ექცევიან, ამომრჩეველების წარმომადგენლობის გაზრდის მცირე შესაძლებლობები აქვთ. სინამდვილეში კი პოლიტიკურ პარტიებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშონ სახელმწიფოს განვითარებისათვის გადამწყვეტ მომენტში, როგორც უარყოფითად (მაგ., ძალადობის ორგანიზება და წაქეზება) ასევე დადებითად (მაგ., წამყვანი დიალოგი გახლენილ საზოგადოებასთან) (Foresti and Wild 2010).

უნარიანი და პასუხისმგებლობის მქონე სამოქალაქო საზოგადოება

სამოქალაქო საზოგადოება მოიცავს დაინტერესებული მხარეების ფართო სპექტრს, მათ შორის, არასამთავრობო ორგანიზაციების, სათემო ორგანიზაციების, პროფესიული ასოციაციების (მათ შორის პროფესიული კავშირების), კვლევისა და ადვოკატირების ორგანოების, მედიისა და რელიგიურ ჯგუფებს. დადგენილია, რომ ეფექტიანი სამოქალაქო საზოგადოების არსებობა მნიშვნელოვანია ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების ხელშეწყობაში. სამოქალაქო საზოგადოებას უნდა შეეძლოს უსაფრთხოების სექტორის პოლიტიკისა და საქმიანობის მონიტორინგი და მოქმედებდეს, როგორც უსაფრთხოების თანამეგობრობის რესურსი. მისი მაკონტროლებელი ფუნქციის წყალობით, სამოქალაქო საზოგადოებას შეუძლია ჩაერთოს ისეთ საკითხებში, როგორცაა თავდაცვის პოლიტიკა, ხარჯებისა და შესყიდვების წინადადებები და გადაწყვეტილებები; დოქტრინა, კრიტერიუმები, სტრუქტურა, უსაფრთხოების სხვადასხვა ძალების განლაგება; უცხოური უსაფრთხოების ძალების ტრენინგების გავლა და თუ საჭიროება მოითხოვს, ისეთ საკითხებში, როგორცაა იარაღის გაყიდვა ან იარაღის დამზადების უცხოური ტექნოლოგიები და ქვეყნის საზღვრებს გარეთ ეროვნული ჯარის დისლოცირება. ასეთი დამოუკიდებელი ანალიზი გამოწვევაა ხელისუფლების მიერ წარმოებული პოლიტიკისათვის და ამასთანავე საჭირო წვლილი შეაქვს

გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. მედია ხშირად მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ახალი იდეების გაცემის პროცესში და დებატების წამახალისებლად გვევლინება. სამოქალაქო საზოგადოება მოქმედებს, როგორც უსაფრთხოების სექტორის რესურსი რიგ შემთხვევებში. მას შეუძლია მცოდნე და განათლებული ინდივიდების საშუალებით შეავსოს მთავრობის შესაბამისი ორგანოების პოზიციები. მას ასევე შეუძლია უზრუნველყოს სპეციალიზებული კადრები, როგორცაა ადამიანის უფლებების ტრენერები, იურიდიული ექსპერტები, ფინანსური ექსპერტები და კონკრეტული პროგრამების ან სამხედრო სამოქალაქო საქმეებში მრჩეველები.

გამჭვირვალობა

საჯარო სექტორის ეფექტურად მოქმედებისათვის უმნიშვნელოვანესია ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის საკითხების ფართო სპექტრი. უსაფრთხოების პოლიტიკის დაგეგმვის, პირადი შემადგენლობების დაკომპლექტების შესახებ მონაცემები, ასევე ისეთი ძირითადი ინფორმაცია, როგორცაა შეიარაღებული ჯარისკაცების რაოდენობა, ქვეყნის არსენალში არსებული შეიარაღების ტიპები და ქვეყნის ბიუჯეტიდან უსაფრთხოების სექტორისათვის გამოყოფილი თანხის წილი ხშირად მხოლოდ ძალიან ვიწრო წრეშია ცნობილი. მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს ლეგიტიმური მიზეზები იმისა, რომ გარკვეული ინფორმაცია უსაფრთხოების სექტორის შესახებ იყოს კონფიდენციალური, ძირითადი ინფორმაცია ხელმისაწვდომი უნდა იყოს, როგორც სამოქალაქო ხელისუფლებისათვის, ასევე საზოგადოების წევრებისათვისაც. კონფიდენციალურობის საჭიროებამ არასდროს უნდა დაუშვას სამოქალაქო ზედამხედველობის შესუსტება. არასაკმარისი გამჭვირვალობა ქმნის რისკებს ეკონომიკური სტაბილურობისათვის და ხელს უწყობს რესურსების არარაციონალურად გამოყენებას. შესაბამისად, შეიარაღებული ძალებისათვის, პოლიციისათვის, სადაზვერვო და სხვა უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული საკითხებისათვის გაღებული ხარჯები უნდა აღიქმებოდეს ისევე, როგორც სახელმწიფოს სხვა ტიპის ხარჯები, დაგეგმვის, მომზადებისა და საკანონმდებლო ორგანოს მიერ დამტკიცების თვალსაზრისით. ყველა უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული ხარჯები უნდა იყოს ბიუჯეტში ჩართული და უნდა ექვემდებარებოდეს მკაცრ აუდიტს. ფინანსთა სამინისტროს და საბიუჯეტო სამსახურს უნდა ჰქონდეს უნარი გაანალიზოს უსაფრთხოების ხარჯები. საკანონმდებლო ორგანოს კი უნდა ჰქონდეს დამოუკიდებელი შესაძლებლობები, რათა შეაფასოს უსაფრთხოების გარემო და ბიუჯეტის მოითხოვნა უსაფრთხოების ძალებისაგან. ანალოგიურად, უსაფრთხოების დაგეგმვის პროცესი უნდა იყოს მაქსიმალურად გამჭვირვალე. უსაფრთხოების პოლიტიკა უნდა იყოს საკანონმდებლო დებატებისა და საჯარო განხილვის საკითხი. კერძოდ, თავდაცვის პროგრამები უნდა გადაიხედოს დროდადრო, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ხდება ძირითადი ცვლილებები შიდა და გარე უსაფრთხოების გარემოში. სამოქალაქო საზოგადოების წვლილი დადებითად იმოქმედებს ამ განხილვაზე, ხოლო მათი შედეგები უნდა იყოს საჯარო. ცენტრალური ელემენტი უსაფრთხოების პოლიტიკისა და სამოქალაქო – სამხედრო და სამოქალაქო – პოლიციის ურთიერთობები უნდა ამოქმედდეს კანონში უსაფრთხოების ძალების შესახებ დისციპლინურ კოდექსთან ერთად.

უსაფრთხოების სექტორის მართვა, სამოქალაქო საზოგადოების როლი

უსაფრთხოების ახალი დღის წესრიგი ცივი ომის შემდგომ პერიოდში მოითხოვს სამოქალაქო – სამხედრო ურთიერთობების გადახედვას, რომელიც სცილდება ტრადიციულ ცნებას შეიარაღებული სამხედრო ინსტიტუტების, არჩეული სამოქალაქო ლიდერებისათვის დაქვემდებარებას. მსოფლიოს შეიარაღებული ძალების არასაბრძოლო ფუნქციებით გამოყენება არის ბოლო ათწლეულის ფენომენი, რომელსაც აქვს მნიშვნელოვანი გავლენა ფისკალურ და მმართველობის შედეგებზე. მაშინ, როდესაც

ქვეყნები, რომლებიც გადადიან ომიდან მშვიდობის პერიოდში, ან ავტორიტარულს ცვლიან უფრო ლიბერალური მთავრობებით, აუცილებლად იქნება სახელმწიფოს უსაფრთხოების ინსტიტუტებში უფრო მეტი ანგარიშვალდებულებისა და გამჭვირვალობის მზარდი მოთხოვნა. გასაკვირი არ არის რომ უფრო მეტი ადამიანი უყურებს უსაფრთხოების სექტორს, როგორც კარგი მმართველობის მნიშვნელოვან კომპონენტს. ვინაიდან დემოკრატიული სამოქალაქო სამხედრო ურთიერთობების კვლევა წარმოიშვა, როგორც დემოკრატიის ხელშეწყობის ცენტრალური ნაწილი მე-20 საუკუნის ბოლო ათწლეულში, უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა უნდა გახდეს 21-ე საუკუნის განვითარების დიალოგის მონაწილე.

ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში სამოქალაქო-სამხედრო ურთიერთობები უკვე შედის ცივი ომის შემდგომი უსაფრთხოების ფართო კვლევაში. ეს არის ერთ-ერთი ელემენტი ბევრი სხვა რთული პროცესებიდან, რომლებიც გავლენას ახდენენ ადამიანის მდგომარეობაზე მსოფლიოს მრავალ ნაწილში. ტერმინი „ადამიანის უსაფრთხოება“ გამოიყენება, რათა ხაზი გაესვას ქვეყნის განვითარებაზე არასტაბილურობისა და სიღარიბის გავლენას, სულ უფრო მეტად ხდება მნიშვნელოვანი სახელმწიფოებისათვის, რომ უზრუნველყონ უსაფრთხო გარემო განვითარებისათვის. იქმნება პროგრამები, რომლებიც მიმართულია სიღარიბის დაძლევისაკენ. ინსტიტუტები, რეფორმის წყალობით, რომლებიც მოქმედებენ როგორც შიდა, ისე გარე უსაფრთხოებაზე, უფრო ხშირად უკავშირდებიან უსაფრთხოების სექტორის რეფორმას, ვიდრე სამოქალაქო სამხედრო ურთიერთობებს (orman).

უსაფრთხო გარემო ადამიანისათვის, საზოგადოებისათვის და ქვეყნებისათვის არსებითი პირობაა მდგრადი ეკონომიკური, პოლიტიკური და სოციალური განვითარებისათვის და კონფლიქტის შერბილებისთვის. 90-იანი წლების სიღარიბის კვევამ გამოავლინა, რომ მთავარი შეშფოთების საგანი ღარიბი ადამიანებისათვის უსაფრთხოების ნაკლებობა იყო, რაც მოიცავდა: ა) დანაშაულს და ძალადობას; ბ) სამოქალაქო კონფლიქტს და ომს; გ) პოლიციის მიერ დევნას და დ) მართლმსაჯულების ნაკლებობას (Ball 2006).

პოლიტიზირებული, ცუდად მართული, ან არაეფექტური უშიშროების ორგანოები და მართლმსაჯულების სისტემები ხშირად არასტაბილურობისა და დაუცველობის წყაროა, დაწყებული წვრილმანი კორუფციიდან დამთავრებული ადამიანის უფლებების მასიური დარღვევითა და ძალადობრივი კონფლიქტით. კერძოდ, შეიარაღებული ძალები არიან მნიშვნელოვანი პოლიტიკური და ეკონომიკური აქტორები მსოფლიოს მრავალ ნაწილში და არიან ჩართული კანონის უზენაესობის დარღვევების საკითხებში. გარე საფრთხეებისაგან და შიდა აჯანყებებისაგან ხალხის დაცვაზე მეტად, ყოფილა შემთხვევები, რომ შეიარაღებული ძალები გამოსულან რეპრესიული მთავრობების დამცველებად. ზოგიერთ შემთხვევაში, მათ ამბოხებულებთან საერთო მიზნებიც აღმოჩენიათ.

პრობლემები არ შემოიფარგლება შეიარაღებული ძალებით გეოგრაფიულ რეგიონებში, ღარიბი ადამიანები აცხადებენ, რომ პოლიციის რეაგირება არაა ჯეროვანი და რომ იგი კორუმპირებულია. სადაც პოლიცია ფუნქციონირებს, კორუმპირებული სამართლის სისტემა მნიშვნელოვნად შეარყევს მის ეფექტიანობას. არაპროფესიონალური და უპასუხისმგებლო უსაფრთხოების ძალების არსებობა იწვევს დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემების მარცხს. დემოკრატიული კონტროლისა და ბალანსის გარეშე უსაფრთხოების ძალები შეიძლება ძალიან ადვილად გამოიყენებოდეს პარტიზანული პოლიტიკური მიზნებისათვის ან ჩაერიოს პირდაპირ პოლიტიკურ პროცესში. გარდა ამისა, უსაფრთხოების სექტორის მმართველობის უკმარისობამ შეიძლება გამოიწვიოს სახელმწიფო მონოპოლიის ლეგიტიმურად ძალის გამოყენების მნიშვნელოვანი შესუსტება. უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიული მმართველობა არის არსებითი ელემენტი ნებისმიერი სტრატეგიის, რომელიც მიზნად ისახავს კონფლიქტის თავიდან აცილების და მშვიდობის შენებას. როცა ხდება უსაფრთხოების სექტორის მმართველობის

გაძლიერება, აუცილებელია, რომ ყველა შესაბამის აქტიორს შეეძლოს წვლილის შეტანა, რაც აქტიური სამოქალაქო საზოგადოების შემადგენელია.

მხარდაჭერა უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიულ მართვაში

იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა შეუწყოს ხელი სამოქალაქო საზოგადოებამ უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიული მმართველობის წარმატებულად განვითარებას, არსებობს რამდენიმე გასათვალისწინებელი საკითხი.

პირველი არის ცნების „წარმატება“ განსაზღვრება. კონკრეტული ქვეყნისათვის ისეთი საკითხის მოგვარება შეიძლება ჩაითვალოს წარმატებად, რაც შესაძლოა არ იყოს საერთო რომელიმე სხვა სახელმწიფოსათვის.

მეორე საკითხი არის ბალანსი. როგორც ჩანს, სამოქალაქო საზოგადოება ბევრად უფრო ჩართულია სამართლიანობისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების სექტორში მმართველობის გაძლიერებით, ვიდრე უსაფრთხოების სექტორის სხვა ნაწილებში. შეიძლება ადვილი იყოს სამოქალაქო საზოგადოების ჯგუფებისათვის, ითანამშრომლონ მართლმსაჯულებისა და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინსტიტუტებთან იმიტომ, რომ ეს ინსტიტუტები უზრუნველყოფენ სერვისს საზოგადოების დონეზე. მაგალითად, ბევრ ქვეყანაში უფრო ადვილი წარმოსადგენია, მოქალაქეთა მონიტორინგი პოლიციის საქმიანობაზე, ვიდრე მოქალაქეთა მონიტორინგი შეიარაღებული ძალების, ან დაზვერვის სამსახურზე. ამის მიზეზად შეიძლება მივიჩნიოთ ის, რომ პოსტკონფლიქტურ სიტუაციებში და იმ ქვეყნებში, რომლებიც გადიან გარდაქმნის პროცესს დემოკრატიზაციისაკენ, დანაშაულის წილი ხშირად მოიმატებს, რაც აქცენტს აკეთებს სისხლის სამართლის სისტემაზე. ასევე, ღია საზოგადოების ინსტიტუტმა ახლახან შექმნა სამართლებრივი ინიციატივა, რათა განაგრძოს სამართლის რეფორმის საქმიანობა, რასაც საფუძვლად უდევს ადამიანის უფლებათა დაცვა და ხელი შეუწყოს იურიდიული ლეგალური შესაძლებლობების განვითარებას ღია საზოგადოებებში მსოფლიოში.

მესამე საკითხი რაც უნდა განიხილოს ის არის, რომ სამოქალაქო საზოგადოების როლი საგრძნობლად ვარირებს რეგიონებს შორის და სახელმწიფოთა შორის ერთსა და იმავე რეგიონში. ეუთოს 110 არაწევრ ქვეყანაში ეუთოს განვითარების დახმარების კომიტეტის(OECD Development Assistance Committee) მიერ 2002/2003წწ. ჩატარებული უსაფრთხოების სექტორის რეფორმის კვლევამ უზრუნველყო სამოქალაქო საზოგადოების ხელშეწყობა უსაფრთხოების რეფორმებში (Ball 2006).

დასკვნა

უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიული მართვის არსი სამხედროების პროფესიონალიზმის ზრდასა და ადამიანის უფლებების პატივისცემაში, გამჭვირვალობაში, ანგარიშგებაში და მათი სამოქალაქო ხელისუფლებისა და საზოგადოების მიერ კონტროლში ვლინდება. დემოკრატიულ ზედამხედველობას, მართვისა და რეფორმირების ამ საკითხებზე ამხვილებს ყურადღებას ეუთოს ქცევის კოდექსი და ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის რეკომენდაციებიც. უსაფრთხოების სექტორის დემოკრატიული მმართველობა კი თავის თავში გულისხმობს კარგი მმართველობის პრინციპებით ხელმძღვანელობას, რომელიც მოიცავს ანგარიშვალდებულ და პაასუხისმგებელ უსაფრთხოების ძალებს, სამოქალაქო ხელისუფლებასა და საზოგადოებას, გამჭვირვალობას, ადამიანის უფლებების პატივისცემაზე ფოკუსირებას. ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილის სრულფასოვნად განხორციელებისათვის კი უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს სამოქალაქო კონტროლი, როგორც დამბალანსებელი საშუალება სახელმწიფოს დემოკრატიულობის ჩამოყალიბება – განვითარების გზაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დარჩიაშვილი დ., უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა საქართველოში 2004-2007. თბილისი: მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი, 2008.
2. Ball, Nicole, Caparini, Marina. Civil society and the security sector concepts and practices in new democracies. Berlin : Münster Lit , 2006.
3. Poluha, Eva; Rosendahl, Mona. Contesting 'good' governance: crosscultural perspectives on representation, accountability and public space, 2002.
4. Schnabel, Albrecht, Hans-Georg Ehrhart. Security sector reform and post-conflict peacebuilding. Tokyo, New-York, Paris: United Nations University, 2005.
5. "The IMF's Approach to Promoting Good Governance and Combating Corruption — A Guide".
6. International Monetary Fund. 20 June 2005. 24.06.2014.
7. What is Good Governance. UNESCAP, 2014. 26.06.2014 .
8. Foresti and Wild 2010. S support to political parties: a missing piece of the governance puzzle. London: Overseas Development Institute.
9. Forman Johanna Mendelson PROMOTING CIVIL SOCIETY IN GOOD GOVERNANCE: LESSONS FOR THE SECURITY SECTOR.

**ანა ჩაგუნავა
უსაფრთხოების სექტორის რეფორმა, „კარგი მმართველობა“ და
სამოქალაქო საზოგადოება
რეზიუმე**

სტატიის ძირითად არსს წარმოადგენს ე.წ. „კარგი/ეფექტური მმართველობის“ (Good Governance) ცნების განსაზღვრა და მისი ძირითადი ასპექტების წარმოჩენა. ამასთანავე სამოქალაქო საზოგადოებისა და მისი აქტიური ჩართულობის მნიშვნელობა, როგორც ზოგადად სახელმწიფო მართვის კუთხით, ასევე წარმატებული პოლიტიკის წარმოებისათვის.

**Anna Chagunava
Security Sector Reform, “Good Governance” and Civil Society
Summary**

The aim of the article is to determine the main points of “Good Governance” and represent the basic aspects of the concept. Along with this, the article discusses the importance of Civil Society and its active participation in state governance, as well as its significant role in successful policy.

Анна Чагунава
Реформа сектора безопасности, “эффективное управление” и
гражданское общество
Резюме

Смысл статьи состоит в определении главных моментов эффективного управления и его основных аспектов. Наряду с этим, в статье говорится о важности гражданского общества и его активного участия в государственном управлении, а также его важную роль в успешной реализации политики.

ბექა ცერცვაძე
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის დოქტორანტი

გადაზღვევის სამართლებრივი ასპექტები

გადაზღვევა წარმოადგენს სადაზღვევო კომპანიის პორტფელის მართვის უაღრესად ტრადიციულ და ყველაზე გავრცელებულ მექანიზმს. სადაზღვევო კომპანია იყენებს გადაზღვევას იმ მიზნით, რა მიზნითაც დამზღვევი ყიდულობს დაზღვევას, ანუ მარტივად რომ ვთქვათ, ეს არის მზღვეველის დაზღვევა. თანადაზღვევისაგან განსხვავებით, გადაზღვევის შემთხვევაში დამზღვევსა და გადამზღვეველს შორის კავშირი არ არის. დამზღვევი უკავშირდება მხოლოდ მზღვეველს და მხოლოდ მასთან სდებს ხელშეკრულებას.

დაზღვევის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის „მ“ პუნქტის თანახმად **გადაზღვევა** არის ოპერაცია, რომლის დროსაც მზღვეველი გადაზღვევის ხელშეკრულების საფუძველზე და თითოეული ასეთი ხელშეკრულების თავისებურების გათვალისწინებით ახორციელებს სადაზღვევო რისკის და მასთან დაკავშირებული ზარალის მთლიან, ან ნაწილობრივ გადაცემას გადამზღვეველი კომპანიისათვის.

გადაზღვევის ხელშეკრულება თავისი არსით ძალიან ჰგავს დაზღვევის ხელშეკრულებას, რომელიც იღება დამზღვევსა და მზღვეველს შორის. როგორც დაზღვევის ხელშეკრულებაში, ასევე გადაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას ერთ-ერთი მხარე იღებს ვალდებულებას სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას გაიღოს ზიანის ანაზღაურებასთან დაკავშირებული ხარჯები. განსხვავება ამ ორ ხელშეკრულებას შორის იმაში მდგომარეობს, რომ თუ დაზღვევის ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეებიდან ერთ-ერთი მხარე არის სადაზღვევო კომპანია (მზღვეველი), ხოლო მეორე მხარე ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირია, რომელსაც სადაზღვევო საქმიანობასთან არავითარი შეხება არ გააჩნია, გადაზღვევის ხელშეკრულების ორივე მხარე არის სადაზღვევო კომპანია, მათგან ერთ-ერთი მხარე მზღვეველი, მოცემულ შემთხვევაში გადამზღვევია, რომელსაც დამზღვევთან დადებული აქვს დაზღვევის ხელშეკრულება, ხოლო მეორე მხარე კი გადამზღვეველი, რომელიც თავისთავზე იღებს დაზღვევის ხელშეკრულებიდან გამომ-

დინარე რისკის ნაწილს ან სრულ რისკს. მსგავსება ამ ორ ხელშეკრულებას შორის იმაში გამოიხატება, რომ გადამზღვევი ვალდებულია გადამზღვეველს გადაუხადოს გარკვეული თანხა, ამ უკანასკნელის მიერ ნაკისრი ვალდებულების სანაცვლოდ, ისევე როგორც დამზღვევი ვალდებულია გადაიხადოს სადაზღვევო პრემია. გადამზღვევის ვალდებულება არ ამოიწურება მხოლოდ დამზღვევისაგან მიღებული სადაზღვევო პრემიის ნაწილის გადახდაში, მას ასევე აკისრია ინფორმაციის შეტყობინების ვალდებულება. კერძოდ, გადამზღვევი ვალდებულია შეატყობინოს გადამზღვეველს, როგორც სადაზღვევის ხელშეკრულების დადებამდე, ასევე ხელშეკრულების მოქმედების პერიოდში ყველა მისთვის ცნობილი გარემოება, რომელსაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს როგორც დაზღვევის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შემთხვევის დადგომისათვის, ასევე საფრთხის გაზრდის შესახებ, რომელიც დაზღვევის ხელშეკრულების შემდეგ აღმოცენდა. გადამზღვევისათვის მოცემული ვალდებულების დაკისრება ლოგიკურიცაა, რადგანაც გადამზღვეველს, როგორც მზღვეველს დაზღვევის ხელშეკრულების დადებისას უფლება აქვს იცოდეს ხელშეკრულებასთან არსებული ყველა არსებითი გარემოებების თაობაზე. გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ გადამზღვეველს თავისი ვალდებულების შესრულების მოვალეობა წარმოეშობა მხოლოდ მაშინ, თუ გადამზღვევეს მისთვის გადახდილი აქვს დამზღვევისაგან მიღებული სადაზღვევო პრემიის ნაწილი.

გადაზღვევის ხელშეკრულების დადება არ შეიძლება გაგებულ იქნეს ისე, თითქოს ამ შემთხვევაში მზღვეველი ნაწილობრივ თავისუფლდება დაზღვევის ხელშეკრულებით, დამზღვევის წინაშე ნაკისრი ვალდებულებებისაგან. მზღვეველი, მიუხედავად დადებული სადაზღვევის ხელშეკრულებისა, დამზღვევის წინაშე პასუხისმგებელია დაზღვევის ხელშეკრულების მთელი მოცულობით. გადაზღვევის ხელშეკრულება მხოლოდ იმის მიმანიშნებელია, რომ ორ ან მეტ სადაზღვევო კომპანიას შორის მყარდება ურთიერთობა, რომლის მეშვეობითაც მზღვეველის მიერ ნაკისრი სადაზღვევო რისკი ნაწილდება ამ ურთიერთობაში მონაწილე პირებს შორის. მაგრამ ამავე დროს ეს არ ნიშნავს, რომ სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას დამზღვევეს შეუძლია მიმართოს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნით როგორც მზღვეველს, ასევე გადამზღვეველს, ან მზღვეველმა მხოლოდ ნაწილობრივ შეასრულოს დაზღვევის ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულება იმ მოტივით, რომ მას მეორე სადაზღვევო კომპანიასთან დადებული აქვს გადაზღვევის ხელშეკრულება. ამ დროს, არ შეიძლება იმის დავიწყება, რომ გადაზღვევის ურთიერთობაში მონაწილე მხარეები არიან გადამზღვევი (მზღვეველი) და გადამზღვეველი. დაზღვეული პირი მოცემულ ურთიერთობაში არ მონაწილეობს. აქედან გამომდინარე, გადამზღვეველს მის მიმართ არავითარი ვალდებულება არ აკისრია, მის წინაშე პასუხისმგებელია მხოლოდ მზღვეველი. უფრო მეტიც, მზღვეველი თავის მხრივ არ არის ვალდებული შეატყობინოს დამზღვევეს მის მიერ დადებული გადაზღვევის ხელშეკრულების თაობაზე.

გადაზღვევის ინსტიტუტის მთავარი დანიშნულებაა რისკის მეორადი გადანაწილება. რისკის განაწილება წარმოებს არა მხოლოდ ეროვნული ეკონომიკის ფარგლებში, არამედ საგარეო ურთიერთობების გათვალისწინებითაც და ამით იძენს საერთაშორისო ხასიათს.

გადაზღვევის ინსტიტუტის მრავალწლიანი განვითარების პროცესში ჩამოყალიბდა გადაზღვევის ხელშეკრულების ფორმები, რომელთაგანაც ყველაზე უფრო გავრცელებულია: ფაკულტატური და ობლიგატური გადაზღვევა.

ფაკულტატური გადაზღვევის ხელშეკრულებით გადამზღვევეს შესაძლებლობა აქვს თვითონ განსაზღვროს რისკის მოცულობა, მიიღოს გადაწყვეტილება თუ რომელი რისკი გადააზღვიოს და რა მოცულობით. ამ შემთხვევაში, გადამზღვევი არ არის ვალდებული მიიღოს რისკის გადაზღვევის თაობაზე გადამზღვეველის მიერ შემოთავაზებული ყველა წინადადება. მოცემულ შემთხვევაში ყოველი ცალკეული რისკის გადაზღვევაზე იდება დამოუკიდებელი ხელშეკრულება, რომელშიც განისაზღვრება თუ რა მოცულობით ხდება სადაზღვევო რისკის გადაზღვევა და მზღვეველის მიერ დაზღვევის ხელშეკრულებიდან მიღებული სადაზღვევო პრემიის რაოდენობა უნდა მიიღოს გადამზღვეველმა.

ობლიგატური გადაზღვევის ხელშეკრულებით გადამზღვევესა და გადამზღვეველს შორის დამყარებული ურთიერთობა ატარებს ვალდებულებით ხასიათს რაც იმაში გამოიხატება, რომ ყველა სადაზღვევო რისკი, გარკვეული მოცულობით, რაც გამომდინარეობს დამზღვევესა და მზღვეველს შორის დადებული დაზღვევის ხელშეკრულებიდან და რომლებიც შედიან იმ გადასაზღვევ რისკთა სიაში, რაზედაც დადებულ იქნა გადაზღვევის ხელშეკრულება, უნდა გადაეცეს გადამზღვეველს.

გამომდინარე იქიდან, თუ რა მიზნები აქვს პირველად მზღვეველს რისკების გადასაზღვევად გადაცემისას, არსებობს გადაზღვევის რამდენიმე სახეობა. მაგალითად, პირველად მზღვეველს შეიძლება სურდეს თავი აარიდოს ზარალიანობის მაღალ ცვალებადობას და სადაზღვევო პორტფელის დაბალანსებისათვის გადააზღვიოს შედარებით მსხვილი რისკები. ასევე, მან შეიძლება გადამზღვეველს გადასცეს წინასწარ ფიქსირებულ ოდენობაზე გადამეტებული თავისი ვალდებულების ნაწილი.

გადაზღვევა შეიძლება განხორციელდეს სადაზღვევო თანხის საფუძველზე და ზარალის ექსცედენტის საფუძველზე. სადაზღვევო თანხის საფუძველზე ხდება პროპორციული გადაზღვევა, პირველადი მზღვეველი გადააზღვევს სადაზღვევო პორტფელის ნაწილს. ამასთან სადაზღვევო შენატანები, პასუხისმგებლობა და ზარალი ნაწილდება პროპორციულად გადამზღვეველსა და მზღვეველს შორის. ზარალის ექსცედენტის საფუძველზე ხდება არაპროპორციული გადაზღვევა, გადამზღვეველის გადახდის მოცულობა დამოუკიდებელია მომხდარი ფაქტიური ზარალის ოდენობაზე. მისი პასუხისმგებლობა წარმოიშობა მხოლოდ მაშინ, როდესაც ზარალის ზომა გადააჭარბებს დატოვების საკუთარ წილს (პრიორიტეტს).

პროპორციული გადაზღვევისას გადამზღვეველი პროპორციულად მონაწილეობს რისკების დაფარვაში, ანუ თავის თავზე იღებს პასუხისმგებლობას განსაზღვრული კოტით (კოტა გამოითვლება სადაზღვევო თანხის პროცენტის სახით) ან უზრუნველყოფს ზარალების საშუალო სტატისტიკურ მაჩვენებელზე გადაჭარბებული ოდენობის დაფარვას. გადაზღვევის ასეთ სახეობას პროპორციულს უწოდებენ, რადგან სადაზღვევო თანხა, სადაზღვევო შენატანები, პასუხისმგებლობა და ზარალი თანაბრად ნაწილდება გადამზღვეველსა და მზღვეველს შორის.

განარჩევენ პროპორციული გადაზღვევის ხელშეკრულების სამ ძირითად სახეს: კოტური გადაზღვევის ხელშეკრულება, თანხის ექსცედენტის გადაზღვევის ხელშეკრულება და კომბინირებული გადაზღვევის ხელშეკრულება.

კოტური გადაზღვევის ხელშეკრულების მიხედვით გადამზღვეველი თავის თავზე იღებს განსაზღვრულ, ხელშეკრულების მოქმედების მთელი პერიოდის მანძილზე უცვლელ წილს ანუ კოტას (%-ებში) პირველადი მზღვეველის მიერ ხელმოწერილი ყველა რისკიდან. იგივე პროპორციით ნაწილდება სადაზღვევო შენატანები და ზარალები გადამზღვეველსა და მზღვეველს შორის.

თანხის ექსცედენტის გადაზღვევის ხელშეკრულების მიხედვით გადამზღვეველი მონაწილეობს მხოლოდ იმ რისკების დაფარვაში, რომელთა სადაზღვევო თანხა აჭარბებს გარკვეულ მნიშვნელობას. ამდენად, გადამზღვეველი პასუხისმგებლობას ინაწილებს არა ნულოვანი დონიდან, არამედ პირველადი მზღვეველის პასუხისმგებლობის გარკვეული ლიმიტიდან. ლიმიტი დგინდება თვით პირველადი მზღვეველის მიერ.

სადაზღვევო თანხის ნაწილს, რომელიც გადაამეტებს პირველადი მზღვეველის პასუხისმგებლობას და გადაცემულია გადასაზღვევად, ეწოდება **ექსცედენტი**.

გადაზღვევის კომბინირებული ხელშეკრულების დროს ხდება კოტური და თანხის ექსცედენტის გადაზღვევის ხელშეკრულების ელემენტების შერწყმა.

არაპროპორციულ გადაზღვევაში გადამზღვეველის პასუხისმგებლობის მოცულობა განისაზღვრება უშუალოდ ზარალის მოცულობის მიხედვით და არა ცალკეული

დაზღვეული რისკებისა და აკრეფილი სადაზღვევო შენატანების პროპორციული გადანაწილებით მზღვეველსა და გადამზღვეველს შორის. გადამზღვეველისათვის გადახდილი სადაზღვევო პრემია გამოითვლება ინდივიდუალურად.

განარჩევნ ცალკეული ზარალის ექსცედენტის საფუძველზე დადებულ გადაზღვევის ხელშეკრულებებსა და წლიური ზარალიანობის ექსცედენტის საფუძველზე დადებული გადაზღვევის ხელშეკრულებებს.

ცალკეული ზარალის ექსცედენტის საფუძველზე დადებული ხელშეკრულების (Excess of Loss) მიხედვით გადამზღვეველი თავის თავზე იღებს ცალკეული ზარალის იმ ნაწილს, რომელიც გადააჭარბებს ხელშეკრულებით წინასწარ განსაზღვრულ ოდენობას. ზარალის ნაწილს, რომელსაც ფარავს პირველადი მზღვეველი, დატოვების საკუთარი წილი, ანუ პრიორიტეტი ეწოდება. გადამზღვეველი ფარავს პრიორიტეტზე გადააჭარბებული ზარალის ოდენობას, ხოლო თუ ზარალი მოქცეულია პრიორიტეტის ფარგლებში, მას სრულად ანაზღაურებს პირველადი მზღვეველი.

წლიური ზარალიანობის ექსცედენტის საფუძველზე დადებული გადაზღვევის ხელშეკრულების (Stop Loss) მიხედვით გადამზღვეველი ფარავს არა პირველადი მზღვეველის პრიორიტეტზე გადამეტებულ ცალკეული ზარალების ოდენობას, არამედ წლის მანძილზე ერთობლივი ზარალის მაჩვენებლის პირველადი მზღვეველის საკუთარი დატოვების ლიმიტზე გადამეტებული ზარალის თანხას. ამიტომ გადამზღვეველი ზარალის დაფარვაში ერთვება მხოლოდ მაშინ, როდესაც პირველადი მზღვეველის ზარალი გადააჭარბებს ზარალიანობის წლიური მაჩვენებლის განსაზღვრულ ნორმას.

თავის მხრივ, გადამზღვეველებიც გადასცემენ აღებული რისკების ნაწილს სხვა გადამზღვეველებს. რისკების შემდგომ გადაზღვევაზე გადაცემას **რეტროცესია** ეწოდება. ამ პროცესის მიზანია ცალკეული მზღვეველის პორტფელში რისკების კუმულაციის თავიდან არიდება, მათი ეფექტურად გადანაწილება და დანაწევრება. რეტროცესია ხორციელდება მსოფლიო მასშტაბით ყველა ქვეყნის გადამზღვეველ კომპანიებს შორის, რაც იძლევა განსაკუთრებით მსხვილი რისკების დაზღვევის საშუალებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს კანონი დაზღვევის შესახებ, თბ., 1997 წლის 2 მაისი.
2. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, თბ., 1997 წლის 26 ივნისი.
3. ცერცვაძე ა., ხანთაძე გ., ვეკუა დ., სადაზღვევო საქმე, თბ., 2015.
4. ცერცვაძე ა., ცერცვაძე ბ., დაზღვევა, როგორც რისკის მენეჯმენტის ყველაზე ეფექტიანი და გავრცელებული ფინანსური ინსტრუმენტი, ჟურნალი „მედიცინისა და მენეჯმენტის თანამედროვე პრობლემები“, თბ., 2015, №2.
5. George E. Rejda – Principles of Risk Management and Insurance, 2013.

**ბექა ცერცვაძე
გადაზღვევის სამართლებრივი ასპექტები
რეზიუმე**

გადაზღვევა არის ოპერაცია, რომლის დროსაც მზღვეველი გადაზღვევის ხელშეკრულების საფუძველზე და თითოეული ასეთი ხელშეკრულების თავისებურების

გათვალისწინებით ახორციელებს სადაზღვევო რისკის და მასთან დაკავშირებული ზარალის მთლიან ან ნაწილობრივ გადაცემას გადამზღვეველი კომპანიისათვის.

გადაზღვევის ხელშეკრულება თავისი არსით ძალიან ჰგავს დაზღვევის ხელშეკრულებას, რომელიც იდება დამზღვევესა და მზღვეველს შორის. გადაზღვევის ინსტიტუტის მთავარი დანიშნულებაა რისკის მეორადი გადანაწილება. რისკის განაწილება წარმოებს არა მხოლოდ ეროვნული ეკონომიკის ფარგლებში, არამედ საგარეო ურთიერთობების გათვალისწინებითაც და ამით იძენს საერთაშორისო ხასიათს.

Beka Tsertsvadze
Legal Aspects of Reinsurance
Summary

Reinsurance is an operation, during which the insurer, based on the reinsurance contract and each of the such contract features considering, carries insurance risk and with him connected full or partial loss transmission to reinsurance company.

The reinsurance contract is inherently very similar to an insurance contract, which is placed between the insurer and insured. Main purpose of reinsurance institute is the secondary risk redistribution. Risk redistribution is effected not only within the national economy, but also providing for foreign relations and thus gaining the international character.

Бекa Цертсвадзе
Правовые аспекты перестрахования
Резюме

Перестрахование это операция при которой страховщик на основании договора перестрахования и предусмотрения особенности каждого такого договора осуществляет полную или частичную передачу страхового риска и связанного с ним ущерба перестраховочной компании.

Договор перестрахования по своей сути сильно похож на договор страхования, который заключается между страховщиком и страхователем. Главное назначение института перестрахования это вторичное перераспределение риска. Распределение риска производится не только в пределах национальной экономики а также с учетом внешних отношений, которым приобретает международный характер.

Екатерина Ницуа
Ассоциированный профессор Тбилисского Учебного Университета

Субъекты наследственных правоотношений

Наследственное право является подотраслью гражданского права, которое состоит из правовых норм регулирующих имущественные отношения на случай смерти одного из участников гражданского правоотношения – наследодателя к другим лицам - наследникам.

Важным элементом любого гражданского правоотношения (в том числе и наследственное не исключение) являются его субъекты, т. е. лица или организации, за которыми закон признает свойство правосубъектности, а именно возможности быть носителями определенных прав и обязанностей в рамках правоотношений. Наследственные правоотношения состоят из следующих элементов: субъекты, содержание и предмет наследственных правоотношений. Исходя из целей исследования данной работы особое внимание будет уделено изучению субъектов наследственных правоотношений.

Для того, чтобы быть субъектом любых гражданско-правовых отношений необходимо обладать правоспособностью, дееспособностью. Согласно ст.11-ой ГК Грузии правоспособность физического лица, т.е. способность иметь гражданские права и нести обязанности возникает с момента рождения и прекращается его смертью. Что же касается дееспособности, то согласно ст.12-ой ГК- это способность физического лица по своей воле и своими действиями приобретать и осуществлять гражданские права и обязанности в полном объеме возникает с наступлением совершеннолетия, т.е. по достижении им восемнадцатилетнего возраста. Дееспособность лица также прекращается в случае смерти, поскольку самостоятельно без правоспособности, существовать не может. Отсюда можно сделать вывод, что наследственная праводеспособность производна от гражданской.

В юридической литературе нет единого мнения о принадлежности тех или иных лиц к субъектам наследственного правоотношения. Так, с точки зрения одних авторов, субъектами наследственного правоотношения являются наследодатель и наследники (4, 537;364). Данное мнение им обосновывается двумя аргументами – во первых, составляя завещание, наследодатель выступает субъектом наследственных правоотношений и во во вторых, наследодатель субъект наследственного правопреемства в связи с чем признается субъектом наследственного правоотношения. Вместе с тем, И.Л.Корнеевым высказывается также суждение, что включение наследодателя наряду с наследником в круг субъектов наследственных правоотношений позволяет выделить в их структуре управомоченную и обязанную стороны. Нельзя согласиться с таким мнением, так-как нет достаточных оснований. Во первых, основное возражение вызывает тот факт, что к моменту открытия наследства, то есть наследственного правоотношения наследодателя нет в живых. Значит, в силу смерти наследодатель утратил гражданскую праводеспособность, в связи с чем оно не может быть субъектом права, в том числе субъектом наследственных правоотношений. Во вторых, по правовой природе завещания ясно, что только лишь составление завещания, до наступления факта открытия наследства, не может служить основанием возникновения наследственных правоотношений. Аналогичному мнению придерживаются другие исследователи, которые считают, что наследодатель не может входить в состав наследственного правоотношения, поскольку к моменту открытия наследства его нет в живых (5,645).

Безусловно наследодатель – лицо, после смерти которого открывается наследство и возникают наследственные правоотношения. К смерти лица по правовым последствиям приравнивается объявление судом безвестно отсутствующего гражданина умершим, а также вступление в законную силу судебного решения об объявлении его умершим. Следовательно, одной из центральных фигур наследственных правоотношений является наследодатель.

В гражданском кодексе Грузии, как и в законодательствах большинства зарубежных стран круг лиц, которые могут быть наследниками, определяется единообразно. Правом наследования обладают граждане находящиеся в живых к моменту открытия наследства, а также в законе особое внимание уделено наследникам, которые были зачаты при жизни наследодателя (*nasciturus*) и родились живыми после открытия наследства, т. е. после его смерти. Закон защищает интересы зачатых, но еще не родившихся детей. Они могут быть не только детьми наследодателя, как из круга родственников (при

наследовании по закону) так и других лиц (при наследовании по завещанию). В юридической литературе спорным является вопрос о том, является ли неродившийся ребенок субъектом права. Данное мнение обосновывается тем, что интересы неродившегося ребенка будут защищены законом лишь при условии, что он родится живым. Если же он родится мертвым, то факт его зачатия утрачивает юридическое значение (ст.11 ГК). Отсюда следует, что он не считается призванным к наследованию, поскольку его правоспособность не возникла, а также в этих случаях не возможно применить ни правило о наследственной трансмиссии ни о приращении наследственных долей.

Следовательно, согласно ст. 1307 ГК Грузии, наследниками по закону могут быть лица, которые находились в живых к моменту смерти наследодателя, а также дети наследодателя, родившиеся живыми после его смерти. К наследованию по завещанию могут призываться лица, которые находились в живых к моменту смерти наследодателя, а также те, которые были зачаты при его жизни и родились после его смерти.

Говоря о лицах, зачатых при жизни наследодателя и родившихся живыми после открытия наследства, необходимо учитывать срок зачатия. Согласно ст. 1188 ГК Грузии ребенок считается родившимся от состоявших в браке родителей, если он родится не позднее десяти месяцев после смерти отца.

Существует довольно много определений наследственного правоотношения. Так например, А.П.Сергеева и Ю.К.Толстого считают, что в своем развитии наследственное правоотношение проходит два этапа. Первый этап начинается с момента открытия наследства, т.е. с момента смерти наследодателя, когда наследники призываются к наследованию. Второй этап длится до тех пор, пока не будет определена судьба наследственного имущества (например, путем раздела его между наследниками), не произойдет оформление наследственных прав и т.д.(5,645). Н.Д.Егоров утверждает, что наследственное правоотношение носит абсолютный характер и возникает в момент смерти наследодателя между наследниками и всеми окружающими лицами (6,70).

Все эти определения содержат один смысл - наследственное правоотношение, это отношение возникшее в связи со смертью физического лица – наследодателя и состоящее в переходе к наследникам в порядке универсального правопреемства всех прав и обязанностей наследодателя (кроме тех, случаев, которые не предусмотрены законом) существующих на момент его смерти.

Наследственные правоотношения невозможно представить без участия наследников. Круг наследников по закону определяет закон, круг наследников по завещанию – завещатель. Наследовать может любой субъект гражданского права: граждане-физическое лицо, юридическое лицо, государство. Граждане и государство могут быть наследниками как по закону, так и по завещанию. Юридические лица могут выступать в качестве наследников только в том случае, если –

1. В установленной законом форме в их пользу составлено завещание. 2. Существуют на день открытия наследства.

Как уже отметили наследодателем может выступать только физическое лицо. Юридические лица в таком качестве не могут выступать. – при их реорганизации имущество переходит к другим лицам в установленном законном порядке (ст.58 ГК РФ), а при их ликвидации универсального правопреемства не возникает (п.1.ст.61 ГК).

При наследовании по закону наследодателями могут быть как дееспособные, так и недееспособные лица. В частности, при наследовании по закону наследниками с правом равной доли считаются:

1. В первую очередь – дети умершего, ребенок, родившийся после смерти наследодателя, супруг (супруга), родители (усыновители).

Усыновленный и его потомство в качестве наследников усыновителя и его родственников приравниваются к детям усыновителя и его потомству. Усыновленный не признается наследником по закону после смерти своих родителей и других кровных родственников по восходящей линии, а также после смерти сестер и братьев.

Внуки, правнуки и дети последних считаются наследниками по закону, если ко времени открытия наследства нет в живых их родителей, которые должны были быть наследниками наследодателя, и наследуют поровну в той доле, которая при наследовании по закону причиталась бы их умершему родителю.

Внуки, правнуки и дети последних не могут быть наследниками, если их родители отказались от принятия наследства.

Усыновитель и его родственники в качестве наследников усыновленного и его потомства приравниваются к родителям и другим кровным родственникам усыновленного. Родителям усыновленного, его другим кровным родственникам по восходящей линии, сестрам и братьям более не принадлежит право наследования по закону после смерти усыновленного или его потомства.

II. Во вторую очередь – сестры и братья умершего. Племянники наследодателя и их дети считаются наследниками по закону, если ко времени открытия наследства нет в живых того из родителей, который был бы наследником наследодателя. Они наследуют поровну в той доле наследства, которая причиталась бы при наследовании по закону их умершему родителю.

III. Третью очередь – бабушка и дед, мать и отец бабушки и мать и отец деда как со стороны матери, так и со стороны отца. Мать и отец бабушки и мать и отец деда считаются наследниками по закону, если ко времени открытия наследства бабушки и деда нет в живых.

IV. В четвертую очередь – тети (сестры матери отца) и дяди (братья матери и отца).

V. В пятую очередь племянники (дети сестер матери и отца и дети братьев матери и отца), а если их нет в живых – их дети (ст. 1336 ГК Грузии).

Круг наследников по закону является исчерпывающим и наследники предыдущей очереди исключают наследование последующей очереди.

Существует мнение, что основанием наследования по закону является кровное родство. Такая позиция не соответствует предсказаниям закона, так как кровное родство невозможно при переходе к государству имущества, не имеющего наследников (наследование выморочного имущества), кровное родство отсутствует между супругами, между наследодателем и усыновленным. В связи с изложенным необходимо отметить, что кровное родство не является единственным основанием наследования по закону. Основаниями наследования по закону являются как кровное, семейное родство, так и указание закона.

Новеллой действующего ГК Грузии является то, что нетрудоспособные иждивенцы наследодателя исключаются из перечня наследников по закону, так как по ранее действующему ГК они входили в состав наследников по закону, если не менее года до смерти наследодателя находились на его иждивении. Таковыми могут быть как кровные родственники наследодателя, которые из-за наличия наследников предыдущей очереди не могут призваны к наследству так и другие нетрудоспособные иждивенцы. Значит, субъектами наследственных правоотношений могут быть нетрудоспособные лица, которые находились на иждивении наследодателя и не могут самостоятельно содержать себя. Они вправе требовать содержание (алименты) из наследственного имущества, если не упомянуты в завещании (ст. 1338 ГК Грузии). По сравнению с законодательством Грузии в Российском наследственном праве расширено число потенциальных наследников по закону. В частности, в части третьей ГК РФ учтены интересы всех близких родственников (1141-1150 ст.) и количество очередей увеличилось до восьми. Особое внимание заслуживает тот факт, что наследниками последней – восьмой очереди выступают нетрудоспособные иждивенцы наследодателя, которые не менее года до смерти наследодателя находились на его иждивении, независимо от того, проживали они совместно с наследодателем или нет. Они приравниваются к наследникам по закону и наследуют наравне с наследниками той очереди, которая призывается к наследованию (ст. 1148 п 1).

Данное законодательное новшество позволяет максимально справедливо соотносить интересы наследодателей и наследников при открытии наследства. В Гражданском уложении Германии не найти норму, которая обеспечивает определенными правами нетрудоспособного иждивенца наследодателя. Согласно 2028 параграфа в ГУГ речь идет об обязанностях лица, проживавшего совместно с наследодателем, представить сведения о ведении им наследственных дел и о месте нахождения наследственного имущества. Исходя из вышесказанного можно представить, что лица проживающие совместно с наследодателем могут требовать содержание из наследственного имущества.

В отличие от наследования по закону, в соответствии с принципом свободы завещания завещатель может призвать к наследованию как наследников по закону, так и лиц не входящих в этот круг. При наследовании по завещанию законодательством установлены иные требования, которые исходят из правовой природы завещания. В частности, завещание – это односторонняя сделка, которая выражает волю наследодателя распорядиться наследством на случай смерти и к нему предъявляются все те требования, которые предусмотрены законом для признания сделок действительными.

Завещание не может быть составлено не только недееспособным лицом, но и лицом, который обладает лишь частичной или ограниченной дееспособностью. Завещателем может быть лишь только совершеннолетнее дееспособное лицо, которое в момент составления завещания может разумно судить о своих действиях и ясно выражать свою волю. Значит, на момент составления завещания наследодатель должен быть дееспособным лицом в полном объеме. Аналогичными правами обладают лица, которые вступили в брак в законном порядке в возрасте от 16 до 18 лет или эмансипированы (ст. 1106-ая ГК Грузии и ст.27 ГК РФ), поскольку они становятся полностью дееспособными и на общих основаниях, как дееспособные лица могут составить завещание.

Понятие субъекта или участника правоотношения более узкое по сравнению с понятием субъекта права ввиду того, что последнее включает и потенциал и возможности (7,114). Данное можно подтвердить возможностью составить завещание в пользу несовершеннолетнего. Исходя из общих норм гражданского права, от имени ребенка и в его интересах в наследственных правоотношениях будет выступать его законный представитель. Но все права и обязанности возникают у самого представляемого. Следовательно, несовершеннолетний выступает как субъект права, а его законный представитель - как субъект наследственно-правовых отношений. В отличие от представительства в гражданско-правовых отношениях, где осуществление данного права связано с дееспособностью представляемого лица, наследование по праву представления может иметь место лишь тогда, когда наследник, который был бы призван к наследованию (если он был жив), умирает до смерти наследодателя. В таких случаях к наследованию по закону, после смерти наследодателя призываются лица, которые занимают место наследника, умершего до смерти наследодателя.

Не могут быть субъектами наследственных правоотношений лица, которые отстраняются от наследования – недостойные наследники. Таковыми могут быть признаны лица как по закону, так и судом по требованию заинтересованного лица. В законе особо выделяются основания лишения право наследования:

Во-первых, не может быть наследником ни по закону ни по завещанию лицо, которое умышленно препятствовало наследодателю в осуществлении его последней воли и этим способствовало призыванию к наследованию себя или своих близких (ст.1310 ГК).

Во-вторых, не могут наследовать по закону родители после детей, в отношении которых они были лишены родительских прав и ко дню открытия наследства не восстановлены в этих правах.

И наконец, в третьих, от права принятия наследства по закону отклоняются лица (родители, совершеннолетние дети), злостно уклонявшиеся от выполнения возложенных на них обязанностей по содержанию наследодателя. Указанные обстоятельства лишения наследников права наследования действуют, если они будут подтверждены в судебном порядке (ст. 1311 ГК). Суд может отстранить от наследования только наследников по закону, но не по завещанию. Причина такого правила состоит в том, что законодатель следует принципу свободы завещания – если наследодатель при жизни сделал наследником определенное лицо и недостойное поведение этого лица не повлекло изменение воли завещателя (завещание не было изменено или отменено), то такое лицо должно остаться наследником. Завещание, как односторонняя сделка выражает волю наследодателя и лишь по завещанию может наследодатель лишить наследников по закону принять наследство и не обязан мотивировать это. При этом, наследодатель может простить недостойного наследника и призвать его к наследованию по завещанию. Данное мнение обосновывается тем, что лишение права наследования не мешает данному лицу, быть наследником других наследодателей.

Исходя из выше изложенного следует, что наследование имущества возможно как по закону, так и по завещанию. Хотя ст.1343 ГК Грузии прямо предусмотрены случаи, когда имущество наследодателя может быть признано безхозяйным, то есть выморочным. Таковыми являются:

1. смерть наследодателя и открытие наследства;
2. отсутствие (отказ, лишение права наследования) наследников как по закону, так и по завещанию в отношении всего наследственного имущества или его части.

При наличии указанных обстоятельств наследником имущества наследодателя становится государство, дом престарелых, лечебно-медицинское учреждение или другие учреждения социального обеспечения.

Выморочным может стать все имущество наследодателя, поэтому запрещается передача одной части имущества государству и другой части наследникам по закону. Однако возможны ситуации, когда выморочной становится только часть имущества наследодателя - если определенная часть имущества было завещано и принято наследниками по завещанию, в отношении оставшегося имущества не сделано завещательных распоряжений, а наследников по закону нет. В этом случае часть имущества будет выморочной и оно перейдет к государству за исключением тех случаев, которые предусмотрены в законе (дом престарелых, лечебно-медицинское учреждение или в других учреждениях социального обеспечения). В законе особо подчеркивается на факт содержания наследодателя не придавая особое значение его место жительства. Значит, в таких случаях имущество наследодателя перейдет к указанным учреждениям.

Переход выморочного имущества к государству по сравнению наследованием по закону имеет ряд отличительных признаков. По законодательству Грузии, как и многих стран например, по ст.1152 ГК РФ императивно закреплено, что 1. - для приобретения наследства государством не требуется выражения волеизъявления. 2. При наследовании выморочного имущества у государства нет права отказаться от принятия наследства (п.1.ст.1157 ГК РФ).

Наследники, в том числе – государство обязаны полностью удовлетворить интересы кредиторов наследодателя (ст.1492 ГК Грузии). В порядке универсального правопреемства не переходят лишь те имущественные права, которые не могут принадлежать государству, например право пожизненного наследуемого владения.

Итак, исходя из вышесказанного можно подвести, что все перечисленные наследники являются субъектами наследственных правоотношений. Открытие наследства – смерть наследодателя способствует возникновению прав и обязанностей наследника, которые они могут реализовать или нет.

В реализации наследственных прав (принятие или отказ от его принятия) главную роль играют нотариусы, так как они уполномочены на выполнение определенных действий исходящих из наследственных правоотношений – выдача свидетельства о наследовании, охрана наследства и. т. д.

Литература:

1. Гражданский кодекс Грузии, 1997.
2. Гражданский кодекс РФ, 1994 .
3. Гражданское уложение Германии, М., 2006.
4. Гражданское право. 2-е изд., Отв. Ред. Е.А.Суханов. М.,1998., Т., I. Корнеева И.Л. Наследственное право Российской Федерации: уч. Для магистров /И. Л. Корнеева – 3-е изд., М., 2012 .
5. Гражданское право. 4-е изд., Под ред., А.П. Сергеева, Ю.К.Толстого, Т., III., М., 2006.
6. Егоров Н.Д.Наследственное правоотношение /Вестник ЛГУ. Право. 1988 г. Вып.3. № 6
7. Халфина Р.О.Общее учение о правоотношении. М., 1997 .

Екатерина Ницуа Субъекты наследственных правоотношений Резюме

Основанием возникновения наследственных правоотношений является смерть наследодателя. К наследникам в порядке универсального правопреемства происходит передача всех прав и обязанностей наследодателя существующих на момент его смерти. Исходя из предписаний закона в работе

особое внимание уделяется рассмотрению вопроса круга субъектов как по закону, так и по завещанию, которыми могут выступать как физические, так юридические лица и государство.

Исходя из целей работы, анализируются случаи принятия наследства как по закону, так и по завещанию. В частности, выделено пять очередей наследников по закону, рассматриваются наследники по завещанию, которыми могут быть лица как из круга наследников по закону, так и посторонние лица. В работе также рассмотрены случаи признания наследственного имущества выморочным. В связи с исследуемым вопросом высказаны мнения автора работы.

ეკატერინე ნინუა
მემკვიდრეობის სამართალურთიერთობის სუბიექტები
რეზიუმე

მემკვიდრეობითი ურთიერთობების წარმოშობის საფუძველს წარმოადგენს მამკვიდრებლის გარდაცვალება. უნივერსალური უფლებამონაცვლეობით ხდება მემკვიდრეებზე მამკვიდრებლის უფლებებისა და მოვალეობების გადასვლა. ნაშრომში აღნიშნულია, რომ კანონმდებლობით განსაზღვრულია მემკვიდრეობითი ურთიერთობების სუბიექტთა წრე. ისინი შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები და სახელმწიფო.

კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, განხილულია კანონისმიერი და ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის შემთხვევები. კერძოდ, გამოყოფილია ხუთი რიგის კანონისმიერი მემკვიდრეები. ამასთან, საუბარია ანდერძისმიერ მემკვიდრეებზე, რომლებიც შეიძლება იყვნენ როგორც კანონით მემკვიდრეთა რიგებიდან, ისე სხვა პირები. ნაშრომში გაანალიზებულია აგრეთვე სამკვიდრო ქონების უმკვიდროდ აღიარების შემთხვევები და გამოთქმულია ავტორისეული მოსაზრებები საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით.

Ekaterine Ninua
Heritage Legal Relations Entities
Summary

Basis for origin of heredity relations is the decedent's death. The decedent's rights and obligations are transferred to the successors by universal succession. This paper deals with that the heritage relations entities circle is defined by the legislation. They may be either real or legal entities or state.

Based on the study purpose we have considered the cases of legal successor and heir-by-will. Namely, we have emphasized five lines of legal successors. Herewith this refers to the heirs-by-will who may be both legal successors and other persons. The paper analyzes as well the cases of recognition of the inheritable property without successors. It is expressed the author's opinions on the studied issue.

ჰუმანიტარული მახინჯობანი

ავთანდილ ტუკვაძე
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული პროფესორი

გურამ აბესაძე
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

თანამედროვე მსოფლიო წესრიგის თავისებურებები და საქართველო

თანამედროვე მსოფლიო წესრიგი მეტად წინააღმდეგობრივი, ანარქიული და სწრაფად ცვალებადი პროცესებით ხასიათდება; გლობალურ პოლიტიკურ სივრცეში ძალთა ბალანსი და წონასწორობა დარღვეულია, რომელმაც მსოფლიო პოლიტიკის აქტორთა ინტერესები და ღირებულებებითი პოზიციები ერთმანეთს კიდევ უფრო მეტად დაუპირისპირა; გლობალური წონასწორობა, რომელიც ძალთა ბალანსის მდგრადობას ემყარებოდა, გარკვეულად დაირღვა, რომელმაც ზესახელმწიფოებს შორის გეოპოლიტიკური გავლენებისათვის ბრძოლა და წინააღმდეგობა კიდევ უფრო უმართავი გახადა.

ერი-სახელმწიფოები რჩებიან რა გლობალურ სივრცეში წამყვან აქტორებად, მეტად რაციონალური და პრაგმატული პოლიტიკის გატარება უხდებათ თავიანთი იდენტობის შესანარჩუნებლად და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ინტერესების დასაცავად. ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება და სახელმწიფოებრივი თვითდამკვიდრებისათვის მდგრადი პოლიტიკური პროცესების შენარჩუნება ახალი დემოკრატიის ქვეყნების მთავარ პრიორიტეტულ მიმართულებად რჩება.

თანამედროვე გლობალური პოლიტიკური პროცესების არამდგრადობა და ირაციონალურ პროცესულურ სივრცეში მოქცევა, განაპირობა ახალი მსოფლიო წესრიგის დარღვევამ, რომელიც XX ს-ის 90-იანი წლების შემდეგ ჩამოყალიბდა. მსოფლიო წესრიგი და „ცივი ომის“ პოლიტიკა, რომელიც ბიპოლარულ სისტემას ემყარებოდა, ახალი გეოპოლიტიკური ტრანსფორმაციების პირობებში აღმოჩნდა. 1990 წლის 11 სექტემბერს აშშ-ს კონგრესში, „ახალი მსოფლიო წესრიგისადმი“ მიმართულ გამოსვლაში პრეზიდენტმა ჯორჯ ბუშმა /უფროსი/ საზოგადოებას გააცნო საკუთარი მიზნები „ცივი ომის“ დასრულების შემდეგ პოსტსაბჭოურ სახელმწიფოებთან თანამშრომლობის შესახებ: დღემდე, მსოფლიო, რომელსაც ჩვენ ვიცნობდით, შეიცვალა – გაიყო ეკლიანი მავთულებითა და ბეტონის კედლებით, კონფლიქტებითა და „ცივი ომით“. ახლა, ჩვენ უკვე შეგვიძლია დავინახოთ მომავალი ახალი მსოფლიო, რომელშიც არსებობს ახალი მსოფლიო წესრიგის სავსებით რეალური პერსპექტივა. უინსტონ ჩერჩილმა სიტყვებში „მსოფლიო წესრიგი“, იგულისხმა „სამართლიანობის პრინციპები და პატიოსანი თამაში... სუსტის დაცვა ძლიერისაგან...“, მსოფლიო, სადაც გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია თავისუფალია „ცივი ომის“ ჩიხისაგან და მზად არის მშვიდად განახორციელოს დამფუძნებელთა ისტორიული ხედვები. მსოფლიო, სადაც თავისუფლებასა და ადამიანთა უფლებების პატივისცემას ყოველი ერი იგრძნობს(1). ახლა, ორი ათწლეულის შემდეგ, ჩვენ „ახალ-ახალ მსოფლიო წესრიგში“ ვცხოვრობთ, რომელიც საერთოდ არ ჰგავს იმას, რაზეც ფიქრობდა და ოცნებობდა ჯ. ბუში ამერიკელების უმრავლესობასთან ერთად (1).

თანამედროვე მსოფლიო წესრიგი მულტიპოლარულია, რომელსაც ძალთა ბალანსის მკვეთრი ცვლილებები ახასიათებს; „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, რომელიც „ცივი ომის“ დასრულების შემდეგ ჩამოყალიბდა, ზოგიერთი პოლიტიკური მოღვაწისა და პოლიტოლოგის მოსაზრებით, საქართველოსა და უკრაინაში რუსული აგრესიის განხორციელების შემდეგ, დარღვეულია. ამის შესახებ, გერმანიის კანცლერმა ანგელა მერკელმა 2015 წელს დავოსში მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე გამოსვლისას განაცხადა, რომ „ყირიმის

ანექსია – ეს არ არის უბრალოდ ანექსია. ეს არის ფასეულობების დარღვევა, რომელთა დამსახურებითაც შეიქმნა ევროპული მსოფლიო წესრიგი მეორე მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ, კონკრეტულად კი საზღვრებისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღიარებით” (5).

დასავლეთში ძალიან ბევრი პოლიტიკური მოღვაწე და ექსპერტი ფიქრობს, რომ რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიისა და ქართული ტერიტორიების ოკუპაციით დაიწყო ახალი მსოფლიო წესრიგის დარღვევა და ახალი ცივი ომის წარმოშობა; ვფიქრობთ, რომ ეს პროცესი უფრო ადრე, 2008 წლის თებერვალში დასავლეთის მიერ კოსოვოს დამოუკიდებლობის აღიარებით დაიწყო. სწორედ ამას მოჰყვა რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთის“ დამოუკიდებლობის აღიარება, რომელმაც საერთაშორისო სამართლის პრინციპები მთლიანად მოშალა. დასავლეთმა თვითონ შეუწყო ხელი ახალი მსოფლიო წესრიგის დარღვევასა და ახალი გეოპოლიტიკური სიტუაციის შექმნას, რომელიც რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობის გამწვავებისა და სირიაში მიმდინარე პროცესების შემდეგ ახალი ცივი ომის დასაწყისად უნდა მივიჩნიოთ. აშშ-ს ერთ-ერთ საუკეთესო ელჩად აღიარებული ჯეკ მეტლოკი საკუთარ ბლოგში წერს: „აშშ-ს საქციელი საერთაშორისო არენაზე აქარწყლებს მის განცხადებებს უკრაინის სუვერენიტეტისა და ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნების შესახებ. რუსები არცთუ უსაფუძვლოდ ირწმუნებიან, რომ აშშ რომელიმე სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობით დაინტერესებულია მაშინ, როდესაც ეს მის ინტერესებს პასუხობს. ამერიკის მთავრობების ნამსახურების ჩამონათვალი მიუთითებს, რომ მათთვის ხელსაყრელ მომენტში ტერიტორიულ მთლიანობას უგულვებელყოფენ, როგორც ეს მოხდა მაშინ, როცა ნატოელ მოკავშირეებთან ერთად დაარღვიეს სერბეთის ტერიტორიული მთლიანობა, შექმნეს კოსოვო და შემდეგ აღიარეს მისი დამოუკიდებლობა. გარდა ამისა, მხარი დაუჭირეს სუდანთან – სამხრეთ სუდანის, ეთიოპიასთან – ერთრეის და ინდონეზიასთან აღმოსავლეთ ტიმორის გამოყოფას“ (2).

თანამედროვე მსოფლიო წესრიგი ახალი გეოპოლიტიკური ტრანსფორმაციებით ხასიათდება, რომელიც ერი-სახელმწიფოების ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე ახალ სტრატეგიულ მიდგომებსა და თანამედროვე პრაგმატულ გააზრებებს საჭიროებენ. მულტიპოლარული სივრცის ბალანსი და წონასწორობის განმსაზღვრელი კრიტერიუმები მოშლილია, წამყვანი საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი დაკნინებულია, საერთაშორისო სამართალს არავინ იცავს, რომელმაც მშვიდობიანი თანაცხოვრება მეტად საშიში გახადა. რუსეთის აგრესიული პოლიტიკის შედეგად ევროპულ სივრცეში სრულიად ახალი გეოპოლიტიკური ვითარება იქმნება, რომელსაც „ახალ სტრატეგიულ რეალობას“ უწოდებენ. ნატოს გენერალური მდივნის მოადგილის ა. ვერშოუს განცხადებით, რუსეთი უკრაინის დესტაბილიზაციისაკენ მიმართულ კამპანიას ატარებს და უკანონოდ მოახდინა ყირიმის ანექსია. „ეს გახდა ოცწლიანი პერიოდის დასასრული, როცა დასავლეთის ქვეყნები რუსეთს როგორც პარტნიორს უყურებდნენ. რა თქმა უნდა, უკვე მაშინ რუსეთმა მეზობლად მდებარე ქვეყნების დესტაბილიზაციის მაგალითი აჩვენა, კერძოდ მოლდოვასა და საქართველოში. მაგრამ, რუსეთის აგრესია უკრაინის წინააღმდეგ, მათ შორის ევროპაში საზღვრების ძალისმიერი გზით შეცვლა პირველად მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, იყო ის, რასაც მე „ახალ სტრატეგიულ რეალობას“ ვუწოდებ“ (4).

თანამედროვე მსოფლიო წესრიგს მეტად საშიშ ხასიათს აძლევს რუსეთსა და თურქეთს შორის პოლიტიკური ურთიერთობების გამწვავება, რომელმაც შეიძლება გლობალური კონფლიქტი გამოიწვიოს. ამ ორ ქვეყანას შორის დაძაბულობამ თავის პიკს სირიაში მიაღწია, რომელსაც ემატება თურქეთში ტერორისტული აქტებით გამოწვეული არასტაბილური ვითარება; ამ რეგიონში გეოპოლიტიკური და გეოსტრატეგიული სიტუაცია შეიძლება კიდევ უფრო დაიძაბოს და გლობალური მასშტაბით უადრესად საშიში გახდეს. ევროკავშირის საგარეო პოლიტიკის ხელმძღვანელმა ფედერიკა მოგერინიმ განაცხადა, რომ „ჩვენ ყოველთვის განვიხილავთ სირიას, როგორც რისკის ზონას ამ რეგიონის ქვეყნებს შორის მცირემასშტაბიანი საომარი მოქმედებებისათვის, მაგრამ ეს შეიძლება გადაიზარდოს რაიმე უფრო დიდში. მე არ ვფიქრობ ცივ ომზე, არა, არამედ, დიდ რისკზე ცხელი ომისა, რომელიც არა აუცილებლად რუსეთსა და ამერიკას შორის,

არამედ რუსეთსა და თურქეთს შორის შეიძლება დაიწყო... ჩვენ, როგორც ევროპელები, ვაღიარებთ ვართ ყველაფერი გავაკეთოთ დამატებითი შესამცირებლად“ (3).

თანამედროვე მსოფლიოს მეტად რთულ გეოპოლიტიკურ და გეოსტრატეგიულ ვითარებაში ქართული სახელმწიფოებრივი თვითდამკვიდრების პროცესი მწვავე და სრულიად ახალი გამოწვევებისა და რისკების წინაშე აღმოჩნდა, რომელიც პოლიტიკური ელიტისა და პოლიტიკური აქტორების მიერ უაღრესად რაციონალური და პრაგმატული კურსის გატარებას მოითხოვს. სამწუხაროდ, პოლიტიკური ძალები ნაკლებად ფიქრობენ ახალ გამოწვევებზე და უფრო წინა პლანზე პარტიული და კლანური ინტერესები იწვევს, რაც ძალზე აზიანებს ჩვენი ქვეყნის საგარეო პოლიტიკური კურსის პრიორიტეტულ მიმართულებათა განსაზღვრას. ზოგჯერ, გარე აქტორების ზედმეტი ან არათანმიმდევრული ჩარევის შედეგად ქართული სახელმწიფოს ეროვნული ინტერესები ყოველთვის დაცული არ არის ან უგულვებელყოფილია, რომლის შედეგადაც ქვეყანა უფრო რთული გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. ქართული პოლიტიკური სცენის ბევრი აქტორი გარეშე ძალების მსხვერპლი ხდება და თავისი პოზიციის შესანარჩუნებლად ან პოლიტიკური რიტორიკით ეროვნულ ინტერესებს უგულვებელყოფს. აშკარად ემჩნევა, რომ ქართული სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა და პრიორიტეტების განსაზღვრა დამოკიდებული ხდება გარე მრჩევლებზე; შესაბამისად, შიდა პოლიტიკური პროცესებიც ამ რჩევებსა და მითითებებს ემყარება, რომელიც ქართული სახელმწიფოსათვის ყოველთვის წარმატებული არ არის. საგარეო დამხმარე ფაქტორები ყოველთვის მდგრად ან თანმიმდევრულ ხასიათს არ ატარებს, რაც ქართულ პოლიტიკას კრიზისულ სიტუაციებში აგდებს. ზოგჯერ, გარედან ისეთი ძალების მხარდაჭერას ვღებულობთ, რომლებიც ეროვნულ ინტერესებს არ ემსახურებიან ან ეროვნულ კულტურულ-ინტელექტუალურ პოტენციალს ვერ აკმაყოფილებენ; ასეთ ძალებს საგარეო პოლიტიკური კურსის განსაზღვრაში დესტრუქციულობის ან ავანტურისტული პოლიტიკის გატარების ელემენტები შეაქვთ; ასეთ სიტუაციაში, ქვეყნის შიგნით ვიღებთ ფასადურ პროცესებს, თავს მოხვეულ პრიორიტეტებს, განსხვავებულ ღირებულებით პოზიციებს, პოლიტიკურ ლიდერებს და ა.შ. ქვეყნის გარეთ, როდესაც სწრაფად იცვლება გლობალური პროცესები, არ გვეძლევა იმის საშუალება, სწორად და ეროვნული პოზიციიდან განვსაზღვროთ ქართული სახელმწიფოს პრიორიტეტები.

თანამედროვე ქართული საგარეო პოლიტიკური ორიენტაციის რაციონალურობისა და პრაგმატიზმის გამოვლენის უნიშვნელოვანეს პროცესად უნდა მივიჩნიოთ 2014 წლის 27 ივნისს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერა, რომელიც აღმოსავლეთის პარტნიორობის პოლიტიკის თანახმად განხორციელდა. ამ შეთანხმების მიზანია საქართველოსა და ევროკავშირს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავება. ეს ურთიერთობები საერთო ღირებულებებს ემყარება და ისეთ სფეროებს ეხება, როგორცაა დემოკრატიის, ადამიანის უფლებებისა და კანონის უზენაესობის საკითხები; ხელშეკრულება ითვალისწინებს ისეთი სფეროების თანადათანობით განვითარებას, როგორცაა ვაჭრობა, გარემოს დაცვა, სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, ენერჯეტიკა, ტრანსპორტი, კულტურა და განათლება (6).

საქართველოს საგარეო პოლიტიკურ ორიენტაციაში გამოიკვეთა ერთი მეტად ნეგატიური ტენდენცია, რომელიც ზოგიერთი პოლიტიკური აქტორის მიერ არის გამწვავებული და პროვოცირებული. ნატოში გაწევრიანება ქართული სახელმწიფოებრივი თვითდამკვიდრების აუცილებელი და საჭირო პირობაა, მაგრამ მასზე ზედმეტი აპელირება და ილუზიური თვითდამშვიდება მიუღებელია. 2015 წლის სექტემბერში თბილისში მაკკეინის საერთაშორისო ლიდერობის ინსტიტუტის ინიციატივით გაიმართა კონფერენცია თემაზე - „ევროპის ახალი გეოპოლიტიკური ლანდშაფტი“, რომელსაც ესწრებოდა აშშ-ს ყოფილი ელჩი ნატოში კურტ ვოლკერი; მან „ინტერპრესნიუსთან“ ინტერვიუში აღნიშნა, რომ საქართველოსათვის მაპის მინიჭების საკითხში დასავლეთის სიფრთხილე უკავშირდება რუსეთს. დასავლეთი ცდილობს, რუსეთს საქართველოსთან მიმართებაში პროვოკაციის საშუალება არ მისცეს. ამით აიხსნება ამ საკითხში დასავლეთის სიფრთხილე და თავად საქართველოს ფაქტორს არ უკავშირდება... რომ შევხედოთ იმას, თუ რას აკეთებს ახლა დასავლეთ ევროპა რუსეთ-

თან მიმართებაში, დავინახავთ, რომ რუსეთთან ყველა გარკვეულ დათმობებზე მიდის, ხოლო ამერიკა სცენაზე ფართოდ საერთოდ არ ჩანს. რუსეთის მიმართ საქართველოს ძალიან აგრესიული პასუხის შემთხვევაში საქართველო დიდწილად მაინც მარტო აღმოჩნდებოდა. ეს კი გამოიწვევდა იმას, რომ დასავლეთ ევროპა შემდეგ ყველაფერში, კერძოდ კი პროვოკაციული მოქმედებების ავტორობაში საქართველოს დაადანაშაულებდა (7).

დასავლეთში ბევრი პოლიტიკოსი და პოლიტოლოგი საქართველოსათვის მაპის მინიჭებისა და ნატოში გაწევრიანების საკითხს, თანამედროვე რთულ საერთაშორისო ვითარებაში, ფრთხილად ეკიდება, რადგანაც, მდგომარეობა შეიძლება კიდევ უფრო გამწვავდეს რუსეთის მოქმედებების გამო. კარნევის ცენტრის ანალიტიკოსი კაკვასიის საკითხებში თომას დე ვაალი ამბობს, რომ „საქართველოსათვის მაპის მიცემა ფუნდამენტურად ჩამოაშორებს საქართველოს აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთს, რადგან ისინი არ დაუშვებენ საქართველოს ნატოში გაწევრიანებას. ჩემი აზრით, რუსეთის მხრიდან ზეწოლა გაძლიერდება, თუ არ მოხდება საქართველოს სრული წევრობა და საქართველო მხოლოდ მაპს მიიღებს. ვფიქრობ, საქართველოსათვის ევროპული ტენდენციები უფრო მნიშვნელოვანია, რადგან გარკვეული დროის შემდეგ ეს ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკის ზრდას. ევროინტეგრაციის წყალობით საქართველო უფრო მნიშვნელოვანი მოთამაშე გახდება ევროპის მოედანზე. ჩემი აზრით, უფრო მეტი ძალისხმევაა საჭირო იმისათვის, რომ ეს პროექტი წარმატებული გამოდგეს, ვიდრე მაპზე ფიქრია“ (8).

დასავლეთის დახმარების იმედად საქართველოს საგარეოპოლიტიკური კურსის წარმართვა არ არის მართებული და მეტ ეროვნულ-პრაგმატულ მიდგომებს საჭიროებს. მაიკლ ჩეჩირე – ფილადელფიის საგარეო პოლიტიკის კვლევის ინსტიტუტის ანალიტიკოსი „ინტერპრესნიუსთან“ საუბარში აღნიშნავს, რომ „აშშ-ს წინა აღმინისტრაციას ამჟამინდელი აღმინისტრაციისაგან განსხვავებული საგარეო პოლიტიკა ჰქონდა. წინა აღმინისტრაციის საგარეო პოლიტიკა უფრო აქტიური იყო. იგი თავად ეძებდა ისეთ სახელმწიფოებს, რომლებიც მის საგარეო დოქტრინას გაამართლებდა. ამ თვალსაზრისით საქართველო იყო საუკეთესო ქვეყანა, რომელიც ვაშინგტონის საგარეო პოლიტიკურ კურსს შეესაბამებოდა. როცა აშშ-ში თეთრი სახლის აღმინისტრაცია შეიცვალა, ვაშინგტონის პოლიტიკა უფრო შიდა საკითხებზე გახდა ორიენტირებული. აშშ-მა უარი თქვა თავისი საგარეო პოლიტიკური დოქტრინების გამართლების ძებნაზე. ახლა აშშ-ს საგარეო პოლიტიკური კურსი ასეთია – ვაშინგტონს ურჩევნია ისეთმა ქვეყნებმა, როგორც საქართველოა, საკუთარ თავს თავად მიხედონ“ (10).

თანამედროვე საერთაშორისო პოლიტიკურ სივრცეში აქტორთა გადაჯგუფების გარკვეული პროცესები დაწყებულია, იცვლება მსოფლიო წესრიგის სტრუქტურა და პოლიტიკურ ძალთა ურთიერთდამოკიდებულება. მულტიპოლარულ სამყაროში თვით აშშ აღმოჩნდა გაურკვეველ სიტუაციაში და ბევრი დოქტრინის ახლებური გააზრება უწევს. ადამიანის უფლებების საკითხებში მაკკეინის ინსტიტუტის დირექტორმა დევიდ კრამერმა განაცხადა, რომ „მე ვმუშაობდი ბუშის აღმინისტრაციაში ძალიან ბევრი წლის განმავლობაში. ბუშის პოლიტიკის პრობლემა საქართველოსთან მიმართებაში იყო ის, რომ ძალიან ახლო ურთიერთობა ჰქონდა თვითონ ხელისუფლებასთან. ეს იყო ბუშის-სააკაშვილი. ახლა არ არსებობს არანაირი პოლიტიკა. ერთი უკიდურესობიდან მეორე უკიდურესობაში გადავდივით. ამერიკამ ეს უნდა გამოასწოროს. ჩვენ უნდა ვაჩვენოთ მეტი დაინტერესება ამ რეგიონის მიმართ“ (9).

თანამედროვე გლობალური პოლიტიკური პროცესი, რომელიც ძალიან სწრაფად იცვლება, რუსეთთან ურთიერთობაში დიალოგისა და რაციონალური პრაგმატული პოლიტიკის განხორციელებას მოითხოვს; ამ მიმართულებით მხოლოდ დასავლეთის რეზოლუციებისა და განცხადებების იმედად ვერ ვიქნებით, რადგანაც მათი მოთხოვნაც არის რუსეთთან პრაგმატული ურთიერთობების განვითარება. მაიკლ ჩეჩირე აღნიშნავს, რომ „რუსეთთან მიმართებაში საქართველოს პოლიტიკა ამ ეტაპზე ყველაზე პრაგმატულია, რაც კი ოდესმე თბილისს მოსკოვთან ჰქონია. რუსეთს გაცილებით მეტის გაკეთება

შეუძლია ვიდრე ახლა აკეთებს იმისათვის, რომ საქართველოში დესტაბილიზაცია მოახდინოს. ის, რომ საქართველო ცდილობს თავიდან აიცილოს მოვლენათა მსგავსი განვითარება, რა თქმა უნდა, პოზიტიური მოვლენაა“ (10).

რუსეთთან დამოკიდებულებაში მნიშვნელოვანია რაციონალური პოლიტიკის გატარება და პოლიტიკური რიტორიკის შეცვლა, რომელიც ზოგიერთი დესტრუქციული ძალის მიერ ყოველთვის დაცული არ არის და ქართული სახელმწიფოს ინტერესებს არ ემსახურება. სამწუხაროდ, ქართული სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის გასაღები რუსეთის ხელშია და მასთან დიალოგისა და თანამშრომლობის გარეშე ამ პრობლემას ვერ მოვაგვარებთ. აშშ-ს ყოფილი ელჩი საქართველოში რიჩარდ მაილსი „ამერიკის ხმის“ ქართულენოვან გადაცემასთან ინტერვიუში აღნიშნავს, რომ რუსეთთან ურთიერთობების დალაგება დღეს უფრო რთულია, ვიდრე 2008 წლამდე იყო. გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე არ არსებობს მიზეზი, თუ რატომ არ შეიძლება საქართველოს რუსეთთან კარგი ურთიერთობები ჰქონდეს, განსაკუთრებით ეკონომიკაში. საქართველოს მთავრობამ ამ მხრივ დიდი ძალისხმევა გასწია. საქართველოს უნდა ჰქონდეს კარგი ურთიერთობები რუსეთთან (11). ამ თვალსაზრისს იზიარებს ბევრი ცნობილი დასავლეთელი პოლიტოლოგი და პოლიტიკური ლიდერი, რომლებსაც არ სურთ საერთაშორისო პოლიტიკური ვითარების კიდევ უფრო გამწვავება. თანამედროვე მსოფლიოს ახალი პოლიტიკური რეალობა ახლებურ მიდგომებსა და გაწონასწორებული საგარეო პოლიტიკური კურსის გატარებას მოითხოვს, რომელიც ქართული სახელმწიფოს ეროვნულ ინტერესებს უნდა ემსახურებოდეს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <http://www.al-bab.com/arab/docs/pal/pal10.htm>
2. http://www.isari.ge/saqarTvelo_da_msofli0_06_03_14-3.php#ixzz43Qrm7all
3. <http://www.euronews.ge/archives/824>
4. <http://www.interpressnews.ge/ge/msoflilo/369280-aleqsandr-vershbou-rusethi-cdilobdzveli-dro-daabrunos-roca-misi-dominireba-dzalisa-da-da>
5. <http://www.interpressnews.ge/ge/msoflilo/313920-angela-merkelirusethma-msoflilo-tsesrigidaarghvia.html?ar=A>
6. http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/eu_georgia/association_agreement/index_ka.htm
7. <http://www.interpressnews.ge/ge/eqskluzivi/344746-ruseththan-mimarthebashi-thbiliss-siftrkhilesaqvs-azri-magram-ar-sheidzleba-saqarthvelo-skhvadaskhva-mimarthulebith-pasiuri-iyos.html>
8. თომას დე ვაალი, ინტერვიუ „ესო კავკასიანთან“. www.interpressnews.ge/ge/politika/286172-thomas-de-vaali-arasdros-damimalavs-rom-saqarthvelosthvis-map-is-micemas-mkhars-ar-vutcerdi.html?ar=
9. დევიდ კრამერი, ინტერვიუ „ინტეპრესნიუსის“ კორესპონდენტთან. <http://www.interpressnews.ge/ge/politika/344547-devid-kremeri-bushis-politikis-problema-saqarthvelosthan-mimarthebashi-is-iyo-rom-akhlo-urthierthobebi-hqonda-qveynis-khelmdzghvanelethan.html>
10. <http://www.interpressnews.ge/ge/interviu/372016-maiki-chechire-ruseththan-mimarthebashi-saqarthvelo-politika-am-etapze-yvelaze-pragmatulia-rac-ki-odesme-thbiliss-moskovthan-hqonia.html>
11. <http://www.interpressnews.ge/ge/politika/371707-richard-mailsi-bushma-saakashvils-orjer-uthkhramis-gameoreba-rac-2004-tslis-agvistoshi-mokhda-strategiuli-shecdoma-iqneboda.html?ar=A>

ავთანდილ ტუკვაძე, გურამ აბესაძე
თანამედროვე მსოფლიო წესრიგის თავისებურებები და საქართველო
რეზიუმე

ნაშრომში გაანალიზებულია თანამედროვე მსოფლიო წესრიგის თავისებურებები, რომლებიც გამოხატულებას პოულობს პირველ რიგში კოსოვოს, აფხაზეთის, სამხრეთ ოსეთის, უკრაინის, სირიისა და მთლიანად ჩრდილოეთ აფრიკაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებში; მეორე მხრივ, სრულიად აშკარაა, რომ მოდელი განვითარებული ჩრდილოეთი (ე.წ. „ოქროს მილიარდი“) და უკიდურესად ღარიბი სამხრეთი, რომელთა მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობას უსაფრთხოების პრობლემებიც დაერთო, რაც აშშ-ს გეოპოლიტიკურ თამაშებში ევროკავშირისა და სხვა სახელმწიფოების ჩართვამ განაპირობა და შედეგმა ევროპაში ლტოლვილების დიდი ნაკადის შემოდინებაში ჰპოვა გამოხატულება. ყოველივე ეს სრულიად ახალ რეალობების წინაშე აყენებს წესრიგისა და სამართლიანობის თანაფარდობას საერთაშორისო ურთიერთობებში.

Avtandil Tukvadze, Guram Abesadze
Peculiarities of Modern World Order and Georgia
Summary

The work deals with the peculiarities of modern world order expressed in the current political processes of Kosovo, Abkhazia, South Ossetia, Ukraine, Syria and the whole North Africa. On the other hand, it is obvious that the model “Developed North” (so-called “Gold Billion”) and extremely poor South having security problems together with hard economic conditions, was overall conditioned with the involvement of EU and other States in the geopolitical games of United States of America and expressed in the large flow of refugees in Europe, puts the correlation of order and justice in front of the completely new reality in the international relations.

Автандил Туквадзе, Гурам Абесадзе
Особенности современного мирового порядка и Грузия
Резюме

В труде проанализированы особенности современного мирового порядка, который проявляется во первых, в политических процессах Косово, Абхазии, Южной Осетии, Украины, Сирии и в целом северной Африке, во вторых, очевидно, что модель развитая север („Золотой миллиард“) и бедный Юг уже не может функционировать и спокойно сосуществовать, причина этого не только экономические факторы и также война в Сирии, Исламское государство, а в целом Американские геополитические игры при активной поддержке Евросоюза и других союзников США. В итоге приход большого потока беженцев, северном направлении, серьезно угрожает идентичности Европеицев.

ნინო სანაია
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

მნიშვნელობის მეტაფორიზაცია და გამონათქვამის საკომუნიკაციო პერსპექტივა
ფრანგულ ენაში

XX საუკუნის შუა წლებში, როდესაც საფუძველი ეყრებოდა ენათმეცნიერების ახალ მიმართულებას – კომუნიკაციურ ლინგვისტიკას, მეცნიერთა ყურადღების ცენტრში მოექცა დღეს უკვე კარგად მივიწყებული თეორია გამონათქვამის კომუნიკაციური პერსპექტივისა და აქტუალური დანაწევრების შესახებ. გამონათქვამის საკომუნიკაციო პერსპექტივის კატეგორია გულისხმობს გამონათქვამში გამოხატული აზრის გაშლას წინადადებაში იმ ტექსტთან და საკომუნიკაციო სიტუაციასთან შესაბამისობაში, რომელშიც ერთგვარად მოცემული წინადადება. ეს პროცესი დამოკიდებულია გამონათქვამის აქტუალურ დანაწევრებასთან (ტერმინი ეკუთვნის ჩეხ ლინგვისტს ვ. მარეტიუსს) (3). მატეზიუსი გამონათქვამში გამოყოფდა ორ ძირითად საკომუნიკაციო ელემენტს: თემასა და რემას (3,5). თემა არის ის, რის შესახებაც არის გამოთქმული აზრი გამონათქვამში (ძველი, ნაცნობი ინფორმაცია), ხოლო რემა - არის ის რაც მიეწერება თემას, ანუ ახალი ინფორმაცია. ფაქტობრივად თემა არის სემანტიკური სუბიექტი, ხოლო რემა არის სემანტიკური პრედიკატი. იმისდა მიხედვით, თუ ლოგიკური მახვილი, ანუ კომუნიკაციური ფოკუსი რომელ მათგანზე მოდის დამოკიდებულია გამონათქვამის საკომუნიკაციო პერსპექტივა, ანუ ამ ელემენტების თანმიმდევრობა.

წინადადებებში, რომლებშიც გამოყენებულია მეტაფორული მნიშვნელობა, განსაკუთრებით კი მეტაფორული შესიტყვებები, შეცვლილია საკომუნიკაციო პერსპექტივა. თვით მეტაფორიზაცია იძლევა თემა-რემატული ურთიერთმიმართების შეცვლის საშუალებას: *Il a réfléchi toute la nuit (იგი მტელი ღამე ფიქრობდა)* და *les réflexions l'obsédait toute la nuit (ფიქრებმა ის მოიკვს, შეიპყრეს მთელი ღამის მანიძილზე)*. ჩვენს მიერ დაკვირვების საგნად არჩეულ ამგვარ წინადადებებში გამოყენებულია აზროვნების აღმნიშვნელი მეტაფორული შესიტყვებები – მეტაფორული ბმული ჯგუფები. პირველ წინადადებაში ფოკუსში მოქცეულია სუბიექტი, რომელიც ფიქრობს, ხოლო მეორეში – უშუალოდ ფიქრის პროცესის შედეგები réflexions (ფიქრები), რომლებიც, ცოცხალი არსებებივით მოქმედებენ სუბიექტზე და ამდენად ფსევდოსუბიექტებად (სემანტიკურ სუბიექტებად) გადაიქცევიან. ამრიგად, თუ პირველ წინადადებაში თემის როლში ადამიანია, ხოლო რემას ფიქრის პროცესი წარმოადგენს, რომელიც მას მიეწერება, როგორც პრედიკატი, მეორე შემთხვევაში სემანტიკურ სუბიექტს - თემას ფიქრები წარმოადგენენ, ხოლო პრედიკატის სახით მათ სიტყვა შეპყრობის მეტაფორიზებული მნიშვნელობა მიეწერება და შედეგად სულ სხვაგვარადაა წარმოდგენილი მთლიანად გამონათქვამის საკომუნიკაციო პერსპექტივა.

ჩვენს წინაშე წამოიჭრა შემდეგი სახის პრობლემა: გადაგვეწყვიტა, წარმოადგენს თუ არა საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლა მეტაფორიზაციის გამომწვევ ფაქტორს, მიზანს თუ რაიმე ხერხს, რომელიც გარკვეულ მიზანს ემსახურება.

ამ პრობლემის გადასაჭრელად ფრანგული სტილისტიკის თანამედროვე წარმომადგენლის, ჟორჟ მოლინიეს ერთ მოსაზრებას მოვიშველიებთ (6, 60). მოლინიე, განიხილავს რა ლექსის (სიტყვას), როგორც სტილისტიკის ელემენტს, სიტყვის ლექსიკურ-კატეგორიალური ნიშნის ცვლილების საილუსტრაციოდ მოჰყავს შემდეგი ფრაზები: *Il n'avancait pas à cause de sa peur (იგი წინ ვერ მიდიოდა შიშის გამო)* და *sa peur l'immobilisait (საკუთარმა შიშმა იგი გააქევა, უმოძრაო გახადა)*. ენათმეცნიერი დასძენს, რომ კატეგორიალური ნიშნის შეცვლის (უსულო-სუდიერი) გზით მიღწეულ იქნა მეტი ექსპრესიულობა, მაგრამ არაფერს ამბობს საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლის შესახებ. ჩვენ კი სულ სხვა დასკვნებისაკენ გვიბიძგებს.

ვგარაუდობთ, რომ უსულო/ სულიერი, აბსტრაქტული/კონკრეტული ოპოზიციების სტილისტური თუ ემოციურ-ექსპრესიული სემანტიკური თამაშის წესები ამ განხილული ფრაზების მაგალითზე შეიძლება ერთდროულად საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლასა (ფოკუსში გრამატიკული მეტაფორის) და სატელიტი ბმული ტიპის მეტაფორიზირებული მნიშვნელობის შექმნას ეყრდნობოდეს. აქედან გამომდინარე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლა მნიშვნელობის მეტაფორიზაციის გზით მხოლოდ უსულო/სულიერისა თუ აბსტრაქტულ/კონკრეტულის ოპოზიციის კონტრასტის ემოციური განცდის შესაქმნელად კი არ გამოიყენება, არამედ წარმოადგენს ხერხს ემოციური ან ლოგიკური მახვილის გადაადგილებისათვის გამონათქვამში და ასეთნაირად არეგულირებს კომუნიკაციური პერსპექტივის შექმნასაც.

გამონათქვამში თემა-რემატული ურთიერთმიმართებების კუთხით დანახული ჩვენს მიერ შემოთავაზებული ორი გამონათქვამის ოპოზიცია შემდეგ სხვაობას გვაძლევს: (1) სუბიექტს (თემას) მიეწერება ახალი ინფორმაცია ფიქრის პროცესის სახით (პრედიკაცია, რემა), ხოლო (2) ფიქრები თვითონ იკავებენ თემის ადგილს და ამ შემთხვევაში მათ მიეწერებათ ახალი ინფორმაცია, ხდომილობის ნიშანი სხვადასხვა ფაზობრივი ნიუანსირებით, რაც ბმული ტიპის მეტაფორიზაციის გზით მიიღწევა. შედეგად, გამონათქვამში საკომუნიკაციო ფუნქციების ამგვარი გადაანაწილება იწვევს ლოგიკური ან ხშირ შემთხვევაში ემოციური მახვილის გადაანაცვლებას ბმულ მეტაფორაზე, რომელიც თავისთავად ექსპრესიულ საშუალებას წარმოადგენს და ამგვარად ემოციური ეფექტი ორმაგად ძლიერდება. ჩვენს მიერ გაანალიზებულ მასალაში ამ ეფექტის ილუსტრაციას გამონათქვამში შემდეგი ბმული ტიპის მეტაფორული სტრუქტურები ახორციელებენ:

une idee défile (idea, azri ჩაივლის), ~ éclaire son esprit (გაიელვებს გონებაში), ~ passe (par la tête) (გაივლის თავში), ~ se présente (წარუდგება), ~ traverse (l'esprit) (gadakveTs gonebas), ~ vient (à la pensée) (mouva ginebaSi); (la) pensée s' assoupit (Catvlems), ~ bondit (dautxis), ~ chemine (daseirnoBs), ~ s'enlace (Caekoneba), ~ erre (bodialobs), ~se joue (gamosWvivis), ~se mêle (ireva), ~ poursuit (aedeVneba), ~ surgit (wamouxteba), ~trotte (par l'esprit) (uRrRnis gonebas), ~vagabonde (daxetialobs);

(les) pensées assiègent qn (alyaSi hyavT moqceuli), Seipyroben, ~dispersent (efantebaT, ~hantent son esprit (aCrdiliviT aekidebian), ~ galopent (miWenaoben), ~obsèdent q.n. (Seipyroben); ~reviennent (brundebian), ~tournent (autour de..) (dastrialeben), ~viennent (modian), ~vont (vers) (midian) ...

ამგვარად, როგორც ვხედავთ, აზროვნების აღმნიშვნელი ბმული ტიპის მეტაფორული სტრუქტურების გარკვეული რაოდენობა საკომუნიკაციო დანაწევრების ინვერსიულ ვარიანტს ახორციელებს. თუ აქამდე ითვლებოდა, რომ საკომუნიკაციო დანაწევრების შეცვლის ხერხებს მხოლოდ ქვემდებარისა და შემასმენლის ინვერსია ან ინტონაცია წარმოადგენდა, ახლა თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გამონათქვამის ტრანსფორმაცია ერთ-ერთი წევრის მნიშვნელობის მეტაფორიზაციის გზით ასევე ცვლის მის საკომუნიკაციო პერსპექტივას. ჩატარებულმა კვლევამ აგრეთვე გვიჩვენა, რომ საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლის და საერთოდ მისი არსებობის მიზეზი არა მხოლოდ ლოგიკური მახვილის გადაადგილებაში მდგომარეობს, არამედ ემოციური მახვილის შესაბამისად შესაძლებელია საკომუნიკაციო პერსპექტივის ემოციურ ფუნქციაზე საუბარიც.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ბმული მეტაფორული სტრუქტურის გაჩენა გამონათქვამში შესაძლებელია გამოწვეული იყოს ამ გამონათქვამის საკომუნიკაციო დანაწევრებისა და საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლის აუცილებლობით, მაგრამ თვით საკომუნიკაციო ასპექტის ცვლილება ემოციური ეფექტის გაძლიერების ხერხს უნდა წარმოადგენდეს.

ასეთნაირად გამოვიტანეთ ჩვენ დღის შუქზე დიდი ხნის მივიწყებული თეორია გამონათქვამის აქტუალური დანაწევრების შესახებ და ახლებურად გავაშუქეთ იგი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Исмаилова Н. Ш. Категория коммуникативной перспективы, 2013. <http://centry-test.ru/tema4/kategorija-kommunikativnoi-perspektivy.html>
2. Крушельницкая, К. Г. К вопросу о смысловом членении предложения, Вопросы языкознания, М., 1956, № 5.
3. Матезиус, В. О так называемом актуальном членении предложения, Пражский лингвистический кружок, М., 1967.
4. Распопов, И. П. Актуальное членение предложения, Уфа, 1961.
5. Dirk G.J. Panhuis The Communicative Perspective in the Sentence. A study of Latin word order, <https://benjamins.com/#catalog/books/slcs.11/main>
6. Molonié J. Stylistique, Paris, 1990.

ნინო სანაია
მნიშვნელობის მეტაფორიზაცია და გამონათქვამის საკომუნიკაციო პერსპექტივა
ფრანგულ ენაში
რეზიუმე

XX საუკუნის შუა წლებში, როდესაც საფუძველი ეყრებოდა ენათმეცნიერების ახალ მიმართულებას – კომუნიკაციურ ლინგვისტიკას, მეცნიერთა ყურადღების ცენტრში მოექცა დღეს უკვე კარგად მივიწყებული თეორია გამონათქვამის კომუნიკაციური პერსპექტივისა და აქტუალური დანაწევრების შესახებ.

წინადადებებში, რომლებშიც გამოყენებულია მეტაფორული მნიშვნელობა, განსაკუთრებით კი მეტაფორული შესიტყვებები, შეცვლილია საკომუნიკაციო პერსპექტივა. თვით მეტაფორიზაცია იძლევა თემა-რემატული ურთიერთმიმართების შეცვლის საშუალებას: *Il a réfléchi toute la nuit (igi mteli Rame figrobda)* და *les réflexions l'obsédait toute la nuit (figrebma is moicves, Seipyres mTeli Ramis manZilze)*. აზროვნების აღმნიშვნელი მეტაფორული შესიტყვებების – მეტაფორული ბმული ჯგუფების თემა-რემატულმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ამგვარი ენობრივი საშუალებების გაჩენა გამონათქვამში შესაძლებელია გამოწვეული იყოს ამ გამონათქვამის საკომუნიკაციო დანაწევრებისა და საკომუნიკაციო პერსპექტივის შეცვლის აუცილებლობით, მაგრამ თვით საკომუნიკაციო ასპექტის ცვლილება ემოციური ეფექტის გაძლიერების ხერხს უნდა წარმოადგენდეს.

ასეთნაირად გამოვიტანეთ ჩვენ დღის შუქზე დიდი ხნის მივიწყებული თეორია გამონათქვამის აქტუალური დანაწევრების შესახებ და ახლებურად გავაშუქეთ იგი.

Nino Sanaia
Metaphorization of Meaning and a Communication Perspective of Sentence in French
Summary

Mid XX's were marker by the developing the new direction of linguistics-communicative linguistics, when the scalars' attention was focus on the forgotten theory on communicative perspectives of expressions and efficient fragmentation.

Communicative perspectives are changed in the sentences with metaphoric meaning, especially in metaphoric idioms. Metaphorization makes it possible to change theme-reme relations: *Il a réfléchi toute la nuit*

(He has been thinking the whole night) and *Les réflexions l'obsédait toute la nuit* (The thoughts obsessed him at night)

The theme-reme analyses of metaphorical idioms denoting thinking as well as metaphoric groups revealed that emerging such language means might be caused by the need of communicative fragmentation and change of communicative perspective. But change with communicative subject might be the means of enhancing emotional effect.

Thus we have re-explored the long-forgotten theory on communicative perspectives of expressions and efficient fragmentation and revealed it from new angle.

Нино Саная

**Метафоризация значения и коммуникативная перспектива значения во французском языке
Резюме**

В статье в новом свете представлена давно забытая проблема коммуникативной перспективы и актуального членения высказывания, на этот раз всвязи с употреблением метафорического значения. В высказываниях обозначающих ситуацию мышления, типа *Il a réfléchi toute la nuit* (он раздумывал всю ночь) и *Les réflexions l'obsédait toute la nuit* (Мысли, раздумья его одолевали всю ночь) – в первом случае темой. т. е. семантическим субъектом является мыслящий субъект, который размышлял всю ночь, а во втором темой являются сами мысли, которые одолевали мыслящего. Тем самым, с введением языковой метафоры меняется коммуникативная перспектива и в фокусе оказываются сами мысли.

Такого рода анализ показал, что употребление метафорического значения в высказывании отображающего ситуацию мышления обусловлено не только необходимостью смены коммуникативной перспективы и тем самым логического фокусирования, но и необходимостью эмоционального выделения семантического субъекта – мысли (раздумья).

Таким образом мы попытались вновь поднять забытую проблематику актуального членения высказывания и осветить её в новом ракурсе.

ნაირა ბერია

ფილოსოფიის დოქტორი

ფორმალური ლოგიკის პრინციპები

მსჯელობა ყოველთვის იძულებითი აქტია. ბჭობისას ჩვენ მუდმივად ვგრძნობთ ზეგავლენასა და შებოჭილობას. ადამიანის თავისუფალ ნებაზე დამოკიდებული, თუ რაზე შეაჩერებს ის თავის აზრს. ნებისმიერ დროს შეგვიძლია შევწყვიტოთ დაწყებული მსჯელობა და გადავიდეთ სხვა საკითხზე. მაგრამ თუ ჩვენ გადავწყვიტეთ მისი ბოლომდე მიყვანა, მაშინვე მოვექცევით აუცილებლობის ქსელში, რომელიც ჩვენს ნებასა და სურვილებზე მაღლა დგას. თუკი ვეთანხმებით რაღაც მტკიცებულებებს, ჩვენ იძულებული ვართ მივიღოთ ისინიც, რაც მათგან გამომდინარეობს, მიუხედავად იმისა, მოგვწონს ჩვენ ისინი თუ არა, ხელისშემწყობია ჩვენი მიზნებისათვის თუ პირიქით, ხელისშემშლელი. თუ დაგუშვებთ ერთს, ჩვენ ავტომატურად გვეცლება შესაძლებლობა, ვამტკიცოთ მეორე, რომელიც შეუთავსებელია უკვე დაშვებულთან.

თუ ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ყველა ლითონი ელექტრობის გამტარია, ასევე უნდა ვადიაროთ, რომ საგნები, რომლებიც დენს არ ატარებენ, ლითონებს არ მიეკუთვნება. იმის გამო, რომ ყველა ადამიანი მოკვდავია და პავლე ადამიანია, ჩვენ ვაღიარებთ ვართ დავასკენათ, რომ პავლეც მოკვდავია.

რა არის წყარო ამ მუდმივი იძულებისა? როგორია მისი ბუნება? სახელდობრ რა უნდა ჩავთვალოთ შეუთავსებლად უკვე მიღებულ მტკიცებულებებთან და რა უნდა მივიღოთ მათთან ერთად? და საერთოდ, რა პრინციპები უდევს საფუძვლად ჩვენი აზროვნების საქმიანობას?

ამ საკითხებზე ფიქრი ადამიანმა დიდი ხნის წინ დაიწყო. სწორედ ამ საკითხების გააზრებისას წარმოიშვა ლოგიკა – განსაკუთრებული მეცნიერება აზროვნების შესახებ.

პირველი დასაბუთებული პასუხი ადამიანის აზროვნების ბუნებისა და პრინციპების შესახებ მოგვცა არისტოტელემ. ჩვენი მსჯელობის იძულებით ძალას ის ხსნიდა განსაკუთრებული კანონების – აზროვნების ლოგიკური კანონების არსებობით (4). სწორედ ისინი გვაიძულებენ მივიღოთ რაღაც მსჯელობები გამომდინარე სხვა მსჯელობებიდან და უკუვაგდოთ შეუთავსებელი მიღებულთან.

არისტოტელეს ნაშრომებიდან დაიწყო ლოგიკისა და მისი კანონების სისტემატური შესწავლა. ის არც არასდროს შეწყვეტილა. ლოგიკის ძირითადი პრინციპების გაცნობა (თუნდაც მრავალგზის) საინტერესო და მნიშვნელოვანია თუნდაც იმიტომ, რომ ჩვენ ვხელმძღვანელობთ ამით. ყოველ შემთხვევაში უნდა ვხელმძღვანელობდეთ, საკუთარი აზრების ჩამოყალიბებისას.

სიტყვა „ლოგიკა“ მრავალ მნიშვნელობას მოიცავს. ამიტომ, სანამ დავიწყებდეთ საუბარს „ლოგიკაზე“, უნდა დავაზუსტოთ, სახელდობრ რაზე იქნება საუბარი. არაიშვიათად ლაპარაკობენ მოვლენათა ლოგიკაზე, ხასიათის ლოგიკაზე, ისტორიის ლოგიკაზე და ა.შ. ასეთ შემთხვევებში მხედველობაში აქვთ გარკვეული ურთიერთკავშირი და ურთიერთდამოკიდებულება მოვლენებისა თუ მოქმედებებისა. ასეთი თანმიმდევრობა შემდგომისა წინაგან გამომდინარე არის სწორედ „ლოგიკა“, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით.

სიტყვა „ლოგიკა“ იხმარება ასევე აზროვნების პროცესებთან მიმართებაში. ჩვენ ვსაუბრობთ აზროვნების ლოგიკაზე, ლოგიკურ და ულოგიკო აზროვნებაზე, როდესაც მხედველობაში გვაქვს მისი ისეთი თვისებები, როგორცაა თანმიმდევრულობა, დამტკიცებადობა და ა.შ. „ლოგიკას“ აქ მიეწერება ადამიანური აზროვნების გარკვეული დახასიათება.

მესამე მნიშვნელობით „ლოგიკა“ არის აზროვნების შესახებ განსაკუთრებული მეცნიერების სახელწოდება. ჩვენ სწორედ ამ კუთხით გვაინტერესებს მისი მნიშვნელობა. თუმცადა აზროვნების შესახებ მეცნიერების აზრითაც სიტყვა „ლოგიკა“ საკმაოდ მრავალმნიშვნელობიანია. კერძოდ, რაში გამოიხატება ეს?

უპირველეს ყოვლისა „ლოგიკას“ უწოდებენ მეცნიერებას, რომლის სათავეებთან უკვე არისტოტელე იდგა და რომლის სრული სახელწოდებაცაა ფორმალური ლოგიკა.

ფორმალურმა ლოგიკამ განვითარების უკანასკნელი ასი წლის მანძილზე არსებითად იცვალა სახე. კვლევა-ძიების ცენტრში მოექცა საკითხები, რომლებიც ადრე არც კი წამოჭრილა. მათი გადაწყვეტის გარეშე შეუძლებელი აღმოჩნდა მეცნიერული ბჭობის სრული ანალიზი, ეს კი ფორმალური ლოგიკის ძირითადი ამოცანაა.

ფორმალური ლოგიკის უახლესმა მიღწევებმა ფართო გამოყენება ჰპოვა სხვა მეცნიერებებში, უპირველეს ყოვლისა მათემატიკაში. კიდევ უფრო გაძლიერდა ინტერესი ლოგიკის მიმართ (განსაკუთრებით თეორიული და ფილოსოფიური თვალსაზრისით) 1930-იანი წლებიდან. ლოგიკაში მოხდა უდიდესი აღმოჩენები, რომლებიც ფორმალური ლოგიკის მიმართ (განსაკუთრებით თეორიული და ფილოსოფიური თვალსაზრისით) 1930-იანი წლებიდან. ლოგიკაში მოხდა უდიდესი აღმოჩენები, რომლებიც ფორმალური ლოგიკის მიმართ (განსაკუთრებით თეორიული და ფილოსოფიური თვალსაზრისით) 1930-იანი წლებიდან. ლოგიკაში მოხდა უდიდესი აღმოჩენები, რომლებიც ფორმალური ლოგიკის მიმართ (განსაკუთრებით თეორიული და ფილოსოფიური თვალსაზრისით) 1930-იანი წლებიდან. ლოგიკაში მოხდა უდიდესი აღმოჩენები, რომლებიც ფორმალური ლოგიკის მიმართ (განსაკუთრებით თეორიული და ფილოსოფიური თვალსაზრისით) 1930-იანი წლებიდან.

მე-17 საუკუნის შუა ხანებში, ფრანგმა ფილოსოფოსებმა, რ. დეკარტეს მიმდევრებმა, რომლებიც თავს აფარებდნენ პორ-როიალის მონასტერს, გამოსცეს წიგნი „პორ-როიალის ლოგიკის“ სახელწოდებით. ეს წიგნი საკმაოდ დაშორდა ფორმალური ლოგიკის პრობლემების წრეს და სათავე დაუდო „გაფართოებული“ ფორმალური ლოგიკის სხვადასხვა ვარიანტებს, რომელიც განსაკუთრებულად პოპულარული გახდა მოგვიანებით, მე-19 საუკუნეში. „პორ-როიალის ლოგიკაში“ დაწვრილებით იყო გადმოცემული რ.

დეკარტეს ახალი მეცნიერება იდეების შესახებ, პირველად იქნა ჩართული მეთოდოლოგია ლოგიკაში, რომელშიც საუბარია შემეცნების ზოგად პრინციპებსა და მეთოდებზე. საბოლოო ჯამში, საკუთრივ ლოგიკური შინაარსი მინიმუმამდე იქნა დაყვანილი (5, 34).

ტერმინი „ფორმალური ლოგიკა“ მხოლოდ მე-18 საუკუნეში იქნა შემოღებული გერმანელი ფილოსოფოსის კანტის მიერ. ამ ლოგიკას კანტმა დაუპირისპირა სრულიად ახლებური გაგება ლოგიკისა – ტ რ ა ნ ს ც ე ნ დ ე ნ ტ ა ლ უ რ ი ლოგიკა. მის ამოცანად ის თვლიდა კატეგორიების დადგენასა და დაფუძნებას, ანუ, იმ უკიდურესად ზოგადი ცნებებისა, მსგავსად „თვისებრიობისა“ და „რაოდენობისა“, რომლებიც გამოიყენება შემეცნებაში.

კანტმა არა მხოლოდ შეავსო ფორმალური ლოგიკა, რომელსაც ის მაღალ შეფასებას აძლევდა, ლოგიკის საკუთარი ვერსიით, არამედ დაუპირისპირა კიდევაც. კანტის ტრანსცენდენტალურ ლოგიკას, რა თქმა უნდა, არ ჰქონდა არანაირი შეხების წერტილი ფორმალურ ლოგიკასთან. ამ ორი „ლოგიკის“ დაპირისპირება იყო გაუგებრობა.

ყოველთვის, როდესაც წამოაყენებდნენ ლოგიკის ახალ კონცეფციას, მისი ავტორები და მომხრეები ღამის თავიანთ მოვალეობად თვლიდნენ დაეპირისპირებინათ ის ფორმალურ ლოგიკასთან. მათ ისიც კი არ ადევლებდა, რომ ამ ხელოვნურად თავსმოხვეულ კამათში წამგებიანი იყო მათი საკუთარი თეორია.

ფორმალური ლოგიკა ერთ-ერთი უძველესი მეცნიერებაა, რომლის კვლევის საგანი და მეთოდები ცალსახად განსაზღვრული და ცხადია. ხელახლა წამოყენებული „არა-ფორმალური“ ან „შინაარსობრივი“ ლოგიკა კი ყოველთვის იყო და იქნება უკიდურესად არამკაფიო და ბუნდოვანი.

გერმანელმა ფილოსოფოსმა ჰეგელმა წამოაყენა ლოგიკის პრინციპულად ახალი კონცეფცია – დ ი ა ლ ე ქ ტ ი კ უ რ ი ლოგიკა. მისი მთავარი ამოცანა იყო ადამიანური შემეცნების განვითარება, ამ განვითარებისა და იმ კატეგორიების დადგენა და დაფუძნება, რომლებიც გამოხატავენ გაერთიანებული სახით შემეცნების დიალექტიკას.

უკვე „მე-20 საუკუნეში ლოგიკის შემოთავაზებული გაგებიდან შეიძლება ვახსენოთ ის პრინციპები და მეთოდები, რომლებსაც იცავენ თანამედროვე ლინგვისტური ფილოსოფიის მიმდევრები. ისინი დარწმუნებული არიან იმაში, რომ ფორმალური ლოგიკის სტანდარტული მეთოდების გამოყენება შეიძლება მხოლოდ თვით ლოგიკისა და მათემატიკის ხელოვნურ ენებში. ჩვეულებრივი ენა კი ამოვარდნილია ამ მეთოდების მოქმედების სფეროდან, რადგან მას სჭირდება განსაკუთრებული ლოგიკა. მისი ამოცანაა ჩვეულებრივ ცხოვრებაში ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ცნებების – „ჭეშმარიტია“, „არსებობს“, „იცის“, „ჰგონია“, „უნდა“ და ა.შ. გამოყენების ყველა წერილმანის აღწერა. ალბათ გასაგებია, რომ არ არის აუცილებელი ყურადღების გადატანა ლოგიკის ასეთი გაგების კრიტიკაზე. საკმარისია აღინიშნოს, რომ ეს „არაფორმალური“ ლოგიკის მორიგი ვარიანტია.

ამ მოკლე განხილვითაც აშკარაა, რომ არსებობდა და განაგრძობს არსებობას მრავალი განსხვავებული კონცეფცია ლოგიკის, როგორც მეცნიერებისა. გარდა ზემოხსენებულებისა, მათ მიეკუთვნება „ფილოსოფიის ლოგიკა“, „ესთეტიკის ლოგიკა“, „კონკრეტული გაგების ლოგიკა“ და ბევრი სხვა თეორიები, რომლებიც პრეტენზიას აცხადებენ ადამიანური აზროვნების პრინციპების აღწერაზე“ (5, 35).

ეს თეორიები უკიდურესად სხვადასხვაგვარია და ბევრი მათგანი ურთიერთსაწინააღმდეგოა. თითქმის ყველა უპირისპირდება ფორმალურ ლოგიკას, რომელიც, მათი აზრით, რაღაც გაგებით ნაკლოვანია და მოითხოვს შევსებას, კონკრეტიზაციას და ა.შ.

რა აქვთ საერთო ამ თეორიებს, რომლებიც ასე განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან? რა აძლევს მათ უფლებას, გამოდიოდეს „ლოგიკის“ სახელით? მოკლედ თუ ვიტყვით, მათ აერთიანებთ ის, რომ თითოეული მათგანი წარმოადგენს აზროვნების ანალიზსა და კრიტიკას. ნებისმიერი „ლოგიკების“ ამოცანაა რეალური აზროვნების პროცესების კვლევა ჭეშმარიტებისა და სიკეთის გაგების თვალსაზრისით.

აზროვნება საკვლევად ძალიან რთული და მრავალმხრივი ობიექტია. შემთხვევითი როდია, მას ხატოვნად „ჩვენს შინაგან სამყაროს“ რომ უწოდებენ. აზროვნების

სხვადასხვა მხარეების შესწავლით დაკავებულია მრავალი მეცნიერება: ფსიქოლოგია, ფილოსოფია, უმაღლესი ნერვული სისტემის ფიზიოლოგია, ნეიროფიზიოლოგია, კიბერნეტიკა და სხვ. ლოგიკის განსაკუთრებული მიდგომა აზროვნების გამოსაკვლევად კი იმაში მდგომარეობს, რომ აზროვნება ლოგიკას აინტერესებს მისი შინაარსისა და იმ ფორმის კუთხით, რომლითაც გამოხატულია ეს შინაარსი. ფიზიკური, ქიმიური და ა.შ. პროცესები, რომელიც მიმდინარეობს თავის ტვინის ქერქში აზროვნების პროცესში, სრულიად განზე რჩება. გარდა ამისა, ლოგიკას აინტერესებს აზროვნების არა უბრალოდ შინაარსი და ფორმა თავისთავად, არამედ ის ასპექტები, რომელიც უშუალოდ დაკავშირებულია სამყაროს შემეცნებასთან.

ამ თვალსაზრისით, ყველა კონცეფცია, რომელსაც პრეტენზია აქვს იწოდებოდეს „ლოგიკად“, წარმოადგენს აზროვნების ანალიზსა და კრიტიკას. სავარაუდოდ, სხვადასხვანაირი „ლოგიკების“ რიცხვი გაიზრდება, თუმცა მხოლოდ ორმა მათგანმა მიიღო მეცნიერების სტატუსი. ესენია: ფორმალური ლოგიკა და დიალექტიკური ლოგიკა. ყველა დანარჩენი მოკლებულია მეთოდოლოგიურ მთლიანობას. ჩვენი განხილვის ობიექტი იქნება უშუალოდ ფორმალური ლოგიკა.

რით განსხვავდება ფორმალური ლოგიკა აქ წარმოდგენილი ყველა სხვა აზროვნების თეორიებისაგან? პასუხი მარტივია: კვლევის საგნითა და იმ მეთოდებით, რომლებიც გამოიყენება მისი შესწავლისას. ამ მეცნიერების ასობით განსაზღვრება არსებობს. მათი უმრავლესობა ერთმანეთს ემთხვევა იმაში, რომ მის ძირითად ამოცანას წარმოადგენს მსჯელობის, დასკვნის კარგი წესების (ხერხების) გამოყოფა ცუდისაგან, უფრო მკაცრად თუ ვიტყვით, სწორი წესების (ხერხების) – არასწორისაგან. სწორ დასკვნებს უწოდებენ ასევე დასაბუთებულ, თანმიმდევრულ ან ლოგიკურ დასკვნებს. სწორია შემდეგი დასკვნა, რომელიც ჯერ კიდევ ძველ საბერძნეთში გამოიყენებოდა როგორც სტანდარტული მაგალითი: ყველა ადამიანი მოკვდავია; სოკრატე ადამიანია; მაშასადამე, სოკრატე მოკვდავია. პირველი ორი მტკიცება – დასკვნის წინამძღვრებია, მესამე – მისი დანასკვი.

ცხადია, სწორი იქნება ასეთი მსჯელობაც: ყველა ადამიანი ცოცხალი არსებაა; სოკრატე ადამიანია; მაშასადამე, სოკრატე ცოცხალი არსებაა.

ადვილი შესამჩნევია მსგავსება აქ მოტანილი ორი დასკვნისა არა მხოლოდ შინაარსით მათში მოცემული მტკიცებების გამო, არამედ ამ მტკიცებებს შორის არსებული კავშირის ხასიათითაც. შეიძლება ისიც ითქვას, რომ სისწორის თვალსაზრისით ეს დასკვნები სრულიად იდენტურია: თუკი სწორია ერთი მათგანი, ისეთივე იქნება მეორეც, სწორედაც რომ იმავე საფუძვლის ძალით. კიდევ ერთი მაგალითი: თუ ადამიანს სიცხე აქვს, მაშინ ის ავად არის; ადამიანს სიცხე აქვს, მაშასადამე, ადამიანი ავადაა. თავიდან აქ დგინდება პირობითი კავშირი სიცხიან ადამიანსა და მის ავადმყოფობას შორის. შემდეგ დასტურდება, რომ ადამიანს ნამდვილად აქვს სიცხე. აქედან კი გამოდის, რომ ადამიანი მართლაცდა ავადაა. აქ მოცემული მსჯელობის მიმდინარეობა მარტივია: თუ პირველი, მაშინ მეორეც; თუ სრულდება პირველი, მაშინ სრულდება მეორეც. პრინციპულად მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ რაზედაც არ უნდა ვმსჯელობდეთ ჩვენ ამ სქემის მიხედვით – ადამიანსა და ავადმყოფობაზე, ადამიანსა და ქიმიურ ელემენტებზე, მითებსა თუ ღმერთზე, - მსჯელობა ყოველთვის იქნება სწორი.

ახლა ოდნავ შევცვალოთ ეს საკმაოდ საინტერესო სქემა და ვიმსჯელოთ ასეთნაირად: თუ პირველი, მაშინ მეორე; გვაქვს მეორე; მაშასადამე, არის პირველიც. მაგალითად: თუ წვიმს, მიწა სველია; მიწა სველია, მაშასადამე, წვიმს. აქ დანასკვი, ცხადია, არასწორია. მართალია, რომ ყოველთვის, როდესაც წვიმს, მიწა სველია. მაგრამ ამ პირობითი მტკიცებიდან და იმ ფაქტიდან, რომ მიწა სველია, ნამდვილად არ გამომდინარეობს, რომ წვიმს. მიწა შესაძლებელია სველი იყოს წვიმის გარეშეც, ის შეიძლება მოვრწყათ შლანგითაც.

მსჯელობის კიდევ ერთი მაგალითი ბოლო სქემის მიხედვით, რომელიც დაადასტურებს, რომ ამ სქემას მივყავართ მცდარ დასკვნამდე: თუ ადამიანს აქვს მაღალი ტემპერატურა, ის ავადაა; ადამიანი ავადაა, მაშასადამე, მას აქვს მაღალი ტემპერატურა.

აშკარაა, ასეთი დასკვნა აუცილებლობით არ გამოდინარეობს: ადამიანები მაღალი ტემპერატურით მართლაც ავად არიან, მაგრამ არა ყველა ავადმყოფს აქვს ასეთი ტემპერატურა.

სწორი დასკვნის გამოკვეთილი თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ ის ჭეშმარიტი წანამძღვრებიდან ყოველთვის ჭეშმარიტ დანასკვამდე მიდის. სხვანაირად, ჭეშმარიტი წანამძღვრებიდან ჭეშმარიტი დანასკვი გამოდინარეობს. ამით აიხსნება ის დიდი ინტერესი, რომელსაც ლოგიკა იჩენს სწორი დასკვნების მიმართ. ისინი საშუალებას იძლევიან უკვე არსებული ჭეშმარიტებიდან გამოვიყვანოთ ახალი ჭეშმარიტება, და რაც მთავარია, მხოლოდ მსჯელობის გზით, ცდისადმი, ინტუიციისადმი (და ა.შ) ყოველგვარი მიმართვის გარეშე. სწორი მსჯელობა თითქოსდა შლის და აკონკრეტებს ჩვენს ცოდნას. ის იძლევა წარმატების ასპროცენტთან გარანტიას და არა უბრალოდ უზრუნველყოფს თუნდაც მაღალი ხარისხის ალბათობას ჭეშმარიტი დასკვნისას. თუ დავემყარებთ ჭეშმარიტ წანამძღვრებს და სწორად წარვმართავთ მსჯელობას, ჩვენ ყველა შემთხვევაში აუცილებლად მივალწევთ ჭეშმარიტებას.

თუკი წანამძღვრები ან თუნდაც ერთი მათგანი მცდარია, სწორმა მსჯელობამ შეიძლება მოგვცეს როგორც ჭეშმარიტი, ისე მცდარი დანასკვი. ასევე, არასწორმა მსჯელობამ ჭეშმარიტი წანამძღვრებიდან შეიძლება მიგვიყვანოს როგორც ჭეშმარიტ, ისე მცდარ დასკვნამდე. არანაირი გარკვეულობა აქ არ არის. ლოგიკურად აუცილებელი დანასკვი მიიღება მხოლოდ სწორი, დასაბუთებული მსჯელობის შემთხვევაში.

ფორმალური ლოგიკის თავისებურება უპირველეს ყოვლისა დაკავშირებულია მის ძირითად პრინციპთან, რომლის თანახმად მსჯელობის სისწორე დამოკიდებულია მხოლოდ ამ მსჯელობის ფორმებზე. ზოგადად მსჯელობის ფორმა შეიძლება განისაზღვროს როგორც წესი ამ მსჯელობაში შემავალი შინაარსიანი ნაწილების კავშირებისა. ეს განსაზღვრება გასაგები და სასარგებლო რომ გახდეს, უნდა გავხსნათ მასში შემავალი ყველა ცნების მნიშვნელობა და მაგალითებზე ვაჩვენოთ, თუ როგორ ვლინდება კონკრეტული აზრების, მსჯელობების ლოგიკური ფორმა.

მსჯელობა – ეს არის მტკიცებულებების ან წინადადებების ჯაჭვი, რომლებიც ერთმანეთთან დაკავშირებულია გარკვეული სახით. თვით მსჯელობა და მასში შემავალი მტკიცებულებები ჩვენი გონების ქმედებები, ანუ როგორც ამბობენ, ჩვენი „აზრებია“. აქედან გამოდინარე, ტერმინ „მსჯელობის ფორმის“ ნაცვლად, ჩვენ თამამად შეგვიძლია ვიხმაროთ ტერმინი „აზრის ფორმა“. ყველა ჩვენს მსჯელობას, ყველა ჩვენს აზრს აქვს არა მხოლოდ გარკვეული შინაარსი, არამედ გარკვეული ფორმაც. ისინი განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, არ არიან ერთმანეთზე დამოკიდებული. აზრის შინაარსი არანაირზე გავლენას არ ახდენს მსჯელობის სისწორეზე და ამიტომ მისგან უნდა განთავისუფლდეს. სისწორის შესაფასებლად არსებითი აზრის ფორმაა. ფორმალურ ლოგიკას არ აინტერესებს ჩვენი აზრების შინაარსი. მისი ყურადღება მთლიანად მიპყრობილია ფორმაზე, ვინაიდან მხოლოდ ფორმაზეა დამოკიდებული მსჯელობის სისწორე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბეჟანიშვილი მ., მჭედლიშვილი ლ., ლოგიკა საქართველოში, თბ., 1995.
2. მჭედლიშვილი ლ., ივანიძე ნ., ლოგიკა, თბ., 2003.
3. ტარსკი ა., ლოგიკისა და დედუქციურ მეცნიერებათა შესავალი, თბ., 1971.
4. Аристотель. Сочинения, т. II, М., 1978.
5. Ивин А. А. По законам логики., М., 1983.
6. Свинцов В. И., Логика, 1987.

**ნაირა ბერია
ფორმალური ლოგიკის პრინციპები
რეზიუმე**

ფორმალური ლოგიკის თავისებურება უპირველეს ყოვლისა დაკავშირებულია მის ძირითად პრინციპთან, რომლის თანახმადაც მსჯელობის სისწორე დამოკიდებულია მხოლოდ მსჯელობის ფორმაზე. მის ინტერესებშია აზროვნების მხოლოდ გარკვეული მხარე: ახალი ჭეშმარიტი ცოდნის მისაღებად ისეთი კანონები, რომლებიც არ საჭიროებენ გამოცდილებასა და შემეცნების ისტორიას ყოველი კონკრეტული შემთხვევისათვის.

დიალექტიკური ლოგიკა და ფორმალური ლოგიკა ორი სხვადასხვა მეცნიერებაა, რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან საკუთარი კვლევის საგნითა და მეთოდებით.

ფორმალური ლოგიკა ძირითად ყურადღებას უთმობს ცოდნის სტრუქტურის გარკვევასა და მისი ელემენტების ფორმალური კავშირების აღწერას.

**Naira Beria
The Principles of Formal Logic
Summary**

The originality of formal logic is primarily due to its basic principle, according to which the correctness of the argument depends on the form of this argument.

Formal logic takes only a certain direction of thought - getting new laws of true knowledge, without in each case the experience and the history of knowledge.

The dialectic and formal logic - two different sciences, distinguished as the subject of research, and the methods used. Formal logic directs its focus on finding knowledge of the structure, to the description of formal relations of elements.

**Наира Берия
Принципы формальной логики
Резюме**

Своеобразие формальной логики связано прежде всего с ее основным принципом, в соответствии с которым правильность суждения зависит только от формы этого суждения.

Формальная логика берет только определенную сторону мышления – законы получения новых истинных знаний, не прибегая в каждом конкретном случае к опыту и к истории познания.

Диалектическая и формальная логики – две разные науки, различающиеся как предметами своего исследования, так и используемыми методами. Формальная логика свое главное внимание направляет на выяснение структуры знания, на описание формальных связей её элементов.

ლალი ურდულაშვილი
ფილოლოგიის დოქტორი

ისტორიის ესთეტიკა და ლიტერატურა

ნებისმიერი ერის ისტორიული რეალობა ბადებს ისეთ მოვლენებს, რომლებიც აღსავსეა ესთეტიკური საზრისით. ისტორია მოითხოვს თანაგანცდას. ისტორიული თხრობისას გონება აქტიურად არის ჩართული გრძობად-ესთეტიკურ აღქმაში, განცდას მსჭვალავს გაგება და პირიქით. სახეობრივ-ემოციური საწყისი გადადის საკვლევი მასალიდან ისტორიულ თხრობაში. ისტორიკოსს არა აქვს უფლება უგულვებლედ შემეცნებითი და ემოციური შესაძლებლობები, რომლებსაც თავად ისტორია აძლევს ხელთ. მათი ერთობლივი გამოყენებით ავტორი აღწევს თავისი ნაწარმოების სინამდვილედ ქცევას. ა. გულიგა თავის წიგნში „ისტორიის ესთეტიკა“ მიუთითებს, რომ აუღელვებელი, უემოციო ისტორიული თხრობა არის ავტორის სულიერი სიღარიბის გამოხატველი.

ისტორიკოსის მიზანია ჩასწვდეს პიროვნების შინაგან სამყაროს, ადადგინოს ადამიანის ქმედების ლოგიკა, თუნდაც ალოგიკურობა, ადამიანისა, რომელმაც ჩაიდინა ესა თუ ის სოციალური აქტი. ცხადია, ისტორიის ნებისმიერი მოვლენა ყოველთვის ვერ მოგვცემს სივრცეს სახეობრივ-ემოციური საშუალებების გამოყენებისათვის. ისტორიკოსთა მიდგომა საკითხისადმი ცალსახაა, თუ საქმე ეხება ისეთ სფეროს, როგორცაა, მაგალითად, ეკონომიკის ისტორია, სადაც ფართოდ გამოიყენება მათემატიკური მონაცემები, მაგრამ, როცა ისტორიკოსი ეხება ეპოქალური მნიშვნელობის მოვლენებს, მაშინ მის სამეცნიერლო არსენალში დიდ ადგილს იკავებს მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებები. ესთეტიკური საწყისი ისტორიულ თხრობაში იბადება თავად ფაქტის სინამდვილიდან. ისტორიკოსს არა აქვს უფლება შეაბიჯოს გამონაგონის სფეროში, მაგრამ, როცა ის აწყდება ტიპურ მოვლენას და მკვეთრად, გამომსახველად წერს მასზე, მისი მონათხრობი იქნეს ესთეტიკურ ღირებულებას.

კაცობრიობის მრავალსაუკუნოვანი განვითარების მანძილზე უფრო და უფრო ფართო სპექტრი მოვლენებისა, თავს იყრის ესთეტიკის სფეროში. მშვენიერიდან ამაღლებულისაკენ – ტრაგიკულისაკენ, დრამატულისაკენ – ასეთია გზა აბსტრაქტულიდან კონკრეტულისაკენ ესთეტიკაში. ამოსავალი არის მშვენიერი. ის იმდენად აბსტრაქტულია, რომ შეუძლებელია მისი განსაზღვრა სხვაგვარად, თუ არა იმ გაგებით, რითაც აღსავსეა მისი შინაარსი.

თუკი გადავხედავთ წარსულს, დავინახავთ არა მხოლოდ ჰარმონიასა და სილამაზეს, არამედ ბოროტებას, უსამართლობას, ძალადობას და ძალიან ბევრ ანტიესთეტიკურს.

რა გზით შეიძლება მოგვეგვაროს ასეთმა უარყოფითმა მოვლენებმა დადებითი ემოცია? რანაირად გარდაისახება უგვანი სილამაზედ? უგვანი ანტიესთეტიკურია. იგი, როგორც გაგება, დგას ესთეტიკის საზღვრებს მიღმა, როგორც რეალური მოვლენა – მხატვრული სიამოვნების ფარგლებს გარეთ. ერთი შეხედვით, უგვანი იწვევს უარყოფით შთაბეჭდილებას ადამიანში. თუმცა, ღრმად შეფარულ შინაგან ბუნებაში იხილება დაფარული სულიერი სილამაზე და ამაღლებულობა. ასეთია კვაზიმოდოს სახე ჰიუგოს რომანში. ბოროტების მხილება, როგორც უარყოფის უარყოფა, გვანიჭებს ესთეტიკურ სიამოვნებას. არამშვენიერი არ არის ესთეტიკური, მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, თითქოს მხატვარი თავის შემოქმედებას ფარგლავს მხოლოდ ცხოვრებისა და ბუნების სილამაზის ასახვით. ნიჭიერად შესრულებული საზიზღარი, დაკონკილი მოხუცის პორტრეტი, შესაძლოა, აღმოჩნდეს ხელოვნების ნამდვილი შედეგრი.

ძალზე ხშირად ისტორიული პიროვნებები თუ მოვლენები, ესთეტიკურ მნიშვნელობას იძენენ თავიანთივე კულტურულ-ისტორიული შინაარსით. სამეცნიერო ლიტერატურაში მიუთითებენ, რომ უძველესი ქართული მატრიანები ისტორიისადმი ესთეტიკურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ. ესთეტიკური თვალთახედვა მსჭვალავს ისტორიოგრაფიულ აზროვნებას. რამდენადაც მნიშვნელოვანია ისტორიული მოვლენა, იმდენად

ესთეტიკურია მემკვიდრეობის დამოკიდებულება მის მიმართ. თუ გავიხსენებთ ისეთ ისტორიულ გმირებს, როგორებიც არიან წმინდა ნინო, ვახტანგ გორგასალი, თამარ მეფე, ცოტნე დადიანი, ქეთევან წამებული, მათი ქმედებანი ყოველგვარი მხატვრულ-სახისმეტყველური შემოქმედების გარეშე არიან იმ ესთეტიკური კატეგორიის მომცველი, რასაც ამდღეობის კატეგორია. ამიტომაც მოხდა მათი სახეების ესთეტიზაცია. ისინი დაშორდნენ თავიანთ თავს და ზოგად სახე-იდებობად იქცნენ. თითოეული მათგანის ქმედება ისტორიის საზრისის გამომხატველია თავისი შინაარსით და ამდენად, ესთეტიკურიც. პროფ. რ. სირაძე ამ ფაქტს უწოდებს ისტორიის ესთეტიზაციას, რაც აიხსნება ქართული ისტორიოგრაფიული აზროვნების თავისებურებით. მისი შეხედულებით, ერთ-ერთი ყველაზე ნათელი მაგალითი, თუ ისტორია როგორ იქცევა ესთეტიკურ სახე-იდებად, წმინდა ნინოა. ქართლის გამაქრისტიანებლის სახე შეიძლება გასაღები გახდეს იმისათვის, თუ როგორ უნდა იქნეს წაკითხული ისტორია ესთეტიკურად.

ცნობილია თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ ჰაგიოგრაფიული თხზულებები ისტორიული ხასიათის ნაწარმოებებად განხილულიყო.

ჰაგიოგრაფიის დამოკიდებულებას ისტორიისადმი ის საზრისი მსჭვალავს, რომ იდეალური რეალურშია. წმინდანობის იდეის განმსახიერებელი იდეალური გმირი სინამდვილეშია, რეალობაშია. ჰაგიოგრაფიას ასეთი პერსონაჟი ისტორიულობის თვალსაზრისით კი არ აინტერესებს, არამედ – ადამიანთმცოდნეობითი პოზიციებიდან გამომდინარე. ასეთი მიდგომა შესანიშნავად ჩანს წმინდა ნინოს მაგალითზე. ნინოს სახე, როგორც ისტორიული პიროვნება, მემკვიდრეობის მიერ ესთეტიზებულია მისივე კულტურულ-ისტორიული მნიშვნელობით. აუცილებელია აღინიშნოს ისიც, რომ თავისებურია ჰაგიოგრაფიის მიდგომა დროის მიმართ. აქ დროს ცნება უკავშირდება არა ისტორიულ-კონკრეტულ დროს, არამედ – ესქატოლოგიურს. დრო-სივრცული ქრონოტოპი მარადჟამულ მნიშვნელობას იძენს. ჰაგიოგრაფიულ პერსონაჟთა ქმედებანი სამარადჟამოა და მათ სახეებს მარადი აწმყოს შარავანდედი მოსავს. კონკრეტულ ისტორიულ დროში ჩნდება ზედროული იდეალი. ამით კონკრეტული დრო იქცევა ესთეტიკურად.

საერო ლიტერატურის მიდგომა ისტორიისადმი განსხვავდება სასულიეროსაგან. დროის კონკრეტულობაც აქ სრულიად მოხსნილია. „ამირანდარეჯანიანის“, „ვეფხისტყაოსნის“ გმირთა სამოქმედო დრო და სივრცე სრულიად პირობითია. პროფ. რ. სირაძე ამ ვითარებას აფასებს, როგორც დროისა და სივრცის მითოლოგიზაციას.

ისტორიისაგან ლიტერატურის ესოდენ დაშორებას მეცნიერები ხსნიან მწერლობაში მხატვრული გამონაგონის მნიშვნელობის გაზრდით და შემოქმედის როლის გააქტიურებით. შემოქმედი თავად ხდება ახალი მხატვრული სინამდვილის ჭეშმარიტი შემქმნელი.

ე. წ. გარდამავლობის ხანაში ფრიად გააქტივდებულია ინტერესი ისტორიისადმი. აუცილებლად აღნიშვნის ღირსია ამ მხრივ ვახუშტი ბაგრატიონის მოღვაწეობა, რომელიც თავისი ნაშრომით წარმოაჩინა კულტურის ეთნოფსიქოლოგიურ სურათს. რაც შეეხება დავით გურამიშვილს, იგი, როგორც „დავითიანის“ პერსონაჟი, „ქართლის ჭირის“ ნარატივში ქმნის ტანჯვის ესთეტიკის განუმეორებლად ამდღეობულ და ტრაგიკულ სახისმეტყველებას.

სრულიად თავისებურია რომანტიზმის მიმართება კლასიკური ისტორიული წარსულისადმი. ქართველი რომანტიკოსების შემოქმედებაში ისტორიული სევდის სულისშემძვრელ ნიმუშებს ვხვდებით. ამ მხრივ საგანგებოდ აღსანიშნავია ნ. ბარათაშვილის „ბედი ქართლისა“ და გრ. ორბელიანის „სადღეგრძელო“. გრიგოლ ორბელიანის პოემაში ისტორიული წარსულის განცდას, რომელიც იწყება მეფე ფარნავაზის ხსენებით, თან ახლავს სახელმწიფოებრივი, კულტურული და რელიგიური სრულყოფის იდეა. როგორც სპეციალურ ლიტერატურაში მიუთითებენ, რომანტიკოსები ოპტიმიზმის ესთეტიკის დანერგვას არ ცდილობდნენ, მაგრამ თავიანთი ეროვნული სევდით ამჟღავნებდნენ ერის მომავალზე ზრუნვას. რომანტიზმის ესთეტიკა განუმეორებლობის ესთეტიკაა, რისი საფუძველიც ქართული ხასიათის განუმეორებლობაშია საძიებელი.

განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას ამჟღავნებს ერის ისტორიის მიმართ ილია ჭავჭავაძე. იგი ისტორიას სახავს დიდებულ ტაძრად, „საცა აღუმართავს ერს თავის დიდებული და დიდ-ბუნებოვან კაცთა უწმინდესნი ხატნი და ზედ წარუწერია დიდთა საქ-

მეთა მოთხრობა“. ილიას ხედვით, ჩვენი ისტორია მეფეთა ისტორიაა, სადაც არ ჩანს ხალხი და მისი მნიშვნელობა ქვეყნის ცხოვრებაში. „ხალხი“ ილიასთვის არის არა მასა, არამედ ღრმა ინდივიდუალიზმით აღბეჭდილი ცალკეული პიროვნებები, რომლებიც თავიანთი მოღვაწეობით ქმნიან საკუთარი ქვეყნისა და ერის დიდებულ ისტორიას. სამართლიანად შენიშნულია, რომ ილიასეული კონცეფცია ისტორიასთან მიმართებისა, თანაბრად გამოხატულია მეფე დიმიტრი თავდადებულის, ლელთ ღუნისა და ლუარსაბ თათქარიძის სახეებით, ვინაიდან ისტორია მხოლოდ ერის საუკეთესო შვილების ჰეროიკული მაგალითებით კი არ განისაზღვრება, არამედ ნაკლოვანებათა წარმოჩენითაც.

მეოცე საუკუნის ქართული მწერლობა ასევე დიდ ინტერესს იჩენს წარსულისადმი. ამ მხრივ საგანგებოდ აღსანიშნავია კ. გამსახურდიას, ვ. ბარნოვის, გრ. რობაქიძის, ო. ჭილაძის, ჭ. ამირეჯიბის შემოქმედება.

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ კლასიკურ ისტორიულ წარსულს, გარდა სხვა განზომილებებისა, ესთეტიკური ფასეულობაც უდავოდ აქვს. ამ კუთხით აღნიშნული პრობლემა გააქტიულებას ნამდვილად საჭიროებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კაგანი მ, ესთეტიკა (ლექციების კურსი), თბ., 2000.
2. კეკელიძე კ., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1981.
3. სირაძე რ, ქართული კულტურის საფუძვლები, თბ., 1984.
4. Гулыга А. Эстетика истории, М., 1974.

ღალი ურდულაშვილი ისტორიის ესთეტიკა და ლიტერატურა რეზიუმე

ნებისმიერი ერის ისტორიული რეალობა ბადებს ისეთ მოვლენებს, რომლებიც აღსავსეა ესთეტიკური საზრისით. ისტორიკოსს არა აქვს უფლება უგულებელყოს შემეცნებითი და ემოციური შესაძლებლობები, რომლებსაც თავად ისტორია აძლევს ხელთ. ხშირად ისტორიული პირები თუ მოვლენები ესთეტიკურ მნიშვნელობას იძენენ თავიანთივე კულტურულ-ისტორიული შინაარსით.

ისტორიკოსის მიზანია ჩასწვდეს პიროვნების შინაგან სამყაროს, ადადგინოს ადამიანის ქმედების ლოგიკა, თუნდაც ალოგიკურობა, ადამიანისა, რომელმაც ჩაიდინა ესა თუ ის სოციალური აქტი.

როცა ისტორიკოსი ეხება ეპოქალური მნიშვნელობის მოვლენებს, მაშინ მის სამეტყველო არსენალში დიდ ადგილს იკავებს მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებები.

უძველესი ქართული მატრიანები ისტორიისადმი ესთეტიკურ დამოკიდებულებას ამჟღავნებენ. ესთეტიკური მიდგომა მსჭვალავს მთელს ქართულ ისტორიოგრაფიულ აზროვნებას.

Lali Urdulashvili
The Esthetics of History and Literature
Summary

The historical reality of any nation is consequence by the occasions that include esthetical notions. A historian has no right to ignore cognitional or emotional opportunities that are provided by history itself. Historical characters or events often acquire esthetical meanings by their own cultural or historical contents.

The main purpose of a historian is to get through inner life of a person and restore the human state of being logical or illogical. Referring to age occurrences of great importance, a historian uses a lot of fiction expressive means in his speech.

Ancient Georgian origins reveal esthetical relationship to History. Esthetical notion dominates in all through the Georgian Historical thinking.

Лали Урдулашвили
Эстетика истории и литература
Резюме

Историческая реальность любой нации рождает такие события, которые полны эстетического смысла. Историк не имеет право пренебрегать познавательными и эмоциональными возможностями, предоставленной историей. Часто исторические личности или события эстетическое значение приобретают собственным культурно-историческим содержанием.

Цель историка вникать во внутренний мир личности, восстанавливать логику человеческого поведения, пусть алогичного, человека, который совершил тот или иной социальный акт.

Когда историк касается событий эпохального значения, в его разговорном арсенале большое место занимают художественно-выразительные средства.

Старинные грузинские летописи проявляют эстетическое отношение к истории. Эстетическим подходом пропитано все грузинское историографическое мышление.

გიორგი ალადაშვილი
სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი

აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი დარეგულირების ხედვა

კონფლიქტები ხშირ შემთხვევაში ღვივდება ტრავმირებულ საზოგადოებაში, კერძოდ იმ საზოგადოებაში, რომელმაც გადაიტანა ტოტალიტარული რეჟიმის წნეხი.

ტოტალიტარიზმის შემდგომი პერიოდის შესუსტებული რეპრესიული ზემოქმედებისაგან საზოგადოებაში თავს იჩენს გამძაფრებული ლტოლვა თავისუფლებისაკენ, რომელსაც ხშირად მოსდევს დესტრუქციული, დამანგრეველი ტენდენციები.

დესტრუქციული ტენდენციები ვლინდება იმაში, რომ თავისუფლებისაკენ მოძრაობის იდეა გადაიზრდება იდეაში „განთავისუფლება ვინმესაგან“, რაც მთლიანობაში ვერ ახდენს თავისუფლებისათვის მოძრაობის იდეის მთავარი პრინციპის – თავისუფლების პოზიტიური არსის „მისწრაფება თავისუფლებისაკენ“ რეალიზებას.

ამგვარი ტენდენციები მძვინვარებდა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოში და ასეთი ტიპის ტენდენციები შეინიშნებოდა აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის აფხაზურ მოსახლეობაშიც. მათ ეშინოდათ ქართულ მოსახლეობასთან

ასიმილაციის. აქედან გამომდინარე, ისინი მიიღებოდნენ რუსებისაკენ (მათგან განსხვავებული ხალხისაკენ) რათა დაეცვათ და გადაერჩინათ საკუთარი მეობა (იდენტურობა), სადაც ტრადიციების მსგავსება გამოირიცხებოდა. უფრო მეტიც ისინი ფიქრობდნენ, რომ აფხაზეთი შეიძლებოდა დამოუკიდებელი რესპუბლიკაც ყოფილიყო.

მაგრამ რამ განაპირობა ქართულ მოსახლეობასთან შედარებით მცირერიცხოვანი აფხაზებში ამგვარი აზროვნების ჩამოყალიბება?

შეიძლება ითქვას, რომ ეს იმ მეცნიერების დამსახურებაცაა, რომლებიც ერთხმად აცხადებდნენ, რომ აფხაზები როგორც ეთნოსი აფხაზეთის ტერიტორიაზე ჩამოსახლებულია, ამ ტერიტორიაზე არაფერი ესაქმებათ და ა.შ. სამწუხაროდ, ასეთი შინაარსის აზრი ბევრმა აიტაცა. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ასე ფიქრობდა საქართველოს პირველი ხელისუფლებაც და დაძაბულობის პერიოდში ხელისუფლების წარმომადგენლები ხმამაღლა აფიქსირებდნენ თავიანთ პოზიციას, რამაც კიდევ უფრო გაამწვავა სიტუაცია აფხაზეთში. აფხაზები თავის თავს მოიხსენიებენ როგორც აფსუა. ჩვენ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეს თვითსახელი წარმოგვიდგება სიტყვა აფსარებისაგან და ისინი სწორედ აფსარების შთამომავლები არიან. სამწუხაროდ ვერ მოხერხდა ქართველი და აფხაზი ისტორიკოსების შეხვედრა, რომ გამოეკვლიათ და დაეწერათ ერთი ჭეშმარიტი ისტორია.

აფხაზები ადიღეულ-ჩერქეზულ ჯგუფს მიეკუთვნებიან და კავკასიის მკვიდრი (ავტონტონური) მოსახლეები არიან, როგორც იბერები (ქართველები) და ვაინახები (ჩეჩნები); საქართველოს ტერიტორიაზე, კერძოდ სანაპირო ზოლზე, მრავლად არის აფხაზური ტოპონიმები; აფხაზეთში (ბზიფი, ფსოუ, ტუაფსე-აფხაზურად ორ წყაროს ნიშნავს) გურიაში სოფელი დვაბზე (დვაბზე); აჭარაში მდინარე ჭოროხის ძვ. დასახელება – აფსაროსი.

ტოპონიმებზე დაყრდნობით შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ აფხაზები მცირე რაოდენობით ცხოვრობდნენ მთელ სანაპიროზე ქართველებთან ერთად და მჭიდრო სანათესაო ურთიერთობებიც ჰქონდათ.

რაც შეეხება პირველ ხელისუფლებას, ჩვენ სავსებით ვიზიარებთ ზ. პაპასკირის მოსაზრებას იმასთან დაკავშირებით, რომ მათ გაატარეს უკიდურესად არაეფექტიანი პოლიტიკა კონფლიქტური რეგიონებისადმი შეიარაღებული კონფლიქტის დაწყებამდე სანამ ჯერ კიდევ შეიძლებოდა სიტუაციის დარეგულირება, სახელდობრ, „აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარედ ვლადისლავ არძინბას „არჩევით“. საქართველოს ახალი ხელმძღვანელობა ცდილობდა სეპარატისტი ლიდერების ლოიალობის მოპოვებას და ამ გზით ავტონომიურ რესპუბლიკაში დაძაბულობის მოხსნას, მაგრამ იმ ქართველმა პოლიტიკოსებმა, რომლებმაც მხარი დაუჭირეს აფხაზ სეპარატისტთა ყველაზე ოდიოზური წარმომადგენლის კანდიდატურას, აშკარად ვერ შეაფასეს ჯეროვნად, ერთი მხრივ, მისი კავშირები მოსკოვის ყველაზე რეაქციულ იმპერიულ ძალებთან, ხოლო მეორე მხრივ, ვ. არძინბას პირადი ამბიციები. ზ. გამსახურდიამ და მისმა გარემოცვამ ვერ გაითვალისწინა, რომ ისინი, ვინც ზრუნავდა ვ. არძინბას პოლიტიკურ კარიერაზე მოსკოვში და უშვებდნენ მას სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოდან „кто напутствовал его перед отъездом в Сухуми.., чтобы возглавить большое и ответственное дело которое ждало его в Абхазии“(3,302), სულაც არ ფიქრობდნენ აფხაზეთში შექმნილი კრიზისული ვითარების განმუხტვაზე“. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ვლადისლავ არძინბას დანიშნვას უშუამდგომლა მ. გორბაჩოვმა, რომელმაც პირადად დაურეკა ზ. გამსახურდიას თხოვნით, რათა უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარის თანამდებობაზე სწორედ არძინბა დანიშნულიყო.

აფხაზეთის კონფლიქტი შიდა ფსიქოლოგიური შინაარსით შეესატყვისება პოლიტიკურ კონფლიქტს გაფერადებულს ეთნიკურ ფერებში პოლიტიკური მიზნებისათვის, მოწოდებულს როგორც ორ ეთნოსს შორის დაპირისპირებას. არსებითად ეს არის ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტი, რომელიც ტრაგიკულია როგორც ქართველებისათვის ასევე აფხაზებისათვის. კონფლიქტის შეიარაღებული წინააღმდეგობის გარკვეულ ეტაპზე ორივე მხარის დანაკარგები თითქმის თანაბარია. გამომდინარე იქიდან, რომ ეთნიკური აფხაზები უფრო მცირერიცხოვანი იყვნენ ვიდრე ქართველები, მათი გენოფონდისათვის ეს უდიდესი დარტყმაა. რაც შეეხება დამოუკიდებლობას, აფხაზეთს რეალურად სწორედ ის

მესამე ძალა (რუსეთი) მართავს, რომელმაც გადამწყვეტი როლი ითამაშა აფხაზეთიდან ქართველების გამოდევნაში.

რუსეთის ინტერესები აფხაზეთის მიმართ ცარიზმის დროიდან დღემდე დიდად არ შეცვლილა. აღნიშნული ინტერესები ითვალისწინებდა და ითვალისწინებს აფხაზეთის პოლიტიკურ რუსიფიკაციას, საქართველოსაგან ჩამოშორებას და პერსპექტივაში რუსული მოსახლეობის ჩამოსახლებას აფხაზეთში. ამასთანავე გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად რუსეთმა პრაქტიკულად დაკარგა შავი ზღვის ზოლის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რაც გეოსტრატეგიული თვალსაზრისით ძალზე წამგებიანია რუსეთისათვის.

რუსეთის დესტრუქციულმა პოზიციამ აფხაზეთის კონფლიქტის დაწყებისთანავე იჩინა თავი. რუსეთმა არ შეასრულა კონფლიქტის მსვლელობის დროს მხარეებს შორის დადებული შეთანხმებების შესრულების გარანტიის დაკისრება, რის გამოც აფხაზეთიდან გამოდევნილ იქნა დაახლოებით 300000 ადამიანი (ძირითადად ეთნიკური ქართველები).

შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე, რუსეთს არ აწყობს აფხაზეთის კონფლიქტის ფართომასშტაბიანი დარეგულირება, რადგან ის დაკარგავს საქართველოზე ზეგავლენის მის ხელთ არსებულ ბერკეტებს. გამომდინარე აქედან, სათუთა უახლოეს მომავალში რუსეთის მხრიდან აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების უკან წაღებაც.

შეიარაღებული კონფლიქტის დასრულებიდან 23 წელი გავიდა. ამ დროის განმავლობაში რაიმე რეალური ნაბიჯები ჯერაც არ გადადგმულა კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარებისათვის. ქართულ-აფხაზური მოლაპარაკებები ჩიხშია შესული. ისმება ლოგიკური კითხვა, რა უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ მომავალში კონფლიქტი მშვიდობიანად გადაწყდეს. ამისათვის საჭიროა აფხაზების გულის მოგება ეკონომიკური და მორალური თვალსაზრისით. პირველ რიგში ჩვენ უნდა დავუმტკიცოთ, რომ გვსურს მათთან მშვიდობიანი თანაცხოვრება.

ჩვენი აზრით, კონფლიქტის მოსაგვარებლად საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მისცეს რეალური გარანტიები აფხაზებს, რათა მათ ჰქონდეთ სარეზერვო გეგმა, რადგან რუსეთმა კარგად დაანახა აფხაზებს თუ რა მიზნები ამოძრავებთ. გავისხენოთ რუსეთის პოლიტიკოსების სატელევიზიო ინტერვიუები სადაც მათ განაცხადეს, რომ აფხაზები მცირერიცხოვანი ხალხია, „ჩვენ მათ მონებად გამოვიყენებთ“. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლების გამოსვლებში სადაც ისინი მიმართავენ ოს და აფხაზ მოსახლეობას, არასდროს არ აკონკრეტებენ თუ რა გარანტიები უნდა შევუქმნათ აფხაზებს, რომ მათ ქართველების შურისძიების შიში გაუქრეთ.

კარგი იქნება საქართველოში გაიხსნას აფხაზური კულტურის ცენტრი, ვინაიდან კულტურა ყოველთვის იყო და იქნება ყველაზე ეფექტური საშუალება სახალხო დიპლომატიისა, რომელიც მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს კონფრონტაციის განეიტრალებაში. ასევე უნდა განახლდეს ქართულ-აფხაზური ბანაკები, რაც ქართველ და აფხაზ ახალგაზრდებს დაახლოებს. ეს კი ძალიან მნიშვნელოვანია.

ჩვენ უნდა მოვახერხოთ აფხაზეთთან შეთანხმება ოკუპანტი რუსეთის გვერდის ავლით. მათ უნდა შევთავაზოთ აფხაზეთის ტერიტორიის ინფრასტრუქტურის ერთობლივი აღდგენა, ეკონომიკური პროექტები. განვაახლოთ ერთობლივ სპორტულ ღონისძიებებში, საქართველოს ჩემპიონატებში ჩაბმა, ფართო მასშტაბიანი ჰუმანიტარული დახმარება და ა.შ. საქართველომ უნდა მიადწიოს იმას, რომ რუსეთის მიერ ოკუპირებულ რეგიონში (აფხაზეთში) დარჩენილმა მოსახლეობამ თავად მოითხოვოს რუსეთისაგან დეოკუპაცია. აფხაზები უნდა დარწმუნდნენ, რომ ჩვენ მათთან გასაყოფი არაფერი გვაქვს.

აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანად მოგვარება საქართველოს ავტორიტეტს საერთაშორისო მაშტაბით ერთიორად გაზრდის. მსოფლიოში შეიქმნება პრეცედენტი შეიარაღებული კონფლიქტების მშვიდობიანი მოგვარების, რაც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ჩვენი ქვეყნის შემდგომი განვითარებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ანჩაბაძე გ., ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის საკითხები, თბ., 2006.
2. თოფჩიშვილი რ., კავკასიის ხალხთა ეთნოგრაფია, თბ., 2006.
3. პაპასკირი ზ., ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან, ნაკვეთი მეორე, თბ., 2007.

**გიორგი ალადაშვილი
აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი დარეგულირების ხედვა
რეზიუმე**

დღეს, როდესაც მსოფლიოში მიმდინარეობს გლობალიზაციის პროცესები, განსაკუთრებით აქტუალურია ეთნიკური და რეგიონალური კონფლიქტების დარეგულირების საკითხი. კონფლიქტები ხშირ შემთხვევაში დევიდება ტრამვირებულ საზოგადოებაში, რომელმაც ტოტალიტარული რეჟიმის წნეხი გადაიტანა. სწორედ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ საქართველოში გაღვივდა შიდა ეთნიკური კონფლიქტები. აფხაზეთის კონფლიქტი ტრაგიკულია კონფლიქტის ორივე მხარისთვის. შეიარაღებული დაპირისპირების დასრულებიდან 23 წელი გავიდა, კონფლიქტი კი დღემდე მოუგვარებელია. აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარება საქართველოს ავტორიტეტს საერთაშორისო მაშტაბით ერთი ორად გაზრდის. მსოფლიოში შეიარაღებული კონფლიქტის მშვიდობიანად მოგვარების პრეცედენტი შეიქმნება.

**Giorgi Aladashvili
View of the Peaceful Settlement of the Conflict in Abkhazia
Summary**

Today, in the course of globalisation in the world, issues of the regulation of ethnic and regional conflicts are especially important. Conflicts often arise in the injured society which overcame the pressure of a totalitarian regime. After the collapse of the Soviet Union inner ethnical conflicts were intensified in Georgia. Conflict in Abkhazia is tragic for both sides. 23 years have passed after the termination of the armed confrontation and the conflict has not been resolved yet. The peaceful resolution of conflict will promote the growth of the authority of Georgia internationally. A precedent of a peaceful resolution of armed conflict will be created in the world.

**გიორგი ალადაშვილი
Видение мирного урегулирования конфликта в Абхазии
Резюме**

Сегодня, в процессе глобализации в мире, все актуальнее становится вопрос о решении (урегулировании) этнических и региональных конфликтов. Конфликты чаще всего возникают в травмированном обществе, которое перенесло давление тоталитарного режима. После распада советского союза в Грузии возникли внутриэтнические конфликты. Конфликт в Абхазии трагичен для

обоих сторон конфликта. После окончания вооруженного противостояния прошло 23 года а конфликт по сей день не разрешен. Мирное разрешение абхазского конфликта будет способствовать росту авторитета Грузии на международной арене. В мире появиться прецедент мирного урегулирования вооруженного конфликта.

**ქეთევან ქუთათელაძე
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასისტენტ-პროფესორი**

„ქალ-გამას“ სახელწოდებისათვის

ამირანის მითის ქართლური ვერსიის („ამირან დარუჯანაშვილი“) მიხედვით, ამირანის სატრფოს „ქალ-გამა“ ჰქვია. იგი მზეთუნახავია და ზღვის გაღმა ცხოვრობს. მკვლევართა მიერ მიჩნეულია, რომ „ამირანი ეპიკური გმირია, მისი ქომაგი და შემწე – საცოლე, მზეთუნახავი ღვთაებრივი წარმოშობისა“ (9, 237). სახელწოდება „ქალ-გამა“ უფრო მის ღვთაებრივ, მითოსურ სახეს უსვამს ხაზს. იგი ორი ნაწილისაგან შედგება: საკუთრივ „ქალ“ (შდრ. შუმერული „გალ“-ქალბატონი) მდებარეულ საწყისზე მიუთითებს, „გამ“ კი ღვთაების სახელწოდებაა. „ქალ-გამას“ სახელწოდებით ქართულ ეპოსში სხვა მითოსური სახე არ ფიქსირდება. თუმცა, მასში ნაყოფიერების დიდი ქალღმერთის მხატვრული სახე იგულისხმება, რომელიც სხვა სახელწოდებებით საკმაოდ მრავლად მოიხსენიება ქართული ფოლკლორის უმდიდრეს ძეგლებში. გარდა ამისა, „ქალ-გამას“ სახელწოდებაში შეიძლება ქართველთა უძველესი ღვთაება „გა/გაიმიც“ ვიგულისხმეთ (იხ. ქვემოთ).

ამირანის მითის სხვა ვერსიებში მის სატრფოს ჰქვია ყამარი (ფშავური), კამარი (ქართლ-კახური), ქეთუ (სვანური), თამარი (რაჭული). მ. ჩიქოვანი აღნიშნავს, რომ ამირანის მითში „გურული გადმოცემით, ქალს პირდაპირ მზეთუნახავი ჰქვია და უფრო ზოგად სახეს წარმოადგენს, ვიდრე კონკრეტულ პიროვნებას“ (9, 164). მკვლევარი ასევე შენიშნავს, რომ „ყამარი, კამარი და ქეთუ ახალი დროის კონკრეტიზაციას წარმოადგენენ სხვადასხვა კუთხის ყოფა-ცხოვრების მიხედვით. ადრე ამირანის მიჯნური უსახელო კეთილი მზეთუნახავი იყო“ (9, 165). არ გამოვრიცხავთ, რომ მზეთუნახავის თავდაპირველი სახელი „გამ“ (ქალ-გამა) ძირით ყოფილიყო და შემდეგ მიღებულიყო კამარ/ყამარი. ივ. ჯავახიშვილს ყურადღება არ მიუქცევია ამირანის ზემოაღნიშნულ ვერსიაში მოხსენიებულ „ქალ-გამას“ სახელწოდებისათვის. მან კონკრეტულად კამარის სახელწოდებიდან გამომდინარე, ამირანის სატრფო დაუკავშირა ბაბილონურ და ელამურ ლურსმულ წარწერებში მოხსენიებულ „ლაგამარ“-ს. ივ. ჯავახიშვილი თავის ნაშრომის („ქართული წარმართობა“) ერთ-ერთ თავში „ღუბელთ-უფალის ასულის კამარ-ქეთუს მოტაცება“, აღნიშნავდა: „არსებობდა ელამიტელთა ღვთაება, რომელიც ბაბილონურსა და ელამიტელთა ლურსმულ წარწერებში „ლაგამარ“-ად არის აღნიშნული. საფიქრებელია, რომ ეს სახელი შედგებოდა თავსართი „ლა“ და თვით სიტყვისაგან „გამარ“ (10, 194). მკვლევარის აზრით, კამარ-ყამარი უნდა უდრიდეს „გამარს“. იგი იქვე დასძენს, რომ „ლაგამარ როგორც ცნობილია ელამიტურში ვენუსის, ან აფროდიტეს სახელად ითვლება და ისე გამოდის, თითქოს ამირანს ღრუბელთა ბატონის ქალი ღვთაება „კამარ-ქეთუ“ აფროდიტე მოეტაცოს“ (10, 194).

გ. მელიქიშვილი ამირანის მითს გილგამეშის მსგავს მითად მიიჩნევდა, სადაც მოხსენიებულ ყამარს ქალღმერთ იშთარის ვარიაციად თვლიდა (13, 123-124). იგი ასევე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ივ. ჯავახიშვილის აღნიშნულ მოსაზრებას, რომელმაც

ყამარი ელამიტელთა ღვთაება „ლაგამარს“ დაუკავშირა. მკვლევარი მიიჩნევს, რომ შესაძლოა, ელამიტელთა „ლაგამარი“ ასე შევიდა ქართულში, შემდეგ კი „ლა“ პრეფიქსი ჩამოშორდა და დარჩა „Qamar-Gamar“-ი (13, 124). კამარ-ყამარი დიალექტური ფორმებია. ძველი ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში „კამარას“ სინონიმად დასახელებულია თალი (შდრ. კამარ-კამარა-კამარიანი-კამარედი) (1, 191). ქართული ენის დიალექტებში (გურული, ლეჩხუმური და მთიულური) აღმოჩნდა „გამირ/გამირას“ მნიშვნელობებიც („ბოძებზე გადებული ხე“, „ღირე, რომელზედაც დასახერხავ ხეებს დებენ“, „მაგიდის ან სკამის ფეხის შემაერთებელი ფიცრის ნაწიბური“, „განივი კოჭი“ (შდრ. „კამარა“ – ქართლურ და მთიულურ დიალექტზე აკვნის ტარი (7, 269), რომელთაგან ჩვენ ყურადღებას იქცევს „მოხრილი რკინა, რომლითაც სახლის კოჭებს ამაგრებენ“ (7, 122). ფაქტია, რომ „ყამარ-კამარ-გამარი“ ეტიმოლოგიურად მსგავსი მნიშვნელობის უნდა იყოს, ერთი მნიშვნელობით იგი მოხრილს, თაღოვანს ნიშნავს და ასოცორდება „ცის თაღთან“. არ არის გამორიცხული, რომ „კამ“ და „გამ“ ძირები ერთი მნიშვნელობის ან ერთი ძირის სიტყვათა სახელწოდებასაც დადებოდა საფუძვლად (შდრ. მაგ., გამეში/კამბეში (1, 39). ამიტომაც არის, რომ „ქალ-გამა“ და „კამარ-ყამარი“ ღვთაების ერთი და იგივე იპოსტასს ჰქვია, რაც ზედმიწევნით ამტკიცებს ივ. ჯავახიშვილის ინტუიციას და ზემოაღნიშნული მოსაზრების სისწორეს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კამარ-ყამარი და შესაბამისად „ქალ-გამა“ ცის დედოფალია. მართლაც, „საყამაროსა კაბასა შვიდი დღე უნდა მზიანი“, ყამარის მამა ცაშია, ქარი და გრიგალი მისი ლაშქრის ფეხის მტვერია (11, III, 19-20). სვანური ვერსიით მზეთუნახავი (ქეთუ) ჯაჭვით ცაზე ჩამოკიდებულ კოშკში ცხოვრობს, რომელიც ამირანმა ხმლით გაჭრა და კოშკი მიწაზე ჩამოაგდო (11, III, 59). რაჭული ვერსიის თამარი, რომელიც მიუვალ კლდეში ნაკვეთ ოთახში ცხოვრობს, უძველესი ქართული ფოლკლორული ძეგლების მიხედვით, „შუქურვარსკვლავია“ – „ცის კარის გამსხნელი“ – ღვთაების ასტრალური სახე (ცისკრისა და მწუხრის მოკაშკაშე ვარსკვლავი) (შდრ. ინანა/იშთარი - „ცის დედოფალი“, აფროდიტე - „ურანია“). ასევე, გურული ვერსიის მიხედვით, კოშკი მიუვალა, ცაზეა ჩამოკიდებული ჯაჭვით და „ცისა და დედამიწის შუა არის მოთავსებული“ (ამქვეყნიური და იმქვეყნიური სამყაროს შემაერთებელი სიმბოლო) (9, 164). ამირანი ამ კოშკს ჯადოსნური სარკის დახმარებით ძებნის: „მოფრინავს ამირანი და იხედება სარკეში, ცასა და დედამიწას შუა ერთი კოშკი დაინახა ჩამოკიდებული, გარს მშვენიერი ბალი ჰქონდა, შიგ მზეთუნახავი იჯდა“ (9, 164). მსგავსი სიუჟეტია მოცემული ერთი ქართული ხალხური ზღაპრის („სასწაულთმოქმედი პერანგი“) მიხედვით, სადაც ზღვის სივრცეში, ჰაერში ჩამოკიდებულ ოქროს კოშკში ცხოვრობს მზეთუნახავი, რომელსაც „მრავალკეცი საბურველი აქვს პირზე ჩამოფარებული, მაგრამ მაინც ანათებს მისი სილამაზეო“. მზეთუნახავს ძებნის ხელმწიფის შვილი. ჰაერში „დაკიდებულ სასახლეს“ „ხმელეთიდან კიბით უკავშირდებოდნენ“. აქაც მიწიერისა და ზეციურის დამაკავშირებელი სიმბოლიკაა. მზეთუნახავის სასახლეში „საკრალური ბალი“ იყო გაშენებული, სადაც სხვადასხვა ხეხილი და ყვავილები ხარობდა. „იმისთანა ყვავილებიც იყო, რომ ლაპარაკობდნენ. ერთი ამბობდა: მე რომ შემჭამო მოკვდები. მეორე ამბობდა: მე რომ მკვდარს დამადო გაცოცხლდებაო და სხვა“ (11, I, 239). მზეთუნახავის კავშირი მცენარეულ სამყაროსთან დაკავშირებულია ბუნების კვლავ გაცოცხლების, ანუ მითოლოგიურად კვდომა-აღდგომის პროცესთან. მზეთუნახავისა და მისი რჩეულის ურთიერთობაც სამყაროს მარადიული გაცოცხლების (ბუნების კვდომა-აღდგომა) ბუნებრივი პროცესის მეტაფორული გამოხატულებაა. ერთი ქართული ხალხური ზღაპრის მიხედვით, ქმრის ან სატრფოს გაცოცხლება შეუძლია „გველადქცეულ მზეთუნახავსაც“, რომელიც ასევე კოშკში ცხოვრობს (11, I, 307). მზეთუნახავ ქალ-გამას მიერ ბალახით ამირანის გაცოცხლებაც ერთ-ერთი არგუმენტია იმისა, რომ ღვთაება დაკავშირებულია მცენარეულ სამყაროსთან, „სიცოცხლის ხესთან“, რომელიც მითოლოგიური თვალთახედვით წარმოადგენს სიცოცხლის მარადიულობის წრებრუნვის სიმბოლოს“ (8, 143). ქართულ ხალხურ ფოლკლორსა და ეპოსში მრავლად არის წარმოდგენილი ნაყოფიერების დიდი ქალღმერთის მცენარეული სახე, სადაც საკრალური ხეების გარდა გვხვდება სხვადასხვა ბალახი და მინდვრის ყვავილები (ძველი ქართული სიტყვა „გაგა“ ყვავილს, კვირტს

ნიშნავს). „ქალღმერთის მცენარეულ სახეს სწორედ ის მცენარეები წარმოადგენენ, რომელთაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვთ კონკრეტული საზოგადოების სამეურნეო დარგების (მიწათმოქმედება, მესაქონლეობა, მეფუტკრეობა, კანაფისა და სელის წარმოება) განვითარებისათვის. გარდა სამეურნეო მნიშვნელობისა, მათ რიტუალური და სამკურნალო დატვირთვაც ჰქონდათ“ (8, 143-144). როგორც ვხედავთ, ამირანის სატრფო მზეთუნახავს, მოცემულ შემთხვევაში ქალ-გამას, პარალელური მხატვრული სახეები ქართულ ხალხურ ზღაპრებშიც მოეპოვება. მითის ზემოაღნიშნულ ვერსიაში მზეთუნახავი „ქალ-გამასთან“ მიმართებაში კოშკი მითითებული არ არის, მაგრამ იგულისხმება. მისი დედ-მამაც ზეცაში ცხოვრობს. ქალ-გამას გარშემო გამოკვეთილად სწანან სხვადასხვა ცხოველები. ზემოაღნიშნულ მზეთუნახავებთან განსხვავებით მის კარებს იცავს მგელი და ვირი („იმ მზეთუნახავ ქალს ჰყავდა ერთი ვირი და ერთი მგელი“), რომლებიც მითოლოგიურად სიმბოლური დატვირთვისაა და მას თავისებური ახსნა სჭირდება. ამირანმა მგელს საჭმელად ცხვარი წაუღო, ვირს კიდევ თივა (11, III, 33). მსოფლიოს ხალხთა უმრავლესობის მითოლოგიაში მგელი არის სიმამაცის, ბრძოლის, მზრუნველობის სიმბოლო. ამ შემთხვევაში მგელი დარაჯობს, იცავს მზეთუნახავს ანუ ღვთაებას (შდრ. აპოლონისა და არტემიდეს დედის ქალღმერთ ლეტოს გადაქცევა ძუ მგლად, ასევე ძუ მგელი ზრდის რომულუსსა და რემს). ასეთივე მფარველი, ამ შემთხვევაში ძაღლები ჰყავს „ისრის მასრის სანდლის“ ანუ „ლერწმის ქალს“, რომელიც ასევე მიუვალ კოშკში ცხოვრობს. მას ოთხი ქოფაკი იცავს და მზეთუნახავის სანახავად მისულ უფლისწულს მათთვის ოთხად გაყოფილი ჭედილა მიაქვს. ძაღლიც არის ასევე, დაცულობისა და მფარველის სიმბოლო. იგი ხშირად თან ახლავს მონადირეს (შდრ. ქართული ხალხური ზღაპარი „კოჭლი კამეჩი“, სადაც მონადირესა და მის შემწვე მზეთუნახავს მფარველი ერთგული ძაღლები ჰყავთ (11, I, 318). ქართულ ფოლკლორში გვყავს მონადირეთა შემწვე ორბისფრთიანი ყურშა, რომელიც ბუნების ნაყოფიერების უნივერსალური ღვთაების („ქალი შროშანი“) კოსმოგონიურ სივრცეში იშვება. თრიალეთის ვერცხლის სარწმუნოებაში გამოხატული ორი ძაღლი ან მისი მსგავსი ცხოველი ტახტზე მჯდომარე ღვთაების ფეხებთან არის ჩაცუცქული. ასევე, სვანურ მითოლოგიაში მგლები წმ. გიორგის „ძაღლებად“ არის მიჩნეული. სვანისათვის მგელი არის განსაკუთრებული ფიზიკური ძაღის, სიბრძნის, მოხერხებულობის, განჭვრეტის სიმბოლო. სვანეთში მგლის მოკვლა არ შეიძლებოდა. თუ, შემთხვევით მოხდებოდა, სვანი ქუდმოხდილი დადგებოდა მოკლულ მგელთან, მისგან შენდობას ითხოვდა, დასტიროდა, როგორც ოჯახის წევრს, მგლის ტყავს კი მიწაში ფლავდა (12, 185). ერთი ვერსიით (გ. ბარდაველიძე) კი სვანური დროშა „ღემი“ მგლის გამოსახულებად მიიჩნევა (12, 185). ეთნოგრაფიული მასალიდან ჩანს, რომ ხევსურულ საკულტო ძაღლებს („მწვევარნი“) შეესაბამება და მათი ორეულია მთიულური და გუდამაყრული მგლები „იასაულები“. „ძაღლებიც“ და „მგლებიც“ ორივე ერთი არსის ღვთაების თანმხლებ ზომორფულ სახედ გვევლიანებიან და ერთგულად ემსახურებიან მას. სიმბოლოთა ლექსიკონში ვირი განმარტებულია, როგორც სიძლიერისა და სექსუალური ტკობის, სამყაროს არაჩვეულებრივი ბუნების სიმბოლო. ნაყოფიერების ბუნებიდან გამომდინარე, ღვთაება ამ თვისებასაც ითავსებს (შდრ. „ვაიმე ჩემო ყამარო ვერ გავძეს შენის ხვევითა“ (11, III, 18).

მზეთუნახავი „ქალ-გამა“ ამირანს სხვა ვერსიების მზეთუნახავების მსგავსად ესმარება მამის წინააღმდეგ. ამირანის ბრძოლის ველზე დაცემის შემდეგ იგი დასტირის თავის სატრფოს. ტექსტის მიხედვით, ღმერთი ამბის გასაგებად გზავნის ყვავს, ყორანსა და მტრედს. „ყორანი ჩამოვიდა, გაძღა ლეშით, ავიდა ძაღლა და მოახსენა, გუთანი უბიათო. მეორედ უფალმა ყვავი გამოგზავნა. ისიც ლეშით გაძღა და უფალს არც იმან აუტანა ნამდვილი ამბავი. მესამედ მტრედი გამოგზავნა უფალმა. მტრედი ჩამოფრინდა და დაინახა, რომ მრავალი ხალხი დახოცილი ყრია, ერთ მშვენიერ ფალავანს კი ერთი მზეთუნახავი დასტირისო, და ნიშნად თავისი დასისხლიანებული ფეხები უჩვენა“ (11, III, 35). მითოლოგიურად ყვავი და ყორანი ერთნაირი სიმბოლიკისაა. ისინი სიმბოლურად უკავშირდებიან სიკვდილს, ნგრევას, უბედურებას (14, 809). მტრედი კი მითოლოგიურად არის მშვიდობის, სიწმინდის, სიყვარულის, იმედის სიმბოლო. მტრედი განასახიერებს სულის სიწმინდეს (14, 813). საინტერესოა ის ფაქტი, რომ მტრედი იყო თანმხლები

ფრინველი ქალღმერთ ასტარტესი, (შდრ. აფროდიტე), ასევე იგი არის ადონისის თანმხლებიც, რომელსაც დასტირის აფროდიტე. საინტერესო დეტალი შემოდის, როდესაც ტექსტში ჩნდება თავი. „უფალმა შეიწყნარა ვედრება მზეთუნახავი ქალისა (ვედრება ალბათ ამირანის გაცოცხლებისა) და გამოგზავნა თავი. თავი მოვიდა ამირანის სისხლს დაუწყო ლოკვა. ქალმა გაიხადა ქოში, ესროლა თავს და მოკლა. თავის დედა გამოვარდა ... მოგლიჯა ერთი რაღაც ბალახი, მიუსვ-მოუსვა მკვდარ თავსა და გააცოცხლა ... მზეთუნახავმაც იმისთანა ბალახი მოგლიჯა, მიუსვ-მოუსვა ამირანს და გააცოცხლა“ (11, III, 36). ამ შემთხვევაში თავი გამოდის საიქიოს საიდუმლოების ცოდნის სიმბოლოდ, რომელიც მოიცავს მიცვალებულის მკვდრეთით აღდგენას, ანუ მითოლოგიურად „გაცოცხლებას“. როგორც ვხედავთ, მითში მოხსენიებული ყველა ცხოველის სიმბოლური დატვირთვა ზედმიწევნით ესადაგება მზეთუნახავის ღვთაებრივ არსსა და თვისებებს.

მზეთუნახავ „ქალ-გამას“ უკავშირდება სიკვდილ-სიცოცხლის, კვლავ გაცოცხლების თემა, სატრფოს, რომელიც მისი გულისათვის იღუპება, შემდეგ დასტირის. ომში გარდაცვლილი ამირანის მზეთუნახავის მიერ დატვირთვისა და მისი კვლავ გაცოცხლების მოტივი სწორედ მოიცავს დაღუპული და შემდეგ მკვდრეთით აღმდგარ კულტა და მათზე მგლოვიარე ქალღმერთთა ურთიერთობას. ეს თემა კი როგორც აღვნიშნე, გულისხმობს ბუნების კვლავ განახლებას და გაცოცხლებას, რომელიც წითელ ზოლად გასდევს ღვთაებრივ წყვილთა (ისიდა/ოსირისი, ინანა/დუმუზი, აფროდიტე/ადონისი, კიბელა/ატისი და სხვ.) ურთიერთობებსა და იგი რელიგიური სინკრეტიზმის შედეგად უნივერსალურია სხვადასხვა ხალხის კულტურებში. მკვლევარი ნ. ნიკოლოზიშვილი ასეთ წყვილად მიიჩნევს გაცი და გას კულტს, რომელიც აზომ შემოიტანა ქართლის სამეფოში.

ამირანის მზეთუნახავი სატრფო, რომელიც ბუნების უნივერსალური ღვთაების მხატვრული სახეა, მისი თვისებიდან გამომდინარე, გულისხმობს ნაყოფიერების ყველა სფეროს (მიწის, წყლის, გამრავლების). სახელწოდება „ქალ-გამა“ მაშინვე გვახსენებს უძველეს ქართულ ღვთაებას „გა/გაიმს“, არმაზის მარცხნივ მდგომი ვერცხლის კერპი (ინგილოურ დიალექტზე „გუმუმ“ ვერცხლს ნიშნავს (7, 164), რომელიც შემონახულია „მოქცევაჲ ქართლისაჲსა“ და „ქართლის ცხოვრების“ ტექსტებში. ჩვენ სათანადოდ გამოვიკვლიეთ ეს ღვთაება, რომელიც მიგვაჩნია, რომ მიწის ნაყოფიერების ქალღმერთია და მისი ასტრალური სახე მსოფლიოს სხვა დიდი ქალღმერთების მსგავსად პლანეტა ვენერაა. „ქართლის ცხოვრების“ ანასეულ ნუსხაში ერთგან გაიმის კერპი მოიხსენიება „გიმ“ ფორმით (6, 55), რომელიც პირდაპირ ეხმიანება მიწის სვანურ სახელწოდება „გიმს“. „გაიმიდან“ თავისუფლად შეიძლება მივიღოთ როგორც „გამ/გამა“, ასევე „გიმ“ ფორმა. „გა/გაიმის“ კერპი ნ. მარმა ღვთაება ასტარტეს დაუკავშირა, მ. წერეთელმა იშთარის მსგავს ადგილობრივ ქართულ ღვთაებას, გ. ქავთარაძემ არტემიდეს, ნ. ნიკოლოზიშვილმა კიბელას.

მიწის სვანურ სახელწოდებას „გიმ“-ს შეესაბამება ძველ ქართულად „კიმ“ - წიადი და მეგრულად „გიმე“ - „ქვევით“, რაც ასევე მიწისკენ, წიადისკენ მიმართულებას გულისხმობს. „გიმს“ უკავშირდება მუავე წყლის სვანური სახელწოდება „ზგიმ“, რომელიც მიწის წიადიდან ამოსულ წყალს ნიშნავს. „გიმ“ მეგრულად ეწოდება ასევე, ჭაში დამაგრებულ თიხის ფილას, მიწა რომ არ ჩაყრილიყო. ასევე, ძველ ქართულად „გკმი“, სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, არის „ჯურდმულის თორნე წყალთათვის, ანუ თორნე ჭის წყლისა“ (4, 161). მიწასთან დაკავშირებით, საინტერესოა აგრეთვე, ძველი ქართული სიტყვა „გამანავი“, რომელიც სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, ერთი დღის ნახნავს ნიშნავს (4, 131). სვანურად, მიწიდან აღმოცენებულ მარცვლეულის (შდრ. „მეგემ“-მცენარე) შესანახ ნაგებობას „გუმე/გემ“ (შდრ. ქართული გომი/გომური) ეწოდება, სადაც სპეციალურ კიდობანში საუკეთესო ხარისხის ხორბლის ფქვილი (საკრალური, წმინდა ფქვილი) „ღამარიაში ტაბლაში“ იყო შენახული, რომელსაც ახალი წლისა და ზამთრის დღეობებისათვის იყენებდნენ. ასევე, ყურადღებას იპყრობს სვანური სიტყვა „ღაგამ“, რომელიც ერქვა მიწაში ხვრელს, სადაც ქალღმერთ ღამარიას სახელზე გამომცხვარი მიწაში შესანახი კვერის „ღეშხნის“ შენახვა ხდებოდა (3, 34) (შდრ. ხეთური სიტყვა Gam, Gam-an, Gam-anta, რაც ნიშნავს ქვევით, ქვევითკენ, დაღმა (5, 47). „ღა“, ამ შემთხვევაში

სვანური პრეფიქსია რომელსაც ქართული „სა“ შეესაბამება, „გამ“ კი გულისხმობს ქვემოთ მიწისკენ, მიწის წიაღში. არ გამოვრიცხავთ, რომ სვანური „ლა-გამ“ და ხეთური „გამ“ მიწისაკენ, მიწის წიაღისაკენ მნიშვნელობასთან მიმართებაში ქართულ/ქართველური ენებიდან იგივე მნიშვნელობით, ხათურიდან გავრცელდა ხეთურში. ამ სიტყვის მნიშვნელობა ღვთაებასთან მიმართებაში რელიგიური კუთხით კი მხოლოდ ქართულმა და სვანურმა შემოინახა.

სვანეთში ახალი წლის ციკლის დღესასწაულის („იარუნენსგა“) დროს სრულდებოდა „გიმი ლიმზირი“, რაც მიწის ლოცვას ნიშნავს. კერის წინ ოჯახის ბარაქას ეხვეწებოდნენ და მარცვლეულის მფარველ ღვთაების ლამარიას სახელზე გამომცხვარ ლემზირებს სწირავდნენ. სვანეთში ასევე, არსებობდა ე.წ. „მიწის სალოცავები“, რომლებიც ასევე ლამარიას ეკლესიას უკავშირდება. ამ სალოცავებშიც სარიტუალო კვერებს ღვთაებას სწირავდნენ, ბარაქას ეხვეწებოდნენ და შემდეგ მიწაში ფლავდნენ. მიწის წიაღში დაბრუნება კვლავ აღმოცენებისა და დაბადების საწინდარია. სადაც ისახება, აღმოცენდება და იბადება ახალი სიცოცხლე. წინარე ქრისტიანული მსოფლმხედველობით ღვთაებისათვის შეწირული მსხვერპლიც სიცოცხლის კვლავ დაბადების საწინდარია, ასევე, ღვთაების სახელზე მიწისათვის შენაწირი უხვი მოსავლის კვლავ მოწვევას გულისხმობს. სიმბოლურად, იგივე დატვირთვა აქვს გარდაცლილი სატრფოს კვლავ „გაცოცხლებას“, რომელსაც ღვთაება დასტირის.

ასტრალური სახე გა/გაიმის ქალღვთაებისა და მისგან გამომდინარე ქალ-გამასი, როგორც ყველა მზეთუნახავის, როგორც აღვნიშნე, ცისკრისა და მწუხრის ვარსკვლავი – პლანეტა ვენერა უნდა იყოს, რომელსაც ასევე, განასახიერებდნენ ამ ღვთაების ფუნქციურად მსგავსი მახლობელი აღმოსავლეთის ნაყოფიერების დიდი ქალღმერთები, როგორცაა ინანა/იშთარი, ასტარტე, აფროდიტე/ლაგამარი, სვანური ლამარია, „ნათელმარეხი“. ქართულ ხალხურ ფოლკლორში ღვთაების სახეა მზისა და მთვარის ასული, ანუ იგი არც მზეა და არც მთვარე. სახელწოდება, „მზეთუნახავიც“ მიუთითებს, რომ იგი მზეს ვერ ხედავს – ქართული ხალხური ზღაპრის - „საკვირველი ფრთა“ – მიხედვით, „საკვირველმოქმედი ფრინველის“ პატრონ ქალს „მზე რომ ამოდის, სძინავს“ (11, I, 338). ზღაპრის – „მზეთუნახავი ქალი“ – მიხედვით კი იგი მზეს ეუბნება: „შენ ჩადი, მე ამოვალ“ (11, I, 396).

კვლევის შედეგად, მივედით იმ დასკვნამდე, რომ სვანური ფოლკლორიდან გა/გაიმს, რომლის გამოძახილიც არის ქალ-გამას სახელწოდებაში, უკავშირდება სვანური საკულტო სიმღერა „გა“. აღ. დავითიანის ცნობით, „გა“ სრულდებოდა მიწის ნაყოფის სიუხვისთვის და ამავე დროს, ოჯახში სარძლოს მოყვანისას ქალის დაშვილიანებისათვის (2, 70). მითოლოგიურად ქორწინების დროს შეუძლება და მიწის განაყოფიერება ერთი და იგივე საკრალური აქტია. ასევე, ეთნოგრაფიული მასალის მიხედვით, მშობიარობა ანუ ახალი სიცოცხლის დაბადება ისეთივე მისტერია იყო, როგორც მიწიდან ნაყოფის ამოსვლა, რომელსაც ბუნების დიდი დედა განასახიერებდა. „ქალ-გამას“ სახელწოდება და სვანური „გას“ საგალობელი ამტკიცებს, რომ ქართულ წყაროებში შემორჩენილი გა-გაიმის ღვთაება ნამდვილად არ არის ბერძნული „გეასგან“ მიღებული და შემოტანილი, არამედ იგი ქართველთა წინაპრებისა და ქართველური მოდემის ხალხების წიაღშია აღმოცენებული. „გა/გამა/გაიმას“ შესაძლოა უკავშირდებოდეს ლაკების მითოლოგიიდან მცენარეული სამყაროს მფარველი ღვთაება „გუმი“, რომლის სახე იყო მცენარის ფესვი. იგი მოხუც ქალს უნდა მოეგანა, ფესვს რქეში განბანდნენ და აბრეშუმის ქსოვილში ახვევდნენ. გასათხოვარი ქალი ბალიშის ქვეშ დაიდებდა, რომ მისთვის ბედი ეწინასწარმეტყველათ. აბრეშუმის ნივთები ქართულ ფოლკლორში მზეთუნახავ ქალღვთაების საკრალური ატრიბუტებია. მაგ., „ქალი შრომანთან“ დაკავშირებულია აბრეშუმის ბუდე, სადაც იშვება ღვთაებრივი ყურმა. ქალღმერთთან დაკავშირებული ზოომორფული სახეები, შევარდენი, ქორი ან ორბი აბრეშუმის ბუდეში არიან; აბრეშუმს რთავს ქალღმერთის სახე „ანანა“, აბრეშუმის ცხვირსახოცი, რომელსაც კლდეში გამოკეტილი მზეთუნახავი 7 წელიწადში ერთხელ აგდებს. ამირანის მითის სვანური ვერსიის მიხედვით, მზეთუნახავი ქეთუ თავის პირსახოცით აცოცხლებს ბადრისა და უსუქს და სხვ.

სხვა მნიშვნელობით, „კამარა“ გურულ დიალექტზე „წყლის განუწყვეტლივ დენას ნიშნავს (7, 269). ასევე, გურულ დიალექტზე „ქამ“ (მდრ. გქკ) ნამს, სისველეს ნიშნავს (და-ქამ-ული – დანამული, ნესტიანი; და-ქამ-ვა – დასველება), შესაბამისად „ქამიანი“ მოსველოს (მდრ. 7 მაისის ნამი) (7, 560). სისველე ზოგადად დაკავშირებულია წყალთან, წყლის ნაყოფიერებასთან, რომლის გარეშეც წარმოუდგენელია მიწიდან ნაყოფის მიღება. ამ კუთხით ნაყოფიერების ქაღდვთაება პირდაპირ კავშირშია წყლის გამანაყოფიერებელ სტიქიასთან (მდრ. „ღერწმის ქალის“ კავშირი წყალთან, „მარიამჯვარის“ სახელწოდების ქვასთან რიტუალი წყლის (წვიმის) ნაყოფიერებასთან დაკავშირებით, მათურას ხეობაში „მარიამ წმიდის ხატში“ ახლად მოყვანილი რძლის დასველება შვილობასთან დაკავშირებით.

ამრიგად, ქართული ფოლკლორული სახე „ქალ-გამა“ დვთაება „გა/გამის“ უკავშირდება, რომელიც ინანა/იშთარის მსგავსად ნაყოფიერების ფუნქციის მატარებელი უნივერსალური დიდი ქაღდმერთის უძველესი პროტოქართული სახეა და იგი ყველა ცოცხალის გამრავლებას უზრუნველყოფდა. აღნიშნულს ადასტურებს სვანური საგალობელი „გა“, რომელსაც მიწის ნაყოფიერებასა და ქალის შვილობას შესთხოვდნენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აბულაძე ილ., ძველი ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1973.
2. დავითიანი აღ., დავიცვათ სვანური სიმღერების სიწმინდე, თბ., 1960.
3. მაკალათია მ., წარმართული ხასიათის ზოგიერთი საკულტო ძეგლი სვანეთში, სვანეთი I, მასალები მატერიალური და სულიერი კულტურის შესწავლისათვის, თბ., 1977.
4. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, I, თბ., 1991.
5. ტატიშვილი ი., ხეთურ-ქართული ლექსიკონი, თბ., 2009.
6. ქართლის ცხოვრება, ანა დედოფლისეული ნუსხა, დასაბეჭდად მოამზადა ფილოლოგიის განყოფილებამ სიმონ ყაუხჩიშვილის რედაქციით, თბ., 1942.
7. ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, შემდგენელი აღ. დლონტი, თბ., 1984.
8. ქუთათელაძე ქ., ნაყოფიერების ქაღდვთაების მცენარეული სახე და მასთან დაკავშირებული მცენარეთა სახელწოდებები ქართულ ენასა და ფოლკლორში, შრომები, თბ., 2012.
9. ჩიქოვანი მ., მიჯაჭვული ამირანი, თბ., 1947.
10. ჯავახიშვილი ივ., ქართველების წარმართობა, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. I, თბ., 1979.
11. ხალხური სიბრძნე, I, თბ., 1963, III, თბ., 1964.
12. Бардавелидзе В.В., Древнейшие религиозные верования и обрядовое графическое искусство грузинских плмён, Тб., 1957.
13. Меликишвили Г., Наირи – Урарту, Тб., 1954.
14. Энциклопедия символов, Москва, Санкт-Петербург, 1990.

ქეთევან ქუთათელაძე
„ქალ-გამას“ სახელწოდებისათვის
რეზიუმე

ამირანის მითის ქართლური ვერსიის მიხედვით, ამირანის მზეთუნახავ სატრფოს „ქალ-გამა“ ჰქვია. „ქალ“ მდებარეულ საწყისზე მიუთითებს, „გამ“ კი ღვთაების სახელწოდებაა. „ქალ-გამას“ სახელწოდებაში შეიძლება ქართველთა უძველესი ღვთაება „გა/გაიმც“ ვიგულისხმოთ. „ქალ-გამასთან“ დაკავშირებით ძალზე საინტერესოა სახელწოდება „ლაგამარი“, რომელიც ელამიტელთა პანთეონში ერქვა ვენუსს ან აფროდიტეს. ივ. ჯავახიშვილი ფიქრობდა, რომ „ლა“ არის პრეფიქსი, ხოლო „გამარ“ სახელწოდება. ამირანის მითის სხვა ვერსიებში მის სატრფოს „კამარ/ყამარი“ ჰქვია. „ქალ-გამა“ და „კამარი“ ერთი და იგივე იპოსტასის სახელებია. გ. მელიქიშვილს კამარი იშთარის ვარიაციად მიაჩნდა. „გა/გაიმს“ და შესაძლოა „ქალ-გამას“ სვანური ფოლკლორიდან უკავშირდება სვანური საკულტო სიმღერა „გა“, რომელიც სრულდებოდა მიწის ნაყოფიერებისათვის და ქალის დაშვილიანებისათვის. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს სვანური სიტყვა „ლაგამ“ („ლა“ – სვანური სუფიქსი, „გამ“ გულისხმობს ქვემოთ, მიწისაკენ), რომელიც ერქვა მიწაში ხვრელს, სადაც ქალღმერთ ლამარიას სახელზე გამომცხვარი მიწაში შესანახი კვერის „ლემხენის“ შენახვა ხდებოდა.

Ketevan Kutateladze
About the Name of “Kal-Gama”
Summary

According to Kartlian version of Amirani’s myth, the name of Amirani’s Beauty sweetheart is “Kal-Gama”. “Kal” points to the feminine source and “Gama” is the name of deity. In connection with “Kal-Gama” is very interesting “Lagamar”, which in the pantheon of Elamites and is the name of Venus or Afrodita. Iv. Javakhishvili considered that “La” is the prefix and “Gamar” is the name. In other versions of Amirani’s myth the name of his sweet heart is “Kamar”. “Kal-Gama” and “Kamar” are the names of one and the same ipostas. G. Melikishvili considered Kamar as the variety of Ishtar. From Svanetian folk-lore with “Ga/Gaim” and may be “Kal-Gama” is connected Svanetian “Ga”, which was performed for the fertile soil and connected also with the woman’s child-bearing. Svanetian word “Lagam” (“La” in this case is Svanetian prefix, “Gam” means downwards to the deity of earth) deserves particular attention, which was the name of the hole on the ground, where was kept flat-cake “Leshkhvni” in Lamaria’s honour.

Кетеван Кутателадзе
О названии «Кал-Гама»
Резюме

Согласно карталинской версии мифа об Амирани, «Кал-Гама» это имя его прекрасной возлюбленной. «Кал» указывает на женское начало, а «Гама» это название божества. В названии красавицы «Кал-Гама» можно видеть отклик богиней плодородия «Га/Гаим». В связи с «Кал-Гама» очень интересно название «Лагамар», которое в пантеоне эламитов имя Венеры или Афродиты. Ив. Джавахишвили считал, что «Ла» приставка, а «Гамар» само название. В других версиях мифа об Амирани его возлюбленная встречается под именем «Камар». «Кал-Гама» и «Камар» это имена одной и той же ипостаси. Г. Меликишвили Камар считал вариацией Иштар. Из сванского фольклора с «Га/Гаим» и возможно «Кал-Гама» связана сванская культовая песня «Га», которая исполнялась

для плодородия земли, гимн был связан также с материнством. Особого внимания заслуживает сванское слово «Лагам» («Ла» в данном случае сванский префикс, «Гам» подразумевает вниз, к земле), которым называли яму в земле, где происходило захоронение выпеченной лепёшки («Леш-хвни») в честь Ламарии.

ოლღა ცისკარიშვილი – სოსელია
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის მოწვეული სპეციალისტი

თანამედროვე მედია და ჟურნალისტური სტანდარტები

ახალმა ტექნოლოგიურმა შესაძლებლობებმა მასობრივი კომუნიკაციის სფეროში ძირითადი ტენდენციები სრულიად შეცვალა, მათ შორის ქართულ მედიასივრცეშიც. ინტერნეტმა ადამიანის დამოკიდებულება ახალ ამბებთან თვისობრივად შეცვალა. საქართველოში, მედიის მიმართ საზოგადოების ნდობამ სწორედ ინტერნეტმედიის გამო იკლო. თუმცა მედია სივრცე გაფართოვდა, განვითარდა და ერთგვარ სარფიან ბიზნესად იქცა. ინტერნეტმა ანუ საინფორმაციო ალტერნატივამ ახალი ამბის მიღება უფრო მარტივი და პრაქტიკული გახადა. მართალია, ამ ყველაფერმა ჟურნალ-გაზეთების ტირაჟის შემცირება გამოიწვია, მაგრამ გამოჩნდა მედია სივრცეში დამკვიდრებული ინტერნეტ ვერსიები, საინფორმაციო სააგენტოები, ბლოგები... ახალმა ტექნოლოგიურმა ტენდენციამ უფრო ეფექტური გახადა მედიის განვითარება. გამომცემლებმა და რედაქტორებმა ბიზნესის გადარჩენის მარტივ და მნიშვნელოვან გამოსავალს მიაგნეს – არსებული გამოცემების ანალოგიური ინტერნეტვერსიები. ერთი სიტყვით, ინტერნეტი დღითიდღე ინფორმაციის მიწოდების სულ უფრო ძლიერ პლატფორმად ყალიბდება (2).

„ახალი მედია“, რომლებიც ძირითადად სააგენტოების სახითაა წარმოდგენილი, დღეს ორიენტირებულია ინფორმაციის ოპერატიულად გაგვრცელებაზე. ამ ტენდენციამ ტელევიზიებისათვის აუდიტორიის გარკვეული ნაწილის ჩამოშორებაც კი განაპირობა.

„ახალი მედიის“ შემოსვლამ მედია ბაზარზე გაზარდა არასწორი და გადაუმოწმებელი ინფორმაციები. შესაბამისად, „ახალი მედიის“ სანდოობის საკითხიც დადგა. ხშირ შემთხვევაში, საინფორმაციო სააგენტოს თანამშრომლები ორიენტირებულები არიან არა ობიექტურობაზე, არამედ სკანდალსა და ოპერატიულობაზე, რაც ხშირ შემთხვევაში, საზოგადოების შეცდომაში შეყვანის მიზეზი ხდება. სწორედ, ამის გამო, მედიამ დაკარგა საგანმანათლებლო ფუნქციაც.

ინფორმაცია ეს არის ნებისმიერი სახის ამბავი, რომელიც კონკრეტულ ადამიანს კონკრეტულ სიტუაციაში აინტერესებს. ჟურნალისტისათვის ინფორმაციის მიძღვრება ურთიერთობა უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს. თანამედროვე მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში მიღებული კოდექსები ჟურნალისტისაგან მოითხოვს რეალური ფაქტის კატეგორიულ გამიჯვნას მისი აზრისა თუ კომენტარისაგან; ინფორმაციის უცვლელი სახით მიძღვება აუდიტორიას ფაქტების ანალიზის უნარი თავად გააჩნია.

პრაქტიკულად, ყველა ჟურნალისტურ კოდექსში სიმართლის გადმოცემა და ობიექტურობა პროფესიულ ღირსებად მიიჩნევა. პროფესიული მორალი ჟურნალისტს ავალდებულებს ფაქტების გაშუქებას მათი ნამდვილი არსის შენარჩუნებით და დამახინჯება-შელამაზების გამორიცხვას. ეს გულისხმობს მონაცემთა გადამოწმებას, დოკუმენტური და სხვა წყაროებიდან ამოღებული ფაქტების ზუსტ ასახვას, სათაურის ტექსტთან შესაბამისობას, ფაქტების პირადი მოსაზრებისაგან გამიჯვნას. საზოგადოებრიობამ მასმედიისაგან უნდა მიიღოს საკმარისი მასალა საიმისოდ, რომ მიმდინარე სოციალური პროცესების შესახებ ადეკვატური წარმოდგენა შეექმნას.

ინფორმაციის გაშუქებისას ჟურნალისტს მუდამ უნდა ახსოვდეს, რომ მის მიერ მომზადებულ მასალას ყველანაირი აუდიტორია უსმენს, უყურებს და კითხულობს. იგი საზოგადოების მრავალფეროვნებას მაქსიმალურად უნდა ითვალისწინებდეს. რა თქმა უნდა, ჟურნალისტი ჩვეულებრივი მოქალაქეა, საკუთარი პოზიციით, მსოფლმხედველობითა და აზროვნებით. ჟურნალისტი უნდა იყოს ობიექტური და არა ნეიტრალური, ნეიტრალურობა არ ნიშნავს ობიექტურობას. ჟურნალისტს აქვს უფლება, ჰქონდეს საკუთარი მოსაზრებები, მაგრამ ფაქტების გაშუქებისას და ზოგადად მის ჟურნალისტურ საქმიანობაზე მისმა პირადმა შეხედულებებმა გავლენა არ უნდა იქონიოს. იგი არ უნდა ქმნიდეს ფაქტებს, მისი მოვალეობაა მხოლოდ ამ ფაქტების ობიექტურად გაშუქება ისე, რომ საზოგადოებას თავს არ მოახვიოს საკუთარი აზრი და მისცეს მას თავისუფალი არჩევანისა და დასკვნის გაკეთების საშუალება. ჟურნალისტს მორალური უფლება არა აქვს, ფაქტის გაშუქებისას დაეყრდნოს მხოლოდ ერთ წყაროს და საკითხი ცალმხრივად განიხილოს. პროფესიული ქცევის პრინციპებში ნათქვამია, რომ საყოველთაო და პერსონალური კრიტიკის ობიექტს უფლება აქვს, საზოგადოების წინაშე მედიის საშუალებით „თავი იმართლოს“, თუ ამის წინააღმდეგ თავად კრიტიკის ობიექტია, მაშინ ჟურნალისტის მიერ ამის შესახებ მინიშნება უნდა მოხდეს.

მსგავს დეტალიზაციას ექვემდებარება ობიექტურობის პრინციპიც. იგი განისაზღვრება, როგორც არაანგაჟირებულობა, მიუკერძოებლობა, არაცალმხრივობა. ეს, სწორედ, ის პრინციპებია, რომლის რეალიზაციისაკენ უნდა ისწრაფოდეს ჟურნალისტი და არა მკაცრად დადგენილი ნორმა. იგი ჟურნალისტს ავალდებულებს არ მოექცეს ეგოისტური, კერძო თუ ჯგუფური მოსაზრების ტყვეობაში და გამოხატოს სხვადასხვა თვალსაზრისები. ფაქტების გაყალბება, დაუსაბუთებელი მსჯელობები, გამონაგონი და მასალების ფაბრიკაცია კატეგორიულად მიუღებელია პროფესიული მორალისათვის. მაგრამ მხოლოდ ჟურნალისტის შინაგან კეთილსინდისიერებაზეა დამოკიდებული, მოისურვებს თუ არა იგი თავისი აუდიტორიის შეცდომაში შეყვანას. მთელი პროფესიული მოღვაწეობის განმავლობაში, ყველა ჟურნალისტის ცნობიერებაში უნდა არსებობდეს პასუხისმგებლობის გრძნობა, ყველა იმ ადამიანის მიმართ, რომელთა ინფორმირებულობისათვისაც ყოველდღიურად მუშაობს.

შემთხვევა, როდესაც ჟურნალისტი შეგნებულად ამახინჯებს სიმართლეს, დაგმობილია მსოფლიოში მოქმედი ყველა პროფესიული კოდექსით, განურჩევლად მოტივებისა, რომელთა გამოც მედიის წარმომადგენელი შესაძლოა ინფორმაციის გაყალბებაზე წავიდეს. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მსგავსი შემთხვევები ძალზე ხშირად გვხვდება. ამ მხრივ, არც ქართული მედიასივრცეა გამონაკლისი.

მასმედიაში მუშაობა ადამიანისაგან მუდმივ შინაგან ძალისხმევას მოითხოვს, რადგან ყოველდღიურად მის წინაშე დიდი საცდური დგას. რა მოსაზრებებით ხელმძღვანელობს ჟურნალისტი ზნეობრივი პრინციპებით თუ განწყობით, შიშით თუ ანგარებით?

ჟურნალისტის მოღვაწეობის უმთავრესი კითხვაა: „რის გამო მოვიდეთ ხელი მედიაში მუშაობას?“

ადამიანი ნებისმიერ კრიტიკას გაუძღვება, თუ იგი სამართლიანი, დასაბუთებული და კორექტულია. მაგრამ თუ ჟურნალისტური შეფასება წინასწარგანზრახული, ზედაპირული და არაკეთილსინდისიერად შეითხინილია, მაშინ პერსონაჟი ყველანაირად დაუცველი ხდება. ჟურნალისტის პროფესიულ-ზნეობრივი ნორმებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია: საკუთარი მედიაპროდუქტის მოუკერძოებლობაზე ზრუნვის მიზნით, მომავალ პერსონაჟებად ისეთი ადამიანების არჩევა, რომლებთან ურთიერთობაც არ არის დაფუძნებული ანგარებასა და საზოგადოებისათვის არაკეთილსაიმედო ქმედებებზე; ადამიანის პიროვნების, ღირსების პატივისცემა. პროფესიული ჟურნალისტური ყურადღების ობიექტად ქცევისას მასთან ურთიერთობაში უნდა ფიგურირებდეს კორექტულობა, ტაქტი და მოთმინება; ადამიანის უფლებებისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის პატივისცემა, რესპონდენტის თანხმობის გარეშე, მის პირად საქმეებში ჩხრეკვის დაუშვებლობა, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც თქვენი მასალის პერსონაჟი საჯარო ფიგურას წარმოადგენს და იგი საზოგადოების წინაშე ანგარიშვალდებულია.

რეალობის ასახვა უნდა მოხდეს დაუმახინჯებლად. ჟურნალისტს მუდამ უნდა ახსოვდეს, რომ საქმე აქვს რეალურ ადამიანთან. ამიტომ, ყოველი მცდელობა სიმართლის შეფერადებისა ან დამახინჯებისა არა მხოლოდ გაართულებს მასალის პერსონაჟის გარე სამყაროსთან ურთერთობას, არამედ დისკრედიტაციას გაუკეთებს მასალის ავტორს და მასობრივი ინფორმაციის იმ საშუალებას, სადაც იგი მუშაობს. მასალაში არ უნდა არსებობდეს პერსონაჟის დასამცირებელი ნებისმიერი დაუდევარი შენიშვნა ან გადაკრული მინიშვნა – მაგ: მისი სახელის, გვარის, გარეგნობის დეტალების ირონიულად მოხსენიება, მისი, როგორც დამნაშავეს გამოყვანა მაშინ, თუ ეს დადგენილი არ არის სასამართლოს მიერ. აგრეთვე რასასთან, კანის ფერთან, რელიგიასთან, გენდერულ იდენტობასთან, ავადმყოფობასთან ან ფიზიკურ ნაკლთან დაკავშირებული რეპლიკებისგან თავის შეკავება.

ჟურნალისტურ სფეროში უკვე გავრცელებული ნაცადი ხერხის თანახმად, როდესაც მასალა მზად იქნება, ჟურნალისტმა იგი მასში წარმოდგენილი პერსონაჟების თვალთ შეხედვა უნდა დაინახოს.

ჟურნალისტისათვის აუცილებელია ინფორმაციის სხვადასხვა წყაროს შეჯერება. თუმცა, მხოლოდ შეჯერება არაა საკმარისი. ჟურნალისტს უნდა შეეძლოს მათი მოძებნა და სწორად გამოყენება. არსებობს ინფორმაციის მოპოვებისა და გადაამუშავების ნორმები: საინფორმაციო წყაროების მოპოვებისას გამოყენებული უნდა იყოს მხოლოდ და მხოლოდ კანონიერი, ღირსეული ქმედებანი, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საზოგადოებას ან ადამიანთა სიცოცხლეს სერიოზული საფრთხე ემუქრება, შესაძლებელია „ფარული ჩანაწერის“ გამოყენება, ან დოკუმენტების არაღებულად გზით მოპოვება; ჟურნალისტმა პატივი უნდა სცეს ფიზიკური და იურიდიული პირების კანონიერ უფლებას, უარი თქვას ინფორმაციის გაცემაზე. თავს არ უნდა მისცეს რესპონდენტის მიმართ უტაქტობის, ზეწოლის, შანტაჟის გამოყენების უფლება; ჟურნალისტმა უნდა მიუთითოს თავის მასალებში გამოყენებული ინფორმაციის წყაროებზე, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც არსებობს მათი საიდუმლოდ შენახვის საფუძველი. პროფესიული საიდუმლო შეინახოს საინფორმაციო წყაროსთან მიმართებაში, თუ ანონიმურობის საფუძველი არსებობს და ამ მოთხოვნაზე უარი თქვას მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან რესპონდენტთან შეთანხმებით, იმ შემთხვევაში, როდესაც მისი სახელის გახმაურება ადამიანებისათვის ზიანის აცილების ერთადერთი გამოსავალია; რესპონდენტის თხოვნის თანახმად, ინფორმაციის მოპოვებისას დაიცვას მიცემული კონფიდენციალურობის პირობა გარკვეული ინფორმაციის გახმაურების შესახებ, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ინფორმაცია შეგნებულად იყო დამახინჯებული.

როგორ დავიცვათ პრინციპი „არ ავნო“ მატრავმირებელი მოვლენების გაშუქებისას
Как соблюдать принцип «не навреди» когда мы работаем с освещением травмирующих событий

Whow we can protect our principle “Don’t harm” on coverageing facts

ჟურნალისტები ხშირად დგებიან მძიმე მოვლენების, ადამიანური ტრაგედიის გაშუქების საჭიროების წინაშე. ძალიან მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს შემდეგი:

- გავაშუქოთ ამგვარი მოვლენა ისე, რომ არ ვავნოთ (უფრო მეტი ტკივილი არ მივაყენოთ) ჩვენს რესპონდენტებს. აქ მნიშვნელოვანია რესპონდენტს მოვეპყრათ არა როგორც მძიმე მოვლენის ზემოქმედების ობიექტს, არამედ როგორც სუბიექტს. შევეცადოთ დავამყაროთ მასთან თანამშრომლობა მოვლენის კორექტულად გაშუქების მიზნით. გავუფრთხილდეთ მის გრძნობებს, ღირსებას და ამ გზით მის ფსიქიკურ ჯანმრთელობას.

- გავაშუქოთ ამგვარი მოვლენა ისე, რომ არ ვავნოთ ჩვენს აუდიტორიას, საზოგადოებას. მნიშვნელოვანია დავიცვათ ზომიერება, ვიფიქროთ არა სენსაციასა თუ სანახაობაზე, არამედ საზოგადოებისათვის სასარგებლო ინფორმაციის მიწოდებაზე; გავითვალისწინოთ, რომ ფსიქოლოგიური ტრავმა გადამდებია; საზოგადოებისათვის ტრამის გადადების პირდაპირი გზა მედია საშუალებებით მისი არასწორი გაშუქებაა. იმ შემთხვევაში, თუ იგი არ იცავს შესაბამის პროფესიულ სტანდარტებს ამგვარი მოვლენების გაშუქებისას, ჟურნალისტს ემუქრება საფრთხე აღმოჩნდეს ტრამის გადამცემის როლში.

- გავაშუქოთ ეს მოვლენა ისე, რომ არ ვავნოთ საკუთარ თავს. ტრავმა და ტრავმული განცდები გადამდებია უპირველეს ყოვლისა მისი თვითმხილველისათვის, ხოლო ჟურნალისტები კი ხშირად ხდებიან ტრავმული მოვლენ(ებ)ის პირველი მომსწრენი/ მოწმენი. ძალიან მნიშვნელოვანია, მიიმე მოვლენის გაშუქებაზე მუშაობისას ჟურნალისტმა დაიცვას გარკვეული პროფესიული სტანდარტები, რომელიც საკუთარი ფსიქიკური ჯანმრთელობის დაზოგვის საშუალებას მისცემს; ასევე მნიშვნელოვანია, რომ ტრაგიკული/მატრავმირებელი მოვლენის გაშუქებისას ჟურნალისტებს ჰქონდეთ თვითდახმარებისა და ურთიერთდახმარების მზაობა, ტრადიცია/კულტურა და შესაბამისი უნარ-ჩვევები (3).

ტრავმისა და ჟურნალისტიკის საკითხებზე მუშაობს „ტრავმისა და ჟურნალისტიკის დარტ ცენტრი“, ორგანიზაცია, რომლის ფუძემდებელი და სულისჩამდგმელია ფრენკ ოკბერგი, პროფესიონალი, რომელმაც ვიეტნამის ომის მერე ერთ-ერთმა პირველმა აღწერა პოსტ ტრავმული სტრესული აშლილობა, როგორც დაავადება და როგორც დიაგნოზი.

ახალი ამბები - ფრთხილად მოწოდებული, გადამოწმებული, კონტექსტში ჩასმული, არ უნდა იწვევდეს შიშს. ინფორმაცია, რომელსაც ჩვენ ვაწვდით და ტონი, რომლითაც მას ვაწვდით, უნდა ახდენდეს საზოგადოების მობილიზაციას გონიერი მოქმედებისაკენ, ამცირებდეს პანიკას და სთავაზობდეს იმედს მომავლისათვის, ამბობს ცნობილი ჟურნალისტი როი პიტერ კლარკი (1).

ჟურნალისტმა ეთიკის ნორმებისა და კოდექსების დაცვით უნდა იხელმძღვანელოს, რაც სამწუხაროდ თანამედროვე მედიის დიდი პრობლემაა. მედია საშუალებებმა უნდა გამოაცოცხლონ დეპრესიული ქართული საზოგადოება. თუმცა ზოგიერთ პოპულარულ და რეიტინგულ გამოცემაში, რომელსაც ყოველდღიურად ათიათასობით მოქალაქე კითხულობს, ყველაზე შავ ფერებში გადმოცემული, მდარე ხარისხით აწყობილი, უაზროდ გამძაფრებული ნეგატიური ინფორმაციების ნაკადია... ასეთი ინფორმაციის სისტემატური მიღება უპერსპექტივობის განცდას უყალიბებს საზოგადოებას, რომელსაც სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ, არა აქვს საშუალება, ორიგინალში გაეცნოს ალტერნატიულ უცხოენოვან გამოცემებს. ბევრი ჟურნალისტი სარგებლობს იმით, რომ საზოგადოების აბსოლუტურ უმრავლესობას არჩევანის საშუალება არა აქვს და მათ ყველაზე მდარე, სულიერი ჯანმრთელობისათვის საშიში პროდუქციით კვებავს (4).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ომით დაზარალებულ პირთა ფსიქიკური ჯანმრთელობა და ფსიქო-სოციალური საჭიროებები; საქართველოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის კოალიციის ანალიტიკური ანგარიში, თბ., 2009.
2. <http://4p.com.ge/ziritadi-tendenciebi-tanamedrove/>
3. www.dartcenter.org
4. http://commersant.ge/?m=5&news_id=18005

**ოლღა ცისკარიშვილი-სოსელია
თანამედროვე მედია და ჟურნალისტური სტანდარტები
რეზიუმე**

ახალმა ტექნოლოგიურმა შესაძლებლობებმა მასობრივი კომუნიკაციის სფეროში ძირითადი ტენდენციები სრულიად შეცვალა, მათ შორის ქართულ მედიასივრცეშიც. ახალი მედიის შემოსვლამ მედია ბაზარზე გაზარდა, არასწორი და გადაუმოწმებელი ინფორმაციები. შესაბამისად, ახალი მედიის სანდოობის საკითხიც დადგა.

პროფესიული მორალი ჟურნალისტს ავალდებულებს ფაქტების გაშუქებას მათი ნამდვილი არსის შენარჩუნებით და დამახინჯება-შელამაზების გამორიცხვას.

ჟურნალისტისათვის აუცილებელია ინფორმაციის სხვადასხვა წყაროს შეჯერება.

ფაქტები უნდა გავაშუქოთ ისე, რომ არ ვავნოთ ჩვენს რესპონდენტებს, ჩვენს აუდიტორიას, საზოგადოებას. დავიცვათ ზომიერება, ვიფიქროთ არა სენსაციასა თუ სანახაობაზე, არამედ საზოგადოებისათვის სასარგებლო ინფორმაციის მიწოდებაზე.

ახალი ამბები – ფრთხილად მოწოდებული, გადამოწმებული, კონტექსტში ჩასმული – არ უნდა იწვევდეს შიშს.

Olgha Tsiskarishvili - Soselia
Modern Media and Journalistic standards
Summary

New technologies have absolutely changed the main trends in mass communication, in Georgian media space as well. Entry of new media increased incorrect and unverified information in media market. Accordingly, the issue of reliability of new media had been raised.

Professional morality obliges a journalist to cover facts in reality and without any other addition.

For journalist it is important to summarize various sources of information.

We should cover the facts in a way not to harm the respondents, our audience, society. We should keep moderation and not to think about sensation and show, but to give the useful information for society.

News feeds –carefully provided, verified, inserted in context – must not cause fear.

Олга Цискаришвили - Соселия
Современная Медия и стандарты журналистики
Резюме

Новые технологии в сфере массовых коммуникаций полностью поменяли основные тенденции в том числе и грузинских СМИ. Новые социальные медики внесли на базар СМИ неправильную и непроверенную информацию. В итоге, доверие к новой медики стало под вопросом.

Профессиональная совесть журналистов требует реального освещения фактов, без приукрашивания или искажения .

Журналист обязан связывать информацию, полученную от разных источников.

Преподносить информацию так, чтобы не навредить ни респондентам, ни нашей аудитории, ни обществу. Нужно сохранять баланс, думать не о сенсации или шоу, а о подаче правильной информации обществу.

Новости не должны вызывать страх и панику в обществе, если они проверены, осторожно преподнесены и в правильном контексте.

განათლების მინისტრის განცხადება

ნინო ჩახუნაშვილი
თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

მოსწავლეთა საშინაო დავალების შესრულების ხელმძღვანელობა

საშინაო დავალება სასწავლო მუშაობის ორგანულ ნაწილს წარმოადგენს. ძირითადად მისი დანიშნულებაა მოსწავლეთა ცოდნის განმტკიცება, მათი უნარისა და ჩვევების სრულყოფა დამოუკიდებელი მუშაობის გზით. საშინაო სასწავლო მუშაობის მთავარი სახეობა: სახელმძღვანელოში მოცემული დავალების შეგნებული შესწავლა, სხვადასხვა სახის სავარჯიშოების შესრულება, ამოცანების ამოხსნა.

საშინაო დავალებების რიცხვში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს შემოქმედებითი ხასიათის სამუშაოებს, რომლებიც ჩვეულებრივ დიდ დროს მოითხოვენ. ამ ტიპის დავალებებს ეკუთვნის თხზულებები, მოხსენებები, რეფერატები, პრეზენტაციები, რთული ამოცანები, ექსპერიმენტები, ხელსაწყოების მოდელის კონსტრუირება და სხვ.

მოსწავლეთა საშინაო-სასწავლო მუშაობის წარმატებისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა გაკვეთილზე საშინაო დავალების სწორად ახსნა. ამისათვის მასწავლებელი ვალდებულია მოსწავლეს აუხსნას საშინაო დავალების შესრულების აუცილებლობა, გაუწიოს ზუსტი ინსტრუქტაჟი და გაარკვიოს კარგად ესმის თუ არა ყველა მოსწავლეს საშინაო დავალება, ყველამ იცის თუ არა რა უნდა გააკეთონ და როგორი მოთხოვნა უნდა დააკმაყოფილოს მათმა ნამუშევარმა შინაარსისა და გარეგანი გაფორმების მხრივ.

სასწავლო მეცადინეობა შინ უფრო პროდუქტიულად მიმდინარეობს იმ შემთხვევაში, როდესაც მოსწავლეს შემუშავებული აქვს მუშაობის ადგილისა და დროის ჩვევა. ერთსადაიმთხვე დროს და ყოველთვის ერთსადაიმთხვე ადგილას მუშაობა მოსწავლეს ანთავისუფლებს ახალ სამუშაო პირობებთან შესაგუებლად ზედმეტი ენერჯის დახარჯვისაგან და უქმნის პროდუქტიული მეცადინეობისათვის აუცილებელი შრომის ხალისს.

სახლში გაკვეთილების მომზადების დრო უნდა იყოს მოსწავლის დღის რეჟიმთან ზუსტ შესატყვისობაში. მაგიდა, სადაც მოსწავლე გაკვეთილებს ამზადებს, უნდა იყოს მოწესრიგებული. წიგნები, რვეულები, საწერ-კალამი და მუშაობისათვის სხვა აუცილებელი საგნები მუშაობის დროს განლაგებული უნდა იყოს ზუსტად განსაზღვრული წესით, რომელიც შეესაბამება გაკვეთილების ცხრილიდან გამომდინარე გეგმას. საჭიროა გურჩიოთ მშობლებს, მოსწავლის უზრუნველყოფა საგანგებოდ მისთვის განკუთვნილი წიგნების თაროთი (ან თაროებით).

მოსწავლე საქმეს სწრაფად და ენერჯიულად უნდა უდგებოდეს. იგი უნდა შეეჩვიოს როგორც მეცადინეობის ცალკეულ სახეებზე, ისე მთლიანად მუშაობაზე დახარჯული დროის აღრიცხვას. საშინაო დავალების შესრულება უნდა დაიწყოს მთლიანად დავალებების დათვალიერებიდან, რათა განისაზღვროს სამუშაო მოცულობა და დადგინდეს მისი შესრულების თარიღი.

მოსწავლეს უნდა აუხსნას, რომ საშინაო დავალების დროსაც აწარმოონ ძნელი სამუშაოს შენაცვლება უფრო ადვილით და წერითი სამუშაოს შენაცვლება სახელმძღვანელოს ტექსტზე ზეპირი მუშაობით ან პირუკუ.

წერით მუშაობაზე გადასვლამდე მოსწავლემ აუცილებელია წაიკითხოს დავალება და მოიფიქროს მისი შესრულება. საჭიროა გურჩიოთ მოსწავლეს გადახედოს სახელმძღვანელოში იმ პარაგრაფს, რომელიც მოცემული სავარჯიშოს საკითხის თეორიულ ნაწილს ეხება.

მუშაობის დროს მოსწავლისათვის აუცილებელია შესვენებები, მაგრამ ისე, რომ შესვენება ხდებოდეს დავალების (სასწავლო მასალების) გარკვეული მონაკვეთის

შესრულებისას. დასვენების დროს სპორტული ვარჯიში ან თამაში არ არის მიზანშეწონილი.

დავალების შესრულება უნდა მიმდინარეობდეს თანაბრად, ზედმეტი სისწრაფის გარეშე. სამუშაო უნდა შესრულდეს სუფთად და ლამაზად. იმ შემთხვევაში, როდესაც მოსწავლეს შეუძლია თავისი მუშაობის შემოწმება საკონტროლო კითხვებისა და გაანგარიშების საშუალებით, მან უნდა შეამოწმოს იგი, რათა დარწმუნდეს, რომ სამუშაო სწორედ არის შესრულებული.

პრაქტიკული სამუშაოები უნდა კეთდებოდეს სახელმძღვანელოსა და დამატებით ლიტერატურაზე სათანადო მუშაობის შემდეგ.

მასწავლებელმა უნდა აუხსნას მოსწავლეებს, რომ მხოლოდ ასეთი დამოუკიდებელი, შეგნებული, სწორად ორგანიზებული მუშაობა ამაგრებს მათ ძალებს და უზრუნველყოფს მათი წინსვლის შესაძლებლობას.

საშინაო დავალება მასწავლებლის მიერ გულდასმით უნდა იქნეს შემოწმებული. ეს ხდება გაკვეთილის დასაწყისში იმის დასადგენად თუ ვინ და როგორ შეასრულა ეს დავალება.

მასწავლებელი ზოგჯერ მიმართავს მოსწავლეთა გამოძახებას, ზოგჯერ კი ათვალიერებს მათ რვეულებს. რეგულარულად სკოლაში დადგენილი დროის გარკვეული შუალედების შემდეგ, მასწავლებელი კრებს მთელი კლასის რვეულებს უფრო საფუძვლიანად შემოწმებისათვის.

კლასში საშინაო დავალებების შემოწმების დროს მასწავლებელი მოსწავლეთა პასუხებისა და ნამუშევრების ხარისხს განიხილავს იმ მოთხოვნების მიხედვით, რომელიც მან საშინაო დავალების მიცემის დროს განმარტა. ამასთან იგი დაუბრუნებთ მოთხოვნას ამ მოთხოვნების ზუსტად დაცვას, აიძულებს რა მოსწავლეს გადაასწოროს არასწორად ან დაუდევრად შესრულებული სამუშაო.

საშინაო დავალებათა რეგულარული შემოწმება აუცილებელია იმისათვის, რომ მიღწეულ იქნეს თითოეული მოსწავლისაგან მისი სისტემატური შესრულება. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბევრი მოსწავლე მიუშვებს საშინაო დავალების შესრულებას, შემდეგ ჩამორჩება საერთო სწავლის პროცესს და თავს ვერ გაართმევს ამ ჩამორჩენის დაძლევის ამოცანას. თუ ძველი დავალება შეუსრულებელი რჩებათ მოსწავლეებს, ისინი ახალი დავალების მიღების შემთხვევაში ძალიან იტვირთებიან, ვეღარ ერკვევიან ძველსა და ახალ მასალაში, არ ესმით იგი და სიძნელეების დასაძლევად ყოველთვის დიდი დროის დახარჯვა სჭირდებათ. ამის შედეგად იქნება გადატვირთვა საშინაო მუშაობაში, რომელსაც თან სდევს მეტად არასასიამოვნო შედეგები.

საჯარო სკოლის კლასებში, სადაც რამდენიმე მასწავლებელი ასწავლის, მოსწავლეთა საშინაო დავალებით გადატვირთვა ხშირად იმიტომ ხდება, რომ ყოველი მასწავლებელი იმდენ დავალებას აძლევს, რამდენიც საჭიროდ მიაჩნია, არ ითვალისწინებს მოსწავლის მუშაობის საერთო მოცულობას, არ ითვალისწინებს იმ დავალებებს, რასაც მოსწავლეს სხვა მასწავლებლებიც აძლევენ. ყოველივე ეს კი სკოლაში შეუწყნარებელია. მოსწავლეთა საშინაო დავალებით დატვირთვას უნდა აწესრიგებდეს კლასის დამრიგებელი, რომელიც ელაპარაკება სხვადასხვა საგნის მასწავლებლებს კვირის ყოველი დღისათვის მოსწავლეთა საშინაო დავალების წესრიგისა და დროის დოზირების შესახებ.

მოსწავლეთა საშინაო დამოუკიდებელი მუშაობა მასწავლებელმა უნდა განიხილოს როგორც საშუალება მომავალი თაობის გონებრივი მუშაობის კულტურის განვითარებისა, როგორც საშუალება ხასიათის ნებელობითი თვისებების, მიზანსწრაფვის სიმტკიცის, ინიციატივიანობის, თავის ნაკლოვანებათა, კრიტიკისა და მათი ლიკვიდაციის უნარის შემუშავებისა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გაგუა ვ., პედაგოგიკა, თბ., 1996.
2. ლორთქიფანიძე დ., დიდაქტიკა, თბ., 1981.

3. საშუალო სკოლის დიდაქტიკა მ.ა. დანილოვისა და მ.ნ.სკატკინის რედაქციით(ქართული ენაზე), თბ.,1981.
4. გურგენიძე დ., დიდაქტიკის საკითხები, თბ., 1973.

ნინო ჩახუნაშვილი
მოსწავლეთა საშინაო დავალების შესრულების ხელმძღვანელობა
რეზიუმე

მოსწავლეთა საშინაო-სასწავლო მუშაობის წარმატებისათვის უპირველეს ყოვლისა საჭიროა გაკვეთილზე საშინაო დავალების სწორად ახსნა. ამისათვის მასწავლებელი ვალდებულია მოსწავლეებს აუხსნას საშინაო დავალების შესრულების აუცილებლობა, გაუწიოს ზუსტი ინსტრუქტაჟი და გაარკვიოს კარგად ესმის თუ არა ყველა მოსწავლეს საშინაო დავალება.

მოსწავლეთა საშინაო დამოუკიდებელი მუშაობა მასწავლებელმა უნდა განიხილოს როგორც საშუალება მომავალი თაობის გონებრივი მუშაობის კულტურის განვითარებისა, როგორც საშუალება ხასიათის ნებელობითი თვისებების, მიზანსწრაფვის, სიმტკიცის, ინიციატივიანობის, თავის ნაკლოვანებათა, კრიტიკისა და მათი ლიკვიდაციის უნარის შემუშავებისა.

Nino Chakhunashvili
Supervision of students' homework
Summary

In order to achieve the success of working with the students' homework, accurate explanation of homework during the lesson is the priority. A teacher is responsible to explain to students the necessity of doing a homework, to give exact instructions and to ensure that every student understands the nature of a homework.

Students' this type of independent homework has to be considered by a teacher as an instrument of the cultural development of generation's mental activity, as an instrument of the obedient qualities, strengthen the achievement, initiation, their shortcomings, critique and the implementation of the ability of their liquidation.

Нино Чахунашвили
Руководство по исполнению учениками домашнего задания
Резюме

Для успешного исполнения домашнего учебного задания, первостепенным является правильное объяснение учителем домашнего задания на уроке.

Учитель обязан объяснить ученику необходимость исполнения домашнего задания провести точный инструктаж и понять правильно ли понимают все ученики суть домашнего задания.

Домашняя самостоятельная работа ученика учитель должен рассмотреть как средство развития культуры умственной работы будущего поколения, как средство характера личных свойств, целеустремленности, инициативности, критики своих недостатков и выработки навыков их ликвидации.

ავთანდილ ასათიანი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ილია ჭავჭავაძე აღზრდაში ქრისტიანობის როლის შესახებ

მწერლობის პედაგოგიური დანიშნულება საყოველთაოდ აღიარებულია, მაგრამ ეს მისია კიდევ უფრო დიდ მასშტაბებს აღწევს თუ მხატვრული სიტყვის ოსტატი სულიერებით გამოირჩევა. სწორედ ასეთ ბედნიერ მოვლენასთან გვაქვს საქმე ილია ჭავჭავაძის სახით, რომლის დასტურიც მისი კანონიზაცია და ილია მართლის სახელით წმინდანად შერაცხვა არის.

მწერლის მსოფლმხედველობის ქრისტიანულ სულისკვეთებაზე მეტყველებს მისივე შემოქმედება და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა. ილიას სამწერლო შემოქმედების სამივე მიმართულება: პოეზია, პროზა და პუბლიცისტიკა ქრისტიანულ მრწამსზე აღმოცენებული: „...ქვეყანაზედ ზოგი იმისთანა საგანია, რომ თუ არ დაინახე, – წერდა ილია, ვერ ირწმენ, და ზოგიც იმისთანაა, რომ თუ არ ირწმუნე, ვერ დაინახავ“ (2, 217). მწერალმა ორთავე ცხოვრება: ამსოფლიური და იმსოფლიურიც კარგად იცის: „...ცხოვრება ერთიანი მდინარეა ორის დიდის ტოტისა: ერთს რომ ხორცისათვის მოაქვს საზრდო, მეორეს – სულისათვის. თუ ან ერთი დაშრა, ან მეორე, – გვამი ერისა მკვდარია, ვითარცა უსულოდ და უხორცოდ სული, სააქაოსთვის მაინცა. ამიტომაც, ვინცა სჩივის და ჰღაღადებს სახორციელო პურისათვის, ის ამდენადვე, თუ არ მეტად, უნდა იღწვოდეს სასულიერო პურისთვისაც. ადამიანი, თუ მთელი ერი, იმისათვის კი არ არის გაჩენილი, რომ პური სჭამოს, არამედ პურსა სჭამს იმიტომ, რომ კაცურ-კაცად იცხოვროს და აცხოვროს თავის შთამომავალი“ (3, 342). აი, ილიასეული კრედიო ცხოვრებისა, რომელშიც ნათლად ჩანს ადამიანის დანიშნულება და ის მიზანიც, რომლისთვისაც უნდა მოვამზადოთ მომავალი თაობა.

ილია ჭავჭავაძის ქრისტიანული მსოფლმხედველობა ნათლად გამოქვეყნდა პოეტის ადრეულ შემოქმედებაშიც. ადამიანის ქრისტიანულ მისიაზე და აქედან გამომდინარე, აღზრდის მიზნებზე აკეთებს აქცენტს პოეტი სტუდენტობის პერიოდში დაწერილ ლექსში „უსულდგმულო ცხოვრება“, რომელშიც გამოხატულია ავტორის თვალთახედვა სულის უკვდავებისა და მისი მარადიულობის შესახებ. ადამიანის ცოდვები რომ მიწიერი და არა ღვთიური, ესეც კარგად იცის მან, თუმცა ამქვეყნიურ სიცოცხლეშიც შესაძლებლად მიიჩნევს ზნეობრივ ამადლებას, რაც ქრისტიანული აღზრდის მიზანია.

ილია სტუდენტობის პერიოდში, კერძოდ 1858 წელს, პეტერბურგის მახლობლად, სოფელ ტიარლევოში წერს რამდენიმე ლექსს, რომელთა უმრავლესობა („გიყვარდეს“, „ლოცვა“, „როდემდის“) რელიგიური ზნეობის ჭეშმარიტი ნიმუშებია.

ე. წ. „ტიარლევოს“ ციკლის ლექსში „როდემდის“, პოეტის მოწოდება მიმართულია იმ ადამიანების მიმართ, რომლებიც ვერ მიმხვდარან ღვთიურ სიბრძნეს, ერთმანეთისაგან ვერ არჩევენ კეთილსა და ბოროტს და უქმად კარგავენ ამსოფლიური ცხოვრების ძვირფას დროს, როცა შესაძლებელია ადამიანმა დიდი სულიერი საზრდო დააგროვოს, რათა განწმენდილი წარსდგეს უფლის სამსჯავროზე. სწორედ ასეთ ადამიანებს შეახსენებს:

„ნუთუ არ იცი, რას გამცნებდა ღმერთი ჯვარცმული,

როს ბრძანა: „ვით მამა ზეცის, იყავნ შენც სრული“ (6, 61).

აი უმაღლესი მიზანი ადამიანის დანიშნულებისა, რომელსაც მთელი შეგნებული ცხოვრება ემსახურა ილია ჭავჭავაძე. მოგვიანებით სწორედ იესო ქრისტე წარმოიდგინა პოეტმა უმაღლესი სიკეთისა და სიყვარულის განსახიერებად:

„ყოველთა ძმობის

თანასწორობის

მოდვრობისათვის ქვეყნად ჯვარცმული,

ძლიერთ დაბმელი,

უძლურთ ამხსნელი,

თქვენგვარ კაცთაგან გამობილ-დევნილი,

ორგულობისა,

ორპირობისა
ძირსა დამცემი და დამორგუნველი.
ფარისეველთა,
სადუკეველთა
გამიციცხველი და გამდევენელი“ (6, 143-144).

სტუდენტობისას, 1858 წელს დაუწერია ილიას ლექსი „ქართველის დედას“, რომელშიც პირდაპირი მოწოდებაა ქართველი დედებისადმი შვილების ქრისტიანული სულისკვეთებით აღზრდისა, რადგან ეს ისევ ერის მომავლისთვისაა აუცილებელი:

„აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!
აღზარდე შვილი, მიეც ძალა სულს,
საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებას, –
შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას“ (6, 69).

ერის ჭეშმარიტი მესიტყვე უფლისგან კურთხეულია. პოეტისათვის ზეციური განგებულება, შემოქმედის უხუნაესობა უმაღლესი სასოებაა, რაც ავალდებულებს მას ქრისტიანული ზნეობის სადარაჯოზე დგომას. ამიტომ პოეტის მისია მოკვდავთაგან თვით პოეტმა იცის ყველაზე უკეთ:

„მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მიწიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვუძღვე წინა ერსა“ (6, 103).

პოეტისათვის მნიშვნელოვანია ადამიანმა იმგვარად გაატაროს ცხოვრება, რომ მის ნამოქმედარს სიკეთე სდევდეს თან, რაც უპირველესად გულისხმობს მოყვასის სიყვარულსა და მსახურებას. სწორედ ეს მიაჩნია აღზრდის ამოცანადაც:

„...ღმერთო!.. მოჰმადლე მაღლი ზეცისა,
შთაბერე ყრმასა ძლიერი სული,
რათა შეიქმნეს თავის ერისა
მოძმე ერთგული და მოყვარული“¹ (6, 121).

ილია ხშირად უსვამს ხაზს პიროვნებისა და ერის თავისუფლებას. მან კარგად იცის ამ ქრისტიანული პოსტულატის გავლენა ადამიანის ზნეობრივ სრულყოფაზე. სწორედ ამაზე მიაჩნებდა პოეტი პოემაში „ქართველის დედა“:

„თავისუფლებავე, შენ ხარ კაცთა ნავთსაყუდარი...
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებამდე კაცთ ბუნებისა“ (6, 201).

პოეტს მხედველობაში აქვს ქრისტიანული თავისუფლება, რომელიც გადმოცემულია მაცხოვრის სიტყვებში: „სცანით ჭეშმარიტება და ჭეშმარიტებამ განგათავისუფლოთ თქვენ“. სწორედ ის თავისუფლებაა ჭეშმარიტი აღმზრდელი, რომელიც მიმართულია ღმერთისაკენ. ასეთ თავისუფლებას კი ქრისტეს ეკლესია იძლევა.

„გლახის ნაამბობში“ მღვდელი სინანულით ამბობს: „იმას კი არა შეედრება-რა, როცა ცა ქუდადა გაქვს და დედამიწა ქალამნადა“. მწერალს ნატვრად ჰქონდა ღვთისმოსავი ადამიანების აღზრდა, სწორედ ამას უნდა ნიშნავდეს ზეციური თავისუფლება, ანუ ის ნეტარება, როცა ცა ღვთიურ გვირგვინად ადგას მორწმუნე ადამიანს. ასეთი რამ სანატრელია ყველა ეპოქაში და გამონაკლისი არც მწერლის თანამედროვეობა იყო. ღვთისმოსაობა, დრო-ჟამის მდინარების კვალდაკვალ, კიდევ უფრო მეტ იშვიათობას წარმოადგენს დღეს.

მომავალი თაობის აღზრდის საჭირობორტო პრობლემებს დასტრიალებდა თავს ილია ჭავჭავაძე მხატვრული შემოქმედებითა და საზოგადოებრივი მოღვაწეობით. მან კარგად იცოდა რომ აღზრდა ორგანიზებულ გარემოში, ოჯახსა და სკოლაში უნდა წარმართულიყო, ამიტომ თითოეულ მათგანს, პირნათლად რომ შეესრულებინა ისეთი წმინდა მოვალეობა, როგორც ბავშვის აღზრდაა, ამაში წარმმართველი როლი

¹ ლექსი დასათაურებულია ინიციალებით „გ. აბს...“ იგი ეძღვნება პოეტის დისწულს გიგო აბხაზს.

ქრისტიანულ ზნეობას უნდა შეესრულებინა. მწერლის მართებული აზრით, რასაც ხშირად ვხვდებით მის ნაწერებში, ადამიანის ღვთიური დანიშნულება, მისი სრულყოფილებაა, რომლის საფუძველი ზეციური მამის სრულყოფილება უნდა ყოფილიყო. სწორედ ეს იყო ილიას აზრით ქრისტიანული აღზრდის იდეალი.

პედაგოგიის ისტორიიდან საყოველთაოდ ცნობილია აღზრდისა და სწავლის კავშირის შესახებ. ამ ჭეშმარიტებას ჯერ კიდევ ადრე, ანტიკურ ეპოქაში პლატონმა მიაქცია ყურადღება. ილიაც იმავე აზრს ავითარებს და ამის თაობაზე წერს: „... რომ სკოლა ერთსა და იმავე დროს უნდა სწუროვნოდეს კიდევ ბავშვსა და ასწავლიდეს კიდევ. წუროვნა და სწავლა ხელისხელს გადაბმული უნდა ვიდოდეს სკოლაში“. თუმცა ილიამ კარგად იცის, რომ წუროვნას ანუ აღზრდასა და სწავლას სხვადასხვა საგანი და ამოცანა აქვს: „წუროვნა სხვაა და სწავლა სხვა. ერთს ერთი საგანი აქვს და მეორეს – სხვა. წუროვნა მიმართულია ზნე-ხასიათის ზრდასა და განვითარებაზე და სწავლა-კი გონების გახსნასა და მსჯელობის გაძლიერებაზე“ (5, 208).

თუ საქმე არჩევანზე მიდგება, ილია ზნე-ხასიათგაუწუროვნელ ადამიანს ისევე გონებაგანუვითარებელი ადამიანს ამჯობინებს, რადგან კაი-კაცობა მხოლოდ ზნე-ხასიათისაგან ეძლევა ადამიანს. „ჭეშმარიტი განათლება, მწერლის მართებული დასკვნით, განვითარებულ გონების და გაწუროვნის ზნე-ხასიათის ერთმანეთთან შეუღლებაა განუყრელად. თუ კაცს ან ერთი აკლია, ან მეორე, იგი განათლებული არ არის...“ (5, 209). სწორედ ამიტომ, ილია ადამიანს ერთიანობაში განიხილავდა. მისი აზრით აღზრდის იდეალი „სავსებაა ადამიანისა“ ანუ ჰარმონიულად განვითარებული ადამიანის ჩამოყალიბებაა, რისთვისაც აუცილებლად მიიჩნევდა გონების განვითარებასა და ზნე-ხასიათის სიწმინდეს.

აღზრდის ილიასეული დეფინიცია არავითარ დაზუსტებას არ საჭიროებს. ჩვენ მხოლოდ იმის ხაზგასმა გვინდა, რომ მწერალი მართლმადიდებლობის პოზიციიდან განმარტავს აღზრდის არსს. მოხმობილი სტრიქონებიდან ჩანს, რომ მწერალი რამდენჯერმე ახსენებს ადამიანის სულიერ ვინაობას და სულიერ ბუნებას, რომელშიც ღვთიურ წარმომავლობას გულისხმობს. ადამიანში ადამიანობის აღზრდა ანუ სულიერი ვინაობის გამორკვევა და ბუნების აღზრდა, ღვთიური სრულყოფილებისაკენ ღტოლვაა, რაც ქრისტიანული სწავლების დოგმატიტაა განმტკიცებული. აქედან გამომდინარე, ილია წარსული პედაგოგიური გამოცდილების გათვალისწინებით, კაცობის, ადამიანობის არსებით მახასიათებლებად, კაცთმოყვარეობას და სამართლიანობას მიიჩნევს, რაც ასევე ქრისტიანული სწავლებითაა ნასაზრდოები.

„პედაგოგიის საფუძველებში“ ილია მსჯელობს აგრეთვე ჰუმანისტური პედაგოგიის გამოჩენილი წარმომადგენლების ვიტორინო და ფელტრეს, პაოლო ვერჯერიოს, მატეო ვერჯერიოსა და სხვების შეხედულებებზე. ქრისტიანული ზნეობის აღზრდასთან დაკავშირებით, ჩვენი განსაკუთრებული ინტერესი გამოიწვია ასევე ჰუმანისტური პედაგოგიის კიდევ ერთი წარმომადგენლის, ნიდერლანდელი ფილოსოფოსის ერაზმ როტერდამელის (1469-1536) იდეების ილიასეულმა შეფასებამ. მწერალი იმომეებს ამ მოაზროვნეს და ასეთ აზრს ავითარებს: „ბავშვიო, ამბობს იგი, წმინდა ტაძარია სულის წმიდისა და სიფრთხილითა და სიყვარულით უნდა მოექცნენო... ბავშმა შემდეგი კიბე უნდა აიაროს აღზრდისა და წვრთნის დროსაო: ჯერ პირველად ყმაწვილის ნორჩს და მალე შემთვისებელს გულში უნდა ჩანერგილ იქმნას ფესვი სათნოებისა, სიყვარული შემოქმედისა და რწმენა მისი, რომ ღვთისათვის საცნაურია არამც-თუ საქმენი ადამიანისა, არამედ გულის ზრახვანიცა“ (5, 224). ეს სწორედ ის იდეალია, რომელსაც ილია აღსაზრდელში მისი „სულიერი ვინაობის, მისი სულიერი ბუნების“ გამორკვევასა და აღზრდას ისახავდა მიზნად, რომელთა საფუძველს წმინდა სახარება წარმოადგენს.

ქრისტიანობის არსი სიყვარულია, რომელიც გულისხმობს ადამიანის თავისუფლებას ქრისტეში. სწორედ ამ პოზიციიდან ცდილობს ილია ადამიანის ზნეობის არსის ახსნას. მწერალი იმომეებს ჰუმანისტური პედაგოგიის თვალსაჩინო წარმომადგენლის პიკოლომანის მოსაზრებას და ასეთ რამეს წერს: „მე შენთვის, ადამო, არავითარი სამუდამო ბინა და სადგური არ მომიცია, არავითარი სამუდამო და უცვალდებელი საქმე არ ამიჩენია..... მე შენ არც სასიკვდილოდ გამიჩენიხარ, არც უკვდავად დამინიშნიხარ. ეს იმისთვის, რომ შენ თითონ იყო შენი თავის მკეთებელი და

ისეთი სახე მიიღო, როგორც შენ თითონა გსურს: შენ შეგიძლიან პირუტყვამდინაც ძირს ჩამოხვიდე და ანგელოზამდინაც ახვიდე“ (5, 217). ამ სტრიქონებზე მწერლის დასკვნა კი ასეთია: „... ამაზედ მარტივად და ამაზედ ნათლად ძნელია კაცმა გამოსთქვას-და, როგორც ადამიანის არსებობის საგანი, ისეც ადამიანის ღირსება“(5,217).

1898 წელს ილიამ „ივერიაში“ გამოაქვეყნა საახალწლო წერილი, რომელშიც პირდაპირ ამბობს, რომ ახალი წლის დადგომა მხოლოდ მაშინ შეიძლება უხაროდეს კაცს, როცა წარმატებებს აღწევს ცხოვრებაში, უამისოდ კი სასიხარულო კი არა გუილასაწყვეტიც კია მისი მოსვლა, რადგან წლები გვემატება და სიცოცხლისათვის გამიზნული დრო კი გვაკლდებაო. ამისგან განსხვავებით, სასიხარულოა ქრისტეშობა, რადგან მხოლოდ მაცხოვარმა „ადამადლა ღირსება და პატივი ადამიანისა იქამდე, საიდამდინაც მისდა მოსვლამდე ვერ მიმწვდარიყო ადამიანის შეშინებული გონება და გაუღვიძებელი გრძობა. „ვით მამა ზეცის, იყავ შენც სრულიო,“ უმოძღვრა კაცს და ამით გვამცნო, რომ კაცი შემძლებელი არის აღსვლად ღვთაების სისრულემდე. რაოდენი ღიდებაა და პატივი კაცის ბუნებისა ამ ექვს სიტყვაში, ღვთისა ბაგეთაგან წარმოთქმულში!... იღვაწე და ღვთის სისრულემდე შენც შეგიძლიან ახვიდე და მიახწიო. ესოდენი განდიდება და აღმატება ადამიანის ღირსებისა ჯერ მინამდე არა ადამიანს არ გაეგონა და საკვირველია განა, რომ ყოველ ამის შემდეგ ყოველ-წლივ იესო ქრისტეს შობის დღეს ღიდებით ვადიდებთ, ერთმანეთს სიხარულით უულოცავთ, ვმხიარულობთ და თვითოეულის გული მოწყალებისათვის და მადლობისათვის სძგერს“ (4, 338-339).

ილიასათვის პრინციპული მნიშვნელობა აქვს ფაქტებისა და მოვლენებისათვის ჭეშმარიტი სახელის დარქმევას. მისი აზრით, მადლის გამრავლება მანამ გაჭირდება, ვიდრე არ ვისწავლით ტყუილისა და მართლის გარჩევას, რაც აღზრდა-განათლების გარეშე წარმოუდგენელია: „ზნე-ჩვეულების გაუწმენდლობა და გაუნათლებლობა არის მიზეზი, რომ ქვენა გრძობანი ზენა გრძობათა ადგილას გამეფდებიან ხოლმე, ტყუილი მართლის ნიდაბ ქვეშ დაიარება და ყალბი ხალასად გადის“ (3, 260). მწერლის აზრით, სწორედ ასეთი შეხედულებები გადაუღალახავ ზღუდედ ეღობება მადლის გავრცელებას და გაუკუღმართებული აღზრდის წინაპირობად გვეკლინება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბიბლია, საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა, თბ., 1989.
2. ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი ათ ტომად, პ. ინგოროყვას რედ., ტ. III, თბ., 1953.
3. ჭავჭავაძე ი., თხზულებანი ათ ტომად, პ. ინგოროყვას რედ., ტ. VIII, თბ., 1957.
4. ჭავჭავაძე ი., რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტ. III, ტომის რედაქტორი გ. შარაძე, თბ., 1986.
5. ჭავჭავაძე ი., რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად, ტ. IV, ტომის რედაქტორები: ზ. ჭუმბურიძე, გ. შარაძე, თბ., 1987.
6. ჭავჭავაძე ი., თხზულებათა სრული კრებული ოც ტომად, ტ. I, ტომის რედაქტორი გ. აბაშიძე, თბ., 1987.

ავთანდილ ასათიანი
ილია ჭავჭავაძე აღზრდაში ქრისტიანობის როლის შესახებ
რეზიუმე

ილია ჭავჭავაძის შესედელებით ადამიანის დანიშნულება ღვთიური სრულყოფილებაა, რომელიც ქრისტიანული რწმენით მიიღწევა. მომავალი თაობის აღზრდის მიზანი კი ზნე-ხასიათის წვრთნაა. სწორედ ზნე-ხასიათ გაწვრთნილ ანუ სულიერად აღზრდილ ადამიანს ძალუძს ამსოფლიური ცხოვრების რიგიანად გატარება, რაც თავისთავად მარადიული სულიერი არსებობის საფუძველია. ამიტომ სრულყოფილი პიროვნების ჩამოყალიბების საფუძველი ქრისტიანული აღზრდაა, რასაც მთელი შეგნებით ემსახურა საქართველოს ეკლესიის მიერ წმინდანად შერაცხული ილია მართალი.

Avtandil Asatiani
Ilia Chavchavadze about the Role of Christianity in Upbringing
Summary

According to Ilia Chavchavadze the mission of a human being is divine perfection achieved by the Christian faith. The goal of the upbringing of the future generation is the nurturing of morals and character. A person with trained temper, or in other words, a spiritually brought up individual is capable to live life with dignity, preparing the base for the eternal spiritual existence. Thus, Christianity-based upbringing is the pillar of the formation of a complete sophisticated personality. The principal was pursued and committed by Ilia the Righteous, canonized as a saint by the Georgian Clergy, throughout all his life.

Автандил Асатиани
Илья Чавчавадзе о роли христианской веры в воспитании
Резюме

По мнению Ильи Чавчавадзе, предназначение человека состоит в стремлении к божественному совершенству, которое достигается христианской верой. Цель воспитания будущего поколения – это обучение нравственности. Только нравственно совершенный, или воспитанный духовно человек в состоянии праведно пройти свою земную жизнь, что, в свою очередь, является залогом бессмертия души. Поэтому основой для формирования полноценной личности является христианское воспитание, служению которому осознанно посвятил себя возведенный Грузинской церковью в ранг святых Илья Праведный.

**თინათინ იოსებიძე
გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი**

ინტეგრირებული გაკვეთილი ბუნებაში

ბუნებისმეტყველების სწავლებაში ინტეგრირებული გაკვეთილი უფრო და უფრო აქტუალური ხდება. ინტეგრირებული სწავლება გულისხმობს სხვადასხვა საგნის შესასწავლი თემების ერთმანეთთან დაკავშირებას და ერთ მთლიან თემად წარმოდგენას.

ინტეგრაცია სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე მთელი რიგი თავისებურებებით ხასიათდება. დაწყებით საფეხურზე, როცა ბავშვი პირველ ნაბიჯებს დგამს, ინტეგრირებული გაკვეთილი მას ეხმარება სამყარო აღიქვას როგორც ერთიანი, მთლიანი, რომელშიც ყველა ელემენტი ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. ესე იგი ინტეგრირებული გაკვეთილი კარგი საშუალებაა ერთი სასწავლო საგნის თემის მეორესთან დაკავშირების, ცოდნის გამთლიანების, შექნილი ცოდნისა და უნარების ერთი სფეროდან მეორეში გადატანის, მოსწავლეთა სწავლის მოტივაციის ამაღლებისა და ბავშვის ინტელექტუალური განვითარებისათვის.

ბუნების გაკვეთილის დაგეგმვა შესაძლებელია ყველა დისციპლინასთან (მაგალითად – ქიმია, ფიზიკა, გეოგრაფია, მშობლიური ლიტერატურა, თუმცა შესაძლებელია „კონტრასტ“ საგნებთანაც – მუსიკა, სპორტი, სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნება და სხვ.), რომელთა თემატიკა თავსებადია ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან, საგნის პროგრამასთან.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მეცნიერებასა და ხელოვნებას თითქმის თანაბარი წვლილი მიუძღვის ადამიანის გარე სამყაროს აღქმაში. მათი მჭიდრო ურთიერთდამოკიდებულებით ვითარდებოდა ადამიანის კულტურაც. ასეთი კავშირები ეფექტურად შეიძლება გამოვიყენოთ ბუნებისმეტყველების გაკვეთილებზე. ამ მეთოდის საშუალებით მასწავლებელი უკეთ აფასებს მოსწავლის ცოდნასა და შესაძლებლობებს, ხელს უწყობს ახალი, არასტანდარტული ფორმებისა და მეთოდების ძიებას სწავლებაში.

ნაშრომში განხილულია ბუნებისა და ხელოვნების საგნების ინტეგრირებული გაკვეთილი მეექვსე კლასში (რომელსაც მასწავლებელი წინასწარ გეგმავს). ბუნების საგაკვეთილო თემა – „ვარსკვლავები და თანავარსკვლავედები“. ხელოვნების საგაკვეთილო თემად შერჩეულ იქნა პოლანდიელი პოსტიმპრესიონისტი მხატვრის ვან გოგის ნახატის „ვარსკვლავებიანი ღამე“ აღწერა.

თემის მიზანია: მოსწავლეებს გავაცნოთ ვარსკვლავები და თანავარსკვლავედები, გალაქტიკა, კავშირი გარე სამყაროსთან, ხელოვნების ნიმუშების აღქმის, ანალიზის უნარის განვითარება და ამის საფუძველზე მუდმივი ინტერესისა და სიყვარულის გაღვივება ხელოვნებისადმი, მსოფლიო კულტურულ ფასეულობებთან ზიარება, სამყაროს ერთიანობის განცდის ჩამოყალიბება.

ბუნების გაკვეთილზე მასალის ახსნის შემდეგ მასწავლებელი მოკლედ მოუთხრობს მოსწავლეებს იმაზე, რომ ვან გოგის შემოქმედებაზე დიდი გავლენა მოახდინეს იმპრესიონისტებმა განსაკუთრებით კი ედუარდ მანემ, ოგუსტ რენუარმა და კამილ პისარომ. იმპრესიონისტთა მიზანი იყო საღონური აკადემიზმის დაძლევა და ხელოვნებაში ყოველდღიურობის სილამაზისა და სინამდვილის დამკვიდრება. ღია ცის ქვეშ მუშობამ იმპრესიონისტებს საშუალება მისცა აესახათ ბუნება მთელი მისი რეალური მშვენიერებით. პოსტიმპრესიონიზმი კი მხატვრული მიმდინარეობაა, რომელიც XIX ს-ის II ნახევარში წარმოიშვა ფრანგულ ფერწერაში, მისთვის დამახასიათებელია სამყაროს აღქმასთან დაკავშირებული ხელოვნების წუთიერი შაბუკილებების, სულიერი განწყობილების გადმოცემა. პოსტიმპრესიონისტმა მხატვრებმა – პოლ სეზანმა, პოლ გოგენმა, ვინსენტ ვან გოგმა, ანრი ტულუზ ლოტრეკმა, საკუთარი ღირსეული ადგილი დაიმკვიდრეს მსოფლიო ხელოვნების ისტორიაში (1,90).

მასწავლებელი მოსწავლეების დახმარებით იწყებს ვან გოგის შედევრის – „ვარსკვლავიანი ღამე“ აღწერას. მხატვარს სურდა, გამოესახა ვარსკვლავიანი ღამე, როგორც ნიმუში იმ ძალის გამოსახულებისა, რომელსაც შეეძლო შეექმნა კიდევ უფრო

გასაოცარი, ბუნებრივი სილამაზე, რომელსაც ადამიანი რეალური ბუნების ხილვისას აღიქვამდა. მხატვარი მის მიერ დაწერილ ერთ-ერთ წერილში ასახავდა მისი მომავალი ნამუშევრის კონტურებს, სადაც მისი ჩანაფიქრი კვიპარისის ვარსკვლავებიანი ცის გამო-სახვა იყო. ვან გოგი საკუთრი ძმის მიმართ მიწერილ წერილში წერდა: მე კვლავ მე-საჭიროებოდა რელიგია. ამიტომ ერთ ღამეს ავდექი, გავედი სახლიდან და დავიწყე ცაზე გამორჩენილი ულამაზესი ვარსკვლავების ხატვა (6).

ვან გოგი 1889 წელს საფრანგეთის სამკურნალო ცენტრში იმყოფებოდა და სურათი „ვარსკვლავებიანი ღამე“ სწორედ იქაა შესრულებული. მთვარე და ვარსკვლავებით მოჭვდილი ცა გახდა ღამის პეიზაჟის ძირითადი ელემენტი. მხატვრის მიერ გამოყენებულმა სპეციალურმა ტექნიკამ სურათის ამ მონაკვეთს დინამიურობა შესძინა და შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ციური ვარსკვლავები სისტემატურად მოძრაობენ და უკიდევანო ცაში პატარა ხვრელებსც კი სინათლით ავსებენ. ვან გოგმა შეძლო ცა და დედამიწა ერთმანეთისაგან გამოეყო და ცის აქტიურ მოძრაობას დედამიწაზე არ ემოქმედა. სურათზე კარგად მოჩანს, თუ მშვიდად ჩაძინებულ პატარა ქალაქს როგორ ანათებენ და და-რაჯივით დასცქერიან ციური მნათობების მძლავრი, მოძრავი ნაკადები.

სურათზე ყურადღებას მაღალი, მარადიული, უკვდავი კვიპარისები იქცევენ. ისინი შუამავალი რგოლია ცასა და დედამიწას შორის, ფესვებით მიწას რომ ჩასჭიდებიან და მთელი არსებით კი ზეცისაკენ მიისწრაფვიან. დიდი მხატვარი, როგორც ცნობილია, პრინციპულ განსხვავებას ვერ ხედავდა უსულო და სულიერ მატერიას შორის და გარე სა-მყაროს აღიქვამდა, როგორც ცოცხალს. სწორედ კვიპარისის, როგორც ცოცხალი ორგანიზმის საშუალებით ცდილობს მხატვარი ზეციური ენერჯია დედამიწამდე მარადიული ცეცხლივით ჩამოაფრქვიოს, პატარა პეშვებით გაუნაწილოს ყველა სულიერსა და სამყარო ერთ მუშტად შეკრას. სამყაროს ერთიანობის შეგრძნება – ეს იყო არა მხატვრის განყენებული ფილოსოფიური კონცეფცია, არამედ ძლიერი, მტკივნეული, ზოგჯერ აუტანელი განცდა და ეს, ჩვენი სამყაროს ყოფაა, ყოფა მისი განუწყვეტელი წრებრუნვისა.

ვან გოგის არაჩვეულებრივი დამოკიდებულება ფერებისადმი მის აზრებს, იდეებს, გრძნობებს უკავშირდება. მხატვარს არაერთხელ გამოუყენებია კონტრასტული ყვითელი, ლურჯი ფერები, რომლებიც განსაკუთრებულ ატმოსფეროს ქმნის, ხიბლავს და იზიდავს მნახველს. სურათის მარჯვენა მხარე კი ბორცვებს შორის მდებარე დასახლებას უკავია, რომელიც ღამის სიჩუმეში თითქოს გულგრილია მოძრავი ვარსკვლავების სიკაშკაშისა.

2004 წელს კოსმიური ტელესკოპის „ფაბლის“ მეშვეობით მეცნიერებმა საინტერესო მომენტი დააფიქსირეს: აკვირდებოდნენ რა ვარსკვლავების გარშემო ღრუბლის გრიგალებს, მტვერსა და აირს, მათ აქ ვან გოგის ნახატი „ვარსკვლავებიანი ღამე“ „დააფიქსირეს“. დეტალურად დაიწყეს მხატვრის შემოქმედებაში სინათლის კვლევა და აღმოაჩინეს მკვეთრად გამოხატული ტურბულენტური სტრუქტურების მოდელი. აქ შექმნილ სურათზე „ვარსკვლავებიანი ღამე“, მან აღბეჭდა ერთ-ერთი ურთულესი ცნება – ტურბულენტობა.

ტურბულენტობა ეს ჰიდროდინამიკის ცნებაა, რომლის დროსაც ენერგეტიკული კასკადის ნაკადში წარმოიქმნება მსხვილი გრიგალის ღრუბლები, რომლებიც წარმოქმნიან პატარა ზომის თავისსავე მსგავსს. ტურბულენტობის წყალობით წარმოიქმნება ღრუბლები. დაახლოებით ასი წლის წინ, ვან გოგმა შესძლო გაეაზრებინა და გამოესახა ერთ-ერთი ურთულესი რამ, რაც ბუნებამ მოუვლინა ადამიანს. მან შეაერთა თავის წარმოსახვაში მოძრაობის, დინებისა და სინათლის უდიდესი საიდუმლოებები. ვან გოგმა თავის მშფოთვარე დღეებში, აღმოაჩინა ერთ-ერთი ურთულესი და ყველაზე ჩახლართული ცნება მათე-მატიკასა და ფიზიკაში, მიუხედავად იმისა, რომ ამ თემის ახსნა მათემატიკურად ძალიან რთულია, თითქმის შეუძლებელიც, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ხელოვნებას თურმე შეუძლია მისი ასახვა (5).

ამრიგად, ინტეგრირებული გაკვეთილი საშუალებას იძლევა ერთი სასწავლო საგნის თემის მეორესთან დაკავშირების, ცოდნის გამოღიანების, შექმნილი ცოდნისა და უნარების ერთი სფეროდან მეორეში გადატანის, მოსწავლეთა სწავლის მოტივაციის ამაღლებების, ინტელექტუალური განვითარების, საგანმანათლებლო მასალის ემოციური აღქმისა და დამახსოვრების გაძლიერების, ერთი და იგივე საკითხის სხვადასხვა კუთხით წარმოჩენის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბარამიძე გ., მზე ოქროს ჩარჩოში, თბ., 1987.
2. ბლიაძე მ., ახვლედიანი რ., კერესელიძე დ., ბუნება, 6 კლასი, თბ., 2011.
3. მაჭარაშვილი ნ., მაჭარაშვილი მ., სილაგაძე ნ., ხელოვნება 6 კლასი თბ., 2011.
4. მეგრელიძე ვ., მეგრელიძე დ., ქიმაძე თ., ბუნებისმცოდნეობის სწავლების მეთოდთა, თბ., 1999.
5. <https://starrybubblegum.wordpress.com/2016/03/31/>.
6. genia.ge/?p=1253.

**თინათინ იოსებიძე
ინტეგრირებული გაკვეთილი ბუნებაში
რეზიუმე**

ნაშრომში განხილულია ბუნებისა და ხელოვნების ინტეგრირებული გაკვეთილი მეექვსე კლასში. მოსწავლეები გაეცნობიან ვარსკვლავებს და თანავარსკვლავედებს, გალაქტიკას, კავშირს გარე სამყაროსთან. პარალელურად განხილული იქნება ვან გოგის სურათი.

ინტეგრირებული გაკვეთილის მეშვეობით მოსწავლეს შეუძლია დააკავშიროს ხელოვნების ნაწარმოების შინაარსი სხვა საგნებში განვლილ მასალასთან. გაკვეთილზე მოსწავლეებს ჩამოუყალიბდებათ ხელოვნების ნიმუშების აღქმის, ანალიზის უნარი. ამის საფუძველზე მოხდება ინტერესისა და სიყვარულის გაღვივება ხელოვნებისადმი – მსოფლიო კულტურულ ფასეულებებთან ზიარება.

ინტეგრირებული გაკვეთილი საშუალებას იძლევა ერთი სასწავლო საგნის თემის მეორესთან დაკავშირების, ცოდნის გამთლიანების, შექმნილი ცოდნის, უნარების ერთი სფეროდან მეორეში გადატანის, მოსწავლეთა სწავლის მოტივაციის ამაღლების, ბავშვის ინტელექტუალური განვითარების, საგანმანათლებლო მასალის ემოციური აღქმის, სინთეზური აზროვნებისა და დამახსოვრების გაძლიერების, ერთი და იგივე საკითხის სხვადასხვა კუთხით წარმოჩენის.

**Tinatin Iosebidze
Integrated Lesson in Nature
Summary**

The paper describes the nature and the art of integrated lesson in the sixth grade. Students will learn the stars and constellations, galaxy, the connection with the outside world. In parallel the picture of Van Gogh will be discussed. With the integrated lesson students will be able to connect the works of art with the material already learned. During the lesson pupils will gain the skills of perception and analysis of works of arts. On the basis of it the interest and love towards the art will be established, pupils also will be given the information about the values of world culture.

Integrated lesson helps us to connect one subject with another and unite knowledge, skills acquired are transferred from one field to another, it will also increase the learning motivation of student, students' intellectual development, emotional perception of educational material, synthetic thinking and strengthening of remembering process. It shows the same issue from different perspectives.

Тинатин Иосебидзе
Интегрированные уроки на природе
Резюме

В статье рассматривается интегрированный урок природы и искусства в шестом классе. Ученики узнают о звездах и созвездиях, галактиках, о связи с окружающим миром. Параллельно рассматривается картина Ван Гога.

Интегрированный урок помогает ученикам связать произведение искусства с изученным в школе материалом. Смогут воспринять и анализировать искусство, а на основе этого у них появится интерес и любовь к искусству, к культурным ценностям и чувство единства мира

Интегрированный урок позволяет исследовать объект с другой стороны. Помогает связать тот или иной изученный материал с другим, повышает мотивацию обучения, а также интеллектуально развивает учеников. Помогает эмоционально воспринять учебный материал, один и тот же вопрос воспринять по разному.

ნატო ყრუაშვილი
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
მესხი განმანათლებლების – პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის
საგანმანათლებლო საქმიანობა

სამცხე-ჯავახეთში, XIX საუკუნეში, ფართოდ გაიშალა საგანმანათლებლო საქმიანობა – „მესხური განმანათლებლობის“ სახელწოდებით. შესაბამისად, ქართველი ინტელიგენცია იქ მოღვაწე პირებს „მესხ განმანათლებლებს“ უწოდებდნენ. მისი ჩამოყალიბება განაპირობა შექმნილმა პოლიტიკურმა ვითარებამ. ეს კუთხე, თურქთა საუკუნოვანი ბატონობის შემდეგ, კვლავ დაუბრუნდა საქართველოს და შენარჩუნებული ჰქონდა თავისი ქართული იერ-სახე. თუმცა, რუსიფიკატორული პოლიტიკის შედეგად შეიქმნა მისი რეალური დაკარგვის საფრთხე. სარწმუნოებრივად სამ ნაწილად გათიშული ქართველი მოსახლეობა ეროვნული გადაგვარების გზას გაუყენეს – ეს კი სამცხე-ჯავახეთის დაკარგვის ტოლფასი იყო. შიდა პოლიტიკური ვითარება ასე მწვავედ საქართველოს არც ერთ კუთხეში არ ყოფილა. ქართველმა ინტელიგენციამ იმთავითვე სწორად გათვალა ის, რომ ამ კუთხის ქართველი მოსახლეობის ეროვნული გადარჩენა შეიძლებოდა მხოლოდ განმანათლებლობის საშუალებით. საჭიროდ მიიჩნიეს უდიდესი მხარში დგომა ადგილობრივი ეროვნული ძალებისადმი, მათთვის ყოველგვარი დახმარების გაწევა მოსახლეობის განათლებისა და კულტურული დაწინაურებისათვის და არა მარტო ეს. ბევრმა საზოგადო მოღვაწემ სამცხე-ჯავახეთი შეგნებულად აირჩია თავის სამოღვაწეო ადგილად. მათ შორის აღსანიშნავია: ივანე როსტომიშვილი, ილია ალხაზიშვილი, ალექსანდრე ყიფშიძე (ფრონელი), ანა ღოღობერიძე-მუსხელიშვილი და სხვანი.

ამრიგად, მესხური განმანათლებლობის მისიას ამ კუთხეში მცხოვრები სარწმუნოებრივად გათიშული ქართველი მოსახლეობის ეროვნული გადაგვარების თავიდან აცილება, მათი კულტურული დაწინაურება, განათლების გავრცელება, ეროვნული წესჩვეულებებისა და ტრადიციების შენარჩუნება–დაცვა წარმოადგენდა. მესხ განმანათლებლებში ძირითადად მოიაზრებოდნენ სასულიერო პირები, მასწავლებლები და თვით სახელმწიფო მოხელეები. რამდენადაც მოსახლეობის ძირითად ნაწილს კათოლიკეები შეადგენდნენ, აქედან გამომდინარე, დიდი იყო კათოლიკე მღვდლების როლი. მოძიებულმა მასალებმა ნათლად დაგვანახა ის, რომ მესხური განმანათლებლობის სათავეებთან იდგნენ ცნობილი საზოგადო მოღვაწენი: პეტრე ხარისჭირაშვილი და ივანე გვარამაძე – მასწავლებელი და მოსწავლე. პეტრე ხარისჭირაშვილი სამოღვაწეო ასპარეზზე XIX საუკუნის 50-იანი წლების ბოლოს გამოვიდა, ე.ი. იქამდე, ვიდრე ილია ჭავჭავაძე თავის სამოციანელებთან ერთად. ამასთანავე, საყურადღებოა ისიც, რომ აღნიშნულ პერიოდში

მესხური განმანათლებლობის ორი კერა არსებობდა, რადგანაც მესხ განმანათლებელთა სამოღვაწეო ასპარეზი იყო სამცხე-ჯავახეთი და კონსტანტინოპოლი. ამ უკანასკნელს სათავეში ედგა პეტრე ხარისჭირაშვილი, ხოლო სამცხე-ჯავახეთში მესხი განმანათლებლები უშუალოდ ივანე გვარამაძის გარშემო იყვნენ შემოკრებილნი. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მესხური განმანათლებლობის პირველი კერა ჯერ კონსტანტინოპოლში ჩამოყალიბდა, შემდეგ კი სამცხე-ჯავახეთში. ივანე გვარამაძე პეტრე ხარისჭირაშვილის ერთ-ერთი პირველი მოწაფეთაგანი იყო, რომელიც მასთან ჩავიდა კონსტანტინოპოლში და თავისი წვლილი შეიტანა ქართული საგანის დაფუძნებაში; შემდეგ კი დაბრუნდა მშობლიურ კუთხეში და თავის გარშემო შემოიკრიბა თანამოაზრენი.

XIX საუკუნის II ნახევარში საქართველოში და განსაკუთრებით სამცხე-ჯავახეთში ქართველ კათოლიკეთა მდგომარეობა გაუარესდა, სომხურმა კათოლიკურმა ეკლესიამ გააძლიერა უსაფუძვლო ცილისწამება ისტორიულად ქართველ კათოლიკეთა არარსებობის შესახებ. ამ საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ საქართველოს ტერიტორიის თანდათანობით დაპყრობამ დიდი გავლენა მოახდინა საქართველოში მყოფ კათოლიკე მისიონერებზე. კერძოდ, ეს იმით გამოიხატა, რომ ჯერ კათოლიკური აღმსარებლობის თავისუფლად გავრცელების საშუალება მოიხსო, შემდეგ კი – 1845 წელს საბოლოოდ გააძევა მისიონერები. ქართველი კათოლიკე მრევლი მღვდლების გარეშე დარჩა. ამ დროიდან ქართველ კათოლიკეთა ისტორიაში დაიწყო ახალი პერიოდი (კათოლიკობისათვის-ქართველობისათვის ბრძოლის პერიოდი). რადგან, რომსა და რუსეთს შორის დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე საქართველოს ყველა კათოლიკე როგორც ლათინური, ისე სომხური წესის, ტირასპოლის ახალი ეპარქიის გამგეობას დაექვემდებარა. სომეხმა კათოლიკეებმა მიზნად დაისახეს დაპატრონებოდნენ საქართველოში არსებულ „ლათინურ“ ეკლესიებსა და მათ ქონებას. სამწუხაროდ, ქართველი სამღვდლოება ვერ აღმოჩნდა მოწოდების სიმალეზე. მათი ერთი ნაწილი პავლე შაჰყულიანის მეთაურობით მთავრობის ორიენტაციას მიემხრო. სამღვდლოების მეორე ნაწილი – პეტრე ხარისჭირაშვილის მეთაურობით და თვით მრევლი ეროვნულ პოზიციებზე დარჩა, ის ყველანაირად ცდილობდა წინააღმდეგობა გაეწია მოწინააღმდეგისათვის. ხარისჭირაშვილმა გადაწყვიტა დაეარსებინა ქართული ძმობა, რომელიც ქვეყანას მოუმზადებდა ახალ პატრიოტულ ძალებს და ფეხზე დააყენებდა მას. თუმცა მოწინააღმდეგეებმა ამ მიზნის სამშობლოში განხორციელების საშუალება არ მისცეს. ამიტომ, იგი 1857 წელს ოსმალეთში გადავიდა. მან რომის პაპის პიო IX-ის წარმომადგენლის დახმარებით 1859 წელს მიიღო სტამბულში ქართველ კათოლიკეთა კონგრეგაციის შექმნის ნება ქართული ენითა და ტიპიკონით. იმავე წელს ცნობილი მეცენატის იაკობ ზუბალაშვილის ფინანსური დახმარებით სტამბოლის გარეუბანში – ფერიქოში შეიძინა მიწის მოზრდილი ნაკვეთი, სადაც 1861 წელს ააშენა წმინდა მარიამ ღვთისმშობლის ეკლესია (13, 19).

შეიძლება ითქვას, რომ პეტრე ხარისჭირაშვილმა სტამბოლის ფერიქოს ქართველ კათოლიკე მამათა საგანის სახით შექმნა ქართული კულტურის, მეცნიერებისა და ქრისტიანული ეკლესიის მძლავრი კერა, რომელსაც თვითონ ხელმძღვანელობდა 1890 წლამდე. მისი გარდაცვალების შემდეგ, 1979 წლამდე კი საგანეს მართავდნენ მამათა მიერ არჩეული წინამძღვრები. (ამჟამინდელი მდგომარეობით იქ არსებობს საინტერესო მასალებით მდიდარი ფონდ-არქივი. იგი დაარსებიდან დღემდე კვლავ რჩება ქართული კულტურის ერთ-ერთ ძლიერ კერად.)

ამჟერად, გვინდა განვიხილოთ პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის, XIX საუკუნის II ნახევარში მოღვაწე ორი ბუმბერაზი მამულიშვილის, მასწავლებლისა და მოსწავლის საგანმანათლებლო მოღვაწეობა, რამდენადაც ისინი იყვნენ იმ პერიოდში მოქმედი მესხური განმანათლებლობის ორი კერის წინამძღვრები. მათ ურთიერთობას საფუძველი ჩაეყარა XIX საუკუნის 50-იან წლებში მას შემდეგ, რაც ივანე გვარამაძემ სწავლა დაასრულა ახალციხის სამრევლო სკოლაში და 1854 წელს სასწავლებლად გადავიდა ქუთაისში პეტრე ხარისჭირაშვილთან. 1859 წელს ივანე გვარამაძე გაემგზავრა კონსტანტინოპოლში, თუმცა მათი ურთიერთობა და თანამშრომლობა გაგრძელდა სიცოცხლის ბოლომდე.

პეტრე ხარისჭირაშვილი როდესაც საზღვარგარეთ გაემგზავრა, მხოლოდ ერთი მოწაფე – ალფონს სითარიშვილი წაიყვანა. შემდეგ მათ შეუერთდნენ სხვა მოწაფეებიც: ნებიერიძე, ივანე გვარამაძე და სტეფანე გიორგიძე ახალციხელები. ივანე გვარამაძე და მოხსენიებული პირები იმავდროულად იყვნენ მონასტრის პირველი მღვდლები. ამასთანავე, ისინი იყვნენ ადამიანები, რომლებიც მხარში ედგნენ თავიანთ წინამძღვარს და მოიპოვებდნენ სახსრებს პატარა ეკლესიისა და მცირე საცხოვრებლის ასაშენებლად. მოგვიანებით სავანის წინამძღვარი პიო ბალიძე სანდრო სააკაშვილისადმი გაგზავნილ მოხსენებაში წერდა: „მამა პეტრე იმთავითვე თავმდაბალი იყო, რო არ თავილობდა მათხოვრობას. ღმერთმაც აკურთხა მისი კეთილი განზრახვა. მალე ნაჩუქარ მიწაზე პატარა ეკლესია გაიშენა, მას გვერდით მიაღვა მცირე საცხოვრებელი ბინა. მოვისმინოთ მისი ნათქვამი: „დილით სათხოვრათ გავდიოდი, საღამოთი მუშებს გავსწორებოდი.“ აი, რა წვალებით ჩვენმა მოძღვარმა მოახერხა საკუთარი ბინის შექმნა, რომელმაც წელში გამართა“ (14, 99). ივანე გვარამაძე მასწავლებლის მსგავსად დიდიდან საღამომდე სტამბულის ქუჩებში, გულზე დაკიდებული წარწერით – „დამეხმარე“, მათხოვრობდა და მოიძევდა ეკლესიის ასაშენებელ სახსარს. ივანე გვარამაძეს მალე მოუწია კონსტანტინოპოლის დატოვება. ვფიქრობთ, ეს შემთხვევით არ უნდა მომხდარიყო. თუ გავითვალისწინებთ სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ მის აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას და სავანესთან თანამშრომლობას, ადვილად მისახვედრია რომ მისი მშობლიურ კუთხეში დაბრუნება მამა პეტრესთან შეთანხმებითა და წინასწარ განჭვრეტით უნდა მომხდარიყო. თუმცა არის მოსაზრებაც, რომ მამა ივანე გვარამაძე უსახსრობის გამო დაბრუნდა სამშობლოში. ეს არასწორად მიგვაჩნია, რამდენადაც სავანეში მყოფი ქართველი მამები ერთნაირად განიცდიდნენ დიდ უსახსრობას და ფუფუნებაში მათ არ უცხოვრიათ. ამასთანავე, მისი ცხოვრება-მოღვაწეობა უტყუარი დასტურია იმისა, რომ იგი არ იყო ფუფუნების მოყვარე. მას მთელი ცხოვრება სიდუხჭირეში ყოფნა მოუწია. ამაზე პირდაპირ მიუთითა მისმა პირველმა ბიოგრაფმა ზაქარია ჭიჭინაძემ. იგი გაცხადებული დარჩა იმ სიღატაკის ნახვით, რაშიც ივანე გვარამაძეს უხდებოდა ცხოვრება სოფელ ხიზაბავრაში. და მაშინ, როდესაც ინგლისელმა მოგზაურმა პრაისმა მას თავის მინიატურულ წიგნში 100 000 ფრანკი შესთავაზა, კატეგორიული უარი უთხრა. ივანე გვარამაძის მემკვიდრეობის გაცნობა საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ, რომ სწორედ სტამბულიდან დაბრუნების შემდეგ, ერთგვარად გარკვეული იდეითა და გეგმით შემზადებულმა, დაიწყო აქტიური საზოგადოებრივი მოღვაწეობა და თავის გარშემო შემოიკრიბა ეროვნული მუხტის მქონე პიროვნებები – განურჩევლად რწმენისა და სოციალური მდგომარეობისა.

სამშობლოში დაბრუნების შემდეგ, ივანე გვარამაძის თანამშრომლობა სავანეში მყოფ ქართველ კათოლიკე მამებთან მისი სიცოცხლის ბოლომდე გაგრძელდა. როდესაც სტამბოლის სავანესთან ივანე გვარამაძის თანამშრომლობაზე ვსაუბრობთ, უპირველესად მხედველობაში გვაქვს მისი პეტრე ხარისჭირაშვილთან ურთიერთობა და თანამშრომლობა, რაც კარგად ჩანს მათი მიმოწერიდან. როგორც სტამბულის ქართველ კათოლიკე მამათა სავანის არქივ-ფონდში, ასევე სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდში დაცულია მდიდარი მასალა – მიმოწერა. ივანე გვარამაძის არქივში ინახება რამდენიმე საინტერესო წერილი სტამბოლიდან პეტრე ხარისჭირაშვილის მიერ სხვადასხვა დროს გამოგზავნილი.

როგორც წერილებიდან ჩანს პეტრე ხარისჭირაშვილი ხშირად მიმართავდა მას, რომ ეთარგმნა სომხურენოვანი წიგნები. და არა მარტო მიმართავდა, არამედ მაღალ შეფასებასაც აძლევდა. ერთ-ერთ წერილში პეტრე ხარისჭირაშვილი მის მიერ სომხურიდან თარგმნილი სასულიერო ხასიათის წიგნის – „ჰოენლოის“ შესახებ წერდა: „ძლიერ მოგვეწონა ეს თარგმანი, რადგან იმაში ვერ ვპოვოვთ წინააღმდეგი ვერც სუფთა მდაბიური ქართულისა, ვერც აზრების ბნელად და ყრუდ გამოყვანა და ვერც განსხვავება აზრებისა სომხური დედნის აზრებისაგან... მე ვხედავ ამ ჰოენლოის თარგმნით რომ შენ შეგძლებია კარგად დათარგმნა“ (1, №2646). იმავე წერილში თხოვნით მიმართავდა, რომ მისი შეგირდებისათვის გაეკეთებინა სამი წიგნის თარგმანი. აცნობებდა, რომ მის შეგირდებს არ ესმოდათ „მათგან ფრანგულად ბრუდი და ყრუ ნათარგმნი“, ამიტომ, მისი თარგმნილით შეგირდებმა უნდა „შეისწავლონ კარგად სუფთა დაბიური ქართული და თხზვა კანონიერად, თვარემ უამისოდ რას არგებს მათ და ანუ მამულს მარტო ევროპული ენებით და-

პარაკი ოდეს მათ ჯერ ასარგებლებენ ვერაფერს მამულსა და თავიანთ მოძმეებს“. ქედან ცხადია, ივანე გვარამაძის მიერ თარგმნილი წიგნები კონსტანტინოპოლის ქართულ სკოლაში გამოიყენებოდა არა მარტო საგნის ხარისხიანად შესწავლისათვის, არამედ მათ უნდა უზრუნველყოთ მშობლიური ენის საფუძვლიანი შესწავლა და შეგირდებში ეროვნული, პატრიოტული სულისკვეთების აღზრდა.

1873 წელს მიწერილ ერთ-ერთ წერილში პეტრე ხარისჭირაშვილი წერდა: „ახლა, ძმაო, მნებაეს ცხრა ნაჭერი წერილი წიგნების დათარგმნა. ამ წიგნებსა თუმცა ზოგიერთი ჩემს მანდ ყოფნაში დავათარგმნიე, მაგრამ რადგან ბრუდე ქართულზე, აზრების ბნელად გამოყვანით და ყრუთ არიან ნათარგმნი, ამისთვის უსარგებლო გახდნენ ის დათარგმნილნი და ტყვილად ჰყრიან აქ და ლპებიან (ჩინქვები სჭამენ). ახლა რადგან მე იმედი მაქვს, რომ თქვენ შეგიძლიანთ ამ ცხრა წიგნის კანონიერად დათარგმნა, თუ გულისთ მოიწადინებთ ამისთვის გთხოვ რათა ინებოთ ამ საქმეში შესვლა და დაიწყოთ ამ წიგნების თარგმნა“ (2, №2183). აღნიშნულ წერილში იგი სთხოვდა სომხურენოვანი წიგნების გადათარგმნას.

ივანე გვარამაძის მთარგმნელობით მოღვაწეობას დიდ შეფასებას აძლევდა პეტრე ხარისჭირაშვილი. იგი ივანე გვარამაძეს ერთ-ერთ წერილში სთხოვდა: „ძმაო, უფრო კარგი შრომა ის იქმნება, რომ ამ ჩემ დასტამბულს ოციოდე წიგნს გადასწერთ და გაასწორებთ სუფთა და ცოცხალ ქართულზედ და დამიმზადებთ“. მასწავლებელი მსუბუქად საყვედურობდა ივანე გვარამაძეს, რომ აღნიშნული წიგნების დაბეჭდვამდე ვერ მოიცალა და ვერ გააწყო მისთვის ჩვეულ „სუფთა ქართულზედ და დროება გახეთის ენაზე“, რის გამოც ე.წ. მამულას (მღვდელი იოსებ მამულაშვილი) ნათარგმნი წიგნები ცუდი ქართულის მიზეზით არ გაიყიდა. იქვე მიუთითებდა, რომ თვითონ ის, მღვდელი იოსები და ვინმე გიმნაზიადსრულებული გურული შეეცადნენ თარგმანის გასწორებას, მაგრამ ვერ შეძლეს, ამიტომ „თქვენ რჩევას გეკითხებით თუ რა საშუალებით, როგორ უნდა ვქნათ, რომ ესენი ცოცხალ ენაზედ გასწორდნენ“ (3, №2204).

როგორც პეტრე ხარისჭირაშვილის ერთ-ერთი წერილიდან ირკვევა, ივანე გვარამაძეს შეუსრულებია მასწავლებლის თხოვნა-დავალება: „მივიღე თქვენი გამოგზავნილი წიგნები, რომელთ თარგმანი კარგად მეჩვენა მე, იმედი მაქვს, რომ საზოგადოებასაც კარგად ეჩვენოს და გახდეს მისდა სასარგებლო და არა საკრიტიკო (4, №2645)– წერდა კონსტანტინოპოლიდან პეტრე ხარისჭირაშვილი და იმავე წერილში აცნობებდა რომ უგზავნიდა ხუთ სომხურენოვან წიგნს სათარგმნელად.

მოძიებული მასალებიდან ირკვევა, რომ ივანე გვარამაძეს სისტემატურად უხდებოდა ფრანგული და სომხური ლიტერატურის თარგმნა. ცნობილია ისიც, რომ მან თურქულ ენაზე თარგმნა ლოცვა „თაყვანსა გცემ““. აღსანიშნავია ისიც, რომ ქართულ კათოლიკურ ეკლესიებში ქართული ენის აკრძალვის შემდეგ ივანე გვარამაძე პროტესტის ნიშნად წირვა-ლოცვას თურქულ ენაზე წარმართავდა გარკვეული დროის განმავლობაში (5, №3065).

პეტრე ხარისჭირაშვილს სურდა რომ სავანეში აღზრდილ მოწაფეებს ჰქონოდათ ძლიერი ეროვნული ცნობიერება და საფუძვლიანად სცოდნოდათ მშობლიური ენა. მისი შესწავლისა და დაცვის ერთ-ერთ საუკეთესო საშუალებად ქართული ენის გრამატიკის სახელმძღვანელოთა შედგენა მიაჩნდა. ამ საქმეშიც მან თავისი წვლილი შეიტანა, თვითონ ჰქონდა შედგენილი „მოკლე ქართული გრამატიკა“. ამასთანავე, საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ პეტრე ხარისჭირაშვილმა ივანე გვარამაძესაც სთხოვა „შეედგინა მოკლე ღრამატიკა, რომლის ქართულზე ქონვა საჭიროა და ძრიელ სასარგებლო“ (6, №2645). ერთ-ერთ წერილში სწერდა: „მე მოგწერე ერთი ქართული გრამატიკის გაკეთება და იმედი მაქვს რომ თავის დროზედ კიდემც გააკეთათ იმას, მაგრამ რადგან ის თქვენგნით შეთხზული ღრამატიკა ქართული იქნება დიდი და სრული და რადგან მე ჯერ ჯერობით მჭიროდა ერთი მოკლე ქართული ღრამატიკა, ამისთვის მე დავიწყე აქ ერთი მოკლე ქართული ღრამატიკის გაკეთება და კიდევაც გავაკეთე მისი დიდი ნაწილი და დანარჩენ მცირე ნაწილს მალე შევასრულებ და იმასაც გამოგიგზავნი შესასწორებლად. აწ გამოგიგზავნია თქვენთან ის ჩემგნით გაკეთებული დიდი ნაწილი ღრამატიკისა და გთხოვ რომ რაც ნაკლებობა ნახოთ მასში უფრორიერთი სუფთა ქართულს ლაპარაკს კერძოთ ის შეასწოროთ და ერთი სანდო პირის ხელით გამოგიგზავნოთ“ (7, № 2203).

ივანე გვარამაძემ თავის მხრივ ყურად იღო მასწავლებლის თხოვნა და შეადგინა ქართული გრამატიკის სახელმძღვანელო, რომელსაც გარკვეული პერიოდის განმავლობაში პრაქტიკულად იყენებდნენ, როგორც სამცხე-ჯავახეთში, ასევე კონსტანტინოპოლის ქართულ სკოლაში. ე.ი. პეტრე ხარისჭირაშვილმა უპირატესობა ივანე გვარამაძის შედგენილ სახელმძღვანელოს მიანიჭა.

როგორც მათი მიმოწერიდან ჩანს, მამა პეტრე ხარისჭირაშვილი ივანე გვარამაძეს სთხოვდა არა მარტო საჭირო წიგნებისა და სახელმძღვანელოების გადათარგმნას, არამედ სხვადასხვა მასალების გადაწერასაც. 1874 წელს მოწერილ ერთ-ერთ წერილში სწერდა: „ოდეს გათავდეს ამ ორი წიგნის დათარგმნა გთხოვ, რომ ამ ორივე წიგნის თითო კოპიო კიდევ ან თქვენ გადასწეროთ იმ თქვენი დათარგმნილიდან და ან სხვას ვისმეს გადათარგმნინოთ სუფთად, რადგან მინდა, რომ ამ წიგნების თითო ხელნაწერი კოპია იპოვებოდეს მამათა მონასტერში და თითოც დედათა მონასტერში ვიდრემდის და ისტამბონ ესენი“ (8, №2202). ამავე წერილიდან კარგად ჩანს ისიც, რომ მამა პეტრე ხარისჭირაშვილი მზრუნველობას არ აკლებდა მის მიერ სტამბულში დაარსებულ დედათა მონასტერსაც; კერძოდ, მათ ამარაგებდა საჭირო ლიტერატურითაც.

პეტრე ხარისჭირაშვილს მიაჩნდა, რომ სტამბულის ქართული საგანის ერთ-ერთი უმთავრესი დანიშნულება უნდა ყოფილიყო ეროვნული სულისკვეთების, ქართული ტიპიკონის მქონე მღვდლების მომზადება, რომლებიც დაბრუნდებოდნენ მშობლიურ კუთხეში და ქართველ კათოლიკე მრევლს უბატრონებდნენ, ე.ი. თავიანთი მოღვაწეობით თავიდან ააცილებდნენ მათ ეროვნული გადაგვარების საფრთხეს. აქედან გამომდინარე, მამა პეტრე ერთ-ერთ წერილში მიუთითებდა, რომ უნდა გაზრდილიყო ქართველი მღვდლების რიცხვი ახალციხის მხარეში, რომელთაც მოამზადებდა საგანეში.

მასწავლებლისა და მოწაფის საგანმანათლებლო საქმიანობა იმაშიც გამოიხატა, რომ მას შემდეგ რაც პეტრე ხარისჭირაშვილმა საგანეში გამართა სტამბა, შეუფერხებლად იბეჭდებოდა ივანე გვარამაძის ნაშრომები. XIX საუკუნის 70-იან წლებში კონსტანტინე გვარამაძის ცნობით დაიბეჭდა მისი ხუთი წიგნი: „გზა ცხოვრებისა“ (1875 წ.), „საზოგადო გეოგრაფია“ (1877 წ.), „ყვევილების კონა“ (დექსების კრებული 1878 წ.), „წმინდა ევსტათეს ცხოვრება“ (1878 წ.), „მშაჰის მზა პასუხი“ (1880 წ.) (9, №4054).

პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის – ორი ღირსეული მამაულიშვილის ურთიერთობა არ იყო მხოლოდ საქმიანი თანამშრომლობა. ეს იყო უფრო მეტი: მათ შორის იყო ურთიერთნდობა და მეგობრობა. ერთ-ერთ წერილში პეტრე ხარისჭირაშვილი წერდა: „გთხოვ ძმაო რომ რაც ჩემს წერილებში გწერთ თქვენ, საიდუმლოთ შეინახოთ, არც არავის უთხრათ და არც არავის წააკითხოთ ეს ჩემი წერილები. მე გწერთ ამათ თქვენ საიდუმლოდ ვითარცა მღვდელსა და ვითარცა ჩემს სარწმუნო მეგობარსა და არ მინდა რომ ვინმემ შეიტყოს ეს ჩემი აზრები.... მე დიდი ზიანი მომეცემა და თანვე რომ მე არც მინდა ბრაქა-ბრუქი, და ჩემი ჩვეულება ის არის ჩემს ყოველ საქმეს მუდამ რიერთიც შეიძლება ფარულად შევინახამ“ (10, №2645). ამჟამინდელი მღვდმარეობით ივანე გვარამაძის არქივში პეტრე ხარისჭირაშვილის მიერ გამოგზავნილი მხოლოდ შვიდი წერილია, რადგან მისივე თხოვნით ივანე გვარამაძე ყველა წერილს არ ინახავდა.

ივანე გვარამაძემ კარგად იცოდა, რომ პეტრე ხარისჭირაშვილი მხოლოდ სასულიერო პირი არ იყო და მისი მრავალმხრივი მოღვაწეობა ქართული ცნობიერების განმტკიცებას ემსახურებოდა. ამიტომაც წერდა სამგლოვიარო სიტყვაში: „ეკალში ვარდი ამოვა, რუსხმულში და წყლის ნაპირზე – შროშანი, მინდორ-ველზედა ყვავილი. ჩვენს ამ მცირე საბრალო გადატაკებულს ახალციხის ქალაქშიც უკანასკნელ სხვათა მოძღვართა შორის, როგორც ვიცით, ამ ჩვენს მეცხრამეტე საუკუნეობის ნახევარში, ხომ აღმოგვიჩნდა უფლის მიერ აწგანსვენებული მამა მოძღვარი პეტრე ხარისჭხაროვი, რომელმანც რა შეჰხედა ჩვენს მოუძღურებას შინაგანის და გარეგანის მტრების მოძღვარებისაგან, თავის მამულის ღირსშვილურის მეტისმეტი კაცთმოყვარეობით შეჭურვილმან, არამარტო მთელი თავისი საცხოვრებელი გარდასდვა ჩვენს დასაწინაურებლად წა. კათოლიკე სარწმუნეობაში, არამედ თავის თავიცა შესწირა ღმერთსა მონაზონობითა“ (11, №2272). ე.ი. ივანე გვარამაძეს პეტრე ხარისჭირაშვილი თავისი ეპოქის უდიდეს პიროვნებად და მოღვაწედ მიაჩნდა. ამასთანავე გახეთ „ცნობის ფურცელში“ მოათავსა ვრცელი ნეკროლოგი, სადაც ნათლად ჩამოაყალიბა მისი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის

ზოგადი დებულებები. ასევე სურდა ვრცელი მონოგრაფია დაეწერა მასზე, მაგრამ სტამბულიდან საჭირო მასალების დროულად მიუწოდებლობის გამო თავისი განზრახვა ვერ განახორციელა. მისი ცხოვრების მაგალითზე უნდოდა ეჩვენებინა, რომ ქართველი კათოლიკეებისათვის კათოლიკური რელიგია საკუთარი მეობისა და ეროვნების უარყოფელი კი არ იყო, არამედ მის რაობას, ვინაობას, ეროვნულ კულტურას იცავდა. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ივანე გვარამაძემ დიდი დახმარება გაუწია ზაქარია ჭიჭინაძეს, როდესაც პეტრე ხარისჭირაშვილის მონოგრაფიაზე მუშაობდა. როგორც მისმა თანამედროვემ, მოწაფემ და თანამოაზრემ მისივე თხოვნით მიაწოდა მდიდარი მასალა და სურათი (12, №2020).

წარმოდგენილი მასალა გვაძლევს ასეთი დასკვნის გაკეთების უფლებას: პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის თანამშრომლობა არის ორი დიდი პიროვნების მამულიშვილობისა და ერთობლივი მოღვაწეობის ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითი. ამასთანავე, მათი შესმატკბილებული თანამშრომლობით, მესხური განამანათლებლობის ორივე კერამ შეასრულა თავისი უმთავრესი მისია: ქართველ კათოლიკეებს შეუნარჩუნა ეროვნული ცნობიერება და საერთოდ, დაიცვა მათი ქართველობა, თავიდან ააცილა ეროვნული გადაგვარების რეალური საფრთხე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მუზეუმის ხელნაწერთა ფონდი (შემდეგში ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ.) №2646, პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1873 წ.
2. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2183, პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1873წ.
3. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2204, პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1876წ.
4. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2645, პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1875წ.
5. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №3065, ილია მაისურაძე, მესხეთ-ჯავახეთის მოღვაწენი.
6. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2645, პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1875წ.
7. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2203 პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1877წ.
8. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2202. პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1874წ.
9. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №4054, კონსტანტინე გვარამაძის წერილი, 1939წ.
10. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2645, პეტრე ხარისჭირაშვილის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1875წ.
11. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ., №2272, ივანე გვარამაძე, „სიტყვა თქმული 7 ღვინობის თვეს წა. ივანე ნათლისმცემლის ეკლესიაში გარდაცვალებაზედა ქართველ კათოლიკეთ მამა პეტრე ხარისჩაროვზედა“, 1890წ.
12. ს.ჯ.ი.მ.ხ.ფ. №2020, ზაქარია ჭიჭინაძის წერილი ივანე გვარამაძისადმი, 1901წ.
13. სიორიძე მ., საქართველოსა და ქრისტიანული დასავლეთ ევროპის ურთიერთობა, კონსტანტინეპოლის ქართველ კათოლიკეთა სავანე საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში, ქუთაისი, 2002წ.
14. სტამბოლის ქართველ კათოლიკე მამათა სავანის მასალები (შემდეგში ს.ქ.კ.ს.მ.).

ნატო ყრუაშვილი

მესხი განმანათლებლების - პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის საგანმანათლებლო საქმიანობა რეზიუმე

მიმდინარე წელს შესრულდა დიდი ქართველი მოღვაწის, პეტრე ხარისჭირაშვილის, დაბადებიდან 200 წლისთავი. ის იმ ადამიანთა რიცხვს ეკუთვნის, რომლებმაც მთელი თავიანთი შეგნებული ცხოვრება უცხოეთის ცის ქვეშ გაატარეს არა საკუთარი თავისათვის, არამედ მხოლოდ საქართველოსათვის. პეტრე ხარისჭირაშვილი სტამბოლის

ფერიქოს ქართველ კათოლიკე მამათა სავანის სახით შექმნა ქართული კულტურის, მეცნიერებისა და ქრისტიანული ეკლესიის მძლავრი კერა.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს პეტრე ხარისჭირაშვილისა და ივანე გვარამაძის, XIX საუკუნის II ნახევარში ორი საზოგადო მოღვაწის, მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობა-თანამშრომლობა, რამდენადაც ისინი იყვნენ იმ პერიოდში მოქმედი მესხური განმანათლებლობის ორი კერის წინამძღვრები.

ივანე გვარამაძე იყო პეტრე ხარისჭირაშვილის მოწაფეთა შორის ერთ-ერთი, რომელიც სტამბოლში ჩავიდა და გახდა მონასტრის პირველი მღვდელი. ამასთანავე, იგი იყო ის ადამიანი, რომელიც მხარში დაუდგა თავის წინამძღვარს და მასთან ერთად სტამბოლის ქუჩებში მათხოვრობით მოიპოვებდა სახსრებს პატარა ეკლესიისა და მცირე საცხოვრებლის ასაშენებლად. პეტრე ხარისჭირაშვილის დავალებით ივანე გვარამაძეს სისტემატიურად უხდებოდა ფრანგული და სომხური ლიტერატურის თარგმნაც.

Nato Kruashvili

Educational Activity of Meskhi Enlighteners: Peter Kharischirashvili and Ivane Gvaramadze Summary

This year, two hundred years have passed since the birth of Peter Kharischirashvili - the great Georgian public man. He belongs to the people who devoted their life to their homeland, though they have lived their whole conscious life abroad. Peter Kharischirashvili established Georgian Catholic Fathers' Cloister of Istanbul as a powerful hub of Georgian culture, science and the Christian Church.

The relationship of two public figures - Peter Kharischirashvili and Ivane Gvaramadze, the teacher and the student who acted in the second half of the XIX century is worthy of particular attention, as they were the Heads of two centers of Meskhetian enlightenment. Ivane Gvaramadze was one among Peter Kharischirashvili's students who left for Istanbul and became the first priest of the monastery. Besides, he was the person who supported the Head of the monastery, and begging on the streets of Istanbul he gained funds for building a small church and a dwelling. By Peter Kharischirashvili's instruction, Ivane Gvaramadze systematically used to translate French and Armenian literature.

ნათო კრუაშვილი

Просветительная деятельность месхских просветителей Петра Харисчирашвили и Ивана Гварамадзе Резюме

В текущем году исполнилось 200-летие со дня рождения одного из ярчайших представителей грузинских католиков, выдающегося грузинского деятеля Петра Харисчирашвили. Он принадлежит к числу тех людей, которые всю свою сознательную жизнь прожили под чужим небом во имя своей родины. Петр Харисчирашвили основал в Стамбуле, в квартале Ферикои грузинский католический монастырь, обитель грузинских католиков, могучий очаг грузинской культуры, науки и христианской церкви.

Достоинно внимания взаимоотношение двух видных общественных деятелей второй половины XIX века, учителя и ученика Петра Харисчирашвили и Ивана Гварамадзе, поскольку они являлись настоятелями двух действующих месхских очагов просвещения того периода.

Иван Гварамадзе был одним из учеников Петра Харисчирашвили, который приехал в Стамбул и стал первым священником монастыря. В то же время он плечом к плечу со своим учителем на улицах Стамбула прося подаяние добывал средства для постройки маленькой церкви и малого жилья. По поручению Петра Харисчирашвили ему приходилось систематически переводить французскую и армянскую литературу.

თვალსაჩინო მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე

თვალსაჩინო მეცნიერ-მკვლევარსა და პედაგოგს, სახელმწიფო და სამეურნეო საქმიანობის გამოჩენილ სპეციალისტს, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორ რევაზ კაკულიას დაბადებიდან 80 წელი შეუსრულდა.

პროფ. რ. კაკულიამ განვლო სამცნიერო და პრაქტიკულ-სამეურნეო მუშაობის დიდი და ღრმაშინაარსიანი გზა. 1959 წელს მან წარჩინებით დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ფინანსებისა და კრედიტის სპეციალობით, იქვე დაასრულა ასპირანტურის სრული კურსი, დაიცვა საკანდიდატო და სადოქტორო დოსერტაციები, რის შედეგადაც მიენიჭა ჯერ ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის, შემდეგ კი დოქტორის ხარისხი. იგი იყო უნივერსიტეტის წარჩინებული სტუდენტი, მეცნიერ-მკვლევარი და პედაგოგი, რის გამოც ის ყოველთვის სიამაყით იხსენებს ქვეყნის ამ უპირველეს უმაღლეს სასწავლებელში გატარებულ წლებსა და სამეცნიერო-პედაგოგიურ საქმიანობაში მიღწეულ წარმატებებს.

პროფ. რ. კაკულიას მეცნიერული კვლევის სფეროებია: ეკონომიკური თეორია; ეკონომიკური ისტორია; საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებისა და ფუნქციონირების თეორიულ-მეთოდოლოგიური პრობლემები; ფინანსები და საბანკო საქმე. მის მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგები და მეცნიერული დასკვნები მოცემულია 300-ზე მეტ ნაშრომში, რომელთაგან 22 მონოგრაფიაა და 25 სახელმძღვანელო. მათგან განსაკუთრებით საყურადღებოა: საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის თეორიისა და პრაქტიკის პრობლემები; ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის ზოგადი თეორია; ფინანსების თეორია; საგადასახადო საქმე; კორპორაციის ფინანსები; საბანკო საქმე; ეკონომიკური და ფინანსური რისკების მართვა და სხვ.

პროფ. რ. კაკულიას დიდი წვლილი მიუძღვის ახალგაზრდა სპეციალისტების აღზრდისა და სამეცნიერო კადრების მომზადებაში. საქართველოს სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში იგი კითხულობდა სალექციო კურსებს ეკონომიკური თეორიის, ისტორიის, ფინანსებისა და კრედიტის სფეროს არაერთ დისციპლინაში. საყურადღებოა აღინიშნოს, რომ პროფ. რ. კაკულიამ პოსტსოციალისტურ სივრცეში პირველად დაამუშავა და კითხულობს ლექციებს თანამედროვე ფულისა და ფულის მიმოქცევის სასწავლო კურსში, რომლის ორიგინალური სახელმძღვანელო მან მოამზადა და გამოსცა ჯერ კიდევ 2010 წელს. განსაკუთრებით დიდია მისი ღვაწლი სამეცნიერო კადრების აღზრდაში, დისერტაციების სამეცნიერო ხელმძღვანელობაში, საკვალიფიკაციო ნაშრომების ოპონირებასა და რეცენზირებაში. მისი უშუალო მეცნიერული ხელმძღვანელობით მომზადდა 40-ზე მეტი მეცნიერებათა კანდიდატი და დოქტორი.

მნიშვნელოვანია პროფ. რ. კაკულიას მოღვაწეობა სახელმწიფო და სამეურნეო საქმიანობის სფეროებში. იგი ჯერ კიდევ ახალგაზრდა იყო, როდესაც დაწინაურებულ იქნა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტში, სადაც 10 წელი იმუშავა. 1972 წლიდან მუშაობას იწყებს საქართველოს მთავრობაში, სადაც თითქმის 20 წლის მანძილზე სხვადასხვა პასუხსაგებ თანამდებობაზე მუშაობდა, ჯერ ფინანსთა მინისტრის მოადგილედ, შემდეგ სოფლის მეურნეობის მინისტრისა და აგროსამრეწველო კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილედ, ბოლოს ისევ საქართველოს ფინანსთა მინისტრის მოადგილედ. 1991-2009 წლებში ეკონომიკის სამინისტროს სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ მუშაობდა. სახელმწიფო-სამეურნეო სფეროებში სხვადასხვა თანამდებობაზე მოღვაწეობის პერიოდში მას კავშირი არ გაუწყვეტია სამეცნიერო-პედაგოგიურ საქმიანობასთან საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში (ივ. ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი და სხვა სასწავლებლები).

მნიშვნელოვანი წარმატებები აქვს მოპოვებული პროფ. რ. კაკულიას სამცნიერო-კვლევით საქმიანობაში. ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 70-იან წლებში მან შეიმუშავა და დანერგა საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა რენტაბელობის ამალგების

კონკრეტულ დონისძიებათა სისტემა, რომელიც არსებითად სცილდებოდა მეურნეობის გაძღოლის გეგმიანობის საწყისებს. პროფესორმა რ. კაკულიამ ქვეყნის სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ფინანსური განმტკიცების მიმართულებით ჩატარებული კვლევის შედეგები ცალკე მონოგრაფიის სახით გამოსცა 1988 წელს „მეურნეობრიობის ეკონომიკური მექანიზმის სრულყოფა და წარმოების ეფექტიანობის ამაღლება აგრო-სამრეწველო კომპლექსში“. აღნიშნული მონოგრაფია საფუძვლად დაედო პროფ. რ. კაკულიას სადოქტორო დისერტაციას, რომელიც 1993 წელს დაიცვა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში.

მისი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის მნიშვნელოვანი პერიოდი იყო ეკონომიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილედ მოღვაწეობა, სადაც იგი უშუალოდ მონაწილეობდა და ხელმძღვანელობდა ისეთი მეცნიერული პრობლემების კვლევას, როგორცაა: ქვეყნის ინდიკატური დაგეგმვა, ეროვნული ეკონომიკის უსაფრთხოების კონცეფცია, ფინანსების, საბიუჯეტო, ფულად და საბანკო სფეროებში არსებული პრობლემების შესწავლა, კონკრეტულ დონისძიებათა შემუშავება და დანერგვა. 1991-1994 წლებში პროფ. რ. კაკულიას მიერ შემუშავებულ იქნა კონცეფცია: „საქართველოს ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები და მისი განხორციელების გზები საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში“, რომელიც განსახილველად და პრაქტიკული გამოყენების მიზნით, წარედგინა საქართველოს მთავრობას. 2000-2003 წლებში მეცნიერთა შემოქმედებითა ჯგუფმა, რომლის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი პროფ. რ. კაკულია იყო, დაამუშავა საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების კონცეფცია, რომელიც განსახილველად საქართველოს პარლამენტს გადაეცა.

პროფ. რ. კაკულიას უშუალო მონაწილეობით 2003 წელს შემუშავდა და დამტკიცდა „საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ინდიკატური გეგმის მეთოდოლოგია“, რომელიც წინამორბედისაგან განსხვავდება ბოლო წლებში ეკონომიკაში მომხდარი პოზიტიური ძვრების უფრო სრული ასახვით მეთოდოლოგიურ საფუძვლებში.

პროფ. რ. კაკულიას კვლევის მთავარ კონცეფციას ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკის სწორ გზაზე დაყენება წარმოადგენს. სახელმწიფო ბიუჯეტის თეორიების პრობლემების შესახებ კვლევის პროცესში, მსოფლიო პრაქტიკის გათვალისწინებით, იგი სახელმწიფოს როლის ოპტიმალურობის აუცილებლობას ასაბუთებდა. სწორედ ამ პერიოდში, როგორც მკვლევარმა დაასაბუთა, რომ თავს იჩენს გეგმისა და ბაზრის ურთიერთობის დიალექტიკა. როგორც იგი აღნიშნავს, ამ ორი ფენომენის სინქრონულობაზე არის დამოკიდებული ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონე. პროფ. რ. კაკულია საბაზრო ეკონომიკის გარდამავალ პერიოდში სერიოზულ ყურადღებას აქცევს ფინანსების, სახელმწიფო ბიუჯეტისა და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ფორმირების პრობლემას. აქ დასახელებული და ზოგიერთი კიდევ სხვა მნიშვნელოვანი თემები პროფ. რ. კაკულიას სამეცნიერო-კვლევითი კონცეფციისა და ცხოვრების მთავარი მიზანი გახდა.

ბოლოს, გვსურს აღვნიშნოთ, რომ პროფ. რ. კაკულია წარმატებით აგრძელებს ივ. ჯავახიშვილს სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფინანსების, ფულის მიმოქცევისა და საბანკო საქმის გამოჩენილ მეცნიერთა სახელოვან გზას. ვუსურვებთ მას ჯანმრთელობას, ხანგრძლივ სიცოცხლესა და ნაყოფიერ შემოქმედებით მუშაობას.

პროფესორი გაიოზ ნადირაშვილი
პროფესორი რევაზ ჯავახიშვილი

ავტორთა საქმრალღებოლ!

„მეცნიერება და ცხოვრება“ არის საერთაშორისო, რეცენზირებადი და რეფერი-რებადი სამეცნიერო ჟურნალი, რომელიც მიეწოდება საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლებისა და კვლევითი დაწესებულებების ბიბლიოთეკებს.

გამოსაქვეყნებელი ნაშრომი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- სტატია შეიძლება დაწერილი იყოს ქართულ, ინგლისურ ან რუსულ ენაზე;
- ავტორის **სახელი და გვარი, სამუშაო ადგილი და აკადემიური თანამდებობა** მითითებულ იქნეს **სათაურის წინ, ცენტრში**;
- ნაშრომს თან უნდა დაერთოს **რეზიუმე (10-12 სტრიქონი) სამ ენაზე (ქართული, ინგლისური და რუსული). სამივე ენაზე უნდა ითარგმნოს ნაშრომის სათაური, ავტორის სრული სახელი და გვარი**;
- ქართულ ენაზე ნაშრომი იწყობა Acad Nusx შრიფტით. რუსულ და ინგლისურ ენებზე Times New Roman შრიფტით, (ასევე ამ ენებზე წარმოდგენილი რეზიუმეები). შრიფტის ზომა 11, სათაურებისათვის – 12, სტრიქონებს შორის 1,5 ინტერვალი. მინდორი: მარცხნივ და ზევიდან 2 სმ., მარჯვნივ და ქვევიდან 2,5 სმ.;
- ნაშრომის მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს A4 ზომის 7 ნაბეჭდ გვერდს, გამოყენებული ლიტერატურისა (არაუმეტეს 8-10 დასახელებისა) და რეზიუმეების ჩათვლით;
- ნაშრომი წარმოდგენილ უნდა იქნეს ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად ამობეჭდილი A4 ზომის ქაღალდზე **ორ ეგზემპლარად**, მას თავფურცელზე უნდა დაერთოს ავტორის საკონტაქტო რეკვიზიტები: სახელი, გვარი; აკადემიური თანამდებობა, მისამართი (ბინის, სამსახურის, ტელეფონის ნომრები და ელექტრონული ფოსტის მისამართი);
- სტატიის ჟურნალში დაბეჭდვის ან დაბეჭდვაზე უარის თქმის **შეტყობინება** ხდება წარდგენიდან **3 თვის ვადაში**;
- ჟურნალში გამოქვეყნებული მასალების სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი.

მისამართი: ქ. თბილისი, ევ. ნინოშვილის №55

დამატებითი ინფორმაციისათვის დაგვირეკეთ ტელეფონზე:

2969044

WEB-page: www.tbuniver.edu.ge

E-mail: info@tbuniver.edu.ge

977198793700